મનાસિકે હજ
અને
હજના મસલાઓ

: લેખક :

આયતુલ્લાહ સૈ. અલી હુસૈની

સિસ્તાની સાહેબ

: ગુજરાતી અનુવાદ :

અલ્હાજ નિશાત નુરાની

: સંકલન :

બરકતઅલી ટી. નાચાણી

: પ્રકાશક :

હાજી નાજી મેમોરિયલ ટ્રસ્ટ

માળી ટેકરા, આંબાચોક, ભાવનગર (ગુજરાત-ઈન્ડીયા)

ફોન : ૦૨૭૮-૨૫૧૦૦૫૬, ૨૪૨૩૯૪૬

Website : www.hajinaji.com, E-mail : hajinajitrust@yahoo.com

Facebook : www.facebook.com/hajinajitrust

... પ્રસ્તાવના ...

આ કિતાબ (મનાસિકે હજ)ની ચોથી આવૃત્તિ હાજી નાજી મેમોરિયલ ટ્રસ્ટ તરફથી પ્રગટ થઇ રહી છે. એટલે ઇન્શાઅલ્લાહ હવેથી આ કિતાબ હંમેશા આસાનીથી મળતી રહેશે. આપણામાં કહેવત છે અલ્લાહના ઘરે દેર છે, અંધેર નથી. તે મજૂબ અલ્લાહ તઆલાએ મોઅમીનો માટે હાજી નાજી મેમોરિયલ ટ્રસ્ટની સ્થાપના કરેલ છે. આ સંસ્થા મઝહબે ઇસ્લામ, ખાસ કરીને મઝહબે શિયા ઇસ્નાઅશરી માટે ઘણી જ ઉપયોગી સુંદર છપાઇ, સારો કાગળ, ઉત્તમ બાઇન્ડીંગ, ઉપરાંત ઘણી જ સસ્તી કિતાબોનું પ્રકાશન કરી રહી છે. આપને ખાસ કરીને હજ અને ઝિયારત માટે જનારા ભાઇ-બહેનોને વિનંતી કરૂં છું કે, મક્કાએ મોઅઝઝમામાં, મદીનએ મુનવ્વરામાં અરફાતમાં અને તમામમ મુકદ્દસ સ્થળોએ આ સંસ્થા માટે અને આ સંસ્થાના ટ્રસ્ટીઓ માટે ખાસ કરીને ગુલામ હુસૈનભાઇ મેઘાણી (મોટાભાઇ) દુઆ કરવામાં આવે કે પરવદિગાર આ સંસ્થાને વધુને વધુ કામિયાબી અતા કરે અને આ સંસ્થાની ખિદમત કરનારાઓની દુનિયા અને આખેરત બખૈર કરે.

ઉપરાંત આવી સુંદર કિતાબ લખવાવાળા આપણા મહાન આલિમ સૈયદ આયુતલ્લાહ અલી હુસૈન સીસ્તાની સાહેબનો છાંયો આપણા ઉપર ઇમામે ઝમાના (અ.સ.)ના ઝુહૂર સુધી કામ રાખે. અને આપને પરવરદિગાર પોતાની હિફાઝતમાં રાખે.

... આભાર ...

અમારી સંસ્થા દ્વારા આજ સુધી ૮૦થી પણ વધુ કિતાબો કૌમ સમક્ષ પ્રસ્તુત કરવામાં આવેલ છે તે પૈકીની આ કિતાબ ‘‘મનાસિકે હજ અને હજના મસલાઓ’’ પ્રગટ કરતા સંસ્થા ખુશી અનુભવી રહી છે.

આ કિતાબમાં આયતુલ્લાહ સૈયદ અલી હુસૈની સિસ્તાની સાહેબના હજને લગતા મસઅલાઓની ઝીણવટભરી છણાવટ ઉપરાંત મક્કા-મદીનાના મુકદ્દસ સ્થળોએ પઢવાની ઝિયારતોનો તરજૂમા સહિત સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. જે હજજે બયતુલ્લાહ અને ઉમરાહ બજાવી લાવવા જનારા ભાઇ-બહેનો માટે અતિ ઉપયોગી અને મૂલ્યવાન તોહફો છે.

મુરબ્બી વડીલ અલ્હાજ બરકતભાઇ ટી. નાયાણીએ મજકૂર કિતાબનું ખૂબ સુંદર રીતે સંકલન કરી, કિતાબની છપાઇ માટે અમોને કોમ્પ્યુટર પેપર પ્રિન્ટ મોકલી તે બદલ સંસ્થાના તમામ ટ્રસ્ટીઓ આપ વડીલના ખૂબ જ આભારી છીએ અને આપની તંદુરસ્તી અને તોફીકાતમાં વધારો થાય તે માટે બારગાહે રબ્બુલ ઇઝઝતમાં દુઆ ગુઝારીએ છીએ.

હાજી નાજી મેમોરિયલ ટ્રસ્ટ, ભાવનગર

અનુક્રમણિકા

પવિત્ર સ્થળોની વિગત	૧
નિય્યતો	૩
મક્કાએ મોઅઝ્ઝમા	૧૨
હજ માર્ગદર્શન	૧૮
હજ્જે તમત્તોઅ	૧૯
એહરામમાં મુસ્તહબ ચીઝો	૨૦
એહરામમાં મકરૂહ બાબતો	૨૮
હરમમાં દાખલ થવાની મુસ્તહબ ચીઝો	૨૯
મક્કામાં અને મસ્જિદે હરામમાં પ્રવેશવાના આદાબ	૩૧
તવાફના આદાબ	૩૭
તવાફની નમાઝના આદાબ	૪૩
સઈના આદાબ	૪૫
હજના એહરામથી અરફાતના	

વુકૂફ સુધીના આદાબ	૫૦
અરફાતમાં વુકૂફના આદાબ	૫૩
મુઝદલફાના વુકૂફના આદાબ	૬૧
રમીએ જમરાતના આદાબ	૬૪
કુરબાનીના આદાબ	૬૫
માથું મૂંડાવવાના આદાબ	૬૭
હજનો તવાફ અને સઈના આદાબ	૬૭
મિનાના આદાબ	૬૯
મક્કાના આદાબ	૭૦
તવાફે વિદા	૭૪
મદીનએ મુનવ્વરા	૭૫
ઈઝને દુખૂલ	૭૬
હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા સ.અ.વ. ની ઝિયારત	૭૮
જનાબે ફાતેમા ઝેહરા સ.અ. ની ઝિયારત	૮૩
વિદા મસ્જિદે નબવી	૮૬

જન્નતુલ બકીઅમાં પઢવાની ઝિયારતો	૮૮
ઈમામ હસન, ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન,	
ઈમામ મોહમ્મદ બાકિર અને	
ઈમામ જાફર સાદિક (અ.સ.) ની ઝિયારત	૮૯
જ. અબ્બાસ ઈબ્ને અબ્દુલ મુત્તલીબની	
ઝિયારત	૯૨
જ. અકીલ અને અબ્દુલ્લાહ બિન જાફરની	
ઝિયારત	૯૨
જ. ઈબ્રાહિમ ઈબ્ને મોહમ્મદ સ.અ.વ.	
ની ઝિયારત	૯૩
ઓહદમાં ઝખ્મી થયેલા શહીદોની ઝિયારત	૯૬
જનાબે ઈસ્માઈલ ઈબ્ને જઅફર સાદિક અ.સ.	
નીઝિયારત	૯૭
જનાબે હલીમા ખાતુનની ઝિયારત	૯૮

જનાબે ફાતેમા બિન્તે અસદની ઝિયારત	૯૮
જનાબે સફિયા અને આતેકાની ઝિયારત	૧૦૧
જનાબે ઊમ્મુલ બનીનની ઝિયારત	૧૦૨
વિદા ઈમામો અ.સ.	૧૦૨
જનાબે અબ્દુલ્લાહની ઝિયારત	૧૦૩
જનાબે હમઝા (અ.સ.) ની ઝિયારત	૧૦૪
ઓહદના શહીદોની ઝિયારત	૧૦૬
મક્કાએ મોઅઝ્ઝમાની ઝિયારતો	૧૦૮
હઝરત ખદીજા સલામુલ્લાહની ઝિયારત	૧૦૮
જ. કાસિમ ઈબ્ને મોહમ્મદ (સ.અ.વ.)ની	
ઝિયારત	૧૧૦
જનાબે આમેનાની ઝિયારત	૧૧૦
હઝરત અબુ તાલિબ અ.સ. ની ઝિયારત	૧૧૧
હઝરત અબ્દે મનાફની ઝિયારત	૧૧૨

હઝરત અબ્દુલ મુત્તલીબની ઝિયારત	૧૧૩
ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.સ.) ની	
દુઆએ અરફા	૧૧૪
અરફાના દિવસે પઢવાની	
ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન અ.સ.ની	
દુઆનો તરજુમો	૧૩૬
અરફાના દિવસે પઢવાની	
ઈ. હુસૈન અ.સ.ની દુઆ	૧૫૭
મનાસિકે હજ અને હજના મસલાઓ	
મુશ્કિલ શબ્દોના આસાન શબ્દો	૧૮૩
હજનું વાજિબ હોવું	૧૮૬
હજ વાજિબ થવાની શરતો	૧૮૮
હજની વસિયત	૨૧૩
નયાબતના હુકમો	૨૨૪

મુસ્તહબ હજ	૨૩૪
ઉમરાના પ્રકારો	૨૩૫
હજના પ્રકારો	૨૩૯
હજ્જે તમત્તોઅ	૨૪૦
હજમાં તેર ચીઝો વાજિબ છે	૨૪૧
હજ્જે ઈફ્રાદ	૨૪૬
હજ્જે કિરાન	૨૪૮
એહરામના મીકાત	૨૪૮
ઝુલ હુલયફા: (મસ્જિદે શજરા)	૨૪૯
વાદીએ અકીક	૨૪૯
જોહફા	૨૫૦
યલમલમ	૨૫૦
કરને મનાઝિલ	૨૫૦
ઉપરોક્ત મીકાતોમાંથી કોઈ એકની સામે	૨૫૦

મક્કા	૨૫૧
મહલે રેહાઈશ	૨૫૧
અદના હિલ જેમ કે હુદેબિયહ જેઅરાન તન્ઈમ્	૨૫૨
મીકાતના હુકમો	૨૫૨
એહરામની રીત	૨૫૮
નિય્યત	૨૫૮
તલબીયા	૨૬૦
એહરામના બે કપડા (લુંગી અને ચાદર)	
નું પહેરવું.	૨૬૪
એહરામમાં તજી દેવાની વસ્તુઓ	૨૬૬
જમીની જાનવરનો શિકાર	૨૬૭
શિકારના કફ્ફારાઓ	૨૭૦
સંભોગ ૨૭૩	
સ્ત્રીને ચુંબન કરવું	૨૭૬

સ્ત્રીનો સ્પર્શ કરવો	૨૭૬
સ્ત્રીને જોવી અને ચેનચાળા કરવા	૨૭૭
ઈસ્તિમના – વીર્ય સ્ખલન ઈચ્છવો	૨૭૮
નિકાહ કરવા	૨૭૮
ખુશ્બૂ લગાવવી	૨૭૯
પુરૂષ માટે સિવેલા કપડાં પહેરવા	૨૮૧
સુરમો લગાવવો	૨૮૩
અરીસામાં જોવું	૨૮૩
પુરૂષો માટે બૂટ અથવા મોઝા પહેરવાઃ	૨૮૪
ફુસૂક	૨૮૫
જેદાલ	૨૮૫
શરીર પરની જૂઓ વગેરે મારવી	૨૮૭
શૃંગાર કરવોઃ (બનવું સજવું)	૨૮૭
તેલ ચોપડવું	૨૮૮

શરીરના વાળ ઉતારવા	૨૮૯
પુરૂષો માટે માથું ઢાંકવું	૨૯૦
સ્ત્રીઓએ મોં છુપાવવું	૨૯૧
પુરૂષોનું છાંયામાં રહેવું	૨૯૨
શરીરમાંથી લોહી કાઢવું	૨૯૪
નખ કાપવા	૨૯૪
દાંત કઢાવવા	૨૯૫
મોહરિમના માટે શસ્ત્રો સાથે રાખવા	૨૯૫
હરમમાં હરામ બાબતો	૨૯૬
હરમની સીમાઓ	૨૯૮
કફ્ફારાના જાનવરો ઝબેહ કરવાનું સ્થળ	૨૯૯
કફ્ફારાનો ઉપયોગ	૨૯૯
તવાફ	૩૦૦
તવાફની શરતો	૩૦૦

નિય્યત	૩૦૧
તહારત–પાક હોવું	૩૦૧
ખબસથી પાક હોવું	૩૦૫
પુરૂષોનું ખત્ના કરાવેલ હોવું	૩૦૭
ગુપ્તાંગો છુપાવવા	૩૦૮
વાજિબાતે તવાફ	
તવાફમાં આઠ ચીઝો જરૂરી છે	૩૦૯
મતાફમાંથી નીકળી જવું	૩૧૧
તવાફ તોડવો અને તવાફના ચક્કરો ઓછાં કરવા	૩૧૨
તવાફમાં વધારો	૩૧૪
ચક્કરોનો સંખ્યામાં શક	૩૧૬
તવાફની નમાઝ	૩૧૯
સઈ	૩૨૨
સઈના હુકમો (નિયમો)	૩૨૪

સઈમાં શક	૩૨૬
તકસીર	૩૨૭
હજનો એહરામ	૩૨૯
વુકૂફે અરફાત	૩૩૧
મુઝદલફા (મશઅર)નો વુકૂફ	૩૩૪
બંને અથવા કોઈ એક વુકૂફને મેળવવો	૩૩૬
મિના અને તેના વાજિબાતો	૩૩૭
મિનામાં કુરબાની	૩૪૧
હજે તમત્તોઅની કુરબાનીનો ઉપયોગ	૩૪૭
હલ્ક અથવા તકસીર	૩૪૮
હજનો તવાફ, તવાફની નમાઝ અને સઈ	૩૫૧
તવાફુન્નિસા	૩૫૩
મિનામાં રાત રોકાવું	૩૫૫
રમી જમરાત	૩૫૭

મસદૂદ (અટકાએલા) ના હુકમો	૩૬૦
મેહસૂર (ઘેરાએલા) ના હુકમો	૩૬૨

પરીશિષ્ટ
(પવિત્ર સ્થળોની વિગત)

મક્કા : મસ્જિદુલ હરામ : ૧. ખાનએ કા'બા, ૨.હજરે અસ્વદ, ૩. મકામે ઈબ્રાહિમ, ૪. મુસ્તજાર (રૂકને યમાનીની સામે), ૫. રૂકને યમાની, (હજરે અસ્વદ અને કા'બાનો વચ્ચેનો દરવાજો) ૬. દિવારે હતીમ, ૭. સોનાનો બનેલો પરનાળો, ૮. ઝમઝમનો કૂવો, ૯. સફા અને મરવાની પહાડીઓ.

મક્કા શહેરમાં : ૧. હ. રસૂલ (સ.અ.વ.) નું જન્મ સ્થળ, ૨. મસ્જિદે જીન, ૩. મસ્જિદે બિલાલ, ૪. મસ્જિદે આઈશા, (તનઈમ)

જન્નતુલ મોઅલ્લા : ૧. જનાબે ખદીજતુલ કુબરા (સલા.) ની કબર, ૨. જનાબે આમેના (સલા.) ની કબર, ૩. હઝરત અબુ તાલિબની કબર, ૪. હઝરત અબ્દે મુનાફની કબર, ૫. હઝરત હાશીમ (૨.અ.)ની કબર, ૬. હઝરત અબ્દુલ

મુત્તલિબની કબ્ર,

ગુફાઓ : ૧. ગારે હિરા, ૨. ગારે સોર.

અરફાત : ૧. અરફાતનું મેદાન, ૨. જબલે રહેમત, ૩. મસ્જીદે નમરા, ૪. મેદાને મુઝદલિફા.

મિના : ૧. મસ્જિદે ખીફ, ૨. મસ્જિદે કવસર, ૩. જમરા, (ત્રણ શૈતાન)

મદીના : મસ્જિદે નબવી : ૧. હઝરત રસૂલ (સ.અ.વ.) ની કબર મુબારક, ૨. હઝરત અબુ બકર રજિ. ની કબર, ૩. હઝરત ઉમર રજિ. ની કબર, ૪. જનાબે ફાતેમા ઝેહરા (સ.અ.) નું ઘર, ૫. મહેરાબ અને મિમ્બરે રસૂલ (સ.અ.વ.), ૬. મકામે જિબ્રઈલ (અ.સ.), ૭. સાત ઈતિહાસિક થાંભલાઓ, (સુતૂન), ૮. મકામ અસહાબે સુફ્ફા, ૯. રિયાઝુલ જિન્ના.

જન્નતુલ બકીઅ

મદીનાનું કબ્રસ્તાન : ૧. જનાબે ફાતેમા ઝેહરા સલા. ની કબર મુબારક, ૨. ઈમામ હસન (અ.સ.), ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.સ.) ઈમામ મોહમ્મદ બાકીર (અ.સ.), ઈમામ જઅફર સાદિક (અ.સ.) ની કબર મુબારક, ૩. હઝરત અબ્બાસ (હુઝૂર સ.અ.વ. ના કાકા) ની કબર, ૪. હઝરત ઈબ્રાહીમ (અ.સ.) ની કબર (હુઝૂર સલ.ના ફરઝંદ), ૫. જનાબે ઉમ્મુલ બનીનની કબર, (હઝરત અબ્બાસ અ.સ. ના માતાજી), ૬. જનાબે આતિકાની કબર, (હુઝૂર સલ.ના ફુઈ), ૭. જનાબે સફીયાની કબર, (હુઝૂર સલ.ના ફુઈ) ૮. હલીમા સાદીયાની કબર, (જેમણે હુઝૂર સલ. ને દૂધ પીવરાવ્યું હતું) ૯. હઝરત જઅફરે તય્યાર અ.સ.ની કબર, ૧૦. જનાબે ફાતિમા બિન્તે અસદની કબર, (હઝરત અલી અ.સ. ના માતાજી)

ઓહદ : ૧. જબલે ઓહદ, ૨. હઝરત

હમઝાની કબર,

૩. જંગે ઓહદમાં શહીદ થયેલાઓની કબરો.

મદીનાની મસ્જિદો : ૧. મસ્જિદે કુબા, ૨. મસ્જિદે કિબ્લતયન, ૩. મસ્જિદે ગમામા (મસ્જિદે અલી), ૪. મસ્જિદે ઈજાબા, (મુબાહેલાના સ્થળે) ૫. મસ્જિદે ફત્હ, મસ્જિદે સલમાન, મસ્જિદે ફાતેમા, મસ્જિદે અલી, મસ્જિદે ઉમર, મસ્જિદે અબુ બકર, (આ મસ્જિદો મેદાને ખંદકમાં છે), ૬. મસ્જિદે જુમ્આ, ૭. મસ્જિદે શજરા, (મિકાત)

મદીનામાં : ૧. મકામે બૈતુલ હુઝન, ૨. મેદાને મુબાહેલા, ૩. અબયાર અલી, ૪. બાગે સલમાન, બાગે શમઉન, બાગે ફિદક વિગેરે.

નિય્યતો

ઉમરા અને હજ દરમિયાન નિય્યતો કરવી જરૂરી હોય છે. જે ઝાએર ઉમરા અથવા હજ માટે જઈ રહ્યા હોય તેઓ આ નિય્યતો જરૂર યાદ રાખે.

ઉમરા બે પ્રકારના હોય છે.

૧. ઉમરએ તમત્તોઅ, ૨. ઉમરએ મુફરદા.

હજ્જે તમત્તોઅ બે ભાગમાં અદા કરવાનો હોય છે.

હજનો પહેલો ભાગ.

મિકાતથી એહરામ બાંધી મક્કા જવાની અને બીજા એહકામો બજાવી લાવવાની નિય્યતો આ મુજબ છે;

(૧) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામના ઉમરએ તમત્તોઅ માટે એહરામ પહેરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ. પછી તુરત જ તલબિયા પઢે.

(૨) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામના ઉમરએ તમત્તોઅ માટે ખાનએ કા'બાના તવાફ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૩) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામના ઉમરએ તમત્તોઅ

માટે ખાનએ કા'બાના તવાફની બે રકાત નમાઝ મકામે ઈબ્રહીમની પાછળ પઢું છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૪) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ ઉમરએ તમત્તોઅ માટે સફા અને મરવા દરમિયાન સઈ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૫) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ ઉમરએ તમત્તોઅનો એહરામ ઉતારવા માટે તકસીર કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

નોંધ: આ ઉમરામાં તવાફુન્નિસાના તવાફ અને તવાફની નમાઝ નથી.

હજનો બીજો ભાગ.

મક્કાથી એહરામ બાંધી મિના અથવા અરફાત જવું. જે હજનો બીજો ભાગ છે.

(૧) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે એહરામ પહેરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ. પછી તુરત જ

તલબિયા પઢે.

(૨) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે અરફાતમાં ઝોહરથી મગરિબ સુધી વુકુફ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૩) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે મુદઝલફામાં સૂરજ ઉગવા સુધી વુકુફ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

૧૦. ઝિલ્હજ મિનામાં

(૪) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે મોટા શૈતાનને (રમી) પત્થર મારૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૫) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે કુરબાની કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૬) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅના એહરામ ઉતારવા માટે તકસીર કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૭) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે મિનામાં ૧૧મી અને ૧૨મી રાત વુકુફ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

૧૧. ઝિલ્હજ - મિનાની નિય્યતો

(૮) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે નાના શૈતાનને (રમી) પત્થર મારૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૯) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે વચલા શૈતાનને (રમી) પત્થર મારૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૧૦) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે મોટા શૈતાનને (રમી) પત્થર મારૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૧૧) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે મિનામાં ૧૨મી રાત વુકુફ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

૧૨. ઝિલ્હજ - મિનાની નિય્યતો

(૧૨) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે નાના શૈતાનને (રમી) પત્થર મારૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૧૩) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે વચલા શૈતાનને (રમી) પત્થર મારૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૧૪) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે મોટા શૈતાનને (રમી) પત્થર મારૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

મક્કા આવ્યા બાદની નિય્યતો

(૧૫) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે ખાનએ કા'બાના તવાફ કરૂં છું, કુરબતન એલ્લાહ.

(૧૬) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે ખાનએ કા'બાના તવાફની બે રકાત નમાઝ મકામે

ઈબ્રાહીમની પાછળ પઢું છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૧૭) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે સફા અને મરવા દરમિયાન સઈ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૧૮) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે ખાનએ કા'બાના તવાફૂન્નિસા કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૧૯) હું મારા હજ્જે ઈસ્લામ હજ્જે તમત્તોઅ માટે ખાનએ કા'બાના તવાફૂન્નિસાની બે રકાત નમાઝ મકામે ઈબ્રાહીમની પાછળ પઢું છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

ઉમરએ મુફરદા

(૧) હું મારા ઉમરએ મુફરદા માટે એહરામ પહેરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ. પછી તુરત જ તલબિયા પઢે.

(૨) હું મારા ઉમરએ મુફરદા માટે ખાનએ કા'બાના તવાફ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૩) હું મારા ઉમરએ મુફરદા માટે ખાનએ કા'બાના તવાફની બે રકાત નમાઝ મકામે ઈબ્રાહીમની પાછળ પઢું છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૪) હું મારા ઉમરએ મુફરદા માટે સફા અને મરવા દરમિયાન સઈ કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૫) હું મારા ઉમરએ મુફરદાનો એહરામ ઉતારવા માટે તકસીર કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૬) હું મારા ઉમરએ મુફરદા માટે ખાનએ કા'બાના તવાફુન્નિસા કરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

(૭) હું મારા ઉમરએ મુફરદા માટે ખાનએ કા'બાના તવાફુન્નિસાની બે રકાત નમાઝ મકામે ઈબ્રાહીમની પાછળ પઢું છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

ઉમરએ મુફરદા

ઉમરાનો શાબ્દિક અર્થ ઝિયારત થાય છે, પરંતુ મઝહબે ઈસ્લામમાં અલ્લાહના ઘર કા'બાની

ઝિયારતને ઉમરા કહેવાય છે. ઉમરા કરવા માટે અમુક નિયમો નક્કી કરવામાં આવેલ છે. મઝહબે ઈસ્લામમાં હજ વાજિબ (ફર્ઝ) છે, જ્યારે ઉમરા મુસ્તહબ અથવા સુન્નતે મોઅક્કેદા છે અને ઉમરાએ મુફરદામાં અરફાત અને મીનાની વિધીઓ હોતી નથી.

ઉમરા કરવાની રીત

ઉમરા અદા કરવા માટે નીચે મુજબ વિધીઓ એક પછી એક પૂરી કરવી વાજિબ છે.

(૧) મીકાતથી ઉમરાની નિય્યત કરી એહરામ બાંધવું અને તલબીયા પઢવી. (૨) ખાનએ કા'બાનો તવાફ કરવો. (૩) તવાફની બે રકાત નમાઝ પઢવી. (૪) સફા અને મરવા વચ્ચે ચાલવું. (સઈ કરવી.). (૫) તકસીર કરવી – થોડા વાળ કાપવા. (૬) તવાફુન્નિસાઅની નિય્યતથી તવાફ કરવો. (૭) તવાફુન્નિસાઅના તવાફની બે રકાત નમાઝ પઢવી.

એહરામ (પુરૂષો માટે)

ઉમરા કરવા વખતે પહેરવાના ખાસ વસ્ત્રને એહરામ કહેવાય છે, જે અઢી ગજ લાંબા અને ૪૨ ઈંચ પહોળા વગર સીવેલા બે ટુકડાઓની હોય છે. એહરામ બાંધવા પહેલા ઝાએરીનને વઝુ અથવા ગુસલ કરવું સુન્નત છે, એહરામ બાંધવા માટે એહરામનો એક ભાગ શરીરના નીચેના હિસ્સા ઉપર તહેમત (લુંગી) ની જેમ ગાંઠ લગાવ્યા વગર પહેરવો અને મજબૂતી માટે એના ઉપરના ભાગને સાડીની જેમ બેવડું કરીને વાળી લેવું, એહરામના બીજા ભાગને ખભા ઉપર એવી રીતે ઓઢવો કે બંને ખભાઓ ઢંકાએલા રહે, પરંતુ માથું અને કાન ખુલ્લા રહેવા જોઈએ.

એહરામ (સ્ત્રીઓ માટે)

સ્ત્રીઓ માટે એહરામ એમના વપરાશના કપડાં જ છે. રેશમના કપડાં પણ પહેરી શકાય છે. વસ્ત્રો સુતરાઉ અને સફેદ રંગના હોય તો વધારે સારૂં પરંતુ એટલા જીણા ન હોય કે શરીર દેખાય. સ્ત્રીઓએ ચહેરા અને

હથેળીઓ સિવાય તમામ શરીર ઢાંકેલું રાખવું જરૂરી છે, સ્ત્રીઓએ માથું એવી રીતે ઢાંકી રાખવું જોઈએ કે માથાના વાળ બિલકુલ ન દેખાય અને કાન પણ ઢાંકેલા હોવા જોઈએ. સ્ત્રીઓ માસિક (હયઝ) ની હાલતમાં પણ એહરામ બાંધી શકે છે; અને જો એહરામ બાંધ્યા બાદ માસિક શરૂ થઈ જાય તો પણ એહરામમાં કશો ફરક પડતો નથી, પરંતુ એ હાલતમાં ખાનએ કા'બાના હરમમાં દાખલ ન થાય. તમામ ઝાએરીનોએ એહરામ બાંધ્યા પહેલા છ અથવા બે રકાત નમાઝ સુન્નત પઢવી જોઈએ. કોઈ પણ વાજિબ નમાઝ પઢ્યા પછી પણ એહરામ બાંધી શકાય છે.

મીકાત

મક્કાની આજુબાજુ પવિત્ર ક્ષેત્રફળ નક્કી થયેલ છે, જેમાં દાખલ થવાના પ્રવેશને મીકાત કહેવાય છે. શરીઅતના હુકમ પ્રમાણે ઝાએરીનને નીચે મુજબની મીકાતમાંથી કોઈ એક જગ્યા ઉપર પહોંચીને

એહરામની નિય્યત કરવી જરૂરી છે.

૧–મસ્જિદે શજરા : જેને અબયાર પણ કહેવાય છે, જે મક્કા આવતી વખતે મદીનાથી ત્રણ માઈલના અંતર પર છે, મદીનાથી મક્કા આવવાવાળા ઝાએરીન અહીંથી એહરામ બાંધે છે.

૨–વાદીએ અકીક : આ મીકાત નજદ અથવા ઈરાકથી આવવાવાળાઓના માર્ગમાં છે.

૩–કરનુલ મનાઝિલ : તાઈફથી મક્કા આવનારાઓ માટે છે.

૪–યલમલમ : આ મીકાત સમુદ્ર રસ્તે સ્ટીમ્બરથી આવનારા ઝાએરીન માટે છે, યલમલમ એક પહાડનું નામ છે.

૫–ઝોહફા : શામથી મક્કા આવનારા ઝાએરીનો માટેની મીકાત છે. પ્લેનમાં જીદ્દાહ આવનારાઓ એહરામ બાંધવા માટે ઝોહફા જાય છે. કારણ કે જીદ્દાહ મીકાતની અંદરમાં આવેલું છે.

નિય્યત (નિર્ણય)

એહરામની હાલતમાં આવવા માટે નીચે મુજબ નિય્યત કરવી.

હું મારા ઉમરએ મુફરદા અદા કરવા માટે એહરામ પહેરૂં છું, કુરબતન એલલ્લાહ.

નિય્યત કર્યા પછી તરત જ પુરૂષોએ મોટા અવાજે અને સ્ત્રીઓએ ધીમેથી એક વખત નીચે મુજબ તલબીયા કહેવું વાજિબ છે, (તલબીયાના શબ્દો નીચે મુજબ છે.)

લબ્બયક, અલ્લાહુમ્મ લબ્બયક, લબ્બયક લા શરીક લક લબ્બયક, ઈન્નલ હંમદ વને નેઅંમત લક વલે મુલ્ક, લા શરીક લક લબ્બયક.

(હાઝર છું અય અલ્લાહ! હું હાઝર છું, તારો કોઈ

શરીક નથી, હાઝર છું, બેશક તમામ તઅરીફ, નેઅમત અને સલ્તનત તારી જ છે, તારો કોઈ શરીક નથી, હાઝર છું.)

એ વાત ખાસ ધ્યાનમાં રાખવી જરૂરી છે કે તલબીયા સાચી રીતે પઢવામાં આવે, અગર પોતે સાચા ઉચ્ચારથી પઢી ન શકે તો બીજાની મદદથી પણ પઢી શકાય છે. સફરમાં તલબીયા એકથી વધુ વખત પઢતા રહેવું જોઈએ, એટલે સુધી કે મક્કા શહેરના મકાનો દેખાવા લાગે પછી તલબીયા પઢવું નહિં.

એહરામની હાલતમાં નીચે મુજબના કામ કરવા હરામ છે.

(૧) જંગલી-જમીનના જનાવરનો શિકાર કરવો.

(૨) હથિયાર સાથે રાખવા.

(૩) સંભોગ કરવો, સ્ત્રી સાથે પ્રેમગોષ્ટી કરવી, શરીરને અડકવું અથવા તેને આકર્ષણની નઝરથી જોવું.

(૪) જાણી જોઈને વીર્ય કાઢવું.

(૫) નિકાહ કરવા, પઢાવવા કે નિકાહના સાક્ષી બનવું.

(૬) ખુશ્બૂ લગાડવી.

(૭) આંખોમાં સૂરમો લગાડવો.

(૮) જાણી જોઈને પોતાને અરીસામાં જોવું.

(૯) શરીર કે માથામાં તેલ લગાડવું.

(૧૦) શરીરના વાળ તોડવા કે વાળ કપાવવા.

(૧૧) નખ કાપવા, તોડવા અથવા ઘસીને ઓછા કરવા.

(૧૨) શરીરમાંથી ખૂન કાઢવું.

(૧૩) બનાવ શણગાર કરવા.

(૧૪) જુ, માંકડ, મકોડા વગેરે મારવા અથવા એહરામ કે શરીરથી દૂર કરવા.

(૧૫) ખોટું બોલવું, ગાળો બોલવી અથવા ટીકા કરવી.

(૧૬) અલ્લાહના નામે કસમ ખાવી દા.ત. વલ્લાહ કહેવું.

(૧૭) દાંત કઢાવવા.

(૧૮) હરમની હદમાંથી ઘાસ વિગેરે ઉખાડવું

આ ચાર વસ્તુ પુરૂષો માટે હરામ છે પરંતુ સ્ત્રીઓ માટે જાએઝ છે.

(૧) માથું અને કાન ઢાંકવા.

(૨) બંધ અથવા છતવાળી ગાડીમાં મુસાફરી કરવી તેમજ સફર દરમિયાન છત નીચે આસરો લેવો.

(૩) પગ અને હાથના મોજા પહેરવા.

(૪) સીવેલા કપડા પહેરવા.

આ એક વસ્તુ જે ફક્ત સ્ત્રીઓ માટે હરામ છે.

(૧) મોઢાને એવી રીતે ઢાંકવું કે પરદો ચહેરાને અડકે.

હજના સમયમાં છત વગરની ગાડી મળી જાય છે પણ છત વાળી ગાડીમાં કોઈ મજબૂરીએ બેસવું પડ્યું

તો કફ્ફારા રૂપે એક બકરો અથવા ઘેટો કુરબાન કરવો પડશે જે પોતાના દેશમાં જઈને પણ આપી શકાય છે, તે સિવાય એહરામ બાંધ્યા બાદ જે જે વસ્તુઓ હરામ ઠરાવવામાં આવી છે તેમાંથી કોઈ પણ થઈ જાય તો કફ્ફારો આપવો પડશે જેની વિગત મનાસિકે હજમાં જોઈ શકાય છે.

મક્કાએ મોઅઝઝમા

મક્કા પહોંચી ઝાએરીનને થોડીવાર આરામ કરવા બાદ તવાફ માટે ખાનએ-કા'બા તરફ જવું જોઈએ.

તવાફ

ઝાએરીનને ખાનએ-કા'બાની ચોતરફ સાત ચક્કરો લગાવવાના હોય છે, એને તવાફ કહેવાય છે, તવાફ શરૂ કરવા માટે ઝાએરીનને હજરે-અસ્વદ (કા'બા શરીફની દિવાલના એક ખૂણા ઉપર લાગેલો કાળો પત્થર)ની સામે ઊભા રહીને નિય્યત કરે કે:

હું ઉમરએ મુફરદા માટે ખાનએ કા'બાનો તવાફ

કરૂં છું, કુરબતન એલ્લાહ.

તવાફ એ ખૂણા પાસેથી શરૂ કરવો જ્યાં કા'બાની દિવાલમાં હજરે-અસ્વદ લાગેલો છે. જો તવાફ વખતે હરમમાં ભીડ હોય તો ઝાએરને થોડા કદમ પાછળથી શરૂ કરવો અને સાતમો ચક્કર હજરે અસ્વદથી આગળ વધીને પૂરો કરવો, પણ આવી સ્થિતિમાં એમ નિય્યત કરવી કે જે જગ્યા તવાફ શરૂ કરવાની છે ત્યાંથી જ તવાફ શરૂ થશે અને ખતમ કરવાની જગ્યા ઉપર ખતમ થશે.

તવાફના એહકામ

(૧) ઝાએરને તવાફના સાત ચક્કર પૂરા થાય ત્યાં સુધી વઝુની હાલતમાં હોવું જોઈએ. પ્રથમ ચાર ચક્કર પૂરા થવા પહેલાં વઝુ તૂટી જાય તો તવાફ રદ ગણાશે અને વઝુ કરી બીજી વખત તવાફ શરૂ કરવો પડશે. પણ ચાર ચક્કર પૂરા થયા પછી વઝુ તૂટી જાય તો પહેલાં ચાર ચક્કર સાચા ગણાશે

અને વઝુ કરીને બાકીના ત્રણ ચક્કર પૂરા કરવાના રહેશે.

(૨) હજરે – અસ્વદ પાસેથી તવાફ એવી રીતે શરૂ કરવો કે ડાબો ખભો હંમેશાં કા'બા તરફ રહે.

(૩) તવાફ દરમિયાન મોઢું સામે રાખવું અને કા'બા તરફ જોવું કે અડકવું નહિં.

(૪) ઝાએર નક્કી થયેલી હદમાંજ તવાફ કરે. તવાફ માટેની હદ સાડા છવ્વીસ હાથ એટલે કે લગભગ ચાલિસ ફૂટ છે, ઝાએર ખાનએ –કા'બાની નજદીક રહીને તવાફ પૂરો કરવાની કોશિશ કરે. જો ભીડના લીધે નક્કી થયેલી હદમાંથી બહાર ધકેલાય જાય તો તેને જોઈએ કે એ જગ્યાએથી તવાફ ફરી ચાલુ કરે જ્યાંથી હદ બહાર નીકળી ગયો હતો.

(૫) ઝાએર તવાફ કરવામાં યાદ રાખે કે તેણે સાત ચક્કર પૂરા કર્યા છે. વધુ અથવા ઓછા ચક્કર

લગાવશે તો તવાફ ખોટો (બાતિલ) થઈ જશે. તવાફના સાતે ચક્કર વગર અટક્યે સળંગ રીતે પૂરા કરવાના હોય છે.

(૬) હઝરત ઈસ્માઈલ અને એમની માતા બીબી હાજરાની કબરો ગોળાકાર દિવાલ દિવારે હતીમમાં આવેલી છે. એ જગ્યા પણ તવાફમાં આવે એટલે કે દિવારે હતીમની બહારથી તવાફ કરવો કા'બા અને દિવાલની વચલી જગ્યામાંથી પસાર થવું જાઈઝ (યોગ્ય) નથી.

(૭) મકામે-ઈબ્રાહિમ અને ખાનએ-કા'બાની વચ્ચેથી તવાફ કરવો જોઈએ.

(૮) તવાફ દરમિયાન અંકિત દુઆઓ પઢવાની હોય છે. જો દુઆ પઢી ન શકે તો ઇસ્તિગફાર, સલવાત અને તસ્બીહ પઢે અને મગફેરતની દુઆ માંગતા રહે અને અલ્લાહની મહાનતા વિષે વિચારે. તવાફ દરમિયાન વાતો કરવી અથવા બીજી કોઈ

ચીજ પઢવી મકરૂહ (અનિચ્છનીય) છે, તવાફ પૂરો થઈ જાય એ પછી કા'બાની દિવાલ અને ગિલાફે કા'બાને અડકી શકાય છે; અને કા'બાના પડદાને પકડીને દુઆ માંગી શકાય છે.

નમાઝે તવાફ

ઝાએરીન તવાફના સાત ચક્કર પૂરા કર્યા પછી મકામે ઈબ્રાહિમની પાછળ બે રકાત નમાઝે તવાફ પઢે. આ નમાઝ ફઝરની નમાઝની જેમ છે. જે બેહદ દિલ લગાવીને સાચા ઉચ્ચાર સાથે પઢવી જોઈએ, જેની નિય્યત આ પ્રમાણે કરે:

ઉમરે મુફરદાના તવાફની બે રકાત નમાઝ પઢું છું મકામે ઈબ્રાહિમની પાછળ, કુરબતન એલલ્લાહ.

સઈ

સઈ એટલે સફા અને મરવા વચ્ચે ચાલવું. હઝરત ઈબ્રાહિમ અ.સ.ના પત્ની બીબી હાજરાએ પોતાના નાનકડા બાળક હઝરત ઈસ્માઈલ અ.સ. માટે પાણીની

શોધ કરવા માટે સફા અને મરવાની પહાડીઓ વચ્ચે સાત વખત આવ-જા કરી હતી આ અમલને સઈ કહેવામાં આવે છે. સઈ એ હઝરત બીબી હાજરાના આ કાર્યની યાદ રૂપે કરવામાં આવે છે, આ જગ્યા પર જવા માટે હરમની અંદરથી જ રસ્તો છે અને નિશાનીરૂપે બાબે સફાની તખ્તી લાગેલ છે. નમાઝે તવાફ પછી ઝાએરને સઈ કરવાની છે એટલે સફા-મરવા વચ્ચે સાત વખત ચાલવાનુ છે.

સઈ કરવાની રીત

૧ સઈ સફાની પહાડીથી શરૂ કરવી. ઝાએર સફા ઉપર ઊભા રહી નિય્યત કરે કે:

હું ઉમરએ મુફરદા માટે, સફા અને મરવા વચ્ચે સઈ કરૂં છું, કુરબતન એલ્લાહ.

૨ નિય્યત કર્યા બાદ મરવાની પહાડી પરફ ચાલવાનું શરૂ કરે જે સફાની બિલકુલ સામે આવેલ છે.

૩ સફાથી મરવા તરફ જતાં રસ્તામાં બે લીલા રંગના થાંભલાઓ છે જેની ઉપર નિશાની રૂપે લીલી લાઈટો લાગેલી છે. આ બંને થાંભલા વચ્ચે પુરૂષોને ઉતાવળે ચાલવું મુસ્તહબ (ઈચ્છનીય) છે એવી જ રીતે મરવાથી સફા તરફ પાછા ફરતી વખતે પણ એ થાંભલાઓની વચ્ચે દોડતા જવું મુસ્તહબ છે. આ કામને હરવલા કહેવામાં આવે છે. આ કામ સ્ત્રીઓ માટે જરૂરી નથી. તેઓ પૂરો અંતર ચાલીને જાય.

૪ મરવા પહોંચીને પહાડીના પત્થરને પગ અડકાવવા અને પછી સફાની તરફ પાછા ફરવું. સફાથી મરવા સુધી પહોંચ્યાને એક ચક્કર કહેવાશે. મરવાથી સફા સુધી પાછા આવ્યાને બીજો ચક્કર ગણાશે. આમ સાતમો ચક્કર મરવા ઉપર પૂરો થશે.

૫ સઈ સાત શૌત (ફેરા) થી ઓછા-વત્તા શૌતની ન

હોવી જોઈએ. જો જાણી જોઈને ઓછા-વત્તા શૌત કરવામાં આવે તો તેથી સઈ બાતિલ થઈ જશે.

૬ સઈમાં મવાલાત (વગર અટક્યે આવવું-જવું) શર્ત છે પણ આરામ માટે સફા અથવા મરવાહ ઉપર બેસી શકે છે, અને સફા મરવાની દરમિયાન ઉઝર (કારણ) વિના બેસે નહીં, પણ જો કોઈને ચાર ફેરા બજાવી લાવ્યા પછી જરૂરતને લીધે જવું પડે તો એથી ફારિગ થયા પછી બાકીના ત્રણ ફેરા બજાવી લાવી શકે છે, પણ જે જગ્યાએ ફેરા કરવાનું છોડ્યું હોય ત્યાંથી ફરી શરૂ કરે.

૭ સઈ મુકર્રર થયેલ રસ્તા ઉપર જ કરે.

૮ સઈ વખતે સફાથી ચાલે ત્યારે મોઢું મરવા તરફ હોય પીઠ દઈને ન ચાલે. કારણ કે એમ કરવાથી હજ બાતિલ થાય છે. પરંતુ આજુબાજુ નઝર કરે તો વાંધો નથી.

૯ સઈની હાલતમાં તહારતથી રહેવું બહેતર છે, અને

સઈ પગે ચાલીને કરવી સુન્નત છે. પણ જો બીમાર હોય તો તેને ખંભે બેસાડી કે બીજી કોઈ ચીઝ (છબડી) પર બેસાડીને સઈ કરાવવી.

૧૦ જો સવારી ઉપર બેસીને કે સૂઈને સઈ કરવી શક્ય ન હોય તો જ નાયેબ બનાવી શકાય છે.

૧૧ તવાફ કર્યા પછી તુરત જ સઈ વાજિબ નથી પરંતુ મોડું કરવું પણ જાએઝ નથી.

તકસીર (વાળ કાપવા)

મરવા ઉપર સઈનો સાતમો ચક્કર પૂરો કર્યા પછી ઝાએર (પુરૂષો) માથું મૂંડાવે અથવા થોડા વાળ કાપે કે પછી નખ કાપે. સ્ત્રીઓએ 'તકસીર' એવી સ્ત્રી અથવા પોતાના મેહરમથી કરાવે જેની પોતાની તકસીર થઈ ગયેલી હોય. સ્ત્રીઓએ ફક્ત થોડાં વાળ કાપવા જોઈએ. નિય્યત આ પ્રમાણે કરે :

હું ઉમરએ મુફરદાના એહરામથી ફારિગ થવા માટે તકસીર કરૂં છું, કુરબતન એલ્લાહ.

તકસીરનો અમલ પૂરો થવા પછી એહરામ પહેરવા પછી જે કાર્યોની મનાઈ છે તેનાથી મુક્ત થઈ જવાય છે. પરંતુ, ઉમરએ મુફરદા પૂરા કરવા માટે તવાફુન્નિસા અને નમાઝે તવાફુન્નિસા પઢવી જરૂરી છે. તે પછી સ્ત્રી સંબંધ હલાલ થાય છે.

તવાફુન્નિસા

ઉમરએ મુફરદાનો છેલ્લો અમલ તવાફુન્નિસા છે કે જે દરેક સ્ત્રી પુરૂષ ઝાએર માટે વાજિબ છે. પછી ઝાએર પરણેલ હોય કે કુંવારો, બાલિગ હોય કે નાબાલિગ. તવાફુન્નિસા અને નમાઝે તવાફુન્નિસા વગર પતિ-પત્નીના સંબંધ હરામ થઈ જાય છે, એટલે સુધી કે ઉમરએ મુફરદા અદા કર્યા પછી તવાફુન્નિસા અને નમાઝે તવાફુન્નિસા અદા કર્યા વગર શાદી કરવી પણ હરામ થઈ જાય છે. તવાફુન્નિસા પણ તવાફે ઉમરએ મુફરદા મુજબ જ અદા કરવામાં આવે જેની વિગતો પહેલાં આપી દેવાઈ છે.

તવાફુન્નિસાની નિય્યત :

હું ઉમરએ મુફરદા માટે, તવાફુન્નિસા કરૂં છું. કુરબતન એલ્લાહ.

તવાફુન્નિસાના સાત ચક્કર ખાનએ કા'બાના પૂરા કર્યા પછી, બે રકાત નમાઝે તવાફુન્નિસા, મકામે ઈબ્રાહિમ પર પઢવી જોઈએ. પહેલાંની જેમ, નિય્યત કરે :

ઉમરએ મુફરદાના તવાફુન્નિસાની બે રકાત નમાઝ પઢું છું મકામે ઈબ્રાહિમની પાછળ. કુરબતન એલ્લાહ.

આ નમાઝ પૂરી થયા પછી ઉમરએ મુફરદા સંપૂર્ણ થઈ જાય છે. તવાફુન્નિસા પછી સઈ કરવાની નથી. ઝાએર તકસીર બાદ તરત તવાફુન્નિસા અદા કરે અને ચાહે તો બીજા દિવસે પણ અદા કરી શકે છે. અહીં એક વાત ખાસ યાદ રાખવાની છે કે હરમની હદમાં ઝાડ-પાન, ઘાંસ તોડવા કે શિકાર કરવો હરામ છે.

વધુ ઉમરા કરવા વિષે

૧-ઉમરએ મુફરદા અદા કર્યા પછી જો ઝાએર વધારે ઉમરા કરવા ચાહે તો જરૂરી છે કે તેને મક્કામાં વધુ રોકાણ કરવું જોઈએ કારણ કે એક ઈસ્લામી મહિનામાં એક ઉમરો કરી શકાય છે, પરંતુ ઓછું રોકાણ હોય તો નયાબતની નિય્યતથી બીજા કોઈ માટે ઉમરા કરી શકે છે. બીજા ઉમરા માટે જરૂરી છે કે ઝાએર મક્કાના હરમની હદમાંથી બહાર જઈને એહરામ બાંધે, જે માટે મસ્જિદે આઈશા (તન્ઈમ) જવું જે મક્કાથી પાંચ માઈલ દૂર છે, ત્યાં જવા અને આવવા માટે સરકારી બસો આસાનીથી મળી જાય છે.

૨-ઉમર-એ-તમત્તોઅ અને હજની વચ્ચે ઉમર-એ-મુફરદા કરવી એ ઉમર-એ-તમત્તોઅને બાતિલ કરે છે. એ સંજોગોમાં ઉમર-એ-તમત્તોઅ ફરીવાર કરવી જરૂરી થઈ જશે.

૩-જે માણસ ઉમરએ તમત્તોઅ ઝિલ્હજ

મહિનામાં કરી ચૂક્યો હોય તો તેના માટે એહતિયાતે મુસ્તહબ છે કે ઉમર-એ-મુફરેદાને મોહર્રમના મહિના સુધી ન કરે.

હજ માર્ગદર્શન

અરકાને હજ

હજના અરકાન બે હિસ્સામાં વહેંચાયલા છે.

(૧) ઉમરએ તમત્તોઅ અને (૨) હજ્જે તમત્તોઅ.

ઉમરએ તમત્તોઅ:

૧ મીકાતથી નિય્યત કરી એહરામ બાંધવું અને તલ્બીયા પઢવી.

૨ મક્કા પહોંચવા બાદ ખાનએ કા'બાનો તવાફ કરવો.

૩ મકામે ઈબ્રાહિમની પાછળ, તવાફની બે રકાત નમાઝ પઢવી.

૪ સઈ કરવી એટલે સફા મરવા વચ્ચે સાત વખત

ચાલવું.

૫ તકસીર એટલે થોડાં વાળ કાપવા.

આ અરકાન એવી જ રીતે કરવાના છે જેની વિગત ઉમરએ મુફરદામાં આપી ચૂક્યા છીએ. ફક્ત ફરક એટલો જ છે કે ઉમરએ તમત્તોઅમાં તવાફુન્નિસા અને તેની નમાઝ નથી.

હજ્જે તમત્તોઅઃ

૧ આઠ ઝિલ્હજના મક્કામાં કોઈપણ જગ્યાથી પરંતુ બહેતર છે મકામે ઈબ્રાહિમ અથવા હજરે અસ્વદ પાસેથી નિય્યત કરીને એહરામ બાંધવું, તલ્બીયા પઢવું અને અરફાત જવા રવાના થવું.

૨ અરફાત (મક્કાથી ૨૨ કિલોમીટર દૂર) માં નવ ઝિલ્હજના દિવસે મધ્યાન (ઝોહર) થી સૂર્યાસ્ત (મગરિબ) સુધી રોકાવું.

૩ મુઝદલફા (મશઅરનું મેદાન) માં દસ ઝિલ્હજના

સુબ્હ સાદિકથી સૂર્યોદય સુધી રોકાવું પરંતુ ઝોહર (મઘ્યાન) પહેલા ત્યાંથી નીકળી જવું.

૪ દસ ઝિલ્હજના સૂરજ નીકળવા પછી મિનામાં દાખલ થવું અને મોટા શૈતાનને સાત કાંકરીઓ મારવી.

૫ દસ ઝિલ્હજના જાનવરની કુરબાની કરવી.

૬ દસ ઝિલ્હજના તકસીર કરવી. એટલે પુરૂષોએ માથું મૂંડાવવું અને સ્ત્રીઓએ થોડાં વાળ કાપવા અને એહરામ ઉતારી ગુસલ કરી દરરોજના વપરાશના કપડાં પહેરી લેવા. (નોંધઃ જ્યાં સુધી કુરબાની ન કરાય અને તકસીર થાય, એહરામ ઉતારી નહિં શકાય.)

૭ ૧૦, ૧૧, ૧૨ ઝિલ્હજના દિવસોમાં બની શકે તો તવાફે કા'બા કરી લેવો. ૧૦ ઝિલ્હજના તવાફે કા'બા કરવો ઉત્તમ છે, પરંતુ ભીડ હોય તો ૩૦ ઝિલ્હજ સુધી તવાફે કા'બા થઈ શકે છે.

૮ મકામે ઈબ્રાહિમની પાછળ તવાફની બે રકાત નમાઝ પઢવી.

૯ સફા અને મરવા વચ્ચે સઈ કરવી. (આ અરકાનમાં તકસીર નથી.)

૧૦ તવાફુન્નિસાની નિય્યતથી તવાફ કરવો.

૧૧ તવાફુન્નિસાની બે રકાત નમાઝ, મકામે ઈબ્રાહિમની પાછળ પઢવી.

૧૨ ૧૧ અને ૧૨ ઝિલ્હજની રાત્રે મિનામાં રોકાવું.

૧૩ ૧૧, ૧૨ ઝિલ્હજના પહેલાં નાના શૈતાન પછી વચલા શૈતાન અને છેલ્લે મોટા શૈતાન એમ અનુક્રમે ત્રણ શયતાનોને સૂરજ નીકળવા પછી અને મગરિબ પહેલાં સાત-સાત કાંકરીઓ મારવી; અને ૧૨ ઝિલ્હજના ઝોહરના વખત પછી પણ મગરિબ પહેલાં મિનાથી નીકળી જવું.

એહરામમાં મુસ્તહબ ચીઝો

એહરામમાં અમુક ચીઝો મુસ્તહબ છે જે નીચે મુજબ છે:

૧-શરીરને સ્વચ્છ કરવું, નખ કાપવા, મૂછોને ઠીક કરવી, બગલો અને દૂંટી નીચેના વાળોને સાફ કરવા. (કાઢી નાંખવા.)

૨-માથા અને દાઢીના વાળોને ૧લી ઝિલ્કાદ પછી વધવા દેવા, જો હજ કરવાનો ઈરાદો હોય. પણ જો ઉમરા મુફરદા કરવાનો ઈરાદો હોય તો વાળને એક મહિના પહેલે વધવા દે. કેટલાંક ફકીહો તો તેના વાજિબ હોવાનું માને છે. જો કે આ કોલ ઝઈફ છે, પણ એહવત છે.

૩-મીકાતમાં એહરામ માટે ગુસલ કરે. અઝહરની રૂએ આ ગુસલ હૈઝ અને નિફાસવાળીનું પણ સહીહ છે. જો મીકાતમાં પાણી ન મળવાનો ખતરો હોય તો તેનાથી પહેલાં ગુસલ કરે એટલે જો મીકાતમાં પણ પાણી મળી જાય તો ગુસલ ફરી કરે.

જ્યારે એહરામ માટે ગુસલ કરે, પછી નાની નાપાકી થાય અથવા કોઈ એવી ચીઝ ખાય અથવા પહેરે જે મોહરિમ પર હરામ હોય, તો ફરી ગુસલ કરે. જે ગુસલ દિવસના કરવામાં આવશે તે આવવાવાળી રાતના અંત સુધી કાફી થાશે. અને જે રાતના ગુસલ કરશે તે આવવાવાળા દિવસના અંત સુધી કાફી રહેશે.

શેખે સદૂકે ફરમાવ્યું છે કે ગુસલ કરવાના સમયે આ દુઆ પઢે :

બિસ્મિલ્લાહે વ બિલ્લાહે અલ્લાહુમ્મ મજ્અલ્હૂ લી નૂરંવ્ વ તહૂરંવ્ વ હિર્ઝંવ્ વ અમ્નમ્ મિન્ કુલ્લે ખવ્ફિંવ્ વ શેફાઅમ્ મિન્ કુલ્લે દાઈંવ્ વ સુક્મિન્. અલ્લાહુમ્મ તહ્હિર્ની વ તહ્હિર્ કલ્બી વશ્રહ્ લી સદ્રી, વ અજ્રે

અૅલા લેસાની મહૅબ્બતક, વ મિદેહૅતક વસૅ સૅનાઅ અૅલયૅક, ફ ઈન્નહૂ લા કૂંવ્વત લી ઈલ્લા બેક, વ કૅદે અૅલિમૅતો અન્ન કૅવામ દીની અતે તસેલીમો લક, વ ત્તેબાઓં લે સુન્નતે નબિય્યેક સૅલવાતોક અૅલયહે વ આલેહી.

(અય અલ્લાહના નામના સહારે, અલ્લાહના નામથી, અય અલ્લાહ! તું આ (ગુસલ) ને મારા માટે નૂર અને પાક કરવાવાળું અને દરેક ડરથી અમાન અને રક્ષણ અને દરેક બિમારી અને રોગની શિફા બનાવી દે. તું મને પણ અને મારા દિલને પણ પાક કરી દે અને મારા માટે મારી છાતીને ખોલી દે અને મારી જીભ પર તારી મહોબ્બત અને વખાણ જારી કરી દે. ખરેખર મારા માટે તારા સિવાય કોઈ શક્તિ અને બળ નથી અને નિઃશંક તું જાણે છે કે મારા દીનનું કાયમ રહેવું માત્ર તારી સમીપ

સ્વીકારનું માથું નમાવવું અને તારા માનવંત નબી (સ.અ.વ.) ની સુન્નતની પૈરવી કરવામાં છે. (તેઓ પર અને તેઓની આલ પર તારી રહેમતો ઉતરે.)

એહરામના કપડાં પહેરતી વખતે દુઆ પઢે:

અલ્હમ્દો લિલ્લાહિલ્ લઝી રઝકની મા ઓવારી બેહી અવ્રતી વ ઓવદ્દી ફીહે ફર્ઝી વઅ્બોદો ફીહે રબ્બી વન્તહી ફીહે એલા મા અમરની અલ્હમ્દો લિલ્લાહિલ્ લઝી કસત્તોહૂ ફ બલ્લગની વ અરત્તોહૂ ફ અઆનની વ કબેલની વ લમ્ યકતઅ્ બી વ વજહહૂ અરદ્તો ફ સલ્લમની ફ હોવ હિસ્ની વ કહ્ફી વ હિર્ઝી વ ઝહ્રી વ મલાઝી વ રજાઈ વ મન્જાય વ

ઝુંખરી વ ઉંદંદતી ફી શિદંદતી વ રખાઁઇ.

(દરેક પ્રકારની હમ્દ છે એ ખુદા માટે જેણે મને ગુપ્તાંગો છુપાવવા કપડાં આપ્યા કે તેમાં મારી ફરઝ અદા કરૂ અને તેનાથી હું મારા પરવરદગારની ઈબાદત કરૂ અને એ બધી આજ્ઞાઓ પાળું જેની મને આજ્ઞા કરવામાં આવી છે. સર્વ સ્તૂતિ એ ખુદાના માટે શોભિત છે જેનો મેં નિર્ણય કર્યો છે. એટલે તેણે મને મારા નિર્ણય સુધી પહોંચાડી દીધો અને મેં તેનું ધ્યાન ધર્યું, એટલે તેણે મારી મદદ કરી અને મને સ્વીકારી લીધો અને મને તરછોડ્યો નહિં. હું એ ઝાત તરફ ધ્યાન ધરૂં છું કે તેણે મને સલામતી અર્પણ કરી. એ જ મારો ગઢ, મારો આશરો, મારો રક્ષણહાર, મારો મદદગાર, મારૂં આશ્રય સ્થાન, મારી આશા અને મારા મોક્ષનું કેન્દ્ર છે અને કષ્ટોમાં મારો સંગ્રહ અને મારૂં આશા સ્થળ છે.)

એહરામ નમાઝે ઝોહર પછી બાંધે, જો તે સમયે બાંધવા શક્તિમાન ન હોય તો બીજી વાજિબ નમાઝો

પછી બાંધે નહિંતર બે રકાત અથવા છ રકાત સુન્નત નમાઝ પઢીને બાંધે. છ રકાત નમાઝ પઢી એહરામ બાંધવું શ્રેષ્ઠ છે. પહેલી રકાતમાં સૂરએ હમ્દ અને સૂરએ કુલહોવલ્લાહ પઢે અને બીજી રકાતમાં સૂરએ હમ્દ અને સુરએ કાફેરૂન પઢે. નમાઝ પછી અલ્લાહની હમ્દો સના અને નબીએ કરીમ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ પર દુરૂદ મોકલે પછી પઢે :

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલોક અન્ તર્જઅલની મિમ્મનિસ્તજાબ લક વ આમન બે વઅ્દેક વત્તબઅ અમ્રેક ફ ઈન્ની અબ્દોક વ ફી કબ્ઝતેક લા ઉકય ઈલ્લા મા વકયત વલા આખોઝો ઈલ્લા મા અઅ્તયત વ કદ્ ઝકરતલ્ હજ્જ ફ અસ્અલોક અન્ તઅ્ઝેમ

લી અ઼લયહે અ઼લા કેતાબેક વ સુન્નતે નબિય્યેક સ઼લ્લલ્લાહો અ઼લયહે વ આલેહી વ તક઼વ્વેયની અ઼લા મા ઝ઼ઉક઼્તો અ઼નહૂ, વ તોસલ્લેમ લી મનાસેકી ફી યુસરિમ મિનક વ આ઼ફ઼ેયતિંવ વજ઼અ઼લની મિન વફ઼્દેકલ લઝી રઝ઼ીત વરતઝ઼યત વ સમ્મયત વ કતબત. અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ખ઼રજતો મિન શુક઼્ક઼તિમ બઈદતિન વ અનફ઼ક઼્તો મા લિબતેગાએ મરઝ઼ાતેક.

અલ્લાહુમ્મ ફ તમમિમ લી હ઼જ્જતી વ ઉ઼મરતી.

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ઉરીદુલ્તમત્તોઅ઼ બિલે ઉ઼મરતે એલલે હ઼જ્જે અ઼લા કેતાબેક વ સુન્નતે નબિય્યેક સ઼લ્લલ્લાહો અ઼લયહે વ આલેહી ફ ઈન અ઼રઝ઼ લી આરેઝ઼ુંય યહ઼બેસોની ફ ખ઼લ્લેની હ઼યસોં હ઼બસતની લે કઁદરેકલ લઝ઼ી કઁદદરેત અ઼લય્ય. અલ્લાહુમ્મ ઈલે લમ તકુન હ઼જ્જતુન ફ ઉ઼મરતુન. ઉ઼હરેમો લક શઅ઼રી વ બશરી વ લહ઼મી વ દમી વ અ઼ઝ઼ાૅમી વ મુખ઼ખ઼ી વ અ઼સ઼બી મેનન નેસાૅએ વસ સ઼યાબે વત તિબે અબતગી બે ઝ઼ાંલેક વજ્હક વદ દારલલ આખ઼ેરહ.

(અય અલ્લાહ! હું તારાથી દુઆ કરૂં છું કે મને એ લોકોમાં ગણી લે જેઓએ તારી દઅવત પર લબ્બયક (હા) કહી. તારા વાયદા પર ઈમાન લાવ્યા અને તારી આજ્ઞાનું પાલન કર્યું. કેમ કે હું તારો બંદો છું. તારા અંકુશમાં છું. હું તારા વિના બચી નથી શકતો અને તારા આપ્યા વિના કંઈ મેળવી નથી શકતો. તેં હજનો ઉલ્લેખ કર્યો છે એટલે હું તારાથી સવાલ કરૂં છું કે તું પોતાની કિતાબ અને નબીની સુન્નત પ્રમાણે મારા નિર્ણયને તેના પર પાકો કરી દે. અને જે કામથી હું અશક્ત છું તેના પર મને શક્તિ આપ. અને મારા માટે મારા અમલોને તારા તરફથી ક્ષેમ કુશળતામાં કબૂલ કરી લે અને મને તારા એ મહેમાનોમાં બનાવી દે જેનાથી તું રાજી અને ખુશ છે, જેને તેં દરેક નામ માટે લખી લીધો છે.

અય ખુદા! દૂર સુદૂરના માર્ગેથી આવ્યો છું અને તારો રાજીપો મેળવવા માલ ખર્ચ કર્યો છે, એટલે અય ખુદા! મારા ઉમરા અને હજને સંપૂર્ણ કરી દે. હું તારી

કિતાબ અને તારા નબીની સુન્નત મુજબ હજ્જે તમત્તોઅનો ઉમરા બજાવી લાવવા માંગું છું, મને કોઈ અડચણ ઊભી થાય અને મને આ કામથી રોકી લે તો મારા માટે મુકદ્દર તારી કદરથી મારી અડચણ નિવારી દે. અય અલ્લાહ જો (સંપૂર્ણ) હજ ન થઈ શકે તો ઉમરા તો બજાવી શકું. હું તારા ખાતર મારા વાળ, ચામડી, માંસ, રક્ત, અસ્થીઓ, દિમાગ અને ઈંદ્રિયોને સ્ત્રીઓ, કપડાં અને ખૂશ્બુઓથી બચાવીશ અને આ અમલથી હું આખેરતના ઘર (જન્નત) અને તારી રઝાની આકાંક્ષા રાખું છું.

એહરામની નિય્યત પછી તલબિયા પઢે.

મરદ તલબિયાને ઊંચી અવાજે પઢે.

તલબિયા :

લબ્બયક અલ્લાહુમ્મ લબ્બયક, લબ્બયક લા શરીક લક લબ્બયક, ઈન્નલ

હૅમ્દે વને નેઅ્મત લક વલે મુલ્ક લા શરીક લક લબ્બયક.

લબ્બયક ઝ઼લે મઆરેજે લબ્બયક, લબ્બયક દાઈયન ઈલા દારિસે સલામે લબ્બયક, લબ્બયક ગ઼્ફારલે ઝ઼ોનૂબે લબ્બયક, લબ્બયક અહેલતે તલબેયતે લબ્બયક, લબ્બયક ઝ઼લે જલાલે વલે ઈક્રામે લબ્બયક, લબ્બયક તુબ્દેયો વલે મઆદો ઈલયક લબ્બયક, લબ્બયક તસ્તગ઼્ની વ યુફ્તકરો ઈલયક લબ્બયક, લબ્બયક મરહૂબંવે વ મરગ઼ૂ બને ઈલયક લબ્બયક,

લબ્બયેક ઈલાહલ હક્કે લબ્બયેક, લબ્બયેક ઝંને નઅંમાએ વલ ફઝ્ંલિલ હંસનિલ જમીલે લબ્બયેક, લબ્બયેક કશેશાફલ કુરબિલ અંઝાંમે લબ્બયેક, લબ્બયેક અંબદોક વબ્નો અંબદયેક લબ્બયેક, લબ્બયેક યા કરીમો લબ્બયેક.

તરજૂમો : હાજર છું અય અલ્લાહ ! હું હાજર છું, તારો કોઇ શરીક નથી હાજર છું, બેશક તમામ તઅરીફ અને સલ્તનત તારા માટે જ છે, તારો કોઇ શરીક નથી, હાજર છું.

(હાજર છું અય ઉચ્ચતાવાળા! હાજર છું, હાજર છું જન્નતની તરફ બોલાવવાવાળા, હાજર છું, હાજર છું. ગુનાહો બક્ષવાવાળા, હાજર છું, હાજર છું. અય

હાજર છું કહેવાવાળાના ધણી હાજર છું, હાજર છું. તું જ સૌથી પ્રથમ સર્જન કરવાવાળો છે અને તારી તરફ જ પાછા ફરવાનું છે. હાજર છું, હાજર છું. તું બેપરવા છે અને દરેકને તારી જરૂરત છે, હાજર છું, હાજર છું. તારાથી ડરવામાં આવે છે અને તારાથી રગબત રાખી શકાય છે, હાજર છું, હાજર છું. સાચા માઅબૂદ, હાજર છું, હાજર છું. નેઅમતો અને શ્રેષ્ઠ ઉપકારો કરનારા હાજર છું, હાજર છું. હું તારો બંદો અને તારી કનીઝનો પુત્ર છું, હાજર છું, હાજર છું. અય માયાળુ, હાજર છું.)

અને પઢે :

લબ્બયક અતકર્રરબો ઇલયક બે મોહમ્મદિવ વ આલે મોહમ્મદિન સલવાતુલ્લાહે અલયહે વ અલયહિમ લબ્બયક, લબ્બયક બે

હંજજેતિંવે વ ઉંમરતિમે મઅંને લબ્બયેક, લબ્બયેક હાઝેંહી મુતંઅંતો ઉંમરતિને ઇલલે હંજજે લબ્બયેક, લબ્બયેક તમામોંહા વ બલાગોંહા અંલયેક લબ્બયેક.

(હાજર છું, હું તારાથી નિકટતા ચાહું છું; મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને આલે મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) ના દ્વારા, તેઓ પર અને તેઓની આલ ઉપર અલ્લાહના દરૂદ હો, હાજર છું, હાજર છું. હજ અને ઉમરા સાથે બજાવી લાવવા, હાજર છું, હાજર છું. આ હજના પ્રતિ ઉમરા તમત્તોઅ છે. હાજર છું, હાજર છું. તેને પરિપૂર્ણ કરી દેવું અને ઉત્કર્ષ સુધી પહોંચાડવું તારા ઝિમ્મે છે. હાજર છું, હાજર છું.)

એહરામની હાલતમાં તલબીયા વારે વારે પઢતા રહો, સૂઈને ઊઠતી વેળા, દરેક નમાઝ પછી, સવારી

(ગાડી) માં ચઢવા અને ઊતરવા સમયે, દરેક ઊંચાઈએ ચઢતી અને ત્યાંથી ઊતરતી વખતે, ખીણમાં આવતા સમયે, કોઈ સવારને મળતી વખતે અને પરોઢના સમયે તલબીયા વારંવાર કહો, ભલે મોહરિમ (એહરામ પહેરેલ) જુનુબની હાલતમાં હોય અથવા હૈઝની હાલતમાં હોય.

ઉમરા તમત્તોઅમાં જૂના મક્કાના ઘરો નજરે પડે તો તલબીયા સમાપ્ત કરે અને હજમાં અરફાતના દિવસની મધ્યાંતર સુધી.

એહરામમાં મકરૂહ બાબતો

એહરામમાં અમુક ચીઝો મકરૂહ છે, જે નીચે મુજબ છે :

૧-કાળા કપડામાં એહરામ બાંધવો, બલકે તેને તર્ક કરવું એહવત છે. સફેદ કપડામાં એહરામ બાંધવો

શ્રેષ્ઠ છે.

૨-પીળા રંગના બિસ્તર કે તકીયા પર સૂવું.

૩-મેલાં કપડાંનો એહરામ બાંધવો. જો એહરામની હાલતમાં કપડાં મેલાં થઈ જાય તો જ્યાં સુધી એહરામમાં છે, તેને ધોવા નહિં જોઈએ. અલબત્તા બદલવામાં કોઈ હરજ નથી.

૪-નકસીદાર કપડામાં એહરામ બાંધવો.

૫-એહરામ બાંધવા પહેલા મહેંદી લગાડવી, જ્યારે કે તેની અસર (રંગ) એહરામ સુધી બાકી રહે એમ હોય.

૬-હમામ જાવું (અરબી પ્રકારના). એહવત અને ઊલા એ છે કે પોતાના શરીરને કીસો (મેલ કાઢવાનો પત્થર) વગેરેથી ન રગડે.

૭-જો કોઈ અવાજ દે તો તેના જવાબમાં લબ્બયક કહેવું બલ્કે તેમ ન કહેવું એહવત છે.

હરમમાં દાખલ થવાની મુસ્તહબ ચીઝો

હરમમાં દાખલ થતી વખતે અમુક ચીઝોનો ખ્યાલ રાખવો જરૂરી છે :

૧–હરમ સુધી પહોંચવા માટે સવારી પરથી ઊતરી જવું અને હરમમાં દાખલ થવા માટે ગુસલ કરવું.

૨–હરમમાં દાખલ થતી વખતે અલ્લાહ તઆલા માટે વિનમ્રતા અને વિનયપૂર્વક દાખલ થવું.

૩–હરમમાં દાખલ થતાં સમયે આ દુઆ પઢે:

અલ્લાહુમ્મ ઈન્નક કુંલ્તે ફી કિતાબેક વ કંવ્લોકલ્ હંક્કોં. વ અઝ્ઝઁન ફીન્નાસે બિલ્ હંજ્જે યઅ્તૂક રેજાલંવ્ વ અંલા કુલ્લે ઝાંમેરિયાતીન્ મિન્ કુલ્લે ફજ્જીન અંમીકં અલ્લાહુમ્મ વ ઈન્ની અરજૂ અન્ અકૂન

મિમ્મને અજાબ દઅ્વતક વ કંદે જિઅ્તો મિને શુક્કૅતિને બઈદતિંવે વ ફર્જજિને અમીકિને સામેઅલે લે નિદાએક વ મુસતજીબલે લક મુતીઅ્લે લે અમરેક વ કુલ્લો ઝાંલેક બે ફઝ્લેક અ્લય્ય વ એહ્સાનેક એલય્ય ફ લકલે હ્મ્દો અ્લા મા વફ્ફક્તની લહૂ અબંતગી બે ઝાંલેકઝે ઝુલેફત ઈનેદક વ મગ્ફેરતેક લે ઝાંનૂબી વ તવંબત અ્લય્ય મિનેહા બે મન્નેક. અલ્લાહુમ્મ સંલ્લે અ્લા મોહંમ્મદિંવે વ આલે મોહંમ્મદિંવે વ હંરંરિમે બદની અ્લને નારે વ આમિન્ની મિને

અઁઝાંબેક વ એકાંબેક બે રહ્મતેક યા અરહમર રાહેમીન.

અય અલ્લાહ! તેં પોતાની પવિત્ર કિતાબમાં ફરમાવ્યું છે અને તારૂં કહેવું સાચું છે અને (અય ઈબ્રાહિમ ખલીલ અ.સ.) લોકોને હજ માટે બોલાવ કે તેઓ તારી તરફ આવે પગ પાળા અને દૂબળા પાતળા ઊંટો પર સવાર થઈને અને દૂર દૂરના માર્ગોથી (હજ પઢવા) ચાલ્યા આવે. અય અલ્લાહ! મને આશા છે કે હું એ લોકોમાંથી છું જેઓએ તારી દાવતને કબૂલ કરી અને જે તારી સાદ સાંભળી અને તારી આજ્ઞાનું પાલન કરવા દૂર સુદૂરના પ્રવાસ વેઠી તારી બારગાહમાં આવ્યા છે અને આ બધો તારો ઉપકાર અને માયા છે. જે મારા ઉપર છે એટલે સર્વ સ્તુતિ તારા માટે એટલા માટે કે તેં મને સદ્બુદ્ધિ આપી. હું તારી સમીપતા, સાંનિધ્ય અને તારી સમક્ષ પોતાની લાયકાત અને પોતાના ગુનાહોની ક્ષમા-યાચના અને તારી કૃપા ઉપકારથી પોતાની

તૌબાની કબૂલિયત ચાહું છું.

અય અલ્લાહ! તું મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને આલે મહોમ્મદ (સ.અ.વ.) પર પોતાની સંપૂર્ણ રહેમત ઉતાર અને મારા શરીરને જહન્નમની આગ હરામ કરી દે અને મને તારી દયાથી તારા અઝાબ અને એકાબથી સલામત રાખ. અય રહેમ કરવાવાળાઓમાં સૌથી વધારે રહેમ કરવાવાળા.

મક્કામાં અને મસ્જિદે હરામમાં પ્રવેશવાના આદાબ

જે શખ્સ મક્કા મુકર્રમામાં દાખલ થવા માંગે તેના માટે મુસ્તહબ છે કે, દાખલ થવા પહેલા ગુસલ કરે અને ધીરગંભીર રીતે મક્કા શહેરમાં દાખલ થાય. જે શખ્સ મદીનાના રસ્તેથી આવે તેના માટે મુસ્તહબ છે કે મક્કાના ઉપરી ભાગથી દાખલ થાય અને નીચેવાળા ભાગથી બહાર જાય.

મુસ્તહબ છે કે મસ્જિદમાં દાખલ થવા સમયે ઊઘાડા પગે ધીર-ગંભીર અને વિનય સાથે હોય અને બાબે બની શેયબાથી દાખલ થાય. આ દરવાજો જો કે મસ્જિદ વિશાળ થવાથી, હવે અત્યારે ઓળખી નથી શકાતો પણ કેટલાંક લોકો કહે છે કે તે બાબુસ્સલામની સામે હતો એટલે બહેતર છે કે બાબુસ્સલામથી દાખલ થાય અને સીધો ચાલીને આવે ત્યાં સુધી કે સ્તંભો વટાવી દે અને મુસ્તહબ છે કે મસ્જિદના દરવાજા પર પઢે:

અસ્સલામો અલયક અય્યોહન નબિય્યો વ રહેમતુલ્લાહે વ બરકાતોહૂ. બિસ્મિલ્લાહે વ બિલ્લાહે વ મેનલ્લાહે વ મા શાઅલ્લાહો. અસ્સલામો અલા અમ્બેયાઈલ્લાહે વ રોસોલેહી. અસ્સલામો અલા રસૂલિલ્લાહે.

અસ્સલામો અઁલા ઇબ્રાહીમ ખઁલીલિલ્લાહે. વલ્ હઁમ્દો લિલ્લાહે રબ્બિલ્ આઁલમીન.

(આપ પર સલામ થાય અય માનવંત નબી અને અલ્લાહની રહેમતો અને બરકતો પણ. અલ્લાહના નામથી અને અલ્લાહના જ સાથે અને અલ્લાહના તરફથી અને જે અલ્લાહ ઈચ્છે છે, સલામ થાય અલ્લાહના નબીઓ અને રસૂલો પર, સલામ થાય અલ્લાહના રસૂલ મોહમ્મદ મુસ્તફા સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી વ સલ્લમ પર. સલામ થાય અલ્લાહના દોસ્ત હઝરત ઈબ્રાહિમ અ.સ. પર અને દરેક પ્રકારની પ્રશંસા છે, એ અલ્લાહ માટે જે બધા જગતનો પાલનહાર છે.)

પછી મસ્જિદમાં દાખલ થઈ જાય અને કાબા તરફ મોં કરે અને આસમાન તરફ હાથોને ઊંચા કરી પઢે :

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અસ્અલોક ફી મકાઁમી

હાઝાઁ ફી અવ્વલે મનાસેકી અને તકૅબલ તવેબતી વ અને તતજાવઝ અઁને ખેતીઅતી વ અને તઝઅઁ અઁન્ની વિઝરી. અલે હઁમેદો લિલ્લાહિલે લઝી બલ્લગઁની બયતહુલે હઁરામે. અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ઉશેહેદો અન્ન હાઝાઁ બયતોકલે હઁરામુલે લઝી જઅઁલેતહૂ મસાઁબતલે લિને નાસે વ અમેનમે મુબારકંવે વ હોદલે લિલે આઁલમીન. અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઁબેદોક વલે બલદ બલદોક વલે બયત બયતોક જિઅતો અતેલોબો રહઁમતક વ અઉમ્મો તાઁઅતક મુતીઅઁલે લે અમેરેક રાઝેયમે બે કઁદરેક.

અસઅલોક મસઅલતલે ફકીરે ઈલયક. અલે ખાંએફે લે ઓકૂબતેક. અલ્લાહુમે મફતેહ લી અબવાબ રહેમતેક. વસેતઅમિલેની બે તાઅતેક વ મરઝાતેક.

(અય અલ્લાહ! હું મારી પહેલી હજ વિધી (મનાસિક) માં મારા આ સ્થળે તારાથી એ સવાલ કરૂં છું કે તું મારી તૌબા કબૂલ કરી લે મારી ક્ષતિઓને માફ કર અને મારા ભારને મારા પરથી ઊતારી દે. હમ્દ છે અલ્લાહના માટે જેણે મને બયતુલ હરામમાં પહોંચાડ્યો. અય અલ્લાહ! હું તને સાક્ષી રાખું છું કે બેશક આ સન્માન પાત્ર ઘર છે જેને તેં લોકોના એકત્રિત થવાનું સ્થળ અને શાંતિનું ઘર અને મુબારક અને બધા લોકો માટે હિદાયત કેન્દ્ર બનાવ્યું છે.

અય અલ્લાહ! આ બંદો તારો બંદો અને આ

શહેર તારૂં શહેર અને આ ઘર તારૂં ઘર છે. હું અહીં આવ્યો છું. તારી રહેમતનો સવાલ કરૂં છું, તારો આજ્ઞાંકિત છું, તારા હુકમોને પાળનારો, તારા નિર્માણ પર રાજી છું. હું તારાથી સવાલ કરૂં છું એક ફકીરની જેમ જે તારા ક્રોધથી ડરે છે, અય અલ્લાહ! મારા માટે તારી રહેમતના દ્વાર ઉઘાડી નાંખ અને મને તારી ફરમાંબરદારી અને રાજીપામાં લગાવી રાખ.)

પછી ત્રણ વખત પઢે :

અલ્લાહુમ્મ ફુકક રકબતી મેનન નાર.

(બારે ઈલાહા! મારી ગરદનને જહન્નમની આગથી છોડાવી દે.)

પછી પઢે :

વ અવસિઅ અલય્ય મિન રિઝકકલ હલાલિત તય્યેબે વ દરા અન્ની શરર

શયાતીનિલ ઈનસે વલ જિન્ને વ શરર ફસકતિલ અરબે વલ અજમ.

(કિર્દગાર! તારી પાક અને પવિત્ર રોઝીમાં મારા માટે વિશાળતા આપ અને ઈન્સાની તથા જિન્નાતી શૈતાનો અને અરબ તથા અજમના ગુનેહગારોના છળથી મને દૂર રાખ.)

પછી પઢો :

અશહદો અલ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વહદહૂ લા શરીક લહૂ, વ અશહદો અન્ન મોહમ્મદન અબદોહૂ વ રસૂલોહૂ, આમનતો બિલ્લાહે, વ કફરતો બિત તાગૂતે, વ બિલ લાતે વલ ઉઝઝા, વ અબાદેતિશ શયતાને વ

અબાદેતે કુલ્લે નિદદિય યુદઆ મિન દૂનિલ્લાહ.

(હું ગવાહી આપું છું કે અલ્લાહના સિવાય કોઈ ઈબાદતને લાયક નથી તે એકલો છે અને તેનો કોઈ ભાગીદાર નથી અને હું ગવાહી આપું છું કે મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) તેના બંદા અને રસૂલ છે. હું ઈમાન લાવ્યો અલ્લાહ પર અને મેં ઈન્કાર કર્યો તાગૂતનો, લાત અને ઉઝઝાનો અને શૈતાનની ઈબાદતનો અને અલ્લાહના એ વિરોધીનો, જેને અલ્લાહને મૂકીને પુકારવામાં આવે છે, એક માઅબૂદ તરીકે.)

પછી હજરે અસ્વદ પાસે જાવ અને તેને સલામ કરી આમ કહો:

અલહમદો લિલ્લાહિલ લઝી હદાના લે હાઝા વ મા કુન્ના લે નહતદેય લવ લા અન

હદાનલ્લાહ. સુંબ્હાનલાહે વલ્ હંમ્દો લિલ્લાહે વલા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વલ્લાહો અક્બર. અલ્લાહો અક્બરો મિન્ ખંલ્કેંહી. વલ્લાહો અક્બરો મિમ્મન્ અખ્ંશા વ અહ્ઝંર. વલા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વહ્દહૂ લા શરીક લહૂ લહુલ્ મુલ્કો વ લહુલ્ હંમ્દો યુહ્ંયી વ યુમીતો વ યુમીતો વ યુહ્ંયી વહોવ હંય્યુલ્લા યમુતો. બે યદેહિલ્ ખંયરો વ હોવ અંલા કુલ્લે શયઈન્ કંદીર.

(દરેક પ્રકારની પ્રશંસા છે એ અલ્લાહ માટે જેણે અમને પોતા માટે માર્ગદર્શન આપ્યું અને જો અલ્લાહ અમને હિદાયતની સદ્બુદ્ધિ ન આપત તો અમે

હિદાયત પામેલા ન હોત. અલ્લાહ દરેક એબથી પાક છે અને હમ્દ અલ્લાહ માટે જ છે અને તેને જ શોભે છે અને અલ્લાહ સિવાય બીજો કોઈ ઈબાદતને લાયક નથી. તે એક જ છે તેનો કોઈ ભાગીદાર નથી, તેના જ માટે સત્તા છે અને તે જ વખાણને લાયક છે, તે જીવતા કરે છે અને મારે છે અને પછી એ જ મારશે અને જીવતા કરશે અને તેની શક્તિના અંકુશમાં ભલાઈ અને ભલાઈ જ છે અને તે દરેક વસ્તુ પર પૂરેપૂરી શક્તિ ધરાવનાર છે.)

પછી મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને આલે મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) પર સલામ મોકલો.

પછી કહો :

ઈન્ની ઉવ્મેનો બે વઅ્દેક વ ઉવ્ફી બે અ્હદેક.

(હું તારા વાયદા પર ઈમાન રાખું છું, હું તારા

અહદને વફાદાર છું.)

ભરોસાપાત્ર રિવાયતમાં ઈમામ જઅફર સાદિક અ.સ. થી રિવાયત છે કે જ્યારે તમો હજરે અસ્વદની પાસે જાવ, તો પોતાના હાથોને ઊંચા કરો, અલ્લાહની હમ્દો સના કરો, નબી કરીમ સ.અ.વ. પર દુરૂદ મોકલો અને અલ્લાહ તઆલાથી કબૂલ કરવાનો સવાલ કરો, પછી હજરે અસ્વદને બોસો દયો અને સલામ કરો, જો બોસો દેવા ન મળે તો હાથથી સલામ (સ્પર્શ) કરો, જો તેમ પણ ન કરી શકે તો ઈશારો કરો અને કહો :

અલ્લાહુમ્મ અમાનતી અદૅદયૅતોહા વ મીસાંકીં તઆંહદૅતોહૂ લે તશ્હદ લી બિલ્ મુવાફાતે. અલ્લાહુમ્મ તસ્દીકંમ્ બે કિતાબેક વ અંલા સુન્નતે નબિય્યેક. સંલવાતોક અંલયહે વઆલેહી અશ્હદો અલ્ લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો

વહ્દહૂ લા શરીક લહૂ વ અન્ન મોહમ્મદન અબ્દોહૂ વ રસૂલોહૂ આમન્તો બિલ્લાહે વ કફરતો બિલ જિબ્તે વત્ તાગૂતે વ લાતે વલ ઉઝ્ઝા વ અબાદતિશ શયતાને વ અબાદતે કુલ્લે નિદ્દિય યુદઆ મિન દૂનિલ્લાહે.

(અય અલ્લાહ! આ મારી અમાનત હતી જેને મેં પૂરી કરી અને મારૂં વચન હતું, જેને મેં પાળી બતાવ્યું. જેથી તું મારા માટે આ વાયદાના વફા કરવાની ગવાહી આપે. અય અલ્લાહ! તારી પાક કિતાબનું સમર્થન કરવા અને તારા મહાન નબીની સુન્નત પર ચાલવા માટે હું ગવાહી આપું છું કે, કોઈ ઈબાદતને પાત્ર નથી તેના સિવાય. તે એકલો છે તેનો કોઈ ભાગીદાર નથી અને મોહમ્મદ મુસ્તફા (સ.અ.વ.) તેના ખાસ બંદા અને રસૂલ છે. હું ખુદા પર ઈમાન લાવ્યો અને જૂઠા

ખુદાઓ એટલે જીબ્ત, તાગૂત, લાત અને ઉઝ્ઝા અને શૈતાનની ઈબાદત અને અલ્લાહના દરેક વિરોધીઓનો ઈન્કાર કરૂં છું. જેને અલ્લાહ તઆલાને છોડીને ઈલાહ તરીકે પુકારવામાં આવે.

જો આ બધું તું ન કહી શકે તો જે કંઈ કહી શકે કહે અને પછી આટલું કહે :

અલ્લાહુમ્મ ઇલયક બસતંત્તો યદી વ ફીમા ઈંનદક અઝીંમતે રગંબતી ફકંબલ સુબહેંતી વગંફિરે લી વરહેંમેની. અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊંઝોં બેક મેનલે કુફેંરે વલે ફકેંરે વ મવાકેંફિલે ખિંઝેંયે ફિદે દુનેયા વલે આખેરહ.

(અય અલ્લાહ! મેં તારા દરબારમાં મારા હાથ ફેલાવ્યા, અને એમાં જે તારી પાસે છે તેમાં મારો શોખ વધ્યો એટલે મારી તસ્બીહ કબૂલ કર અને મને બક્ષી દે

અને મારા પર રહેમ કર. બારે ઈલાહા! હું નિર્ધનતા, પરાધિનતા અને દુનિયા તથા આખેરતમાં રૂસવાય અને માનહાનિના સ્થળોથી તારૂં રક્ષણ ચાહું છું.)

તવાફના આદાબ

ઈમામ જઅફર સાદિક અ.સ. થી મઆવિયા બિન અમ્મોર રિવાયત કરે છે કે આપે ફરમાવ્યું : તવાફ કરતી વખતે કહો :

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલોક બિસ્મેકલ્ લઝી યુમ્શા બેહી અલા ઝોલલિલ્ માએ કમા યુમ્શા બેહી અલા જોદદિલ્ અર્ઝે વ અસ્અલોક બિસ્મેકલ્ લઝી દઆંક બેહી મૂસા મિન્ જાનેબિત્ તૂરે ફસ્તજબ્ત લહૂ વ

અલ્લેકૈયત અલયહે મોહબ્બતમે મિનક વ અસઅલોક બિસમેકલ્લઝી ગફરત બેહી લે મોહમ્મદિન સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી મા તકદ્દમ મિન ઝંમબેહી વ મા તઅખ્ખર વ અતમમત અલયહે નિઅમતક અન તફઅલ બી.

(પોતાની હાજતો અલ્લાહ તઆલાથી માંગે.)

(અય અલ્લાહ! હું તારા એ નામની સાથે માંગણી કરૂં છું જેની સાથે જેવી રીતે ઝમીન પર ચાલી શકાય છે, એવી રીતે અંધારામાં પાણી પર ચાલી શકાય છે અને હું તારાથી તારા એ નામની સાથે સવાલ કરૂં છું જેને હઝરત મૂસાએ તૂર પર્વત તરફથી પોકાર્યો હતો. તેં તેમની દુઆઓને સ્વીકારી લીધી અને પોતા પાસેથી

પોતાની મહોબ્બતની પ્રેરણા આપી અને હું તારા એ નામ દ્વારા સવાલ કરૂં છું, જેનાથી તેં હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી વ સલ્લમના ખાતર તેમની ઉમ્મતની આગલી પાછલી ખતાઓને માફ કરી દીધી અને તેઓ પર પોતાની નેઅમતો પૂરી કરી. (અય અલ્લાહ! તું મારી હાજતો પૂરી કર.)

પોતાની હાજાતો માંગો.

જ્યારે કાઅબાના દરવાજા પર પહોંચો તો નબી કરીમ (સ.અ.વ.) પર દરૂદ મોકલો અને રૂકને યમાની તથા હજરે અસ્વદની વચ્ચે ઊભા રહી કહો:

રબ્બના આતેના ફિદ્ દુનેયા હસનતંવ્ વ ફિલ્ આખેરતે હસનતંવ્ વ કેના અઝાબન્ નાર.

અય અમારા પાલનહાર! અમને દુનિયામાં પણ અને આખેરતમાં પણ ભલાઈ અર્પણ કર અને

જહન્નમની સજાથી બચાવી લે.

અને તવાફમાં પઢો :

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની ઈલય્કે ફકીરૂંવ વ ઈન્ની ખાઁએફુમ મુસતજીરૂન ફ લા તોગંય્યિર જિસ્મી વ લા તોબદ્દિલ ઈસ્મી.

(અય અલ્લાહ! હું તારો મોહતાજ છું અને હું તારાથી જ ડરૂં છું અને તારો જ આશરો માંગું છું એટલે ન મારા શરીરમાં ફેરફાર પેદા કર અને ન મારૂં નામ બદલ.)

ઈમામ જાફર સાદિક અ.સ. થી રિવાયત છે કે આપે ફરમાવ્યું: કે ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન અ.સ. પરનાળાની પહેલાં જ્યારે હજરે અસ્વદ પાસે પહોંચતા તો પરનાળા તરફ જોઈને કહેતા :

અલ્લાહુમ્મ અદખિલનેયલ જન્નત બે

રહ઼મતેક વ અજિરની બે રહ઼મતેક મેનન નારે વ આફેની મેનસ સુકમે વ અવસિઅ અલચ્ચ મેનરે રિઝકિલે હલાલે વદરઅ અન્ની શરર ફસકતિલે જિન્ને વલે ઇનસે વ શરર ફસકતિલે અરબે વલે અજમ.

(અય અલ્લાહ! તારી રહેમતથી મને જન્નતમાં દાખલ કર અને જહન્નમની આગથી બચાવી લે અને મને દરેક પ્રકારની બીમારીથી આરામ આપ અને મારા માટે હલાલ રોજીમાં વધારો કર અને જિન્નાત અને ઈન્સાનમાંના દુરાચારીઓ અને અરબ અજમના ગુનાહખોરોની બદીથી મને સલામત રાખ.)

ઈમામ સાદિક સ.અ. થી રિવાયત છે કે જ્યારે આપ હજરે અસ્વદ પાસેથી પસાર થતાં કાબાની પછવાડે આવતા તો ફરમાવતા :

યા ઝંલે મન્ને વતૅ તંવેલે વલે જૂદે વલે કરમે ઇન્ની અંમલી ઝંઇફુને ફ ઝાંઇફેહૂ લી વ તકંબ્બલહૂ મિન્ની ઇન્નક અનેતસે સમીઉલે અંલીમ.

(અય ઉપકાર, બક્ષિશ, દાન અને કૃપા કરવાવાળા મારા અમલ યકીનન કમઝોર અને ઓછા છે. એટલે તું મારા માટે તેને વધારે કરી અને કબૂલ કરી લે. બેશક, તું જ સાંભળનાર અને જાણવાવાળો છે.)

હઝરત ઈમામ રઝા અ.સ. થી રિવાયત છે કે જ્યારે તેઓ રૂકને યમાનીની સામે આવતા હતા તો ઊભા રહી બંને હાથો ઊંચા કરી ફરમાવતા હતા :

યા અલ્લાહો યા વલિય્યલે આંફેયતે વ ખાંલેકંલે આંફેયતે વ રાઝેકંલે આંફીયતે વલે

મુનએમો બિલે આફેયતે વ મન્નાનો બિલે આફેયતે વલે મુતફઝઝેલો બિલે આફેયતે અલય્ય વ અલા જમીએ ખલકેક. યા રહમાનદ દુનયા વલે આખેરતે વ રહીમહોમા સલ્લે અલા મોહમ્મદિવે વ આલે મોહમ્મદિન વરઝુકનલે આફેયત વ શુકરલે આફેયતે ફિદ દુનયા વલ આખેરતે યા અરહમરે રાહેમીન.

(અય અલ્લાહ! અય સુખના ધણી! અય સુખ શાંતિના સર્જક, અય સુખ અતા કરનાર અને અય સુખ સાથે ઈનામ આપવાવાળા, અય સુખ સાથે ઉપકાર કરનારા અને અય સુખ સાથે મારા પર અને સઘળી મખ્લૂક પર અત્યંત ઉદારતા કરવાવાળા અય દુનિયા અને આખેરતમાં મહેરબાન અને રહેમ કરવાવાળા,

મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને આલે મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) પર રહેમત મોકલ અને અમને તંદુરસ્તી નસીબ કર, અને તંદુરસ્તીનો શુક્ર અદા કરવાની સદ્‌બુદ્ધિ આપ, દુનિયામાં અને આખેરતમાં અય બધા રહેમ કરવાવાળાઓથી વધારે રહેમ કરવાવાળા.)

ઈમામ જાફર સાદિક અ.સ. થી રિવાયત છે કે જ્યારે તવાફથી ફારિગ થાવ અને કાબાની પછવાડે પહોંચો જે મુસ્તજારની સામે અને રૂકને યમાનીની થોડાં પહેલે છે, તો પોતાના હાથોને કાબતુલ્લાહ તરફ ખોલીને રાખો અને બદન અને ગાલને કાબા સાથે લગાડી કહો :

અલ્લાહુમ્મ અલ્‌ બયતો બયતોક, વલ્‌ અબ્દો અબ્દોક, વ હાઝાં મકાનુલ્‌ આંએઝે બેક મેનન્‌ નાર.

(અય અલ્લાહ! આ ઘર તારૂં ઘર છે, આ બંદો

તારો બંદો છે અને આ સ્થળ તારી સમક્ષ જહન્નમની આગથી શરણ લેવાવાળાઓનું છે.)

પછી પોતાના ગુનાહોનો ઈકરાર કરો. એટલે જે કોઈ બંદો અહીં અલ્લાહ પાસે પોતાના ગુનાહોનો ઈકરાર કરશે તો અલ્લાહ તઆલા તેને જરૂર બક્ષી આપશે અને કહો :

અલ્લાહુમ્મ મિન્ કઁબલેકર્ રવ્હોઁ વલ્ ફરજો વલ્ આઁફેયતો, અલ્લાહુમ્મ ઈન્ન અઁમલી ઝઁઈફુન્ ફ ઝાઁઈફેહૂ લી, વગ્ઁફિર્ લી મતઁતલઅઁત અઁલયહે મિન્ની, વ ખઁફેય અઁલા ખઁલ્કેક.

(અય અલ્લાહ! તારા તરફથી જ બધું સુખ, શાંતિ અને તંદુરસ્તી છે. અય અલ્લાહ! બેશક મારો અમલ કમજોર છે એટલે તું તેને વધારી દે અને મારા એ

બધા ગુનાહ બક્ષી દે જેને તું જાણે છે અને તારી મખ્લૂકથી છુપા છે.)

પછી અલ્લાહ તઆલાથી જહન્નમની આગથી અમાન માંગો અને જે ચાહો દુઆ કરો. પછી રૂકને યમાનીને સલામ કરો અને પછી હજરે અસ્વદની પાસે આવો.

બીજી રિવાયતમાં છે કે પછી રૂકને યમાની અને જે રૂકનમાં હજરે અસ્વદ છે તેનું સન્માન કરો અને ત્યાં તવાફ પૂરો કરો, અને કહો:

અલ્લાહુમ્મ કંનેનિઅંની બે મા રઝકંતની, વ બારિકે લી ફીમા આતયંતની.

(અય અલ્લાહ, તેં જે કંઈ રોજી મને આપી છે તેમાં મને સંતોષ આપ અને જે કંઈ તેં મને અતા કર્યું છે તેમાં મારા માટે બરકત અતા કર.)

તવાફ કરનાર માટે દરેક ચક્કરમાં દરેક રૂકનને

બોસો દેવો મુસ્તહબ છે અને હજરે અસ્વદને બોસો / સલામ કરતી વખતે આમ કહો:

અમાનતી અદ્દયતોહા, વ મિસાંકી તઆહત્તોહૂ, લે તશ્હદ લી બિલ્ મુવાફાત.

(અય અલ્લાહ! આ મારી અમાનત હતી જે મેં અદા કરી દીધી અને મારી પ્રતિજ્ઞા હતી જે મેં પાળી લીધી. જેથી તું મારા માટે આ પ્રતિજ્ઞા પાલનની ગવાહી આપ.)

તવાફની નમાઝના આદાબ

મુસ્તહબ છે કે નમાઝે તવાફની પહેલી રકાતમાં સૂરએ હમ્દ પછી સૂરએ તવહીદ પઢે અને બીજી રકાતમાં સૂરએ હમ્દ પછી સૂરએ કાફેરૂન પઢે અને જ્યારે નમાઝથી ફારિગ થઈ જાય તો અલ્લાહની હમ્દો સના કરે અને મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને આલે

મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) પર દરૂદ મોકલે અને અલ્લાહથી ઈચ્છા કરે કે તે એના તવાફ કબૂલ કરે.

ઈમામ જાફર સાદિક (અ.સ.) થી મરવી છે કે તેઓ તવાફની નમાઝની સલામ પઢ્યા પછી સિજદામાં આ દુઆ પઢતા હતા.

સજદ લક વજ્હી તઅબ્બોદંવ વ રિક્કન. લા ઈલાહા ઈલ્લા અન્ત હક્કન હક્કન. અલ અવ્વલો કબ્લ કુલ્લે શયઈન. વલ આખેરો બઅ્દ કુલ્લે શયઈન. વ હા અના ઝંબયન યદયક નાસેયતી બે યદેક. વગ્ફિર લી ઈન્નહૂ લા યગ્ફેરૂઝ ઝંમબલ અઝીમ ગયરોક. ફગ્ફિર લી ફ ઈન્ની મોકિર્રૂન બે ઝોનૂબી

અંલા નફ્સી વ લા યદેફઉઝં ઝુંમેબલે અંઝીમ ગૅયેરોક.

(મેં બંદગી અને વિનમ્રતા રૂપે મારૂં માથું તારા સિજદામાં રાખ્યું અને હકીકતની દષ્ટિએ તારા સિવાય કોઈ ઈબાદતને લાયક નથી. દરેક વસ્તુની પહેલાં તું મોજૂદ હતો અને દરેક વસ્તુના નાશ પછી પણ તું મોજૂદ રહેશે. હું તારી બારગાહમાં હાજર છું અને મારૂં માથું તારી સમક્ષ નમેલું છે. એટલે મને માફ કરી દે તારી સિવાય કોઈ અન્ય મોટા ગુનાહો માફ નથી કરી શકતો, તો મને બક્ષી દે. નિઃશંક મને મોટા ગુનાહોનો ઈકરાર છે અને તારા સિવાય કોઈ મોટા મોટા ગુનાહોને ટાળી શકતું નથી.)

જો બની શકે તો તવાફની નમાઝ પછી ઝમઝમની તરફ જાય અને ઝમઝમનું પાણી પીવે અને કંઈક માથા

ઉપર અને વાંસા ઉપર તથા શરીર પર નાખે અને કહે:

અલ્લાહુમ્મ મજઅલ્હૂ ઈલ્મન નાફેઅન વ રિઝ્કન વાસેઅવ વ શેફાઅમ મિન કુલ્લે દાઈવ વ સુક્મિન.

(અય અલ્લાહ! તું એને નફો આપનારૂં ઈલ્મ અને વિશાળ રોજી અને દરેક બિમારીથી શિફા આપ.)

સઈના આદાબ

મુસ્તહબ છે કે સફાની તરફ શાંતિ અને મોભા સાથે જાય અને જ્યારે સફા પર ચઢે તો કાબાની તરફ જુએ અને કાબાની તરફ મોં રાખે અને અલ્લાહની હમ્દો સના કરે અને તેની નેઅમતોનો ઉલ્લેખ કરે પછી સાત વખત કહે અલ્લાહો અકબર સાત વખત અલ્હમ્દો લિલ્લાહ અને સાત વખત લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ પછી ત્રણ વખત કહે :

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વહ્દહૂ લા શરીક લહૂ, લહુલ્ મુલ્કો વ લહુલ્ હમ્દો યુહ્યી વ યુમીતો, વ હોવ હય્યુન્ લા યમૂતો, વ હોવ અ઼લા કુલ્લે શય્ઈન્ ક઼દીર.

(અલ્લાહની સિવાય કોઈ સાચો માઅબૂદ નથી. તે એક છે, તેનો કોઈ ભાગીદાર નથી. સલતનત તેના માટે જ છે અને હમ્દ તને જ શોભે છે તે જીવતા કરે છે અને મારે છે અને એવો જીવંત છે જેને મોત નથી અને તે દરેક વસ્તુ પર શક્તિ ધરાવે છે.)

પછી મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને આલે મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) પર સલવાત પઢો અને ત્રણ વખત કહો :

અલ્લાહો અક્બરો અ઼લા મા હદાના, વલ્ હમ્દો લિલ્લાહે અ઼લા મા અબ્લાના, વલ્ હમ્દો

લિલ્લાહિલે હૅયેયિલે કૅય્યૂમે, વલે હૅમેદો લિલ્લાહિલે હૅયેયિદે દાએમ.

(અલ્લાહ મહાન છે, એ માટે કે તેણે આપણને હિદાયતની સદ્બુદ્ધિ આપી. અલ્લાહ જ હમ્દને લાયક છે અને બધી પ્રશંસાઓ છે એ અલ્લાહના માટે, જે સદા હયાત છે અને સદા રહેનાર છે અને જે સદા જીવતો અને બાકી રહેનારો છે.)

પછી ત્રણ વખત કહો :

અશ્હદો અલે લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો, વ અશ્હદો અન્ન મોહૅમ્મદને અૅબ્દોહૂ વ રસૂલોહૂ, લા નઅૅબોદો ઈલ્લા ઈય્યાહૂ, મુખ્લેસીન લહુદે દીન વ લવે કરેહલે મુશ્રેકૂન.

(હું ગવાહી આપું છું કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ

ઈબાદતને લાયક નથી અને હું ગવાહી આપું છું કે મોહમ્મદ મુસ્તફા (સ.) અલ્લાહના ખાસ બંદા અને રસૂલ છે. અમે તે (અલ્લાહ) ની સિવાય કોઈની ઈબાદત નથી કરતા. અમે તેના જ ખાલિસ બંદા છીએ. ભલેને મુશ્રિકોને ખરાબ જ લાગે.)

પછી ત્રણ વખત કહો :

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલોકલ્ અફ્વ વલ્ આફેયત વલ્ યકીન ફિદ્ દુન્યા વલ્ આખેરહ.

(અય અલ્લાહ, હું તારાથી દુનિયા અને આખેરતમાં માફી અને સુખ, શાંતિ અને યકીન મળવાની માંગણી કરૂં છું.)

પછી ત્રણ વખત કહો :

અલ્લાહુમ્મ આતેના ફિદ્ દુન્યા હસનતંવ્

વ ફિલ આખેરતે હસનતંવ વ કેના અઝાંબન્

નાર.

(અય અલ્લાહ! અમને દુનિયામાં પણ અને આખેરતમાં પણ ભલાઈ અતા કર અને જહન્નમની આગના અઝાબથી બચાવી લે.)

પછી એકસો વખત અલ્લાહો અકબર પછી એકસો વખત લાઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ, એકસો વખત અલ્હમ્દો લિલ્લાહ, એકસો વખત સુબ્હાનલ્લાહ, કહો પછી કહો :

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વહદહૂ વહદહૂ, અનજઝ વઅદહૂ વ નસર અબ્દહૂ, વ ગલબલ અહઝાંબ વહદહૂ, ફ લહુલ મુલ્કો, વ લહુલ હમ્દો, વહદહૂ, અલ્લાહુમ્મ બારિક લી ફિલ

મવ્તે વ ફીમા બઅ્દલે મવ્તે, અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અઊઝો બેક મિન ઝુલ્મતિલ કબ્રે વ વહ્શતેહી, અલ્લાહુમ્મ અઝીલ્લિની ફી ઝિલ્લે અર્શેક યવ્મ લા ઝિલ્લ ઇલ્લા ઝિલ્લોક.

(અલ્લાહના સિવાય કોઈ ઈબાદતને લાયક નથી. તે એક છે, એકલો છે, તેણે પોતાનો વાયદો પૂરો કર્યો. પોતાના બંદાની મદદ કરી અને એકલો જ ટોળાઓ ઉપર વિજયી થયો. તું મને મૃત્યુના સમયે અને મૃત્યુ પછી બરકત આપ. અય અલ્લાહ! હું કબ્રના અંધકાર અને તેના ડરથી તારૂં શરણ માંગુ છું. અય અલ્લાહ! તારા અર્શના છાંયાથી મારા પર છાંયો કર, એ દિવસે કે, જે દિવસે તારી (રહેમત) ના છાંયા વગર કોઈ છાંયો નહીં હોય.)

વારંવાર પોતાનો દીન, પોતાની જાન અને

અવલાદને અલ્લાહને હવાલે કરો અને કહો :

અસ્તવ્દેઉલ્લાહર્રહ્માનર્રહીમલ્લઝી લા તઝીઓ વદાએઓહૂ દીની વ નફ્સી વ અહ્લી, અલ્લાહુમ્મસ્તઅમિલ્ની અલા કિતાબેક વ સુન્નતે નબિય્યેક, વ તવફ્ફની અલા મિલ્લતેહી, વ અઈઝ્ની મેનલ્ફિત્નહ.

(હું રહમાન અને રહીમ અલ્લાહની સમક્ષ જેની અમાનતો બરબાદ નથી થતી. મારા દીન. મારી જાન અને મારા બાલ બચ્ચાને સોંપું છું. અય અલ્લાહ! તું મને તારી કિતાબ અને તારા માનવંત નબી (સ.અ.વ.) ની સુન્નત પર અમલ કરનાર બનાવી રાખ અને મને તેમની મિલ્લત પર મોત દે અને ફિત્નાઓથી તારા આશરામાં રાખ.

પછી ત્રણ વખત અલ્લાહો અકબર કહો, પછી બે

વખત કહો અને પછી એક વખત કહો પછી એવી જ રીતે બોલ્યા કરો જો બધું પઢવાની શક્તિ ન હોય તો જેટલું બને તેટલું કહો.

અમીરૂલ મોઅમેનીન અ.સ. થી રિવાયત છે કે, જ્યારે આપ સફા પર પધારતા હતા તો કાબાનો સત્કાર કરી હાથોને ઊંચા કરી કહેતા હતા :

અલ્લાહુમ્મ મગ઼્ફિર્ લી કુલ્લ ઝંમ્બિન્ અઝ્નબ્તોહૂ ક઼ત્તો, ફ ઇન્ ઉદ્ત ફ ઉદ્ અલય્ય બિલ્ મગ઼્ફેરતે, ફ ઇન્નક અન્તલ્ ગ઼ફૂરુર્ રહીમો, અલ્લાહુમ્મ મફ્અલ્ બી મા અન્ત અહ્લોહૂ, ફ ઇન્નક ઇન્ તફ્અલ્ બી મા અન્ત અહ્લોહૂ તર્હમ્ની, વ ઇન્ તોઅઝ્ઝિબ્ની ફ અન્તલ્ ગ઼નિય્યુન્ અન્

અઁઝાંબી, વ અના મુહઁતાજુને ઈલા રહઁમતેક, ફ યા મને અના મુહઁતાજુને ઈલા રહઁમતેહી, ઈરહેઁમેની, અલ્લાહુમ્મ લા તફ્અલે બી મા અના અહેલોહૂ, ફ ઈન્નક ઈને તફ્અલે બી મા અના અહેલોહૂ તોઅઁઝઁઝિંબેની વ લને તઝઁલિમોની, અસઁબહઁતો અત્તઁકીં અઁદેલક વ લા અખાંફો જવરક, ફ યા મને હોવ અઁદેલુને લા યજૂરો, ઈરહેઁમેની.

(અય પરવરદિગાર! મારા એ બધા ગુનાહો માફ કરી દે જે મેં આચર્યા છે. હવે જો હું તે ગુનાહો ફરી વખત કરૂં તો પણ તું મને માફ કરી દેજે. સત્ય એ છે કે તું જ બક્ષવાવાળો અને રહેમ કરવાવાળો છે. અય અલ્લાહ!

તું મારી સાથે એ વર્તાવ કર જે તને શોભે છે. એટલે જો તું એવો વર્તાવ કરશે તો તું મારા પર રહેમ કરશે અને જો તું મને અઝાબ આપશે તો તને મારા અઝાબની પરવા નથી પણ હું તારી દયાનો મોહતાજ છું.

એટલે અય તે ઝાત, જેની રહેમતની મને જરૂરત છે. મારા પર રહેમ કર. અય અલ્લાહ! મારા સાથે એ વર્તાવ ન કર જેને માટે હું લાયક છું. જો તેં મારાથી એવો વર્તાવ કર્યો તો તું મને અઝાબ આપશે અને મારા પર ક્યારેય દયા નહિં કરે. હું તારા ન્યાયથી ડરૂં છું પરંતુ તારી બળજબરીનો તો મને ભય જ નથી કેમ કે જે ન્યાયી છે તે મારા પર ઝુલ્મ નહિં કરે. અય અલ્લાહ! મારા પર રહેમ કર.)

ઈમામ જાફર સાદિક (અ.સ.) થી રિવાયત છે કે જો તમો ઈચ્છો કે તમારા માલમાં વધારો થાય તો સફા પર વધારે સમય થોભો (બેસો).

મુસ્તહબ છે કે સઈ પગપાળા કરે અને ધીર ગંભીર રીતે ચાલે ત્યાં સુધી કે લીલા પટ્ટાથી લીલા પટ્ટા સુધી હરવલા કરે (ઉતાવળે ચાલે) અર્થાત્ નાના પગલાં ઉપાડી ઊંટની જેમ તેજ દોડે. ઓરતો માટે હરવલા નથી, પછી ધીર ગંભીર રીતે ચાલે ત્યાં સુધી કે મરવા પર ચઢી જાય. ત્યાં પર એમ જ કરે જેમ સફા પર કર્યું હતું અને પછી તે મરવાથી સફા તરફ એવી જ રીતે પાછો આવે.

જો સવારી (ગાડી) પર સઈ કરે તો બંને મિનારાઓ વચ્ચે સવારીને થોડી તેજ કરે, મુનાસિબ છે કે રોવાની કોશિશ કરે અને પોતાના ચહેરાને રોવાવાળા જેવો બનાવે. અલ્લાહ તઆલાથી ઘણી દુઆઓ કરે અને તેની પાસે રોક્કળ કરે.

હજના એહરામથી અરફાતના વુકૂફ સુધીના આદાબ

જ્યારે તમો હજનો એહરામ બાંધો જેના આદાબ પહેલા આવી ચૂક્યા છે અને મક્કાથી નીકળો તો ધીમી અવાજે રસ્તામાં તલબિયા કહેતા જાવ ત્યાં સુધી કે વાદીએ અબ્તાહ સુધી પહોંચો ત્યાં અવાજને ઊંચી કરો. જ્યારે મિનાની તરફ મોં કરે તો કહો :

અલ્લાહુમ્મ ઇય્યાક અરજૂ, વ ઇય્યાક અદઊ, ફ બલ્લિગ્નની અમલી, વ અસ્લિહ લી અમલી.

(અય અલ્લાહ! હું તારાથી જ આશા રાખું છું અને તને જ પોકારૂં છું. એટલે તું મને મારી આકાંક્ષાએ પહોંચાડી દે અને મારા અમલને મારા માટે બેહતર બનાવી દે.)

પછી મિનાની તરફ ધીર ગંભીરતાથી અલ્લાહ તઆલાનો ઝિક્ર કરતાં કરતાં જાવ. જ્યારે મીના પહોંચો તો કહો :

અલ્હમ્દો લિલ્લાહિલ્ લઝી અક્દમનીહ સાલેહન્ ફી આફેયતિંવ્ વ બલ્લિગ્નીહ હાઝંલ મકાન.

(બધી તાઅરીફ અલ્લાહના માટે છે, જેણે મને આરામ અને તકલીફ વિના આ જગ્યાએ પહોંચાડ્યો.)

પછી કહો :

અલ્લાહુમ્મ વ હાઝેહી મિના, વ હેય મિમ્મા મનનત બેહી અલા અવ્લયેના મેનલ્ મનાસેકે, ફ અસઅલોક અન્ તોસલ્લેય અલા મોહમ્મદિંવ્ વ આલે મોહમ્મદિંવ્, વ અન્ તમુન્ન અલય્ય ફીહા બેમા મનનત અલા અંબિયાએક, ફ ઈન્નમા અના અબ્દોક વ ફી

કૅબઝૅતેક.

(અય અલ્લાહ! આ મિના છે અને આ હજની વિધિઓ (મનાસિક) માંથી એક છે. જેનાથી તેં તારા દોસ્તો પર એહસાન કર્યો. એટલે હું સવાલ કરૂં છું તારાથી કે તું રહેમત ઉતાર મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને આલે મોહમ્મદ (સ.અ.)પર અને તું અમારા પર ઉપકાર કર જેવી રીતે તેં તારા નબીયો પર ઉપકાર કર્યા. કેમ કે, હું તારો હડધૂત બંદો છું અને તારી કુદરતની પકડમાં મારી જાન છે.)

મુસ્તહબ છે કે અરફાતની રાત મિનામાં અલ્લાહની ઈતાઅતમાં વિતાવે. શ્રેષ્ઠ એ છે કે ઈબાદત કરતા રહો. ખાસ કરીને નમાઝ મસ્જિદે ખીફમાં પઢો જ્યારે સવારની નમાઝ પઢો તો સૂર્યોદય સુધી દુઆઓ પઢો, પછી અરફાતની તરફ રવાના થાવ. સૂર્યોદય પહેલાં પણ નીકળવામાં કોઈ હરજ નથી. જ્યારે

અરફાતની તરફ મોં કરો તો કહો:

અલ્લાહુમ્મ ઇલયક સમદતો, વ ઇય્યાકઅતમદતો, વ વજહક અરદતો, અસઅલોક અન તોબારેક લી ફી રિહલતી, વ અન તકઝેય લી હાજતી, વ અન તજઅલની મિમ્મન તોબાહી બેહિલ યવમ મન હોવ અફઝલો મિન્ની.

(અય અલ્લાહ! મેં તારી તરફ ઈરાદો કર્યો અને તારા પર જ ભરોસો કર્યો અને તારી જાતને જ મેં ચાહી. હવે હું તારાથી સવાલ કરૂં છું કે તું મને મારા પ્રસ્થાનમાં બરકત અતા કર અને મારી હાજતો પૂરી કર અને મારી ગણત્રી એ લોકોમાં કર જેનાથી તું આજના દિવસે ફખ્ર કરે તેના પર જે મારાથી શ્રેષ્ઠ છે.)

પછી તલબિયા પઢતા રહો, ત્યાં સુધી કે અરફાત પહોંચો.

અરફાતમાં વુકૂફના આદાબ

અરફાતમાં રોકાવામાં અમુક ચીઝો મુસ્તહબ છે. આ ઘણી છે જેમાંની કેટલીક અહીં રજૂ કરવામાં આવે છે.

૧-વુકૂફની સ્થિતિમાં પાક રહેવું.

૨-મધ્યાંતરના સમયે ગુસલ કરવું.

૩-દુઆ અને અલ્લાહ તઆલા તરફ ધ્યાન ધરવા માટે પોતાને દરેક વાતથી નિવૃત્ત કરે.

૪-વુકૂફ પહાડની ડાબી તળેટીમાં જમીન પર હોય.

૫-ઝોહર અસરની નમાઝ એક અઝાન અને બે

એકામાહ સાથે મેળવીને પડે.

૬ -જેટલી બની શકે તેટલી વધારે દુઆ કરે. ચાહે નકલ થએલી હોય કે ન નકલ થએલ હોય. અલબત્તા (માસૂમોથી) નકલ થએલ દુઆ પઢવામાં વધારે સવાબ છે, તેમાંની એક ઈમામ હુસૈન અ.સ. ની અરફાતના દિવસની દુઆ છે.

ઈમામ જાફર સાદિક અ.સ. થી મન્કૂલ છે કે આપે ફરમાવ્યું કે નમાઝને જલ્દીથી અદા કરો અને બંને નમાઝોને મેળવીને પઢો, જેથી કરીને પોતાને દુઆ માટે જલ્દી ફારિગ કરી શકો. આ દિવસ દુઆ માંગવાનો છે. પછી પોતાના સ્થાને શાંતિ અને ગંભીર ભાવે સો વખત અલ્લાહો અકબર કહો, સો વખત અલ્હમ્દો લિલ્લાહ સો વખત સુબ્હાનલ્લાહ, અને સો વખત સૂરએ કુલહોવલ્લાહ પઢો અને જે હાજત ઈચ્છતા હો માંગો. દુઆ માંગવામાં વધુ કોશિશ કરો કેમ કે આ દિવસ દુઆ માંગવા માટે અને અલ્લાહ તઆલાથી શૈતાનના છળથી

બચવાની પનાહ માંગવા માટે છે, કેમ કે શૈતાનને બીજી જગ્યાએથી તમને ગાફિલ કરવું એટલું પસંદ નથી, જેટલું અરફાતના દિવસે અરફાતમાં; ખબરદાર! લોકોને જોવામાં તલ્લીન ન થઈ જતાં, પોતાને સંભાળો અને એ લોકોમાંથી થઈ જાવ જે કહે છે :

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અબ્દોક ફ લા તજઅલની મિન અખયબે વફદેક, વરહમ મસીરી ઈલયક મેનલ ફજ્જિલ અમીક.

(અય અલ્લાહ! હું તારો બંદો છું તો તું મને તારી તરફ આવવાવાળામાં સૌથી નિષ્ફળ બંદો ન ઠેરવ અને દૂર દૂરથી તારી તરફ આવવાવાળા પર રહેમ કર.)

અને એઓમાંના થઈ જાવ જે કહે છે :

અલ્લાહુમ્મ રબ્બિલ મશાએરે કુલ્લેહા ફુક્ક રકબતી મેનન નારે, વ અવસિઅ

અલય્ય મિન રિઝ્કિકલ હલાલે, વદરઅ અન્ની શરરે ફસકતિલ જિન્ને વલ ઈન્સ.

(અય અલ્લાહ! અય મશઅરોના રબ (પવિત્ર સ્થળોના ધણી) તું જહન્નમની આગથી મારો છૂટકારો કર અને તારી હલાલ રોજી મારા પર વિસ્તૃત કર. જિન્નો અને ઈન્સાનોના દુરાચારી લોકોની બૂરાઈથી મને દૂર રાખ.)

અને એઓમાંના થઈ જાવ જે કહે છે :

અલ્લાહુમ્મ લા તમકુર બી વ લા તસતદરિજની.

(અય અલ્લાહ! મને ધોખા અને પ્રપંચોની જાળમાં ન ફસાવ અને મને ધીમે ધીમે તારા કોપની તરફ ન ખેંચ.)

પછી કહો :

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસઅલોક બે હવલેક વ જૂદેક વ કરમેક વ મન્નેક વ ફઝલેક, યા અસમઅસ સામેઈન, વ યા અબસરન નાઝેરીન, વ યા અસરઅલ હાસેબીન, વ યા અરહમર રાહેમીન, અન તોસલ્લેય અલા મોહમ્મદિવ વ આલે મોહમ્મદિવ વ અન તફઅલ બી.

(અય અલ્લાહ! હું તારી શક્તિ, તારા દયાદાન અને તારી ઉદારતા અને બક્ષિશના માધ્યમથી તને સવાલ કરૂં છું કે અય બધું સાંભળનારા! અય બધા જોવાવાળાથી વધારે જોનાર, અને બધા હિસાબ લેનારાઓથી વધારે હિસાબ લેનારા અને બધા રહેમ કરવાવાળાથી વધારે રહેમ કરનાર! મોહમ્મદ

(સ.અ.વ.) અને આલે મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) પર તારી રહેમત મોકલ અને મારી આ આ હાજતો પૂરી કર.)

અહીં પોતાની હાજતો અલ્લાહ તઆલાથી માંગો.

અને પઢો :

અલ્લાહુમ્મે હૉજતી ઈલયૅકલે લતી ઈને અઅ્તૅયૅતનીહા લમ્ યઝુર્રની મા મનઅ્ત, વ ઈને મનઅ્તનીહા લમ્ યનફઅ્ની મા અઅ્તૅયૅતની, અસ્અલોક ફ્લાસૅ રકૅબતી મેનન્નાર.

(અય અલ્લાહ! હું તારી પાસે એ માંગુ છું કે જો તું મને એ આપી દે, તો તેના સિવાય જે કંઈ પણ રોકી લેશે તે મારા માટે નુકશાનકારક નહીં હોય અને જો તું એ

હાજત રોકી લેશે તો પછી તેના સિવાય જે કંઈ આપશે તે મને ફાયદો નહીં આપી શકે. હું તારાથી સવાલ કરૂં છું કે તું મને જહન્નમની આગથી બચાવી લે.)

અને તેઓમાંથી થઈ જાવ જેઓ કહે છે :

અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અબ્દોક વ મિલ્કો યદેક, નાસેયતી બેયદેક, વ અજલી બે ઈલ્મેક. અસઅલોક અન તોવફ્ફેકની લેમા યુરઝીક અન્ની વ અન તોસલ્લેમ મિન્ની મનાસેક લે લતી અરયતહા ખલીલેક ઇબ્રાહીમ સલવાતુલ્લાહે અલયહે વ દલલ્ત અલયહા નબિય્યેક મોહમ્મદન સલ્લાહો અલયહે વ આલેહ.

(અય અલ્લાહ! હું તારો બંદો અને તારી મિલકત છું. મારો કબ્જો તારા હાથમાં છે અને મારૂં મોત તારી જાણમાં છે. તું મને એ વાતની સદ્‌બુદ્ધિ આપ કે તું મારાથી રાજી થઈ જાય અને મારાથી મારા હજના કાર્યો (મનાસિક) કબૂલ કરી લે કે જે તારા દોસ્ત હઝરત ઈબ્રાહીમ અ.સ. ને દેખાડયા હતા અને તારા નબી કરીમ સ.અ.વ. ને જેનું માર્ગદર્શન આપ્યું હતું.)

અને તેઓમાંથી થઈ જાવ જેઓ કહે છે :

અલ્લાહુમ્મ મજ્અલ્નની મિમ્મન રઝીય્ત અમલહૂ વ અતલ્ત ઉમ્રહૂ વ અહ્યય્તહૂ બઅ્દલ મવ્તે હયાતન તય્યેબહ.

(પાલનહાર! મને એ લોકોમાં ગણી લે જેના અમલથી તું રાજી છે અને જેમની વયને તેં લાંબી કરી છે અને જેમને મૃત્યુ પછી પાક અને પવિત્ર જીવન અર્પણ કર્યું છે.)

ઈમામ સાદિક અ.સ. થી રિવાયત છે કે પછી કહો
:

લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વહ્દહૂ લા શરીક લહૂ, લહુલ્ મુલ્કો વ લહુલ્ હ઼મ્દો, યુહ્યી વ યોમીતો, વ હોવ હ઼ય્યુલ્ લા યમૂતો, બેયદેહિલ્ ખ઼ૈરો, વ હોવ અ઼લા કુલ્લે શય્ઈન્ કદીર. અલ્લાહુમ્મ લકલ્ હ઼મ્દો, કલ્લઝી તકૂ઼લો, વ ખ઼ૈરમ્ મિમ્મા યકૂ઼લુલ્ કા઼એલૂન. અલ્લાહુમ્મ લક સ઼લાતી વ દીની વ મહ્યાય વ મમાતી, વ લક તો઼રાસી, વ બેક હ઼વ્લી, વ મિન્ક કુ઼વ્વતી. અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊ઼ઝો બેક મેનલ્ ફક઼્રે, વ

મિન્ વસવાસિસ્ સોંદૂરે, વ મિન્ શેતાતિલ્ અમ્રે, વ મિન્ અંઝાંબિન્ નારે, વ મિન્ અંઝાંબિલ્ કંબ્ર. અંલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલોક ખંય્રંર્ રેયાહોં, વ અઊઝોં બેક મિન્ શર્રે મા યજીઓ બેહિર્ રેયાહોં, વ અસ્અલોક ખંય્રલ્ લય્લે વ ખંય્રન્ નહાર.

(અલ્લાહ સિવાય કોઈ સાચો માઅબૂદ નથી. તે એક છે તેનો કોઈ ભાગીદાર નથી. સલતનત તેના માટે છે અને એજ હમ્દને લાયક છે. એ જ જીવતા કરે છે અને એ જ મારે છે અને અને એ જ મારે છે અને એ જ સજીવન કરે છે અને તે એવો જીવંત છે કે જેને મૃત્યુ નથી. તેની શક્તિની પકડમાં ભલાઈ છે અને તે દરેક વસ્તુ પર શક્તિ ધરાવનાર છે.

અય અલ્લાહ! દરેક પ્રકારની પ્રશંસા તારા માટે છે જેવી રીતે તું જે કહે છે અને અમે જે કહીએ છીએ તેનાથી વધારે સારી હમ્દ કરવાવાળાઓની હમ્દ પણ વધારે. અય અલ્લાહ! મારી નમાઝ, મારી હજ અને મારી ઝિંદગી અને મોત બધુ તારા માટે છે. મારી શક્તિ અને તાકાત તારા જ કારણે છે.

અય અલ્લાહ હું ભૂખ અને નિર્ધનતા, મનના વસવસાઓથી અને કામોના બગડી જવા અને કબ્રના અઝાબથી તારી પનાહ માંગુ છું. અય અલ્લાહ! હું એ વસ્તુઓ વધુ સારી હોય એમ સવાલ કરૂં છું જેને હવાઓ લાવે છે અને તારી સમક્ષ દરેક બૂરાઈથી પનાહ માંગું છું જે ખરાબ હવાઓથી પેદા થાય છે અને હું રાત દિવસમાં તંદુરસ્તીનો સવાલ કરૂં છું.)

આ દુઆઓમાંથી કેટલીક એ છે જે અબ્દુલ્લાહ બિન મયમૂને રિવાયત કરી છે. કહ્યું છે કે મેં હઝરત સાદિક અ.સ. થી સાંભળ્યું છે કે આપે ફરમાવ્યું : રસૂલ

(સ.અ.વ.) અરફાતમાં ઊભા હતા જ્યારે સૂરજ ડુબવા લાગ્યો તો ચાલવા પહેલાં કહ્યું :

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઊઝોં બેક મેનલ ફકરે, વ મિન તશતતોતિલ ઊમૂરે, વ મિન શરરે મા યહદોસોં બિલ લયલે વન નહારે, અમસા ઝુલમી મુસતજીરન બે વજેહેકલ બાકી, યા ખયર મન સોએલ વ યા અજવદ મન અસતા, યા અરહમ મનિસ્તરહમ જલલિલની બે રહમતેક, વ અલબિસની આફેયતક, વસરિફ અન્ની શરર જમીએ ખલકેક.

(અય અલ્લાહ! હું ભૂખ અને નિર્ધનતા, કાર્યોની મૂંઝવણોથી અને એ બૂરાઈથી જે રાત-દિવસ થતી રહે

છે, તારી પનાહ માંગું છું. મારો જુલ્મ તારી માફી અને દયાની પનાહ, મારો ડર તારી શાંતિ સલામતીની પનાહ અને મારી નામોશી અને બદનામી તારી ઈજ્જત અને કીર્તિની પનાહ અને મારી નાશ પામનારી જાત, તારી અમર જાતની પનાહમાં છે.

અય તે શ્રેષ્ઠ જાત, જેનાથી માંગી શકાય છે અને અય તે એ બધાઓથી વધારે સખી જેઓ સખાવત કરે છે અને બધા રહેમ કરવાવાળાથી વધારે રહેમ કરવાવાળા, મને તારી રહેમતથી ઢાંકી લે અને મને તારી કુશળતાના વસ્ત્રો પહેરાવ અને મારાથી તારી સર્વ મખ્લૂકની બૂરાઈને દૂર કરી દે.)

અબૂ બસીર ઈમામ સાદિક અ.સ. થી રિવાયત કરે છે કે અરફાતના દિવસે જ્યારે સૂર્ય અસ્ત થાય તો આ દુઆ પઢો :

અલ્લાહુમ્મ લા તજ્અલ્હૂ આખેરલ અહદે

મિન હાઝંલ મવકેફે, વરઝુકનીહી મિન કાબેલિન અબદમ મા અબકયતની, વકલિબનિલ યવમ મુફલેહમ મુનજેહમ મુસતજાબલ લી, મરહૂમમ મગફૂરલ લી, બે અફઝલે મા યનકલેબો બેહિલ યવમ અહદુમ મિન વફદેક વ હુજજાજે બયતેકલ હરામે, વજઅલનિલ યવમ મિન અકરમે વફદેક અલયક, વઅતેની અફઝલ મા અઅતયત અહદન મિનહુમ મેનલ ખયરે વલબરકતે વર રહમતે વર રિઝવાને વલ મગફેરતે, વ બારિક લી ફીહા અરજેઓ ઇલયહે મિન અહલિન અવ

માલિને અવે કૅલીલિને અવે કસીરિવે વ બારિકે લહુમે ફિય્ય.

(અય અલ્લાહ! આ સ્થળે વકૂફ (રોકાવા) કરવાને મારો અંતિમ કાળ ન ઠેરવજે અને જ્યાં સુધી તું મને જીવતો રાખે મને આ સ્થળે હંમેશા આવવાનું નસીબ કરજે અને આજના દિવસે મારી સ્થિતિમાં એવી ક્રાંતિ લાવ કે હું સફળતા પામેલ અને નજાત મેળવેલ થઈ જાઉં. મારી દુઆઓ કબૂલ થઈ જાય કે આજ તારા ઘરમાં આવનારા હાજીઓથી શ્રેષ્ઠ થઈ જાઉં, અને મને આજના દિવસે તારી દયા કૃપાથી તારી તરફ આવવાવાળો માનવંત બની જાઉં અને જે કંઈ તેં તેઓને ભલાઈ, બરકત, રહેમત, રાજીપો અને બક્ષિશ આપી છે તેનો શ્રેષ્ઠ ભાગ મને અર્પણ કર અને હું જેની તરફ રજૂ કરૂં અર્થાત્ : અવલાદ કે માલ, થોડા અથવા વધારેમાં મારા માટે બરકત અતા કર અને તેઓ માટે મારામાં બરકત આપ.)

મુઝદલફાના વુકૂફના આદાબ

આ આદાબ પણ ઘણાં છે, જેમાંથી અમે થોડાં રજૂ કરીએ છીએ.

૧-અરફાતથી ધીર, ગંભીરતા અને મોભા સાથે ઈસ્તિગ્ફાર કરતાં કરતાં રવાના થઈ જાવ. જ્યારે રસ્તાની ડાબી બાજુ જે કસીબે અહમર (લાલ માટીનો ટેકરો) છે ત્યાં પહોંચો તો આ દુઆ પઢો :

અલ્લાહુમ્મરહૅમ્ તવકૅકોફી, વઝિદ્ ફી અમલી, વ સલ્લિમ્ લી દીની, વ તકૅબ્બલ્ મનાસેકી.

(અય અલ્લાહ! મારા આ વકૂફ (રોકાવા) પર રહેમ કર, મારા અમલને વધારી દે, મારો દીન મારા માટે સલામતીનું કારણ બને અને મારી હજના આમાલને

મારા તરફથી સ્વીકારી લે.)

૨–મધ્યમ માર્ગે ચાલો.

૩–મગરબૈનની નમાઝને મુઝદલફા પહોંચી અને ત્યાં બંને એકસાથે એક અઝાન અને બે એકામત સાથે પઢો, જો કે રાતનો ત્રીજો ભાગ ભલે વીતી જાય.

૪–મશઅરની પાસે વાદીના મેદાનમાં રસ્તાની જમણી તરફ ઊતરે. પહેલીવાર હજ કરવાવાળા માટે મુસ્તહબ છે કે પોતાના પગેથી મશઅરની જમીન પર ચાલે.

૫–આ રાતમાં ઈબાદત, નકલ થએલી અને ન થએલી દુઆઓ પઢવામાં જાગીને વિતાવે. મન્કૂલ દુઆઓમાંથી આ દુઆ પઢો

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસ્અલોક અન્ તજ્મઅઁ લી ફીહા જવામેઅઁલ્ ખૅય્ર, અલ્લાહુમ્મ લા તુઅ્બિસ્ની મેનલ્ ખૅય્રિલ્

લઝીં સઅલતોક અને તજ્મઅંહૂ લી ફી કંલ્બી, સુંમ્મ અતંલુબે એલયંક અને તોઅંર્રિફંની મા અંર્રફ્ત અવ્લેયાએક ફી મનઝેલી હાઝાં, વ અને તકંયેની જવામેઅંશે શર્રે.

(અય અલ્લાહ! આ ભેગા થવાનું સ્થળ છે. અય અલ્લાહ હું તારાથી સવાલ કરૂં છું કે મારા માટે આમાં નેકીના સંગ્રહને ભેગો કરી દે. અય અલ્લાહ! મને આ ભલાઈ અને સારપથી નિરાશ ન કર જે મેં માંગી છે કે તું મારા દિલમાં તેને ભેગી કરી દે. હું તારાથી એ વાતની માંગણી કરૂં છું કે મને પણ માઅરેફત નસીબ કર, જેવી રીતે તેં આ સ્થળે પોતાના વલીઓને માઅરેફત કરાવી અને એ કે મને બધી બૂરાઈઓથી સલામત રાખ.)

૬–પાકીઝગીની હાલતમાં સવાર કરો. પછી

સુબ્હની નમાઝ પઢો. અલ્લાહની હમ્દો સના કરો. તેની નેઅમતો અને કસોટીઓ યાદ કરો અને નબી કરીમ સ.અ.વ. પર દુરૂદ મોકલો અને પછી આ દુઆ પઢો :

અલ્લાહુમ્મ રબ્બલ મશઅરિલ હરામે ફુકક રકબતી મેનન નારે, વ અવસિઅ અલય્ય મિન રિઝકેકલ હલાલે, વદરઅ અન્ની શરર ફસકતિલ જિન્ને વલ ઈનસ. અલ્લાહુમ્મ અનત ખયરો મતલૂબિન ઈલયહે વ ખયરો મદઉવવિન વ ખયરો મસઊલિન, વ લે કુલ્લે વાફેદિન જાએઝતુન, ફજઅલ જાએઝતી ફી મવઝેઈ હાઝાં અન તોકીલની અસરતી વ તકબલ મઅઝેરતી વ અન તજાવઝ અન

ખૈંતીઅતી, સુંમ્મજેઅલિ તે તકઁવા મેનદે દુનેયા ઝાદી.

(અય અલ્લાહ! અય મઅશરૂલ હરામના માલિક! મને દોઝખથી મુક્તિ અપાવ અને તારા હલાલ રિઝકને મારા પર વિશાળ કરી દે અને જિન્નાતો અને ઈન્સાનોમાંના નાફરમાનોની બૂરાઈને મારાથી દૂર રાખ. અય અલ્લાહ! તું જ શ્રેષ્ઠ છે એઓમાં જેનાથી માંગવામાં આવ્યું, જેને પોકારવામાં આવ્યો અને દરેક આવવાવાળા માટે ઈનામ હોય છે, તો તું આ સ્થળે મારૂં ઈનામ એ નક્કી કર કે મારા ગુનાહો બક્ષી દે અને મારી ક્ષમા યાચના સ્વીકારી લે અને એ કે મારી ખતાઓથી દર ગુજર કર અને પછી દુનિયામાં મારૂં ભાતું તકવો નક્કી કર.)

૭–મુઝદલફાથી જમરાને મારવા માટે કાંકરા ઉપાડે, જેની સંખ્યા સિત્તેર હોય.

૮-જ્યારે વાદી મહસ્સરથી પસાર થાય તો ઉતાવળે ચાલે અને ઉતાવળે ચાલવાનું પ્રમાણ સો પગલાં નક્કી કરવામાં આવ્યા છે અને આ દુઆ પઢો :

અલ્લાહુમ્મ સલ્લેલિમ લી અહેદી, વકબલ તવબતી, વ અજિબ દઅવતી, વખ્લુફની બે ખેયરિન ફી મા તરક્તો બઅદી.

(અય અલ્લાહ! મારી પ્રતિજ્ઞા કબૂલ કર, મારી તોબા સ્વીકારી લે, મારી દુઆઓને કબૂલી લે અને જે કંઈ આ પહેલાં મારાથી છૂટી ગયું હોય તેમાં ભલાઈ અને સારપને આગળ કરી દે.)

રમીએ જમરાતના આદાબ

રમી જમરાતમાં અમુક બાબતો મુસ્તહબ છે:

૧ –રમી કરતી વખતે પાક સાફ હોય.

૨ –જ્યારે હાથમાં પત્થર ઉપાડે તો આ દુઆ પઢો :

અલ્લાહુમ્મ હાઝેંહી હૅસૅયાતી ફ અહૅસેહિન્ન લી વરૅફઅૅહુન્ન ફી અૅમલી.

(અય અલ્લાહ! આ મારા કાંકરા છે. તેને મારા માટે ગણી રાખ અને મારા અમલ સાથે બલંદ કર.)

૩–દરેક પત્થર મારતી વખતે આમ કહે :

અલ્લાહો અકૅબરો, અલ્લાહુમે મદહૅરે અૅન્નીશે શયતાૅન, અલ્લાહુમ્મ તસૅદીકૅમ બે કિતાબેક વ અૅલા સુન્નતે નબિય્યેક, અલ્લાહુમે મજૅઅૅલહૂ હૅજૅજમે મબરૂરંવે વ અૅમલમે મકૅબૂલંવે વ સઅૅયમે મશકૂરંવે વ

ઝંમેબમે મગંફૂરા.

(અલ્લાહ સૌથી મહાન છે. બારે ઈલાહા! શયતાનને મારાથી દૂર રાખ. અય અલ્લાહ! મેં તારી કિતાબનું સમર્થન કર્યું અને હું તારા મહાન નબીની સુન્નત પર છું. કિરતાર! મારી હજને કબૂલ, અમલને મકબૂલ, સઈને માન પાત્ર અને ગુનાહોની માફી ઠરાવી દે.)

૪–પત્થર મારવાવાળો જમરા અકબાથી દસથી પંદર હાથ દૂર ઊભો હોય.

૫–જમરા અકબાને પત્થર મારતી વખતે તેની તરફ મોં કરે અને કિબ્લાની તરફ પીઠ કરે અને જમરા ઊલા અને વુસતાને પત્થર મારતી વખતે કિબ્લાની સામે રહે.

૬–પત્થરને અંગૂઠા પર રાખે અને શહાદતની આંગળીના નખથી ફેંકી દે.

૭–મિનામાં જ્યારે પોતાના સ્થાને પાછા આવો

તો આ દુઆ પઢો :

અલ્લાહુમ્મ બેક વસિંકતો વ અલયક તવકકલતો, ફનિઅમરૅ રબ્બો વ નેઅમલ મવલા વ નેઅમન નસીર.

(અય અલ્લાહ! મેં તારા પર વિશ્વાસ રાખ્યો અને તારા પર ભરોસો કર્યો, તો તું જ શ્રેષ્ઠ પાલનહાર, શ્રેષ્ઠ માલિક અને શ્રેષ્ઠ મદદગાર અને સહાયક છે.)

કુરબાનીના આદાબ

કુરબાનીમાં કેટલીક ચીઝો મુસ્તહબ છે, તેમાંથી :

૧-કુરબાનીનું જાનવર ઊંટ અથવા ગાય હોય, નહિંતર દુમ્બો હોય.

૨-કુરબાનીનું જાનવર ભરાવદાર હોય.

૩-ઝબ્હ કે નહેર કરતી વખતે આ કહે :

વજ્જહતો વજ્હેય લિલ્લઝી ફતંરસ્સમાવાતે વલ્ અરઝં હંનીફંન્ મુસ્લેમન્ વ મા અના મેનલ્ મુશ્કેરીન, ઈન્ન સંલાતી વ નોસોકી વ મહંયાય વ મમાતી લિલ્લાહે રબ્બિલ્ આંલમીન, લા શરીક લહૂ વ બેઝાંલેક ઓમિર્તો વ અના મેનલ્ મુસ્લેમીન, અલ્લાહુમ્મ મિન્ક વ લક, બિસ્મિલ્લાહે વલ્લાહો અક્બરો અલ્લાહુમ્મ તકંબ્બલ્ મિન્ની.

(મેં એ જાતની તરફ ધ્યાન ધર્યું જેણે આસમાન અને જમીનની રચના કરી. હું શુદ્ધ હૃદયે મુસલમાન છું અને હું નાસ્તિકોમાંથી નથી. બેશક! મારી નમાઝ, મારી

કુરબાની, મારૂં જીવન, મારૂં મોત એ અલ્લાહના માટે છે જે સર્વ જગતનો પાળવાવાળો છે. તેનો કોઈ ભાગીદાર નથી અને મને તેનો હુકમ થયો છે કે હું મુસલમાનોમાંથી છું. અય અલ્લાહ! તારાથી જ અને તારા જ માટે. અલ્લાહના નામથી અને અલ્લાહ સૌથી મહાન છે, મારી આ કુરબાનીને કબૂલ કરી લે.)

૪–ઝબ્હ પોતે કરે, જો પોતે ન કરી શકે તો છરીને પોતાના હાથમાં રાખે અને ઝબ્હ કરવાવાળો શખ્સ તેના હાથને પકડે અને ઝબ્હ કરે. જો આમ પણ ન થઈ શકે તો ઝબ્હને જોતો રહે. તેમાં પણ કોઈ હરજ નથી કે પોતાનો હાથ ઝબ્હ કરનારાના હાથ ઉપર રાખે.

માથું મૂંડાવવાના આદાબ

૧–માથું મૂંડાવવામાં એ મુસ્તહબ છે કે, જમણી તરફથી શરૂઆત કરે અને મૂંડાવતી વખતે કહે :

અલ્લાહુમ્મ મઅ્તેની બે કુલ્લે શઅ્રતિન્ નૂરન્ યવ્મલ્ કેયામહ.

(અય અલ્લાહ! મને દરેક વાળના બદલામાં કયામતના દિવસે નૂર અતા કર.)

૨–વાળોને મિનામાં પોતાના ખેમામાં દાટી દે.

૩–માથું મૂંડાવ્યા પછી પોતાની મૂંછો અને દાઢીને ઠીકઠાક કરે. નખો પણ કાપી નાંખે.

હજનો તવાફ અને સઈના આદાબ

અમે ઉમરાના તવાફ અને તેની નમાઝ અને સઈના જે આદાબ બયાન કર્યા છે, આમાં પણ તે જ લાગુ પડશે.

મુસ્તહબ છે કે તવાફ ઈદના દિવસે બજાવી લાવે. જ્યારે મસ્જિદના દરવાજા પર ઊભા રહો અને આ દુઆ પઢો :

અલ્લાહુમ્મ અઈન્ની અ઼લા નોસોકેક વ સલેલિમેની લહૂ વ સલેલિમેહૂ લી, અસ્અલોક મસ્અલતલે અ઼લીલિઝ઼ ઝ઼લીલિમે મુઅ઼તરેફે બે ઝ઼મ્બેહી. અને તગ઼ફેર લી ઝ઼ોનૂબી, વ અને તરેજઅ઼ની બે હ઼ાજતી, અલ્લાહુમ્મ ઇન્ની અ઼બ્દોક, વલે બલદો બલદોક વલે બયતો બયતોક, જિઅ્તો અત઼લોબો રહ઼્મતક વ અઉમ્મો તા઼અ઼તક, મુતતબેઅ઼ન લે અમરેક, રાઝ઼ેયન બે ક઼દરેક, અસ્અલોક મસ્અલતલે મુઝ઼્તર્રે એલયક અલ મુતીએ લે અમરેક, અલ મુશ્ફેકે મિન અ઼ઝ઼ાબેક, અલ ખા઼એફે લે

ઓકૂબતેક, અને તોબલેલિગેની એફ્વક, વ તોજીરની મેનન્નારે બે રહેમતેક.

(અય અલ્લાહ! તું મને હજના આમાલો બજાવી લાવવામાં મારી મદદ કર અને મને તેના માટે અને તેને મારા માટે સલામતી આપ. અય અલ્લાહ! હું એક કમઝોર અને ઝલીલ બંદો છું, જે પોતાના ગુનાહોનો સ્વીકાર કરનાર છે તારાથી સવાલ કરે છે કે મારા ગુનાહોને બક્ષી દે અને મારી હાજતને પૂરી કર. અય અલ્લાહ! હું તારો ઝલીલ બંદો છું અને આ શહેર તારૂં શહેર છે અને આ ઘર તારૂં ઘર છે. હું તારી રહેમતની તલબમાં તારી પાસે આવ્યો છું. તારા હુકમનો પૈરવી કરવાવાળો છું. તારા એહકામનો પાબંદ અને તારા નિર્ણય પર રાજી છું. એક મુશ્કેલીમાં મૂકાયેલ શખ્સની જેમ તારા એહકામનો પાબંદ, તારા અઝાબથી ડરવાવાળો અને તારા બદલાથી ડરેલ છું. તારાથી સવાલ કરૂં છું કે મને તારી બક્ષિશ અને મહેરબાની સુધી

પહોંચાડી દે અને તારી રહેમતની સાથે મને જહન્નમની આગથી બચાવી લે.)

પછી હજરે અસ્વદ પાસે આવી તેનો સ્પર્શ કરે અને ચૂમી ભરે, જો તેમ ન કરી શકે તો હાથથી સ્પર્શ કરે અને તેને ચૂમે. એમ પણ ન થઈ શકે તો હજરની તરફ મોં કરી તકબીર કહે અને પછી એવી રીતે કહે જે રીતે પહેલે દિવસે મક્કામાં આવી તવાફ કર્યો હતો અને કહ્યું હતું. જે આ પહેલા આવી ચૂક્યું છે.

મિનાના આદાબ

તશરીકના દિવસોમાં મિનામાં રોકાવું જોઈએ અને ત્યાંથી ન નીકળવું જોઈએ. જો કે મુસ્તહબ તવાફ માટે જ કેમ ન નીકળવાનું હોય.

મુસ્તહબ છે કે મિનામાં પંદર નમાઝો પછી તકબીર કહે અને શરૂઆત ઈદના દિવસે ઝોહરથી કરે. બાકી શહેરોમાં દસ નમાઝોની પછી તકબીર કહેવી

જોઈએ. તકબીરની રીતમાં બહેતર છે કે આમ કહે :

અલ્લાહો અકબરો, અલ્લાહો અકબરો, લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વલ્લાહો અકબર, અલ્લાહો અકબરો વ લિલ્લાહિલ હંમદો, અલ્લાહો અકબરો અઁલા મા હદાના, અલ્લાહો અકબરો અઁલા મા રઝકંના મિમ બહીમતિલ અનઆંમે, વલ હંમદો લિલ્લાહે અઁલા મા અબલાના.

(અલ્લાહ સૌથી મહાન છે, અલ્લાહ જ સૌથી મહાન છે, અલ્લાહના સિવાય કોઈ સાચો મઅબૂદ નથી, તેને જ મોટાઈ શોભે છે કેમકે તેણે અમને હિદાયતની સદ્‌બુદ્ધિ આપી. અલ્લાહને માટે જ મોટાઈ શોભે છે કે તેણે ચારપગાઓના માંસથી અમને રોજી આપી અને અલ્લાહના માટે જ સર્વ પ્રશંસા છે કે તેણે

અમને નેઅમતોથી નવાજ્યા.)

મુસ્તહબ છે કે પોતાની ફરજ અને નાફેલા નમાઝોને મસ્જિદે ખીફમાં અદા કરે. અબૂ હમ્ઝા શિમાલીથી રિવાયત છે કે ઈમામ જાફર સાદિક અ.સ.એ ફરમાવ્યું : જે શખ્સ મસ્જિદે ખીફમાં, (જે મિનામાં છે) સો રકઅત નમાઝ પઢી તો ત્યાંથી નીકળવા પહેલાં તે સિત્તેર વરસની ઈબાદતમાં પલ્ટાઈ જશે. જેણે તેમાં સો વખત સુબ્હાનલ્લાહ પઢી, તો તેના માટે એક ગુલામ આઝાદ કરવાનો સવાબ લખવામાં આવશે અને જેણે સો વખત લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહ પઢ્યું, તો તેનો અજર એક રૂહને જીવંત કરવાના અજરમાં બદલાઈ જશે અને જેણે સો વખત અલહમ્દો લિલ્લાહ પઢ્યું, તો તેનો સવાબ ખિરાજે અરાકીન-જે અલ્લાહની રાહમાં સદકો દેવામાં આવે તેની બરાબર થઈ જશે.

મક્કાના આદાબ

આમાં કેટલાંક કાર્યો મુસ્તહબ છે તેમાં : ૧- અલ્લાહનો ઝિક્ર અને કુરઆને મજીદની વધારે તિલાવત. ૨- એક કુરઆને મજીદ ખતમ કરે. ૩- ઝમઝમનું પાણી પીએ અને કહે :

અલ્લાહુમ્મ મજ્અલ્હૂ ઈલ્મન્ નાફેઅવ્ વ રિઝ્કવ્ વાસેઅવ્ વ શેફાઅમ્ મિન્ કુલ્લે દાઈવ્ વ સુક્મિન્.

(અય અલ્લાહ! તું આને લાભદાયક ઈલ્મ અને વિશાળ રોજી અને દરેક બીમારીથી શિફા બનાવી દે.) પછી કહે :

બિસ્મિલ્લાહે વ બિલ્લાહે વશ્ શુક્રો લિલ્લાહ.

(અલ્લાહના નામથી અને અલ્લાહની જ મદદથી અને અલ્લાહના માટે જ શુક્ર) (અદા કરૂં છું.)

૪– કાબાની તરફ વધારે જૂએ.

૫– દસ વખત કાબતુલ્લાહનો તવાફ કરે. ત્રણ વખત રાત્રિની શરૂઆતમાં અને ત્રણ વખત રાતના છેલ્લા પહોરે, બે તવાફ ફજરની પછી અને બે તવાફ ઝોહરની પછી.

૬– મક્કામાં ઉતારા દરમિયાન ત્રણસો સાઠ તવાફો કરે. જો એ ન કરી શકે તો ત્યાં બાવન તવાફ કરે જો એ પણ ન થઈ શકે તો જેટલા થઈ શકે એટલા તવાફ કરે.

૭– નવા હાજી માટે કાબામાં દાખલ થવું મુસ્તહબ છે અને દાખલ થવા પહેલા ગુસલ કરવું પણ મુસ્તહબ છે.

અને દાખલ થતાં સમયે કહે :

અલ્લાહુમ્મ અન્ત કુંલ્ત. ફી કિતાબેક વ

મનૅ દખૅલહૂ કાન આમેનનૅ, ફ આમિન્ની મિનૅ અઁઝાંબનૅ નારે.

(અય અલ્લાહ! તેં ફરમાવ્યું છે : જે આમાં દાખલ થઈ ગયો સુરક્ષિત થઈ ગયો, એટલે મને જહન્નમની આગથી રક્ષણ આપ.)

પછી બંને સ્તંભો વચ્ચે લાલ સંગે મરમર પર બે રકાત નમાઝ પઢે. પહેલી રકઅતમાં સૂરા હમ્દ પછી સૂરા હા મીમ સિજદા પઢે અને બીજી રકાતમાં સૂરા હમ્દ પછી પંચાવન આયતો પઢે.

૮- કાબાના ચારે ખૂણામાં નમાઝ પઢે અને નમાઝ પછી આ દુઆ પઢે :

અલ્લાહુમ્મ મનૅ તહય્યઅ અવૅ તઅઁબ્બઅ અવૅ અઅઁદ્દ અવિસૅતઅઁદ્દ લે વેફાદતિનૅ ઈલા મખૅલૂકિનૅ રજાઅ રિફ્દેહી વ જાએઝતેહી વ

નવાફેલેહી વ ફવાઝેલેહી, ફ ઈલયેક યા સય્યેદી તહેયેઅતી વ તઅબેઅતી વ ઈઅદાદી વસતેઅદાદી રજાઅ રિફદેક, વ નવાફેલેક વ જાએઝતેક, ફલા તોખયયેબ લેયવમ રજાઈ, યા મલ લા યખીબો અલયહે સાએલુંવ વલા યનકોસોહૂ નાએલુન, ફ ઈન્ની લમ આતેકલ યવમ બે અમલિન સાલેહિન કદદમતોહૂ, વલા શફાઅતે મખલૂકિન રજવતોહૂ, વલાકિન અતયતોક મુકિર્રમ બિલઝ ઝુલમે વલ એસાઅતી અલા નફસી, ફ ઈન્નહૂ લા હુજ્જત લી વલા ઉઝ્ર, ફ અસઅલોક યા મન હોવ

કઝાંલેક અને તોસંલ્લેય અંલા મોહંમ્મદિંવ વ આલેહી વ તુઅંતેંયની મસંઅલતી વ તોકીંલની અંસંરતી વ તકંલેબની બે રગંબતી, વલા તરૂદંદની મજંબૂહમે મમંનૂઅંવે વલા ખાંએબને, યા અંઝીંમો યા અંઝીંમો યા અંઝીંમો અરંજૂક લિલે અંઝીંમે, અસંઅલોક યા અંઝીંમો અને તગંફેંર લિય ઝંમંબલે અંઝીંમે, લા ઈલાહ ઈલ્લા અનંત.

(અય અલ્લાહ! જેણે સંપૂર્ણ તૈયારી સાથે લોકોની તરફ હાથ ફેલાવ્યો તો લોકો તેની હાજતોને પૂરી કરશે અને તેને આપશે. પરંતુ, મારા આકા! મારી તો સર્વ આશાઓ ફક્ત તારી તરફ છે, કે તું જ મારી

હાજતોને પૂરી કરીશ. એટલે અય મારા મવલા! આજના દિવસે મને નિરાશ ન કરીશ. અય તે ઝાત કે જે માંગવાવાળોને આપ્યા વગર પાછી નથી ફેરવતી અને ન ફઝલ કરવામાં કમી કરે છે. હું આજના દિવસે તારી બારગાહમાં ન તો સારા અમલો સાથે હાજર થયો છું અને ન મારી પાસે કોઈ શફાઅત કરવાવાળો છે કે જેનાથી હું આશા બાંધુ, હું તારી બારગાહમાં સ્વીકારૂં છું કે મેં પોતાના નફસ પર ઝુલ્મ અને ઝિયાદતી કરી છે અને મારી પાસે આ ઝુલ્મ અને ઝિયાદતીની કોઈ દલીલ અને બહાનુ પણ નથી. પસ, અય તે ઝાત કે જેનાથી સર્વ આશાઓ સંકળાયેલી છે તું હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને આલે મોહમ્મદ (અ.સ.) પર દુરૂદ અને સલામ મોકલ અને મારા સવાલી હાથને ખાલી ન ફેરવ. મારી મુશ્કેલીઓને આસાન કરી દે અને તારી બારગાહમાં મારી અરજને કબૂલ કર અને મને નિરાશ ન કર. અય મહાન! અય મહાન! અય મહાન! મારી આશાઓ તારી મહાનતાથી સંકળાયેલી છે. અય ઘણાં

જ મહાન મારા મોટા ગુનાહોને માફ કરી દે. તારા સિવાય કોઈપણ નથી. (ઈબાદતને પાત્ર અને ન માફ કરવાવાળો છે.)

કાબામાંથી નીકળતી વખતે ત્રણ વખત અલ્લાહો અકબર કહે અને આ દુઆ પઢે :

અલ્લાહુમ્મ લા તુજ્હિદ્ બલાઅના, રબ્બના વલા તુશ્મિત્ બેના અઅ્દાઅના, ફ ઈન્નક અન્તઝ્ઝારૂન્ નાફેઓ.

(અય અલ્લાહ! અમારાથી તકલીફોને દૂર કરી દે અને અમોને એવી મુશ્કેલીઓથી રક્ષણ દે કે જેના લીધે અમારા દુશ્મન ખુશ થાય છે. તું જ એ ઝાત છે કે જે દરેક મુશ્કેલીથી બચાવવાવાળી છે.)

પછી નીચે ઊતરી આવે અને કાબાનું સન્માન કરે, જ્યારે કે સીડીને જમણી બાજુ રાખી સીડી નઝદીક બે રકાત નમાઝ પઢે.

તવાફે વિદા

જ્યારે મક્કાથી નીકળવાનો ઈરાદો કરે તો મુસ્તહબ છે કે વિદાયનો તવાફ કરે અને દરેક ચક્કરમાં હજરે અસ્વદ અને રૂકને યમાનીને સ્પર્શ કરે અને બે મુસ્તહબ ચીઝો જે પહેલાં આવી ચૂકી તેને મુસ્તજાર સુધી પહોંચવા પર બજાવી લાવે ને જે ચાહે તે અલ્લાહ તઆલાથી દુઆ કરે. પછી હજરે અસ્વદને સ્પર્શ કરે અને પોતાનું પેટ કાબાને અડકાડે. એક હાથ હજરે અસ્વદ પર રાખે અને બીજો દરવાજા તરફ રાખે, પછી અલ્લાહ તઆલાની હમ્દ બજાવી લાવે અને તેની સના કરે અને નબી કરીમ (સ.અ.વ.) પર અને તેની આલ પર દુરૂદ મોકલે પછી દુઆ પઢે :

અલ્લાહુમ્મ સઁલ્લે અઁલા મોહઁમ્મદિન અઁબ્દેક વ રસૂલેક વ નબિય્યેક વ અમીનેક વ

હબીબેક વ નજિય્યેક વ ખૈયરતેક મિન ખલ્કેક, અલ્લાહુમ્મ કમા બલ્લગ રેસાલાતેક વ જાહદ ફી સબીલેક વ સદઅ બે અમરેક વ ઊવ્ઝેય ફીક જમ્બેક વ અબદક હત્તા અતાહુલ યકીનો, અલ્લાહુમ્મ અક્લિબ્ની મુફ્લેહમ મુન્જેહમ મુસ્તજાબલ લી બે અફ્ઝલે મા યરજેઓ બેહી અહદુમ મિન વફ્દેક મેનલ મગ્ફેરતે વલ બરકતે વર રહમતે વર રિઝ્વાને વલ આફેયહ.

(યા અલ્લાહ! રહેમત નાઝિલ કર મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) પર કે જે તારા બંદા, તારા રસૂલ, તારા નબી, તારા અમાનતદાર, તારા દોસ્ત, તારી તરફથી

શરફ પામેલા અને તારી તમામ મખ્લૂકાતમાં સૌથી ઉત્તમ છે. અય અલ્લાહ! (રહેમત નાઝિલ કર એવી રીતે કે) જેવી રીતે તેઓએ તારી રિસાલતને પહોંચાડી, તારી રાહમાં કોશિશો કરી, તારા એહકામોને ઝાહિર કર્યા, તારા દીનની રક્ષામાં તકલીફો વેઠી, મરવા સુધી તારી બંદગી કરી. અય અલ્લાહ! તું મારી તરફ ફલાહ, કામ્યાબી અને તારા બંદાઓમાંથી કોઈને પણ મળેલ મગફેરત, બરકત, રહેમત, તારી ખુશનુદી અને આફિયત કરતાં પણ વધુ (આ વસ્તુઓની મારા માટે) કબૂલિયતનો રૂખ કરી દે.)

મુસ્તહબ છે કે બાબે હનાતીનથી નીકળે જે રૂકને શામીની સામે છે અલ્લાહ તઆલાથી એક વખત ફરી પાછા આવવાની શક્તિ માંગે અને એ પણ મુસ્તહબ છે કે મસ્જિદુલ હરામમાંથી બહાર નીકળી એક દિરહમની રકમની બરાબર ખજૂર ખરીદી ફકીરોમાં વહેંચે.

મદીનએ મુનવ્વરા

હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા સ.અ.વ. ની કબરની ઝિયારત તમામ મુસલમાનો માટે સુન્નતે મોઅક્કદા (તાકીદ ભરી સુન્નત) છે. ખાસ કરીને હજ માટે જનારાઓએ હજ પરિપૂર્ણ કરવા પછી રિસાલત મઆબ સ.અ.વ. ની કબર મુબારકની ઝિયારતનો લાભ લેવો જોઈએ, કારણ કે આં હઝરત સ.અ.વ. એ ફરમાવ્યું છે કે જે શખ્સ હજ અદા કરે છે, અને મારી કબરની ઝિયારત ન કરે, તે મને નારાઝ કરે છે.

ભરોસાપાત્ર રિવાયતોમાં છે કે ઈમામ જાફર સાદિક અ.સ. એ ફરમાવ્યું છે કે મારા જદ્દે બુઝુર્ગવાર રસૂલે મકબૂલ સ.અ.વ. એ ફરમાવ્યું હતું કે જે શખ્સ મારા હયાતી કાળમાં યા મારી વફાત બાદ મારી ઝિયારત કરશે, તેની હું કયામતના દિવસે શફાઅત કરીશ.

ઈઝને દુખૂલ

મસ્જિદે નબવીના બાબે જિબ્રઈલ સામે ઊભા રહીને હરમ મુબારકમાં દાખલ થવાની આ રીતે રજા માંગે.

અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની વકઁફ્તો અઁલા બાબિન્ મિન્ અબ્વાબે બોયૂતે નબીય્યેક સઁલવાતોક અઁલય્હે વ આલેહી વ કઁદ્ મનઅ્તન્ નાસ અંય્ યદ્ખોલૂ ઈલ્લા બે ઈઝ્નેહી ફ કુઁલ્ત યા અય્યોહલ્ લઝીન આમનૂ લા તદ્ખોલૂ બોયૂતન્ નબીય્યે ઈલ્લા અંય્ યુઅ્ઝન લકુમ. અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અઅ્તકિદો હુઁર્મત સાહેબે હાઝલ્ મશ્હદિશ્ શરીફે ફી ગૈબતેહી કમા

અઅ઼્તકિ઼દોહ ફી હઝ઼્રતેહી વ અઅ઼્લમો અન્ન

રસૂલક વ ખો઼લફ઼ાઅક અ઼લયહેમુસ્ સલામો.

અહ્ય્યાઉને ઈ઼નેદક યુરેઝકૂ઼ન યરવેન મકા઼મી વ

યસ્મઉ઼ન કલામી વ યરૂદ્દૂન સલામી વ

અન્નક હ઼જબ્ત અ઼ન્ સમ્ઈ઼ કલામહુમ્ વ

ફત્હત બાબ ફહ્મી બે લઝીઝ઼ મોનાજાતેહિવ્

વ ઈન્ની અસ્તઅઝ઼નોક યા રબ્બે અવ્વલંવ્ વ

અસ્તઅઝ઼નો રસૂલક સ઼લ્લલ્લાહો અ઼લયહે વ

આલેહી સાંનેયંવ્ વ અસ્તઅઝ઼નો

ખ઼લીફતકલ્ ઈમામલ્ મફ્રૂઝ઼ અ઼લય્ય

તાઅ઼તોહ. વલ્ મલાઈકતલ્ મોવક્કલીન બે

હાઝેહિલે બુકઅતિલે મુબારકતે સાંલેસંને ઈઅદખોલો યા રસૂલલ્લાહ ઈઅદખોલો યા હુજજતલ્લાહ ઈઅદખોલો યા મલાઈકતિલ્લાહિલે મોકર્રરબિનલે મોકીમીન ફી હાઝલે મશહદ. ફઅઝને લી યા મવલાય ફિદે દોખૂલે અફઝલ મા અઝિનત લે અહદિમે મિને અવલેયાએક ફ ઈલે લમે અકુને અહલલે લે ઝાંલેક ફ અનત અહલુલે લે ઝાંલેક.

બાબે જિબ્રઈલથી મસ્જિદે નબવીમાં દાખલ થતાં થતાં પઢે :

બિસમિલ્લાહે વ બિલ્લાહે વ ફી

સબીલિલ્લાહે, વઅ઼લા મિલ્લતે રસૂલિલ્લાહે, સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી, અલ્લાહુમ્મગ઼ફિર લી, વરહમની વ તુબ અલય્ય, ઈન્નક અનતત તવ્વાબુર રહીમ.

મસ્જિદે નબવીમાં જતાં દરેક વખતે દુખૂલ ન પઢી શકાય તો

અસ્સલામો અલયક યા રસૂલિલ્લાહ અસ્સલામો અલયક યા બિનતે રસૂલિલ્લાહ.

જ઼૩૨ કહો.

મસ્જિદે નબવીમાં દાખલ થઈ એકસો વખત અલ્લાહો અકબર પઢે અને બે રકાત નમાઝ તહીયતે મસ્જિદ પઢે. પછી આં હઝરત સ.અ.વ. ની કબર

મુબારક પાસે જઈ કબર મુબારકની જમણી બાજુ ઊભા રહો જેથી ડાબો ખંભો મિમ્બરની તરફ આવે. પછી નીચે મુજબ હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા સ.અ.વ. ની ઝિયારત પઢો :

હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા સ.અ.વ. ની ઝિયારત

અસ્સલામો અલયક યા રસૂલલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા નબીય્યલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા મોહમ્મદબ્ન અબ્દિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા ખાતેમન્ નબીયયિન. અશ્હદો અન્નક કદ્ બલ્લગ્તર રેસાલાત વ અકમ્તસ્ સલાત વ આતયતઝ્ ઝકાત વ અમરત બિલ્ મઅરૂફે વ

નહયેત અંનિલે મુનેકરે વ અંબદેતલ્લાહ મુખંલેસંને હંત્તા અતાકલે યકીંનો ફ સંલવાતુલ્લાહે અંલયેક વ રહેંમતોહૂ વ અંલા અહેલે બયેતેકતેં તાંહેરીન. અશેહદો અલે લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વહેંદહૂ લા શરીક લહૂ વ અશેહદો અન્ન મોહંમ્મદબેન અંબેદોહૂ વ રસૂલોહૂ વ અશેહદો અન્નક રસૂલુલ્લાહે વ અન્નક મોહંમ્મદુબેનો અંબેદિલ્લાહે વ અશેહદો અન્નક કંદે બલ્લગંત રેસાલાતે રબ્બેક વ નસંહેંત લે ઉમ્મતેક વ જાૅહદેત ફી સબીલિલ્લાહે વ અંબદેતલ્લાહ હંત્તા અતાકલે

યકીનોં બિલે હિકમતે વલે મવએઝતિલે હસનતે વ અદદયેતલે લઝી અલયક મેનલે હકકે વ અન્નક કદે રઉફત બિલે મુઅમેનીન વ ગલુઝત અલલે કાફેરીન ફ બલ્લગલ્લાહો બેક અફઝલ શરફે મહલેલિલે મોકર્રમીન અલહમદો લિલ્લાહિલે લઝીસ તનકઝના બેક મેનશે શિરકે વઝ ઝલાલતે. અલ્લાહુમ્મ ફજઅલે સલવાતેક વ સલવાતે મલાઇકતેકલે મોકર્રબીન વ અમબેયાએકલે મુરસલીન વ અબાદેકસ સાલેહીન વ અહલિસ સમાવાતે વલે અરઝીન વ મન સબ્બહ લક યા રબ્બલે

આઁલમીન મેનલે અવ્વલીન વલે આખેરીન અઁલા મોહઁમ્મદિને અઁબ્દેક વ રસૂલેક વ નબીય્યેક વ અમીનેક વ નજીય્યેક વ હઁબીબેક વ સઁફીય્યેક વ ખાઁસ્સઁતેક વ સઁફ્વતેક વ ખેઁયરતેક મિને ખઁલ્કેક. અલ્લાહુમ્મ અઅઁતેહિદ દરજતરે રફીઅઁત વ આતેહિલે વસીલત મેનલે જન્નતે વબ્અસ્હો મકાઁમને મહઁમૂદને યગ્બેતોહૂ બેહિલે અવ્વલૂન વલ આખેરૂન. અલ્લાહુમ્મ ઈન્નક કુઁલ્ત વ લવ અન્નહુમ ઈઝ્ ઝઁલમૂ અનફોસહુમ જાઊક ફસ્તગ્ફેરૂલ્લાહ વસ્ તગ્ફર લહોમુરે રસૂલો લવજદુલ્લાહ

તવ્વાબને રહીમા વ ઈન્ની અતવજ્જહો બેક

મુસતગફેરન તાએબન મિન ઝોનૂબી વ ઈન્ની

અતવજેજહો બેક એલલ્લાહે રબ્બી વ રબ્બેક લે

યગફેર લી ઝોનૂ બી.

(જ્યારે ઝિયારત પઢીને ફારિગ થઈ જાય તો કિબ્લા સામે ઊભા રહીને પોતાના હાથ ઊંચા કરીને અલ્લાહ તઆલા પાસે પોતાની હાજતો માંગો. ઈન્શાઅલ્લાહ તમામ હાજતો પૂરી થશે.)

ભરોસાપાત્ર રિવાયતોમાં છે કે ઈમામ જાફર સાદિક અ.સ. એ રસૂલ સ.અ.વ.ની કબર પાસે આવીને આ મુજબ ફરમાવ્યું :

અસ અલુલ્લાહલ લઝી જ તબાક

વખ઼ૅતારક વ હદાક વ હદા બેક અંચ્યો સૅલ્લેય અૅલયૅક.

પછી ઈમામ અ.સ. એ ફરમાવ્યું :

ઈન્નલ્લાહ વ મલાૅએકતહૂ યોસૅલ્લુન અૅલન્ નબી યા અચ્યોહલ્ લઝીઁન આમનૂ સૅલ્લુ અૅલયૅહે વ સલ્લેમુ તસ્ૅલિમા.

દુઆથી ફારિગ થયા પછી મિમ્બર પાસે જાઓ અને હાથોથી મિમ્બરને સ્પર્શ કરો અને બની શકે તો મિમ્બરના નીચેના ભાગ સાથે ચહેરાને અને આંખોને અડાડો, કારણ કે એમ કરવાથી આંખોને શિફા મળે છે. મિમ્બર પાસે અલ્લાહની હમ્દો સના કરો તથા પોતાની હાજતો માગો. કેમ કે સરવરે કાએનાત સ.અ.વ. એ ફરમાવ્યું છે :

મા બયન કબરી વ મિમબરી રવઝતુન મિન રેયાઝિલ જન્નહ.

(મારી કબર અને મિમ્બરની વચ્ચેનો ભાગ જન્નતના બાગોમાંથી એક બાગ છે, જન્નતના દરવાજાઓમાંથી એક દરવાજો છે.)

ત્યારબાદ આંહઝરત સ.અ.વ. ના ઓરડા અને મેહરાબ તરફ જઈને નમાઝ બજાવી લાવો. બની શકે તો આંહઝરત સ.અ.વ. ના જમાનામાં મસ્જિદની જે હદ હતી તેટલા વિસ્તારમાં જ્યાં જગ્યા મળે ત્યાં નમાઝ પઢો. મસ્જિદે નબવીમાં વધારેમાં વધારે નમાઝો પઢવી જોઈએ, કારણ કે અહીં એક રકાત નમાઝ પઢવાનો સવાબ દસ હજાર રકાત નમાઝ પઢવા બરાબર છે. કઝા નમાઝો અદા કરવા માટેનું આ ખાસ સ્થળ છે, અને બે રકાત નમાઝ હદિયએ વાલેદયનની નિયતથી પઢવી પણ બેહતર છે.

મસ્જિદે નબવીમાં જ્યારે પણ દાખલ થાવ અથવા બહાર નીકળો ત્યારે આંહઝરત સ.અ.વ. પર દરૂદ મોકલો, અને જનાબે ફાતેમા સલા. ના હુજરા પાસે નમાઝો પઢો.

પછી મકામે જિબ્રઈલ અ.સ. પર જઈને નીચે મુજબ કહે :

અસઅલોક અય જવાદો અય કરીમો અય કરીબો અય બઈદો અન તરૂદદ અલચ્ય નેઅમતક.

હું તારાથી સવાલ કરૂં છું અય સખી અને ઉદાર અય નઝદીક અને દૂરવાળા મારા પર તારી નેઅમતોને વરસાવ.

અમુક રિવાયત મુજબ જનાબે ફાતેમા ઝેહરા સ.અ. મસ્જિદે નબવીમાં આવેલ હુજરએ ફાતેમા સ.અ. માં દફન છે, એટલે રસૂલે ખુદા અ.વ. ની કબર પાસે જઈને નીચે મુજબ જનાબે ફાતેમા ઝેહરા સલામુલ્લાહ અલયહાની ઝિયારત પઢે :

જનાબે ફાતેમા ઝેહરા સ.અ. ની ઝિયારત

યા મુમતહનતુમ તહનકિલ્લાહુલ લઝી ખલકક કબલ અંય યખલોકકે, ફ વજદકે લે મમતહનકે સાબેરતન વ ઝઅમના અન્ના લકે અવલેયાઓ વ મોસદદેકૂન વ સાબેરૂન લે કુલ્લે મા અતા બેહી અબૂકે સલ્લલ્લાહો અલયહે વ

આલેહી વ અતાના બેહી વસીય્યોહૂ ફ ઈન્ના નસઅલોકે ઈન ફુન્ના સંદદકેનાકે ઈલ્લા અલહેકંતેના બે તસંદીકેના લહોમા લે નોબશ્શેર અનફોસના બે અન્ના કંદ તંહુરના બે વેલાયતેક.

અને કહો :

અસ્સલામો અલયકે યા બિનત રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા બિનત નબીયયિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા બિનત હંબીબિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા બિનત ખંલીલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા

બિનેત સૅફીયેયિલ્લાહ. અસ્સલામો અૅલયેકે યા બિનેત અમીનિલ્લાહ. અસ્સલામો અૅલયેકે યા બિનેત ખૅયરે ખૅલેકિૅલ્લાહ. અસ્સલામો અૅલયેકે યા બિનેત અફઝૅલે અમ્બેયાઈલ્લાહે વ રોસોલેહી વ મલાઈકતેહી. અસ્સલામો અૅલયેકે યા બિનેત ખૅયરિલે બરીય્યતે. અસ્સલામો અૅલયેકે યા સય્યેદતે નેસાઈલે આૅલમીન મેનલે અવ્વલીન વલે આખેરીન. અસ્સલામો અૅલયેકે યા ઝવેજત વલીયેયિલ્લાહે વ ખૅયરિલે ખૅલેકૅ બઅૅદ રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અૅલયેકે યા ઉમ્મલે

હઁસને વલે હુંસયને સય્યેદયે શબાબે અહેલિલે જન્નહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહસઁ સિંદદીકંતુશે શહીદહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહરે રઝીયતુલે મરઝીય્યહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહલ ફાઝેલતુઝ ઝકીય્યહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહલે હવેરાઉલે ઈનસીય્યહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહતે તકીય્યતુને નકીય્યહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહલે મોહંદદસંતુલે અલીમતો. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહલે મઝ્લૂ મતને મગંસૂબહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહલે

મુઅઁતહદતુલે મકઁહૂરહ. અસ્સલામો અઁલયકે યા ફાતેમતો બિનેત રસૂલિલ્લાહે વ રહેમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ. સઁલ્લલ્લાહો અઁલયકે વ અઁલા રૂહેકે, વ બદનેકે. અશહદો અન્નકે મઝઁયતે અઁલા બચ્યેનતિને મિને રબ્બેકે વ અન્ન મને સરેરકે ફ કઁદ સરેર રસૂલલ્લાહે સઁલ્લલ્લાહો અઁલયહે વ આલેહી (વ મને જફાકે ફ કઁદ જફા રસૂલ્લાહે સઁલ્લલ્લાહો અઁલયહે વ આલેહી) વ મને આઝાંકે ફ કઁદ આઝાં રસૂલલ્લાહે સઁલ્લલ્લાહો અઁલયહે વ આલેહી વ મને વસઁલકે ફ કઁદ વસઁલ રસૂલલ્લાહે સઁલ્લલ્લાહો અઁલયહે વ આલેહી વ

મને કૅતઅૅકે ફ કૅદે કૅતઅૅ રસૂલલ્લાહે સૅલ્લલ્લાહો અૅલયહે વ આલેહી લે અન્નકે બિઝ્અૅતુને મિનેહો વ રૂહોહુલે લઝી બયન જમેબયહે ઉશ્હેદુલ્લાહ વ રોસોલહૂ વ મલાઈકતહૂ અન્ના રઝિને અૅમ્મને રઝીતો અૅનેહો સાખેતુંને અૅલા મને સખિતતે અૅલયહે મોતબરરેઉને મિમ્મને તબરરઅતે મિનેહો મોવાલિન લે મને વાલયતે, મોઆદિને લે મને આદયતે મુબગેઝુને લે મને અબગઝતે મોહિબ્બુને લે મને અહબ્બતે વ કફા બિલ્લાહે શહીદને વ હસીબને વ જાઝેયને વ મોસીબને.

જ્યારે મસ્જિદે નવબીથી વિદા લ્યે ત્યારે ઝિયારતે વિદાઅ પઢે:

વિદા મસ્જિદે નબવી

અસ્સલામો અલયક યા રસૂલલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક અય્યોહલ બશીરૂન નઝીર. અસ્સલામો અલયક અય્યોહસ સેરાજુલ મોનીર. અસ્સલામો અલયક અય્યોહસ સફીરો બયનલ્લાહે વ બયન ખલકેહી. અશહદો યા રસૂલલ્લાહે અન્નક કુનત નૂરન ફિલ અસ્લાબિશ શામેખતે વલ અરહામિલ મોતહહરતે લમ તોનજે જિસકલ જાહેલિય્યતો બે અનજાસેહા વ લમ તુલબિસક

મિમ્ મુદ્લ હિમ્માતે સૅંચાબેહા વ અશ્હદો યા રસૂલલ્લાહે અન્ની મુઅ્મેનુન બેક વ બિલ્ અઈમ્મતે મિન્ અહ્લે બયતેક મૂર્કેનુન્ બે જમીએ મા અતયત બેહી રાઝિન મુઅ્મેનુન. વ અશ્હદો અન્નલ્ અઈમ્મત મિન્ અહ્લે બયતેક અઅ્લામુલ્ હોદા વલ્ ઉર્વતુલ્ વુસ્કા, વલ્ હુજજતો અલા અહ્લિદ્ દુનયા. અલ્લાહુમ્મ લા તજઅલ્હો આખરલ્ અહ્દે મિન્ ઝેયારતે નબીય્યેક અલયહે વ આલેહિસ્ સલામો વ ઈન્ તવફ્ફયતની ફ ઈન્ની અશ્હદો ફીમમાતી અલા મા અશ્હદો અલયહે ફી

હૅયાતી અન્નક અનંતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનંત વહૅદક લા શહીરક લક, વ અન્ન મોહૅમ્મદનં અૅબ્દોક વ રસૂલોક વ અન્નલે અઈમ્મત મિનં અહેલે બયતેહી, અવલેયાઓક વ અનસારોક વ હોજજોક અૅલા ખૅલકેક વ ખોલફાઓક ફી અૅબાદેક, વ અઅૅલામોક ફી બેલાદેક, વ ખુઝઝાનો ઈલમેક, વ હૅફઝૅતો સિર્રેક, વ તરાજેમતો વહૅયેક. અલ્લાહુમ્મ સૅલ્લે અૅલા મોહૅમ્મદિવં વ આલે મોહૅમ્મદિવં વ બલેલિગં રૂહૅ નબીય્યેક મોહૅમ્મદિવં વ આલેહી ફી સાઅૅતી હાઝેહી વ ફી કુલ્લે સાઅૅતિનં

તહીંયતને મિન્ની વ સલામને વસે સલામો અલૈયક યા રસૂલ્લાહે વ રહેમતુલ્લાહે વ બરકાતોહૂ લા જઅલહુલ્લાહો આખેર તસલીમી અલૈયક.

જન્નતુલ બકીઅમાં પઢવાની ઝિયારતો

જન્નતુલ બકીઅના દરવાઝા પાસે ઊભા રહી નીચે મુજબ ઈઝને દુખૂલ પઢીને જન્નતુલ બકીઅમાં દાખલ થવાની રજા માંગે.

ઈઝને દુખૂલ

યા મવાલીય્ય યા અબનાઅ રસૂલિલ્લાહે

અઁબેદોકુમ વબેનો અમતેકોમુઝ ઝંલીલો બયેન અયેદીકુમ વલે મુઝંઅંફો ફી અોંલૂવ્વે કંદરેકુમ વલે મુઅંતરેફો બે હંકંકેકુમ. જાઅકુમ મુસેતજીરન બેકુમ કાંસેદને એલા હંરમેકુમ મોતકંરેરેબને એલા મકાંમેકુમ મોતવસ્સેલને એલલ્લાહે તઆંલા બેકુમ અ અદેખોંલો યા મવાલીય્ય અ અદેખોંલો યા અવલેયા અલ્લાહ અ અદેખોંલો યા મલાઇકતિલ્લાહિલે મુહંદેકીન બે હાઝંલે હંરમિલે મોકીમીન બે હાઝંલે મશેહદ.

ઈઝને દુખૂલ પઢી લીધા પછી જન્નતુલ બકીઅમાં દાખલ થાય અને નીચે મુજબ પઢે :

અલ્લાહો અકબરો કબીરંવ વલ હંમદો લિલ્લાહે કસીરંવ વ સુબહાનલ્લાહે બુકરતંવ વ અસીલંવ વલ હંમદો લિલ્લાહિલ ફરદિસ સંમદિલ માજેદિલ અહદિલ મોતફઝ્ઝેલિલ મન્નાનિલ મોતતવ્વેલિલ હંનાનિલ લઝી મન્ન બે તંવલેહી વ સહહલ ઝેયારત સાદાતી બે એહસાનેહી વ લમ યજઅલની અન ઝેયારતેહિમ મમનૂઅન બલ તતવ્વલ વ મનહ.

પછી ચાર ઈમામોની ઝિયારત એક સાથે આ પ્રમાણે પઢે :

ઈમામ હસન, ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન,

ઈમામ મોહમ્મદ બાકિર અને ઈમામ જાફર સાદિક (અ.સ.) ની ઝિયારત

અસ્સલામો અલયકુમ અઈમ્મતલ હોદા. અસસલામો અલયકુમ અહલત તકવા. અસ્સલામો અલયકુમ અય્યોહલ હોજજો અલા અહલિદ દુનયા. અસ્સલામો અલયકુમ અય્યોહલ કુવ્વામો ફિલ બરીય્યતે બિલ કિસ્તે. અસ્સલામો અલયકુમ અહલસ સફવતે. અસ્સલામો અલયકુમ આલ રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકુમ અહલન નજવા. અશહદો અન્નકુમ કદ બલ્લગતુમ વ

નસીહેતુમે વ સંબરેતુમે ફી ઝાતિલ્લાહે વ
કુઝઝિંબેતુમે વ ઉસીઅ એલયેકુમે ફ ગફરેતુમે
વ અશહદો અન્નકોમુલ અઈમ્મતુર રાશેદૂનલ
મોહેતદૂન વ અન્ન તાઅતકુમે મફરૂઝતુંવ વ
અન્ન કવલકોમુસ સિદકો વ અન્નકુમે
દઅવતુમે ફલમ તોજાબૂ વ અમરતુમે ફ લમ
તોતાઉ વ અન્નકુમ દઆઈમુદ દીને વ
અરકાનલ અરઝે લમ તઝાલૂ બેઅયનિલ્લાહે
યનસોખોકુમ મિન અસલાબે કુલ્લે
મોતહહરિવ વ યનકોલોકુમ મિન અરહામિલ
મોતહહરાતે લમ તોદન નિસકોમુલ

જાહેલીય્યતુલ જહલાઓ વ લમ તશરક ફી કુમ ફેતનુલ અહવાએ. તિબતુમ વ તાબ મમબતોકુમ મન્ન બેકુમ અલયના દય્યાનુદદીને ફજઅલકુમ ફીબોયૂતિન અઝંનલ્લાહો અન તુરફઅ વ યુઝંકર ફી હસમોહૂ વ જઅલ સલવાતના અલયકુમ રહમતન લના વ કફ્ફારતન લે ઝાંનૂબેના એઝિંખતાર કોમુલ્લાહો લના વ તય્યબ ખલકના બેમા મન્ન અલયના મિન વેલાયતેકુમ વ કુન્ના ઈનદહૂ મોસમ્મીન બેઈલમેકુમ મુઅતરેફીન બેતસદીકના

ઇય્યાકુમે વ હાઝાં મકાંમો મને અસેરફ વ અખેંતેંઅ વસેતકાન, વ અકેંરેર બેમા જના વ રજા બેમકાંમેહિલે ખેંલાસેં, વ અને યસેતનેકેંઝંહૂ બેકુમે મુસેતનેકેંઝુંલે હલેકા મેનરેરદા, ફકૂનૂ લીશોકફઓંઅ ફકેંદે વ ફદેતો એલયેકુમે ઈઝેં રગેંબ અેંનેકુમે અહેલુદેદુનેયા વતેતખેંઝૂં આયાતિલ્લાહે હોઝોવને વસેતકેબરૂ અેંનેહા.

પછી આ દુઆ પઢે :

યા મને હોવ કાંએમુલે લા યસેહૂ વ દાએમુલે લા યલેહૂ વ મોહીંતુંમે બેકુલ્લે શયેઇને

લકલે મન્નો બેમા વફેફકેતની વ અેરેરફેતની બેમા અકેમેતની અેલયેહે ઈઝેઁ સેદદે અેનેહો અેબાદોક વ જહેલૂ મઅેરેફતહૂ વસેતખેફેફૂ બેહેકેકેહી વ માલૂ એલા સેવાહો ફ કાનતિલે મિન્નતો મિનેક અેલય્ય મઅેઁ અકેવામિને ખેસેસેતહુમે બેમા ખેસેસેતની બેહ ફ લકલે હેમેદો ઈઝેઁ કુનેતો ઈંનેદક ફી મકાંમી હાઝાઁ મઝેઁકૂરને મકેતૂબને ફલા તહેરિમેની મા રજવેતો વલા તોખેયેયિબેની ફી મા દઅેવેતો બે હુરેમતે મોહેમ્મદિવે વ આલેહિતે તાહેરીન વ સેલ્લલ્લાહો અેલા મોહેમ્મદિવે વ આલે

મોહૅમ્મદ.

જનાબે અબ્બાસ ઈબ્ને અબ્દુલ મુત્તલીબની ઝિયારત

અસ્સલામો અૅલય્ક યા સય્યેદેના અૅબ્બાસો યા અૅમ્મ રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અૅલય્ક યા અૅમ્મ નબીય્યિલ્લાહ. અસ્સલામો અૅલય્ક યા અૅમ્મ હૅબીબિલ્લાહ. અસ્સલામો અૅલય્ક યા અૅમ્મલ મુસ્તૅફા.

જનાબે અકીલ અને અબ્દુલ્લાહ બિન

જાફરની ઝિયારત

અસ્સલામો અલયક યા સય્યેદેના યા અકીલબ્ન અબી તાલેબીન. અસ્સલામો અલયક યબ્ન અમ્મે રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યબ્ન અમ્મે નબીયયિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યબ્ન અમ્મે હબીબિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યબ્ન અમ્મિલ મુસ્તફા. અસ્સલામો અલયક અખા અલીય્યેનિલ મુરતઝા. અસ્સલામો અલા અબ્દિલ્લાહ ઈબ્ને જઅફરિત તય્યારે ફિલ જેનાને વ અલા મન હવલકોમા મિન અસ્હાબે

રસૂલિલ્લાહ, રઝેયલ્લાહો તઆલા અનકુમ, વ અરઝાકુમ અહસનરે રેઝા વ જઅલલ જન્નત મનઝેલકુમ વ મસકનકુમ વ મહલ્લકુમ વ મઅવાકુમ. અસ્સલામો અલયકુમ વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

જનાબે ઈબ્રાહિમ ઈબ્ને મોહમ્મદ સ.અ.વ. ની ઝિયારત

(રસૂલે ખુદા સ.અ.વ. ના ફરઝંદ)

અસ્સલામો અલા રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલા નબીયિલ્લાહ. અસ્સલામો

અઁલા હઁબીબિલ્લાહ. અસ્સલામો અઁલા સઁફીયે યિલ્લાહ. અસ્સલામો અઁલા નજીયે યિલ્લાહ. અસ્સલામો અઁલા મોહઁમ્મદિબ્ને અઁબ્દિલ્લાહે સય્યેદિલ અમ્બેયાઁએ વ ખાઁતમિલ મુર્સલિન વ ખેઁયરતિલ્લાહે મિન્ ખલ્કેઁહી ફી અર્ઝેંહી વ સમાઁએહી. અસ્સલામો અઁલા જમીઍ અમ્બયાઁએહી વ રોસોલેહી. અસ્સલામો અઁલશ્ શોહદાઁએ વસ્સોઍદાએ વસ્સાઁલેહીઁન. અસ્સલામો અઁલયના વ અઁલા અઁબાદિલ્લાહિસ્ સાઁલેહીઁન. અસ્સલામો

અેલયેક અય્યતોહરે રહુેંઝે ઝાકેયતો. અસ્સલામો અેલયેક અય્યતોહને નફેસુશે શરીફતો. અસ્સલામો અેલયેક અય્યતોહસે સોલાલતુતેં તોહેરતો. અસ્સલામો અેલયેક અય્યતોહને નસમતુઝે ઝાકેયતો. અસ્સલામો અેલયેક યબેન ખેયેરિલેવરા. અસ્સલામો અેલયેક યબેનનેનબીયિલે મુજેતબા. અસ્સલામો અેલયેક યબેનલે મબેઉંસેં ઇલા કાફેફતિલેવરા. અસ્સલામો અેલયેક યબેનલે બશીરિને નઝીંર. અસ્સલામો અેલયેક યબેનસે સેરાજિલે મોનીર. અસ્સલામો

અલયક યબનલે મોઅય્યદે બિલકુરઆન. અસ્સલામો અલયક યબનલે મુરસલે ઈલલે ઈનસે વલજાન્ન. અસ્સલામો અલયક યબન સાહેબિર રાયતે વલઅલામતે. અસ્સલામો અલયક યબનશશફીએ યવમલકેયામતે. અસ્સલામો અલયક યબન મન હબાહુલ્લાહો બિલકરામતે. અસ્સલામો અલયક વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ. અશહદો અન્નક કદિખતારલ્લાહો લક દાર ઈનઆમેહી કબલ અંય યકતોબ અલયક અહકામહૂ અવ યોકલ્લેફક હલાલહૂ વ હરામહૂ ફ નકલક

ઇલયહે તંય્યેબને ઝાકેયને મરઝીય્યને તાંહેરને મિને કુલ્લે નજસિને મોકંદદેસને મિને કુલ્લે દનસિને વ બવ્વઅક જન્નતલે મઅવા વ રફઅંક ઇલદદરજાતિલે ઓંલા, વ સંલ્લલ્લાહો અંલયક સંલાતને તકંરરો બેહા અંયનો રસૂલેહી વ તોબલ્લેગોંહૂ અકબર માઅમૂલેહી અલ્લાહુમે મજઅંલે અફઝંલ સંલવાતેક વ અઝકાહા વ અનમા બરકાતેક વ અવફાહા અંલા રસૂલેક વ નબીય્યેક વ ખંયરતેક મિને ખંલકેંક મોહંમ્મદિને ખાંતમિને નબીયયિને વ અંલા મને નસલ મિને અવલાદેહિંતે તંય્યેબીન

વ અલા મને ખલ્લક મિને ઈંતરતેહિતે તાહેરીન બેરહમતેક યાઅરહમરે રાહેમીન. અલ્લાહુમ્મ ઈન્ની અસઅલોક બેહક્કે મોહમ્મદિને સફીય્યેક વ ઈબ્રાહીમ નજીલે નબીય્યેક અને તજઅલે સઅયી બેહિમે મશકૂરવે વ ઝંમ્બી બેહિમે મગફૂરંવે વ હયાતી બેહિમે સઈદતંવે વ આકેબતી બેહિમે હમીદતંવે વ હવાએજી બેહિમે મકઝીય્યતંવે વ અફઆલી બેહિમે મરઝીય્યતંવે વ ઓમૂરી બેહિમે મસઊદતને વ શોઊની બેહિમેમહમૂદતમે અલ્લાહુમ્મ વ અહસિને લેયતે તવફીકે વ નફફિસ અન્ની

કુલ્લ હમ્મિન્ વ ઝીકિન. અલ્લાહુમ્મ જન્નિબ્ની અંકાબક વમ્નહ્ની સંવાબક વ અસ્કિન્ની જેનાનક વર્ ઝુર્કની રિઝ્વાનક વ અમાનક વ અશ્રિકે લી ફી સાલેહે દુઆઇ વાલેદય્ય વ વુલ્દી વ જમીઅલ્ મુઅમેનીન વલ્ મુઅમેનાતિલ્, અહ્યાઅે મિન્હુમ્ વલ્અમ્વાતે ઇન્નક વલીય્યુલ્ બાકેયાતિસ્ સાલેહાત. આમીન રબ્બલ્ આલમીન.

ખુદા પાસે પોતાની હાજતો માંગે. ઈ.અ. જરૂરી પૂરી કરશે.

ઓહદમાં ઝખ્મી થયેલા શહીદોની ઝિયારત

અસ્સલામો અલયકુમ યા શોહદાઓ યા સોઅદાઓ યા નુજબાઓ યા નુકબાઓ યા અહલસ સિદક વલવફાઅ. અસ્સલામો અલયકુમ યા મોજાહેદૂન ફી સબીલિલ્લાહે હક્ક જેહાદેહી. અસ્સલામો અલયકુમ બેમા સબરતુમ ફ નેઅમ ઉકબદદાર. અસ્સલામો અલયકુમ યા શોહદાઓ કાફ્ફતન આમ્મતન વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

જનાબે ઈસ્માઈલ ઈબ્ને જઅ્ફર સાદિક અ.સ. ની ઝિયારત

અસ્સલામો અલા જદ્દેકલ મુસ્તફા. અસ્સલામો અલા અબીકલ મુરતઝરે રેઝા. અસ્સલામો અલા સય્યેદયેનિલ હસને વલહુસયેન. અસ્સલામો અલા ખદીજતલ ઉમ્મુલ મુઅમેનીન ઉમ્મે સય્યેદતે નેસાઈલ આલમીન. અસ્સલામો અલા ફાતેમત ઉમેમિલ અઈમ્મતિત તાહેરીન. અસ્સલામો અલનનોફૂસિલ ફાખેરતે બોહૂરિલ ઓલૂમિઝ ઝાખેરતે શોફઆઈ ફિલઆખેરતે વ અવલેયાઈ ઈનદ અવદિરે રૂહે એલલ એઝામિને નખેરતે અઈમ્મતિલ ખલકે વ વોલાતિલ હકકે.

અસ્સલામો અલયક અય્યોહશ શખ્સો શરીફો

ઈસ્માઈલુબ્ન મવ્લાના જઅ્ફરિબ્ને

મોહમ્મદેનિસ્સ સાદેકિત તાહેરિલ કરીમ.

અશ્હદો અન્ન લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વ અન્ન

મોહમ્મદન અબ્દોહૂ વ મુસ્તફાહો વ અન્ન

અલીય્યન વલીય્યોહૂ વ મુજતબાહો વ અન્નલ

ઈમામત ફી વુલ્દેહી ઈલા યવ્મિદ દીને

નઅ્લમો ઝાલેક ઈલ્મલ યકીને વ નહ્નો લે

ઝાલેક મુઅ્તકેદૂન વ ફી નસ્રેહિમ મુજતહેદૂન.

જનાબે હલીમા ખાતુનની ઝિયારત

(હઝરત રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ના દુધ માતાજી)

અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મ રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મ સફીયયિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મ હબીબિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મલ મુસ્તફા. અસ્સલામો અલયકે યા મુરઝઅત રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા હલીમતુસ સઅદીય્યતો ફરઝયલ્લાહો તઆલા અનકે અરઝાકે વ જઅલલ જન્નત મનઝેલકે વ માઅવાકે વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

જનાબે ફાતેમા બિન્તે અસદની ઝિયારત

(હઝરત અલી અ.સ. ના માતાજી)

અસ્સલામો અલા નબીયેયિલ્લાહ. અસ્સલામો અલા રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલા મોહમ્મદિન સય્યેદિલ મુરસલીન. અસ્સલામો અલા મોહમ્મદિન સય્યેદિલ અવ્વલીન. અસ્સલામો અલા મોહમ્મદિન સય્યેદિલ આખેરીન. અસ્સલામો અલા મન બઅસહુલ્લાહો રહમતન લિલઆલમીન. અસ્સલામો અલયક અય્યોહન નબીય્યો વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહૂ. અસ્સલામો અલા ફાતેમત બિનતે અસદિલ હાશેમીય્યહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહસ સિદદિકતુલ

મરઝીય્યહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યોહતે તકીય્યતુને નકીય્યહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહલ કરીમતુરે રઝીય્યતુલ મરઝીય્યહ. અસ્સલામો અલયકે યા કાફેલત મોહમ્મદિને ખાતમિને નબીયયિન. અસ્સલામો અલયકે યા વાલેદત સય્યેદિલ વસીયયિન. અસ્સલામો અલયકે યા મને ઝહરતે શફકતોહા અલા રસૂલિલ્લાહે ખાતેમિને નબીયયિન. અસ્સલામો અલયકે યા મને તરબિયતોહા લે વલીયયિલે લાહિલે અમીન. અસ્સલામો અલયકે વ અલા રૂહેકે વ બદનેકિતે તાહેર.

અસ્સલામો અલયકે વ અલા વલદેકે વ રહેમતુલ્લાહે વ બરકાતોહૂ. અશ્હદો અન્નકે અહસનતિલ કેફાલત વ અદદયતિલ અમાનત વજતહદતે ફી મરઝાતિલ્લાહે વ બાલગતે ફી હિફ્ઝે રસૂલિલ્લાહે આરેફતમ બેહક્કેહી મઅમેનતમ બેસિદકેહી મુઅતરેફમ બેનોબૂવ્વતેહી મુસતબસરતમ બેનેઅમતેહી કાફેલતમ બેતરબિયતેહી મુશફેકતન અલા નફસેહી વાકેફતન અલા ખિદમતેહી મુખતારતન રેઝાહો મુઅસરેતન હવાહો વ અશ્હદો અન્નકે મઝયતે અલલ ઈમાને વત

તમસ્સોકેં બે અશેરફિલે અદેયાને રાઝેંયતમે મરેઝીંરયતને તાંહેરતને ઝકીરયતને તકીંય્યતને નકીંય્યતરે રઝેંયલ્લાહો અંનકે વ અરેઝાંકે વ જઅંલલે જન્નત મનેઝેલકે વ મઅવાકે. અલ્લાહુમ્મ સંલ્લે અંલા મોહંમ્મદિવે વ આલે મોહંમ્મદિવે વનેફઅંની બે ઝિયારતેહા વ સંબેબિતેની અંલા મહંબ્બતેહા, વલા તહંરિમેની શફાઅંતહા વ શફાઅંતલે અઈમ્મતે મિને ઝુંરેરિય્યતેહા વરેઝુકંની મોરાફકંતહા વહંશુરેની મઅંહા, વ મઅં અવલાદેહતેં તાંહેરીન. અલ્લાહુમ્મ લા તજેઅંલહો આખેંરલે

અંહદે મિને ઝિયારતી ઇય્યાહા વરઝુકંનિલે અંવદ ઇલયહે અબદમે મા અબકયંતની વ એઝાં તવફફયતની ફહશુરેની ફી ઝુમરતહ વ અદખિલેની ફી શફાઅંતેહા બેરહમતેક યા અરહમરે રાહેમીન. અલ્લાહુમ્મ બે હંકકેહા ઈનંદક વ મનઝેલતેહા લદયક ઈગંફિર લી વલે વાલેદય્ય વલે જમીઈલે મુઅમેનીન વલે મુઅમેનાતે વ આતેના ફિદ દુનયા હંસનતંવ વ ફિલ આખેરતે હંસનતંવે વકંના બેરહમતેક અંઝાંબને નાર.

જનાબે સફિયા અને આતેકાની ઝિયારત

(રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ની ફૂફીઓ)

અસ્સલામો અલયકોમા યા અમ્મતય રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકોમા યા અમ્મતય નબીયયિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકોમા યા અમ્મતય હબીબિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકોમા યા અમ્મતઈલ મુસ્તફા, રઝેયલ્લાહો તઆલા અનકોમા વ જઅલલ જન્નત મનઝેલકોમા વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

જનાબે ઊમ્મુલ બનીનની ઝિયારત

અસ્સલામો અલયકે યા ઝવજત વલીયયિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા ઝવજત અમીરિલ મુઅમેનીન. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મલ બનીન. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મલ અબ્બાસ ઈબને અમીરિલ મુઅમેનીન અલી ઈબને અબી તાલેબિન. રઝેયલ્લાહો તઆલા અનકે વ જઅલલ જન્નત મનઝેલકે વ અવાકે વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

વિદા ઈમામો અ.સ.

અસ્સલામો અલયકુમ અઈમ્મતલ હોદા વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ. અસતવદેઓ કોમુલ્લાહ વ અકરઓ અલયકુમુસ્સલામ. આમન્ના બિલ્લાહે, વ બિર રસૂલે, વ બેમા જેઅતુમ વ દલલતુમ અલયહે. અલ્લાહુમ ફકતુબના મઅશ શાહેદીન.

જનાબે અબ્દુલ્લાહની ઝિયારત

(પયગમ્બર (સ.અ.વ.) ના પિતાજી)

આ ઝિયારત મસ્જિદે નબવીના બાબુસ્સલામ નામના દરવાજાની બહાર નીકળીને પઢવી.

અસ્સલામો અલયક યા વલીય્યલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા અમીનલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા નૂરલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા મસતવદઅ નૂરે રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા વાલેદ ખાતેમલ અમબેયા અ. અસ્સલામો અલયક યા મનિનતહા ઇલયહિલ વદીઅતો વલ અમાનતુલ મનીઅહ. અસ્સલામો અલયક યા મન અવદ અલ્લાહો ફી સુલબેહત તય્યેબિત

તાંહેરિલે મકીને નૂર રસૂલિલ્લાહિસ્સાંદેકિલે અમીન. અસ્સલામો અલયક યા વાલેદ સય્યેદિલે અમ્બેયાએ વલે મુર્સલીન. અશ્હદો અન્નક કંદ હંફિઝ્તલે વસીય્યત વ અદદયતલે અમાનત અને રબ્બિલે આંલમીન ફી રસૂલેહી વ કુનત ફી દીનેક અંલા યકીનિને વ અશ્હદો અન્નકતે તબઅંત દીનલ્લાહે અંલા મિન્હાજે જદ્દેક ઇબ્રાહીમ ખંલીલિલ્લાહે ફી હંયાતેક વ બઅંદ વફાતેક અંલા મરઝાંતિલ્લાહે ફી રસૂલેહી વ અકંરરત વ સંદદકંત બે નબુવ્વતે રસૂલિલ્લાહે સંલ્લલહો

અલયહે વ આલેહી વ વિલાયતે અમીરિલ મુઅમેનીન અલયહિસ સલામો વલ અઈમ્મતિત તાહેરીન અલયહેમુસ સલામો વ સલ્લલ્લાહો અલયક હૈય્યન વ મય્યેતવ વ રહેમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

રસૂલે ખુદા સ.અ.વ.એ ફરમાવ્યું છે કે જે કોઈ મારી ઝિયારત કરે અને મારા કાક હઝરત હમઝાની ઝિયારત ન કરે તો એણે જાણે મારા ઉપર જુલ્મ કર્યો ગણાશે. હઝરત હમઝાની શહાદત જંગે ઓહદમાં થઈ હતી.

જનાબે હમઝા (અ.સ.) ની ઝિયારત

અસ્સલામો અલયક યા અમ્મ રસૂલિલ્લાહે સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી. અસ્સલામો અલયક યા ખયરશ શોહદાઅ. અસ્સલામો અલયક યા અસદલ્લાહે વ અસદ રસૂલેહી. અશહદો અન્નક કદ જાહદત ફિલ્લાહે અઝઝ વ જલ્લ વ જુદત બે નફસેક વ નસહત રસૂલલ્લાહે વ કુનત ફીમા ઈનદલ્લાહે સુબહાનહૂ રાગેબમ બે અબી અનત વ ઉમ્મી અતયતોક મોતકરરેબન ઈલા રસૂલિલ્લાહે સલ્લલ્લાહો અલયહે વ આલેહી બે ઝાલેક રાગેબન ઈલયક ફિશ શફાઅતે અબતગી બે

ઝિયારતેક ખૅલાસૅ નફ્સી મોતઅૅવ્વેઝંને બેક
મિન્નારે નિસ્તહક્કૅહ મિસ્લી બેમા જનયેતો
અૅલા નફ્સી હારેબને મિને ઝાંનૂબેયલે લતિહૅ
તતૅબેતોહ અૅલા ઝૉહેરી ફઝેઅૅને ઈલયેક
રજૅાઅ રહૅમતે રબ્બી અતયેતોક મિને
શુક્કૅતિમે બઈૅ દતિને તૅાલેબને ફકાક રકૅબતી
મેનન્નારે વ કૅદે અવેકૅરતે ઝૉહેરી ઝાંનૂબી વ
અતયેતો મા અસેખૅતૅ રબ્બી વ લમે અજિદે
અહૅદને અફ્ઝઆૅ ઈલયેહે ખૅયેરને લી મિનેકુમે
અહેલે બયેતિરે રહૅમતે ફ કુને લી શફીઅૅને
યવેમ ફક્કૅરી વ હૅાજતી ફ કૅદે સિરેતો એલયેક

મહઁઝૂનને વ અતયેતોક મકેરૂબને વ સકબેતો
અઁબેરતી ઈઁનેદક બાકેયંવે વ સિરેતો ઇલયેક
મુફેરદંવે વ અનેત મિમ્મને અમરનિલ્લાહો
બેસઁલતેહી વ હઁસ્સંની અઁલા બિરેરેહી વ દલ્લની
અઁલા ફઝઁલેહી વ હદાની લે હુઁબ્બેહી વ
રગઁગઁબની ફિલે વેફાદતે ઇલયેહે વ અલેહમની
તઁલબલે હઁવાએજે ઈઁનેદહૂ અનેતુમે અહેલો
બયેતિને લા યશેકઁ મને તવલ્લાકુમે વલા
યખીઁબો મને અતાકુમે વલા યખઁસરો મને
યહેવાકુમે વલા યસેઅઁદો મને આઁદાકુમ.

ઓહદના શહીદોની ઝિયારત

(ઓહદના મેદાનમાં)

અસ્સલામો અઁલા રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અઁલા નબીયચિલ્લાહ. અસ્સલામો અઁલા મોહઁમ્મદિબ્ને અઁબ્દિલ્લાહ. અસ્સલામો અઁલા અહ્લે બયતેહિત્ તાહેરીન. અસ્સલામો અઁલયકુમ્ અય્યોહશ્ શોહદાઉલ્ મુઅ્મેનૂન. અસ્સલામો અઁલયકુમ્ યા અહ્લે બયતિલ્ ઈમાને વત્ તવ્હીદ. અસ્સલામો અઁલયકુમ્ યા અન્સાર દીનિલ્લાહે વ અન્સાર રસૂલેહી અઁલયહે વ આલેહિસ્ સલામ સલામુન્

અલયકુમ બે મા સબરતુમ ફ નેઅમ ઉકબદદાર. અશહદો અન્નલ્લાહખ તારકુમ લે દીનેહી વસતફાકુમ લે રસૂલેહી વ અશહદો અન્નકુમ કદ જાહદતુમ ફિલ્લાહે હકક જેહાદેહી વ ઝંબબતુમ અન દીનિલ્લાહે વ અન નબીય્યેહી વ જુદતુમ બે અનફોસેકુમ દૂનહૂ વ અશહદો અન્નકુમ કોતિલતુમ અલા મિનહાજે રસૂલિલ્લાહે ફ જઝાકોમુલ્લાહો અન નબીય્યેહી વ અનિલ ઈસલામે વ અહલેહી અફઝલલ જઝાએ વ અરરફના વોજૂહકુમ ફી મહલ્લે રિઝવાનેહી વ મવઝએ ઈકરામેહી

મઅન નબીય્યિન વસ્સિદ્દીકીન વશ
શોહદાએ વસ્સાલેહીન વ હસોન ઓલાએક
રફીકન. અશહદો અન્નકુમ હિઝલ્લાહે વ
અન્ન મન હારબકુમ ફ કદ હારબલ્લાહ, વ
અન્નકુમ લ મેનલ મોકર્રબીનલ ફાએઝીનલ
લઝીનહુમ અહયાઉન ઈનદ રબ્બેહીમ
યુરઝકૂન ફ અલા મન કતલકુમ
લઅનતુલ્લાહે વલ મલાઈકતે વન્નાસે
અજમઈન અતયતોકુમ યા અહલત તવહીદે
ઝાએરન વ બે હકકેકુમ આરેફન વ બે
ઝિયારતેકુમ ઈલલ્લાહે મોતકર્રેબન વ બે મા

સબકઁ મિનં શરીફિલં અઅ્ઁમાલે વ મરઝીયઁયિલં અફ્આઁલે આઁલેમનં ફ અઁલયઁકુમ્ સલામુલ્લાહે વ રહ્ઁમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ. વ અઁલા મનં કઁતલકુમ્ લઅ્ઁનતુલ્લાહે વ ગઁઝઁબોહૂ વ સખ઼ઁતોહૂ અલ્લાહુમ્મનં ફઅ્ઁની બે ઝિયારતેહિમ્ વ સંબંબિતંની અઁલા કઁસ્દેહિમ્ વ તવફ્ફની અઁલા મા તવફ્ફયઁતહુમ્ અઁલયહે વજ્મઅ્ઁ બયંની વ બયંનહુમ્ ફી મુસ્તકઁર્રે દારે રહ્ઁમતેક. અશ્હદો અન્નકુમ્ લના ફરતુંનં વ નહ્ઁનો બે કુમ્ લાહેકૂન.

મક્કાએ મોઅઝઝમાની ઝિયારતો

મક્કાના કબ્રસ્તાન જન્નતુલ મોઅલ્લાના અંદરના ભાગમાં શોઅબે અબીતાલિબ છે, તેમાં મહાન બુઝુર્ગોની કબરો છે. બુઝુર્ગવારોની કબરોની બહાર દિવાલ બનેલી છે, ત્યાં દિવાલની બાજુમાં ઊભા રહીને નીચે મુજબની ઝિયારતો પઢવાની છે.

હઝરત ખદીજા સલામુલ્લાહની ઝિયારત

અસ્સલામો અલયકે યા ઝવજત રસૂલિલ્લાહે સય્યેદિલ મુરસલીન. અસ્સલામો અલયકે યા ઝવજતે નબીય્યીલ્લાહે ખાતેમિન નબીય્યીન. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મ

ફાતેમતઝ ઝહેરાએ. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મલ હસને વલ હુસયને સય્યેદત શબાબે અહેલિલ જન્નતે અજમઈન. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મલ અઈમ્મતિત તાહેરીન. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મુલ મુઅમેનીન. અસ્સલામો અલયકે યા ઉમ્મલ મોઅમેનાત. અસ્સલામો અલયકે યા ખાલેસતલ મુખલસાત. અસ્સલામો અલયકે યા સય્યેદતલ હરમે વ મલેકતલ બતહાઅ. અસ્સલામો અલયકે યા અવ્વલ મન સદદકત બે રસૂલલ્લાહે મિનન નિસાએ. અસ્સલામો

અલયકે યા મન વફ્ત બિલ ઓબૂદિય્યતે હકકલ વફાએ વ અસલમત નફસહા વ અનફકત માલહા લે સય્યેદિલ અમબિયાઅ. અસ્સલામો અલયકે યા કરીનત હબીબે ઈલાહિસ સમાએ અલ મોજવ્વજતે બે ખોલાસતિલ અસફેયાએ યા અબનત ઈબરાહિમલ ખલીલ. અસ્સલામો અલયકે યા હાફેઝત દીનિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા નાસેરત રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયકે યા મન તવલ્લા દફનહા રસૂલુલ્લાહે સલ્લલ્લાહો અલયકે વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

જ. કાસિમ ઈબ્ને મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) ની ઝિયારત

અસ્સલામો અલયક યા સય્યેદેના કાસેમબ્ને રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યબ્ને નબીયચીલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યબ્ને હબીબિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યબ્નલ મુસ્તફા. અસ્સલામો અલયક વ

અલા મન હુવલક મેનલ મુઅમેનીન વલ મુઅમેનાત. રઝેયલ્લાહો તઆલા અનકુમ વ અરઝાકુમ અહસનરે રઝા વ જઅલલ જન્નત મનઝેલકુમ વ મસકનકુમ વ મઅવાકુમ.

જનાબે આમેનાની ઝિયારત

(હઝરત રસૂલે ખુદા (સ.અ.વ.) ના માતાજી)

અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહત તાહેરતુલ મોતહહેરહ. અસ્સલામો અલયકે અય્યતોહઝ ઝાકેયતુલ મુફતખેરહ. અસ્સલામો અલયકે યા મન શર્રફલ્લાહો બે

અઅઁલશ શરફે. અસ્સલામો અઁલયકે યા ખઁયર ખઁલકિન બઅઁદ અકરમે સલકિન. અસ્સલામો અઁલયકે યા મન સતઁઅઁ મિન જબીનેહા નૂરો સય્યેદિલ અમબેયાએ ફ અઝાઁઅત બે ઝઁવએહિલ અરઝઁ વસ્સમાઅ. અસ્સલામો અઁલયકે યા મન નઝલતં લહલ મલાઈકતુલ અસઁફેયાઅ વ ઝોઁરેબ લહા હુઁજેબુલ જન્નતે કમા ઝોઁરેબ લે મરયમ સય્યેદતિન નિસાઅ. અસ્સલામો અઁલયકે યા ઉમ્મ રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અઁલયકે યા વાલેદત હઁબીબિલ્લાહે કઁદ હઁમલતે બે સય્યેદિલ કાએનાતે વ જેઅતે બે

અશરફિલ મવજૂદાતે વ સલ્લલ્લાહો અલયહે વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

હઝરત અબુ તાલિબ અ.સ. ની ઝિયારત

(હઝરત અલી (અ.સ.) ના પિતાજી)

અસ્સલામો અલયક યા સય્યેદલ બતહાએ વબન રઈસેહા. અસ્સલામો અલયક યા વારેસલ કઅબતે બઅદ તાઅસીસેહા. અસ્સલામો અલયક યા કાફેલ રસૂલિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા હાફેઝ દીનિલ્લાહ. અસ્સલામો અલયક યા અમ્મલ મુસ્તફા.

અસ્સલામો અલયક યા વાલેદલ અઈમ્મતિલ હોદા. અસ્સલામો અલયક યા મન રોઝેક વલદન હોવ ખયરો મવલુદિન વ ઈમામુલ ઉમ્મતે વ અબુલ અઈમ્મતે હોવ કસીમુલ જન્નતે વન્નારે વ નેઅમતુલ્લાહે અલલ અબરાર વ નિકમતુલ્લાહે અલલ ફૂજજાર. અસ્સલામો અલયક વ અલયહિમ વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

હઝરત અબ્દે મનાફની ઝિયારત

(જનાબે પયગમ્બરે અકરમ (સ.અ.વ.) ના પરદાદા)

અસ્સલામો અલય્ક અય્યોહસ સય્યેદુન નબીલ. અસ્સલામો અલય્ક યા મન અક્રમહુલ લાહો બિત તબજીલ. અસ્સલામો અલય્ક યા જદ્દ ખય્રિલ વરા. અસ્સલામો અલય્ક યબ્નલ અમ્બેયાઈલ અસ્ફેયાઅ. અસ્સલામો અલય્ક યબનલ અવ્લેયાઈલ અવ્સેયાઅ. અસ્સલામો અલય્ક યા સય્યેદલ હરમ. અસ્સલામો અલય્ક યા સાહેબ સફા વ મરવહ વ ઝમ્ઝમ. અસ્સલામો અલય્ક યા વારેસ મકામે ઈબ્રાહીમ. અસ્સલામો અલય્ક યા સાહેબ બય્તિલ્લાહિલ અઝીમ. અસ્સલામો

અ઼લયક યા અ઼લમલ અશરાફ. યા આ઼લેયન બે કમાલિલ અવસાફ. અસ્સલામો અ઼લયક યા સય્યેદ કુરયશેનિલ મઅરૂકો બે અબદે મનાફ. અસ્સલામો અ઼લયક વ અ઼લા આબાએકલ કાદેમીનલ લાહેકીન, ઉમનાઇલ્લાહે ફિલ આ઼લમીન વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

હઝરત અબ્દુલ મુત્તલીબની ઝિયારત

(હઝરત પયગમ્બર અકરમ (સ.અ.વ.) ના માનવંત દાદા)

અસ્સલામો અ઼લયક યા સય્યેદલ

કઅઁબતે વલે બતઁહાઅઁ. અસ્સલામો અઁલયંક યા સાંહેબલે મહાબતે વલે બહાઅ. અસ્સલામો અઁલયંક યા મઅઁદેનલે કરમે વ અસઁલસે સખાંઅ. અસ્સલામો અઁલયંક યા અવ્વલ મને કાંલ બિલે બદાઅઁ. અસ્સલામો અઁલયંક યા મને યુહેંશરો ફી સીમાંઈલે અમબેયાંએ. અસ્સલામો અઁલયંક યા મઅઁરૂફને ફિલે અરઝેં વસ્સમાંઅ. અસ્સલામો અઁલયંક યા મને નાદાહો હાતેફૂલે ગંયબે બે અકરમે નેદાંઅ. અસ્સલામો અઁલયંક યબેન ઈબરાહીમલે ખઁલીલ. અસ્સલામો અઁલયંક યા વારેસંઝેં

ઝંબીહેં ઈસમાઈલ. અસ્સલામો અલયક યા મન અહેલકલ્લાહો બે દુઆએહી અસહાબલ ફીલ વ જઅલ કયદહુમ ફી તઝલીલિન વ અરસલ અલયહિમ તયરન અબાબીલ. અસ્સલામો અલયક યા સાકયલ હજીજે વ હાફેર ઝમઝમ. અસ્સલામો અલયક યા મન તાફ હવલલ કઅબતે વ જઅલ સબઅત અશવાતિન. અસ્સલામો અલયક યા નૂરલ હરમે વબન હાશેમિન વ સલ્લલ્લાહો અલયક વ રહમતુલ્લાહે વ બરકાતોહ.

ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.સ.) ની દુઆએ અરફા

અલ્ હમ્દો લિલ્લાહે રબ્બિલ્ આલમીન, અલ્લાહુમ્મ લકલ્ હમ્દો બદીઅસ્ સમાવાતે વલ્ અર્ઝે ઝલ્ જલાલે વલ્ ઈક્રામે રબ્બલ્ અર્બાબે વ ઈલાહ કુલ્લે મઅ્ લૂહિંવ્ વ ખાલેક કુલ્લે મખ્લૂકિંવ્ વ વારેસ કુલ્લે શયઈલ્ લયસ કમિસ્લેહી શયઉંવ્ વલા યઅ્ઝોબો અન્હૂ ઈલ્મો શયઈંવ્ વ હોવ બે કુલ્લે શયઈમ્ મોહીતુંવ્ વ હોવ અલા કુલ્લે શયઈન્ રકીબુન. અન્તલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અન્તલ્ અહદુલ્

મોતવંહેહેંદુલ ફરેદુલ મોતફરરેદો વ
અનતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનતલ
કરીમુલ મોતકરરેમુલ અંઝીમુલ
મોતઅઝઁઝઁમુલ કબીરૂલ મોતકબ્બેરો વ
અનતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનતલ
અંલિય્યુલ મોતઅંાલિશ શદીદુલ મેહાંલ. વ
અનતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનતર
રહેંમાનુર રહીંમુલ અંલીમુલ હંકીમ. વ
અન્તલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનતસ
સમીઉંલ બસીંરૂલ કંદીમુલ ખંબીર. વ
અનતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનતલ

કરીમુલ અકરમુદ દાએમુલ અદવમ. વ અનતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનતલ અવ્વલો કબલ કુલ્લે અહદિવ વલ આખેરો બઅદ કુલ્લે અદદિવ વ અનતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનતદ દાની ફી ઉલુવ્વેહી વલ આલી ફી દોનુવ્વેહ. વ અનતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનત ઝુલ બહાએ વલ મજદે વલ કિબરેયાએ વલ હમદ. વ અનતલ્લાહો લા ઈલાહ ઈલ્લા અનતલ લઝી અનશઅતલ અશયાઅ મિન ગયરે સિનખિવ વ સવરત મા સવ્વરત મિન ગયરે મિસાલિવ વબતદઅતલ મુબતદઆતે

બેલહેતેઝાઈને અનેતલે લઝીં કેદેદરેત કુલ્લ
શયેઇને તકેદીરવે વ યસ્સરેત કુલ્લ શયેઇને
તયેસીરંવે વ દબ્બરેત મા દૂનક તદેબીરને
અનેતલે લઝીં લમે યોઈનેક અલા ખલેકેક
શરીકુંવ વ લમે યોવાઝિરેક ફી અમેરેક વઝીરૂંવે
વ લમે યકુલે લક મોશાહેદુંવે વલા નઝીરૂને
અનેતલે લઝીં અરદેત ફ કાન હેતેમમે મા
અરદેત વ કઝયેત ફ કાન અદેલમે મા કઝયેત
વ હકમેત ફ કાન નિસફમે મા હકમેત અનેતલે
લઝીં લા યહવીક મકાનુંવે વ લમે યકુલે લે
સુલેતાનેક સુલેતાનુંવે વ લમે યુઅયેક

બુરેહાનુંવે વ લા બયાનુને અનેતલે લઝીઁ અહેસંયેત કુલ્લ શયેઇને અંદદંવે વ જઅંલેત લે કુલ્લે શયેઇને અમદંવે વ કંદેદરેત કુલ્લ શયેઇને તકંદીરને અનેતલે લઝીઁ કંસોંરતિલે અવેહામો અંને ઝાંતિય્યતેક વ અંજઝતિલે અફેહામો અંને કયેફિય્યતેક વ લમે તુદરેકિલે અબેસાંરો મવેઝેંઅં અયેનિય્યતેક અનેતલે લઝીઁ લા તોહેંદેદો ફતકૂન મહેંદૂદંવે વ લમે તોમસ્સંલે ફ તકૂન મવેજૂદંવે વ લમે તલિદે ફ તકૂન મવેલૂદને અનેતલે લઝીઁ લા ઝિંદેદ મઅંક ફ યોઆંનેદક વલા ઈંદેલ લક યોકાસંરક વ લા નિદેદ લક ફ

યોઅાંરેઝંક અનેતલે લઝિંબેતદઅ વખંતરઅં
વસેતહંદસં વબેતદઅં વ અહંસન સુંનેઅં મા
સંનઅં સુબેહાંનક મા અજલ્લ શઅનક વ
અસેના ફિલે અમાકેને મકાનક વ અસંદઅં
બિલે હંકંકે કુરેકાંનક સુબેહાંનક મિને
લતીંફિમે મા અલેતંફક વ રઊફિમે મા
અરઅફક વ હંકીમિમે મા અઅંરફક સુબેહાંનક
મિમે મલીકિમે મા અમેનઅંક વ જવાદિમે મા
અવેસઅંક વ રફીઈં મે મા અરેફઅંક ઝુંલે
બેહાએ વલે મજેદે વલે કિબેરેયાએ વલે હંમેદે
સુબેહાંનક બસતંત બિલે ખંયેરાતે યદક વ

ઓરેફતિલે હિદાયતો મિને ઈનેદેક ફ
મનિલેતમસક લે દીનિને અવે દુનેયા વજદક
સુબેહાંનક ખંઝંઅં લક મને જરા ફી ઈંલેમેક વ
ખંશઅં લ અંઝૅમતેક મા દૂન અંરેશેક વનેકાંદ
લિતે તસેલીમે લક કુલ્લો ખંલેકેંક સુબેહાંનક
લા તોહેંસ્સો વ લા તુજસ્સો વલા તોમસ્સો વલા
તોકાદો વલા તોમાતોં વલા તોનાઝઓં વલા
તોજારા વલા તોમારા વલા તોખાંદઓં વલા
તોમાકરો સુબેહાંનક સબીલોક જદદૂવે વ
અમેરોક રશદુવે વ અનેત હંય્યુને સંમદુને
સુબેહાંનક કંવેલોક હુંકેમુવે વ કંઝાંઓક

હૈતમુવે વ ઈરાદતોક અંજેમુને સુબેહાંનક લા

રાદેદ લે મશિય્યતેક વ લા મોબદદેલ લે

કલેમાતેક સુબેહાંનક બાહેરલે આયાતે

ફાતેંરસે સમાવાતે બારેઅને નસેમાતે લકલે

હૈમેદો હૈમેદંયે ચદૂમો બે દવામેક વ લકલે હૈમેદો

હૈમેદને ખાંલેદમે બે નિઅૈમતેક વ લકલે હૈમેદો

હૈમેદંયે ચોવાઝી સુંનેઅંક વ લકલે હૈમેદો

હૈમેદંયે ચઝીદો અંલા રેઝાંક વ લકલે હૈમેદો

હૈમેદમે મઅૈ હૈમેદે કુલ્લે હાંમેદિવે વ શુકેરંયે

ચકેંસોંરો અંનેહૂ શુકેરો કુલ્લે શાકેરિને હૈમેદલે

લા ચમેબગીં ઈલ્લા લક વ લા ચોતકેંરરબો બેહી

ઈલ્લા ઈલયેક હેંમેદંયે યુસેતદામો બેહિલે અવ્વલો વ યુસેતદેઆં બેહી દવામુલે આખેંરે હેંમેદંયે યતઝાંઅંફો અંલા કોરૂરિલે અઝમેનતે વ યતઝાયદો અઝેંઆંફમે મોતરાદેફતને હેંમેદંયે યઅંજેઝો અંને ઈહેંસાએહિલે હેંફઝેંતો વ યઝીદો અંલા મા અહેંસેંતેહૂ ફી કિતાબેકલે કતબતો હેંમેદંયે યોવાઝેનો અંરેશકલે મજીદ વ યોઆંદેલો કુરેસિય્યકરે રફીઅં હેંમેદંયે યકેમોલો લદયેક સંવાબોહૂ વ યસેતગંરેકોં કુલ્લ જઝાઈને જઝાઓહૂ હેંમેદને ઝાંહેરોહૂ વફેકુંલે લેબાતેંનેહી વ બાતેંનોહૂ વફેકુંલે લે

સિદકિને નિય્યતે હમદલે લમે યહમદેક

ખલેકુમે મિસલહૂ વ લા યઅરેફો અહદુને સેવાક

ફઝલહૂ હમદંયે યોઆનો મનિજેતહદ ફી

તઅદીદેહી વ યોઅય્યદો મને અગરકે

નઝઅને ફી તવફેયતેહી હમદંયે યજેમઓ મા

ખલકત મેનલે હમદે વ યનતઝેમો મા અનત

ખાલેકોહૂ મિમે બઅદો હમદલે લા હમદ

અકરબો એલા કવલેક મિનેહૂ વ લા અહમદ

મિમ્મંયે યહમદોક બેહી હમદંયે યૂજેબો બે

કરમેકલે મઝીદ બે વોફૂરેહી વ તસલોહૂ

બેમઝીદિમે બઅદમઝીદિને તવલમે મિનેક

હૅમેદંયે યજેબો લે કરમે વજેહેક વ યોકૉબેલો ઈઁઝેઝ જલાલેક. રબ્બે સઁલ્લે અઁલા મોહઁમ્મદિવે વ આલે મોહઁમ્મદિને લેમુનેતજબિલે મુસઁતેફલે મોકરેરમિલે મોકઁરેરબે અફેઝઁલ સઁલવાતેક વ બારિકે અઁલયેહે અમેતઅઁ બરકાતેક વ તરહેઁહૅમ અઁલયેહે અમેતઅઁ રહઁમાતેક. રબ્બે સઁલ્લે અઁલા મોહઁમ્મદિવે વ આલેહી સઁલાતને ઝાકેયતલે લા તકૂનો સઁલાતને અઝેકા મિનેહા વ સઁલ્લે અઁલયેહે સઁલાતને નામેયતલે લા તકૂનો સઁલાતને અનેમા મિનેહા વ સઁલ્લે અઁલયેહે સઁતરે રાઝેઁયતલે લા તકૂનો સઁલાતને ફવેકઁહા

રબ્બે સઁલ્લે અઁલા મોહઁમ્મદિવ વ આલેહી
સઁલાતન તુરઝીહે વ તઝીદો અઁલા રેઝાહો લહો.
વ સઁલ્લે અઁલયહે સઁલાતન તુરઝીક વ તઝીદો
અઁલા રેઝાક લહુ વ સઁલ્લે લા તરઝા લહૂ ઈલ્લા
બેહા વ લા તરા ગયરહૂ લહા અહલર રબ્બે
સઁલ્લે અઁલા મોહઁમ્મદિવ વ આલેહી સઁલાતન
તોજાવેઝો રિઝવાનક વ યત્તસલુત તેસાલોહા
બે બકાએક વ લા યનફદો કમા લા તનફદો
કલેમાતોક રબ્બે સઁલ્લે અઁલા મોહઁમ્મદિવ વ
આલેહી સઁલાતન તનતઝમો સઁલવાતે
મલાએકતેક વ અમબયાએક વ રોસોલેક વ

અહલે તાઅતેક વ તશતમેલો અલા સલવાતે અબાદેક મિન જિન્નેક વ ઈનસેક વ અહલે ઈજાબતેક વ તજતમેઓ અલા સલાતે કુલ્લે મન ઝરઅત વ બરઅત મિન અસનાફે ખલકેક. રબ્બે સલ્લે અલયહે વ આલેહી સલાતન તોહીતો બે કુલ્લે સલાતિન સાલેફતિવ વ મુસતઅનફતિંવ વ સલ્લે અલયહે વ અલા આલેહી સલાતમ મરઝિય્યતલ લક વ લેમન દૂનક વ તુનશેઓ મઅ ઝાલેક સલવાતિન તોઝાએફો મઅહા તિલકસ સલવાતે ઈનદહા વ તઝીદોહા અલા

કોરૂરિલ અય્યામે ઝેયાદતન ફી તઝઁઈઁફ લા
યઉઁદદોહા ગઁયરોક. રબ્બે સઁલ્લે અઁલા
અ તાઁ અે બે અ હ લ બે ય તે હિ લ
લઝીનખઁતરતહુમ લે અમરેક વ જઅઁલતહુમ
ખઁઝનત ઈઁલમેક વ હઁફઝઁતદીનેક વ
ખોઁલફાઅક ફી અરઝેઁક વ હોઁજજક અઁલા
અેઁબાદેક વ તઁહહરતહુમ મેનર રિજસે વદ દનસે
તઁહહીરમ બે ઈરાદતેક વ જઅઁલતહોમુલ
વસીલત ઇલયક વલ મસલક ઈલા જન્નતેક.
રબ્બે સઁલ્લે અઁલા મોહઁમ્મદિવ વ આલેહી
સઁલાતન તુજઝેલો લહુમ બેહા મિન નેહઁલેક વ

કરામતેક વ તુકમેલો લહોમુલ અશયાઅ મિન અતાયાક વ નવાફેલેક વ તોવફફેરો અલયહેમુલ હઝઝ મિન અવાએદેક વ ફવાએદેક. રબ્બે સલ્લે અલયહે વ અલયહિમ સલાતલ લા અમદ ફી અવ્વલેહા વ લા ગાયત લે અમદેહા વ લા નિહાયતે લે આખેરેહા. રબ્બે સલ્લે અલયહિમ ઝેનત અરશેક વ મા દૂનહૂ વ મિલઅ સમાવાતેક વ મા ફવકહુન્ન વ અદદ અરઝીક વ મા તહતહુન્ન વ મા બયનહુન્ન સલાતન તોકરરેબોહુમ મિનક ઝુલફા વ તકૂનો લક વ લહુમ રિઝવ વ મુત્તસલતમન બે

નઝીઁએરેહિન્ન અબદન. અલ્લાહુમ્મ ઈન્નક અય્યદેત દીનક ફી કુલ્લે અવાનિમે બે ઈમામિને અકંમેતહૂ અંલમલે લેઈંબાદેક વ મનારને ફી બેલાદેક બઅંદ અને વસંલેત હંબેલહૂ બે હંબેલેક વ જઅંલેતહુઝં ઝંરીઅંત એલા રિઝંવાનેક વફંતરઝંત તાંઅંતહૂ વ હંઝંઝંરેત મઅંસેંયહૂ વ અમરેત બે ઈમંતેસાંલે અવામેરેહી વલે ઈનતેહાએ ઈંનેદ નહેયેહી વ અલ્લા યતકંદદમહૂ મોતકંદદેમુવે વ લા યતઅખ્ખંરો અંનેહૂ મોતઅખ્ખેરુને ફ હોવ ઈંસંમતુલે લાએઝીન વ કહફુલે મુઅમેનીન વ

ઉઁરેવતુલે મોતમસ્સેકીન વ બહાઉલે આઁલમીન. અલ્લાહુમ્મ ફ અવેઝિઅઁ લેવલિય્યેક શુકેર મા અનેઅઁમેત બેહી, અઁલય્હે વ અવેઝિઅઁના મિસઁલહૂ ફીહે વ આતેહી મિલે લદુનેક સુલેતાઁનન નસીઁરવે વફેતહેઁ લહૂ ફતેહેય્ યસીરવે વ અઈઁનેહૂ બે રૂકનેકલે અઈઁઝ્ઝે વશેદુદે અઝેરહૂ વ કઁવ્વે અઁઝોદહૂ વ રાઅઁહી બે અઁય્નેક વહેઁમેહી બે હિફેઝેઁક વનેસુઁરેહૂ બે મલાએકતેક વમેદુદેહૂ બે જુનેદેકલે અગઁલબે વ અકિમે બેહી કિતાબક વ હોદૂદક વ શરાએઅઁક વ સોનન રસૂલેક સઁલવાતોક

અલ્લાહુમ્મ અલયહે વ આલેહી. વ અહ્યે બેહી મા અમાત હુઝ્ઝ ઝાલેમૂન મિમ મઆલેમે દીનેક વજલો બેહી સદાઅલ જવરે અન તરીકતેક વ અબિમ બેહિઝ ઝર્રાઅ મિન સબીલેક વ અઝિલ બેહિન નાકેબીન અન સેરાતેક વમહક બેહી બોગાત કસદેક એવજવ વ અલિન જાનેબહૂ લે અવલેયાએક વબસુત યદહૂ અલા અઅદાએક વ હબલના રઅફતહૂ વ રહમતહૂ વ તઅત્તોફહૂ વ તહન્નોનહૂ વજઅલના લહૂ સામેઈન મોતીઈન વ ફી રેઝાહૂ સાઈન વ એલા નુસરતેહી વલ મોદાફઅતે

અ઼નહૂ મુકનેફીન વ ઈલયક વ ઈલા રસૂલેક સ઼લવાતોક અલ્લાહુમ્મ અ઼લયહે વ આલેહી બે ઝ઼ાલેક મોતકર્રેબીન. અલ્લાહુમ્મ વ સ઼લ્લે અ઼લા અવલયાએહેમુલ મુઅ઼તરેફીન બેમકા઼મેહેમુલ મુત્તબેઈ઼ન મનહજહોમુલ મુક઼્તફીન આસાંરહોમુલ મુસતમસેકીન બે ઉ઼રવતેહેમુલ મોતમસ્સેકીન બે વિલાયતેહેમુલ મુઅતમ્મીન બેઈમામતેહેમુલ મોસલ્લેમીન લે અમરેહેમુલ મુજતહેદીન ફી તા઼અ઼તેહેમુલ મુનતઝ઼ેરીન અરયામહોમુલ માદદીન ઈલયહિમ અઅ઼યોનહોમુસ સ઼લવાતિલ

મોબારકાતિઝ ઝાકેયાતિન નામેયાતિલ ગાઁદેયાતિર રાએહાઁતે વ સલલિમ અઁલયહિમ વ અઁલા અરવાહેઁહિમ વજમઅઁ અઁલત તકઁવા અમરહુમ વ અસઁલિઁહ લહુમ શોઊનહુમ વ તુબ અઁલયહિમ ઈન્નક અનતત તવ્વાબુર રહીઁમો વ ખઁયરુલ ગાઁફેરીન વજઅઁલના મઅઁહુમ ફી દારિસ સલામે બે રહઁમતેક યા અરહઁમર રાહેઁમીન. અલ્લાહુમ્મ વ હાઝાં યવમો અઁરફત યવમુન શરરફતહૂ વ કરરમતહૂ અઁઝઁઝઁમતહૂ યવમ નશરત ફીહે રહઁમતક વ મનનત ફીહે બે અઁફવેક વ અજઝલત ફીહે અઁતિય્યતક વ

તફઝ્ઝલેત બેહી અલા ઈબાદેક. અલ્લાહુમ્મ વ
અના અબદોકલ લઝી અનઅમત અલયહે
કબલ ખલકેક લહૂ વ બઅદ ખલકેક ઈય્યાહૂ ફ
જઅલતહૂ મિમ્મન હદયતહૂ લે દીનેક વ
વફફકતહૂ લેહકકેક વ અસમતહૂ બે હબલેક વ
અદખલતહૂ ફી હિઝબેક વ અરશદતહૂ લે
મોવાલાતે અવલેયાએક વ મોઆદાતે
અઅદાએક સુંમ્મ અમરતહૂ ફલમ યઅતમિર વ
ઝજરતહૂ ફલમ યનઝજિર વ નહયતહૂ અમ
મઅસેયતેક ફખાલફ અમરક ઈલા નહયેક લા
મોઆનદતલલક વ લસતિકબારન અલયક

બલે દઆહૂ હવાહૂ ઈલા મા ઝય્યલેતહૂ વ ઈલા મા હંઝંઝંરેતહૂ વ અઆનહૂ એલા ઝાંલેક એદુવ્વોક વ એદુવ્વોહૂ ફઅકેદમ એલયહે આરેફમે બેવઈ દેક રાજેબલે લેએફવેક વ વાસેકમે બેતજાવોઝેક વ કાન અહેકેકે એબાદેક મઅ મા મનનતે એલયહે અલ્લા યફએલ વ હા અના ઝાં બયેન યદયેક સાગેરને ઝંલીલને ખાઝેએને ખાશેએને ખાએફને મુઅતરેફમે બેઅઝીમિમે મેનઝંઝાંનૂબે તહેમ્મલેતોહૂ વ જલીલીને મુસતજીરમે બે સેફહેક લાએઝંમે બેરહમતેક

મૂકઁનને અન્નહૂ લા યજીરોની મિનેક મોજીરૂવે

વ લા યમેનઓઁની મિનેક માનેઉઁને ફ ઉઁદ

અઁલચ્ય બે મા તઊઁદો બેહી અઁલા મનિકઁતરફ

મિને તગઁમ્મોદેક વ જુદે અઁલચ્ય બે મા તજૂદો

બેહી અઁલા મને અલેકઁ બે યહેદી ઈલયેક મિને

અઁફંવેક વમેનુને અઁલચ્ય બેમા લા યતઓઁઞઁ

મોક અને તમુન્ન બેહી અઁલા મને અમ્મલક

મિને ગુંફેરાનેક વજેઅઁલે લી ફી હાઝંલે યવેમે

નસીઁબને અનાલો બેહી હઁઞઁઞઁમે

મિરેરિઝંવાનેક વ લા તરૂદેદની સિઁફેરમે મિમ્મા

યનેકઁલેબો બેહિલે મોતઅઁબ્બેદૂન લક મિને

ઈ ં બ ા દ ે ક વ

ઈન્ની વઈલેલમે ઓકેંદેદિમે મા કેંદેદમૂહૂ મેનસેં
સોલેહાંતે ફકેંદે કેંદેદમેતો તવેહીંદક વ નફેયલે
અઝેંદાદે વલે અનેદાદે વલે અશેબાહે અેંનેક વ
અતયેતોક મેનલે અબેવાબિલેલતી અમરેત
અને તુઅેતા મિનેહા વ તકેંરેરબેતો ઈલયેક
બેમા લા યકેંરોબો અહેંદુમે મિનેક ઈલ્લા બિતે
તકેંરેરોબે બેહી સુંમ્મ અતેબઅેંતો ઝાંલેક બિલે
ઈ ન ા બ તે ઈ લ યે ક વ તે ત ઝં લ લો લે
વલે ઈસેતેકાનતે લક વ હુંસેનિઝેંઝેંન્ને બેક
વસેંસેંકેંતે બેમા ઈંનેદક વ શફઅેંતોહૂ

બેરજાૅએકલેલઝી કેલ્લ મા યખીબો અલયહે

રાજીક વ સઅલેતોક મસેઅલતલે હેકીરઝે

ઝંલીલિલે બાએસિલે ફકીરિલે ખાૅએફિલે

મુસેતજીરે વ મઅ ઝાંલેક ખીફતવે વ

તઝંર્રોઅવે વ તઅવ્વોઝંવે વ તલવ્વોઝંલે લા

મુસેતતીલમે બેતબ્બોરિલે મોતકબ્બેરીન વ લા

મોતઆલેયમે બેદાલ્લતિલે મોતીઈન વ લા

મુસેતતીલમે બે શફાઅતિશે શાફેઈન વ અના

બઅદો અકેલ્લુલે અકેલ્લીન વ અઝંલ્લલુલે

અઝંલ્લીન વ મિસેલુઝે ઝંર્રતે અવે દૂનહા ફ

યા મલેલમે યોઆજેલિલે મોસીઈન વ લા

યનેદહુલે મુતેરફીન વ યા મંયે યમુન્નો બે
ઈકોલતિલે ઓસેંરીન વ યતફઝેંઝેલો બે
ઈનેઝાૅરિલે ખાૅતેંઈન અનલે મુસીઓલે
મુઅેંતરેકુલે ખાૅતેંઉલે ઓૅસેંરો અનલેલઝીૅં
અકેંદમ અેંલયેક મુજેતરેઅને અનલે લઝીં
અેંસોંક મોતઅેમ્મેદને અનલે લઝિંસેતખેંફા
મિને ઈંબાદેક વ બારઝક અનલે લઝીં હાબ
ઈંબાદક વ અમેનક અનલે લઝીં લમ યરેહબે
સતેંવતક વ લમે યખેંફે બઅેસક અનલે જાની
અેલા નફેસેહી અનલે મુરેતહનો
બેબલિય્યતેહી અનલે કેંલીલુલે હેંયાૅએ અનેંતે

તંવીલુલે અંનૉએ બેહંકંકે મનિનેતજબેત મિને ખંલેકંક વ બેમનિસંતંફયેતહૂ લેનફેસેક બેહંકંકે મનિખંતરેત મિમે બરિય્યતેક વ મનિજેતબયેત લે શઅેનેક બેહંકંકે મને વસંલેત તાંઅંતહૂ બે તાંઅંતેક વ મને જઅંલેત મઅંસંયતહૂ ક મઅંસંયતેક બેહંકંકે મન કંરનેત મોવાલાતહૂ બેમોવાલાતેક વ મને નુતંત મોઆંદાતહૂ બેમોઆંદાતેક તગંમ્મદેની ફી યવેમી હાઝં બેમા તતગંમ્મદો બેહી મને જઅર ઇલયેક મોતનસ્સંલવે વ આંઝં બે ઇસંતિગંફારેક તાએબવે વ તવલ્લની બે મા

તતવલ્લા બેહી અહેલ તાંઅંતેક વઝે ઝુલેફા
લદયેક વલે મકાનતે મિનેક વ તવહેહેદેની
બેમા તતવહેહદો બેહી મનેવફા બેઅંહેદેક વ
અતેઅંબ નફેસહૂ ફી ઝાંતેક વ અજેહદહા ફી
મરેઝાંતેક વ લા તોઆખિઝેની બેતફરીતી ફી
જમેબેક વ તઅંદેદી તંવેરી ફી હોંદૂદેક વ
મોજાવઝતે અહેકામેક વ લા તસેતદેરિજેની
બેઇમેલાએક લિસેતિદેરાજ મમે મનઅંની
ખંચર મા ઈંનેદહૂ વ લમે યશેરકેક ફી હોંલૂલે
નિઅંમતેહી બી વ નબેબિહેની મિરે રકેદતિલે
ગાંફેલીન વ સેનતિલે મુસેરેફીન વ નઅંમતિલે

મખ્ઝૂંલીન વ ખુઝં બે કલેબી ઈલા
મસેતઅમલેત બેહિલે કાનેતીન વસેતઅબદેત
બેહિલે મોતઅબ્બેદીન વસેતનેકઝંત બેહિલે
મોતહાવેનીન વ અઈઝંની મિમ્મા
યોબાઅદોની અનેક વ યહૂલો બયેની વ
બયેન હઝંઝ મિનેક વ યસુદેદોની અમ્મા
ઓહાવેલો લદયેક વ સહેહિલે લી મસેલકલે
ખયેરાતે ઈલયેક વલે મોસાબકત ઈલયેહા મિને
હયેસાં અમરેત વલે મોશાહહત ફીહા અલા મા
અરદેત વ લા તમેહકેની ફી મને તમેહકો મેનલે
મુસેતહિફફીન બેમા અવઅદેત વ લા

તુહેલિકેની મઅઁ મને તુહેલેકો મેનલે
મોતઅઁરેરેઝીઁન લે મકેઁતેક વ લા તોતબેબિરેની
ફી મને તોતબ્બેરો મેનલે મુનેહેઁરેફીન અઁને
સોબોલેક વ નજેજેની મિને ગઁમરાતિલે
ફિતેનતે વ ખઁલેલિસેઁની મિને લહવાતિલે
બલેવા વ અજિરેની મિને અખઁઝિંલે ઈમેલાએ વ
હુંલે બચેની વ બચેન અઁદુવેવિંચે ચોઝિઁલ્લોની
વ હવને ચૂબેકોઁની વ મનેકઁસેતિને તરેહકોઁની
વ લા તુઅઁરિઝેઁ અઁન્ની ઈઅઁરાઝેઁ મલે લા તરેઝઁા
અઁનેહૂ બઅઁદ ગઁઝઁબેક વ લા તુઅેચિસેની
મેનલે અમલે ફીક ફ યગઁલેબ અઁલચ્યલે

કોંનૂતોં મિરે રહેંમતેક વ લા તમેનિહેંની બેમા લા તાંકત લી બેહી ફતબેહઝેંની મિમ્મા તોહેંમ્મેલોનીહે મિને ફઝેંલે મહેંબ્બતેક વ લા તુરેસિલેની મિંયે યદેક ઈરેસાલ મલેલા ખેંયેર ફીહે વ લા હાંજત બેક ઇલયેહે વ લા ઈનાબત લહૂ વ લા તરેમે બી રમેય મને સકેંતે મિને અેંયેને રેઆંયતેક વ મનિશેતમલ અેંલયેહિલે ખિઝેંયો મિને ઈંનેદેક બલે ખુંઝેં બે યદી મિને સકેંતેંતિલે મોતરદેદીન વ વહેલતિલે મોતઅેંસ્સેફીન વ ઝલ્લતિલે મગેંરૂરીન વ વરેતેંતિલે હાલેકીન વ આંફેની મિમ્મબેતલયેત

બેહી તંબકાંતે અંબીદેક વ ઈમાએક વ
બલેલિગંની મબાલેગં મને ઓંનીત બેહી વ
અનેઅંમેત અંલયેહે વ રઝીંત અંનેહૂ
ફઅઅંશેતહૂ હંમીદંવે તવફેફયેતહૂ સઈંદવે વ
તંવેવિકંની તંવેકંલે ઈકંલાએં અંમ્મા યુહંબેતુંલે
હંસનાતે વ યઝંહબો બિલે બરકાતે વ અશેઈંરે
કંલેબિલે ઈઝદેજાર અંને કંબાએહિંસે
સય્યેઆતે વ ફવાઝેંહિંલે હંવેબાતે વ લા
તશેગંલેની બેમા લા ઉદેરેકોહૂ ઈલ્લા બેક
અંમ્મા લા યુરેઝીંક અંન્ની ગંયેરોહૂ વનેઝિએં
મિને કંલેબી હુંબ્બ દુનેયા દનિય્યતિને તનેહા

અંમ્મા ઈંનેદક વ તસુંદેદો અંનિબેતેગાઁઈલે
વસીલતે ઇલયેક વ તુઝંહેલો અંનિતે તકંરેસોબે
મિનેક વ ઝયેયિલે લિય તેફરેરોદ
બેમોનાજાતેક બિલેલયેલે વનેનહારે વ હબે લી
ઈંસેંમતને તુદેનીની મિને ખંશેયતેક વ
તકેંતંઓંની અંરેરોકૂબે મહાંરેમેક વ તફુકેકોની
મિને અસેરિલે અંઝાઁએમે વ હબે લિય તેતંહીર
મિને દનસિલે ઈંસેંયાને વ અઝંહિબે અંન્ની
દરનલે ખંતાંયા વ સરેબિલેની બે સિરેબાલે
આંફેયતેક વ રદેદેની રેદાઁઅ મોઆંફાતેક વ
જલેલિલેની સવાબેગં નઅંમાએક વ ઝાઁહિરે

લદય્ય ફઝ્લક વ તવ્લક વ અય્યિદની બે
તવ્ફીકિક વ તસ્દીદેક વ અઈન્ની અલા
સાલેહિન નિય્યતે વ મર્ઝિય્યિલ કવ્લે વ
મુસ્તહસનિલ અમલે વ લા તકિલની ઈલા
હવ્લી વ કુવ્વતી દૂન હવ્લેક વ કુવ્વતેક વ લા
તુખ્ઝેની યવ્મ તબ્અસોની લેલેકાએક વ લા.
તફ્ઝિહની બયન યદય અવ્લેયાએક વ લા
તુન્સેની ઝિક્રક વ લા તુઝ્હિબ અન્ની
શુક્રક બલ અલ્ઝિમ્નીહે ફી અહ્વાલિસ
સહ્વે ઈન્દ ગફલાતિલ જાહેલીન લેઆલાએક
વ અવ્ઝિઅની અન ઉસ્નેય બે મા અવ

લયેતનીહે વ અઁતરેફ બેમા અસેદયેતહૂ

એલય્ય વજેઅઁલે રગઁબતી ઇલયેક ફવેકઁ

રગઁબતિરે રાગેંબીન વ હઁમેદી ઇય્યાક ફવેકઁ

હઁમેદિલે હઁમેદીન વ લા તખઁઝુંલેની ઈઁનેદ

ફાકઁતી ઇલયેક વ લા તુહેલિકેની બેમા

અસેદયેતોહૂ ઇલયેક વ લા તજેબહેની બેમા

જબહેત બેહલે મોઆઁનેદીન લક ફઇન્ની

લક મોસલ્લેમુને અઁલમો અન્નલે હુઁજેજત

લક વ અન્નક અવેલા બિલે ફઝઁલે વ અઁવદો

બિલે ઇહઁસાને વ અહેલુતે તકઁવા વ અહેલુલે

મગઁફેરતે વ અન્નક બેઅને તઅઁફોવ અવેલા

મિનેક બેઅને તોઆંકેંબ વ અન્નક બેઅને તસેતોર અકેંરબો મિનેક એલા અને તશેહર ફઅહેંયેની હેંયાતને તેંય્યેબતને તનેતઝેંમો બેમા ઓરીદો વ તબેલોગોં બી મા ઓહિંબ્બો મિને હેંયેસોં લા આતી મા તકેરહૂ વ લા અરતકેબો મા નહયેત એંનેહૂ વ અમિતેની મયેતત મંયે યસેઆં નૂરોહૂ બયેન યદયેહે વ એંયે યમીનેહી વ ઝંલેલિલેની બયેન યદયેક વ અઈંઝેઝની ઈંનેદ ખેંલેકેંક વ ઝેંઅંની એઝાં ખેંલવેતો બેક વરેફઅંની બયેન એંબાદેક વ અગેંનેની એંમ્મને હોવ ગેંનિય્યુને એંન્ની વ

ઝિદેની ઈલયેક ફાકેંતવે વ ફકેંરવે વ અઈંઝેંની
મિને શમાતતિલે અઅંદાએ વમિને હોંલૂલિલે
બલાૅએ વ મેનઝેંઝુંલ્લે વલેઅંનાૅએ વ
તગેંમ્મદેની ફી મતેંલઅંત અંલયેહે મિન્ની
બેમા યતગેંમ્મદો બેહિલે કાંદેરો અંલલે બતેંશે
વ લવેલા હિંલેમોહૂ વલે આખેંઝોં અંલલે જરીરતે
લવેલા અનાતોહૂ વ ઈઝાં અરદેત બે કેંવેમિને
ફિતેનતને અવે સૂઅને ફ નજેજેની મિનેહા
લેવાઝેંમે બેક વ ઈઝેં લમે તોકિંમેની મકાંમ
ફઝીહેંતિને ફી દુનેયાક ફ લા તોકિંમેની
મિસેંલહૂ ફી આખેંરતેક વશેફઅેં લી અવાૅએલ

મેનનેક બે અવાખેંરેંહા વ કેંદીમ ફવૉએદેક બે

હેંવાદેસેંહ વ લા તમેદુદે લી મદેદંયે યકેંસૂ મઅેંહૂ

કેંલેબી વ લા તકેંરઅેંની કોંરેઅેંયે યઝેંહબો

લહ બહાઈ વ લા તસુમેની ખેંસીસતંયે

યસેંગોંરો લહ કેંદેરી વ લા નકીંસેંતંયે યુજેહલો

મિને અજેલેહ મકાની વ લા તરૂઅેંની

રવેઅેંતને ઉબેલેસો બેહ વ લા ખીંફતને

ઊજેસો દૂનહજેઅેંલે હયેબતી ફી વઈંદેક વ

હેંઝેંરી મિને ઈંઅેંઝાંરેક વ ઇનેઝાંરેક વ રહેબતી

ઈંનેદ તિલાવતે આયાતેક વઅેંમુરે લયલી બે

ઇકાંઝીઁ ફીહે લે ઈંબાદતેક વ તફરેરોદી બિતે

તહજજોદે લક વ તજરરોદી બે સોકૂની ઈલયક વ ઈનઝાલે હવાએજી બેક વ મોનાઝલતી ઈય્યાક ફીક કાકે રકબતી મિન નારેક વ ઈજારતી મિમ્મા ફીહે અહલોહા મિન અઝાંબેક વ લા તઝરની ફી તુગયાની અમેહવ વ લા ફી ગમરતી સાહેયન હતતા હીનિંવ વ લા તજઅલની અઝતલ લેમનિતતઅઝ વ લા નકાલલ લેમનિઅતબર વ લા ફિતનતલ લેમન નઝર વ લા તમકુરે બી ફી મન તમકોરો બેહી વ લા તસતબદિલ બી ગયરી વ લા તોગયયિર લિસમન વ લા તોબદદિલ લી

જિસમવે વ લા તતેતખિઝની હોઝોવલે લે
ખેલેકેંક વ લા સુખેરિય્યલે લક વ લા તબેઅન
ઈલ્લા લેમરેઝાતેક વ લા મુમેતહનને ઈલ્લા
બિલે ઈનતેકામે લક વ અવેજિદેની બરદ
અફવેક વ હેલાવત રહમતેક વ રવહેક વ
રયેહાનેક વ જન્નતે નઈમેક વ અઝિકેની
તઅમલે ફરાગે લેમા તોહિબ્બો બેસઅતિમે
િ મ ન સ અ ત ક
વલે ઈજતેહાદે ફી મા યુઝલેફો લદયેક વ ઈનદક
વ અતહિફેની બેતુહફતિમે મિને તોહફાતેક
વજઅલે તિજારતી રાબેહતંવે વ કરરતી ગયર

ખાંસેરતિંવે વ અખિફંની મકાંમક વ શવ્વીકંની લેકાંઅક વ તુબે અંલચ્ય તવેબતને નસૂંહંલે લા તુબેકં મઅંહા ઝાંનૂબને સંગીરતંવે વ લા કબીરંવે વ લા તઝંરે મઅંહા અંલાનિય્યતંવે વ લા સરીરતંવે વનેઝઈંલે ગિંલ્લ મિને સંદરી લિલે મુઅમેનીન વઅંતિફં બેકંલેબી અંલલે ખાંશેઈં ન વ કુલે લી કમા તકૂનો લિસંે સાંલેહીંન વ હંલ્લેની હીંલચતલે મુતંતકીંન વજેઅંલે લી લેસાન સિંદેકિંન ફિલે ગાંબેરીન વ ઝિંકરને નામેયને ફિલે આખેરીન વ વાફે બી અંરેસંતલે અવ્વલીન વ તમેમિમે સોબૂગં નિઅંમતેક

અંલચ્ય વ ઝાઁહિરે કરામાતેહા લદચ્ય વમેલઓ
મિને ફવાઁએદેક ચદી વ સુકેં કેરાએમ મવાહેબેક
ઈલચ્ય વ જાવિરે બેચલે અતેંચબીન મિને
અવેલેચાઁએક ફિલેજેનાનિલે લતી ઝચ્યનેતહા
લેઅસેંફેચાઁએક વ જલેલિલેની શરાઁએફ
નેહેંલેક ફિલેમોકાંમાતિલે મોઅંદેદતે
લેઅહિંબ્બાઁએક વજેઅંલે લી ઈંનેદક મકીંલને
આવી એલચેહે મુતેંમઈન્નવે વ મસાંબતને
અતબવ્વઓહા વ અકેંરરો અંચેનંવે વ લા
તોકાંચિસેની બેઅંઝીંમાતિલે જરાઁએરે વ લા
તુહેલિકેની ચવેમ તુબેલસે સરાઁએરો વ અઝિલે

અંન્ની કુલ્લ શકકિવે વ શુબેહતિંવે વજેઅંલે લી ફિલે હેંકકે તંરીકંમે મિને કુલ્લે રહેંમતિંવે વ અજેઝિલે લી કેંસમલે મવાહેંબે મિને નવાલેક વ વફેફિરે અંલચ્ચ હોંઝૂઝંલે ઈહેંસાને મિને ઈફેઝાંલેક વજેઅંલે કંલેબી વ વાસંકંમે બેમા ઈંનેદક વ હમ્મી મુસેતફરગંલે લેમા હોવ લક વસેતઅંમિલેની બેમા તસેતઅંમેલો બેહી ખાંલેસંતક વ અશેરિબે કંલેબી ઈંનેદ ઝાંહૂલિલે આંકૂલે તાંઅંતક વજેભઅં લિલે ગંના વલે અંફાફ વદે દઅંત વલે મોઆંફાત વસં સેહંત વસે સઅંત વતં તાંમાનીનત વલે આંફેચત વ

લા તુહેબિતે હેસનાતી બેમા યશૂબોહા મિમે
મઅસેયતેક વ લા ખેલવાતી બેમા યઅરેઝો લી
મિને નઝગાતે ફિતેનતેક વ સુને વજેહી
અનિતે તલબે ઇલા અહેદિમે મેનલે આલમીન
વ ઝુંબ્બેની અનિલેતેમાસે મા ઈનેદલે
ફાસેકીન વ લા તજેઅલેની લિઝઁ ઝાલેમીન
ઝઁહીરંવે વ લા લહુમે અલા મહેવે કિતાબેક યદંવે
વ નસીરંવે વ હુતેની મિને હેયેસાં લા અઅલમો
હેયાતતને તકીની બેહા વફેતહે લી અબેવાબ
તવેબતેક વ રહેમતેક વ રઅફતેક વ રિઝેકેકલ
વાસેએ ઇન્ની ઇલાયેક મેનરે રાગેબીન વ

અતેમિમે લી ઈનેઆઁમક ઈન્નક ખૅયરૂલે મુનેઅઁમીન વજઅઁલે બાકઁય ઉઁમેરી ફિલેહઁજેજે વલેઉઁમેરતિબેતેગાઁઅ વજેહેક યા રબ્બલે આઁલમીન વ સઁલ્લલ્લાહો અઁલા મોહઁમ્મદિવે વ આલેહિતેં તઁય્યેબીનતેં તાઁહેરીન વસ્સલામો અઁલયેહે વ અઁલયેહિમે અબદલે આબેદીન.

અરફાના દિવસે પઢવાની ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન અ.સ. ની દુઆનો તરજુમો

અલ્લાહના માટે વખાણ છે જે આલમીનનો પાલનહાર છે. અય અલ્લાહ! અય જમીન અને આસમાનના સર્જનહાર! તારી હમ્દો સના છે, ઈજ્જત

અને જાહોજલાલીના માલિક! જે મા'બૂદોની ઈબાદત કરવામાં આવે છે તેઓનો પણ મા'બૂદ, દરેક વસ્તુઓનો અલ્લાહ (મા'બૂદ), દરેક મખ્લૂકનો ખાલિક (સર્જનહાર) અને દરેક વસ્તુઓનો વારિસ! તારા જેવું બીજું કોઈ નથી, તારાથી કોઈ ઈલ્મ છુપું નથી, દરેક વસ્તુઓ તારા (ઈલ્મ) થી ઘેરાયેલી છે અને દરેક વસ્તુ ઉપર તારી દેખરેખ છે.

તું અલ્લાહ છે, નથી કોઈ અલ્લાહ તારા સિવાય; એક (અહદ), સ્વંય (મોતવહહેદ), એકલો (ફર્દ), અજોડ (મોતરર્ફેદ)! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; મહેરબાન (કરીમ), કરમ કરનાર (મોતકર્રેમ), સર્વોચ્ચ (અઝીમ), આદરણીય (મોતઅઝઝેમ), મહાન (કબીર), પ્રશંસનીય (મોતકબ્બેર)! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; સર્વોપરી (અલીય્યો), પ્રશસ્ય (મોતઆલ), સંપૂર્ણ સત્તાધીશ (શદીદુલ-મેહાલ)! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; માયાળુ

(રહમાન), દયાળુ (રહીમ), જ્ઞાની (અલીમ) તથા બુદ્ધિશાળી (હકીમ)! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; સાંભળનાર (સમીઅ), જોનાર (બસીર), શાશ્વત (કદીમ), સંપૂર્ણ માહિતગાર (ખબીર)! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; સખીઓનો સખી (કરીમુલ–અકરમ), હંમેશા રહેનારાઓમાં અનંત (દાએમુલ–અદવમ)! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; દરેક પહેલાથી પહેલો અને દરેક છેલ્લાથી છેલ્લો! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; તારી સર્વોચ્ચતામાં અદશ્ય અને તારી નજીકમાં પણ તું અદશ્ય! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; બધી સુંદરતાનો, મહાનતાનો અને જાહોજલાલીનો માલિક તથા પ્રશંસાપાત્ર! તું અલ્લાહ છે, તારા સિવાય કોઈ મા'બૂદ નથી; જેણે દરેક વસ્તુઓને મૂળ વગર ખલ્ક કરી, જેના માટે તે ઘાટ ઘડ્યા તે નમૂના વગર ઘડ્યા અને જે પણ નવી

વસ્તુઓની શરૂઆત કરી (શોધ કરી) તે કોઈપણ ઉદાહરણને અનુસરીને નહિં!

તે તું છે જેણે દરેક વસ્તુને યોગ્ય અંદાજાથી નિર્માણ કરી, દરેક વસ્તુને યોગ્યતા પ્રમાણે આસાન બનાવી અને દરેક વસ્તુની તે પોતે તેને લગતી સંભાળ લીધી! તે તું છે જેનો ખલ્ક કરવામાં કોઈ જોડીદાર ન હતો અથવા તારા મામલામાં તારો કોઈ મદદગાર ન હતો તથા ન તો કોઈ તારી સમક્ષ ગવાહ કે જોનારો હતો! તે તું છે જેણે ઈરાદો કર્યો અને તે જે કંઈ પણ ઈરાદો કર્યો તે મક્કમ હતો! તુંએ નિર્ણય પસાર કર્યો અને જે કંઈ નિર્ણય પસાર કર્યો તે ન્યાયપૂર્ણ હતો! તે હુકમ કર્યો અને જે કંઈપણ હુકમ કર્યો તે ઈન્સાફ ઉપર હતો! તે તું છે જેને જગ્યાની આવશ્યક્તા નથી, તારી બાદશાહતને કોઈ બાદશાહ પડકારી નથી શકતો અને નથી કોઈ દલીલ અથવા વર્ણન તારી સમક્ષ ટકી શકતું! તે તું છે જેની ગણતરીમાં દરેક વસ્તુ છે, તે દરેક વસ્તુની મુદ્દત નક્કી કરેલ છે અને તે દરેક વસ્તુઓનો અંદાજ પૂરતા

પ્રમાણમાં નક્કી કર્યો છે! તે તું છે જેની ઝાતને ઓળખવામાં વિચારો નિષ્ફળ છે, જેના ગુણો તપાસવામાં સમજ નિષ્ફળ છે અને આંખો તારા અસ્તિત્વને ક્યારે ગ્રહણ નથી કરી શકી! તે તું છે જેની વ્યાખ્યાનું પૂર્ણ રીતે વર્ણન નથી અપાઈ શકતું, નહિં તો તું સીમિત થઈ જાય; તારો કોઈ દાખલો નથી અપાઈ શકતો, નહિં તો તું ગ્રહણ કરી શકાતે; તે કોઈને જણેલ નથી, નહિં તો તને પણ કોઈ જણનાર હોત! તે તું છે જેનો કોઈ વિરોધી નથી જે તને હરાવી શકે અને તારા જેવો કોઈ શક્તિશાળી નથી જે તને પડકાર કરી શકે! તે તું છે જેણે શરૂઆત કરી, નવીન સર્જન કર્યું, સર્જન કર્યું, અસ્તિત્વમાં લાવ્યું અને જે કંઈપણ તે ખલ્ક કર્યું તે સુંદર (શ્રેષ્ઠ) રીતે ખલ્ક કર્યું!

તારી ઝાત (અસ્તિત્વ) પાક છે, તારો મોભો (દરજ્જો) કેટલો બુલંદ છે! બધી જગ્યાઓમાં તારૂં સ્થાન કેટલું સર્વોચ્ચ છે! તારો જાહેર કરેલો તફાવત (ફુરકાન-કુરઆને મજીદ) સચ્ચાઈની કેટલી (અને

કેવી) ચોખ્ખી જાહેરાત છે!

તારી ઝાત પાક છે, અય મહેરબાન, તું કેટલો ઉદાર છે! અય કૃપાળુ, તું કેટલો કૃપાળુ છે! અય હકીમ, તું કેટલો જ્ઞાની છે!

તારી ઝાત પાક છે, અય બાદશાહ (માલિક), તું કેટલો શક્તિશાળી છે! અય સખી, તારી સખાવત કેટલી બધી છે! અય સર્વોચ્ચ, તું કેટલો પ્રશંસનીય છે! સુંદરતા, મહાનતા, જાહોજલાલી અને વખાણના માલિક!

તારી ઝાત પાક છે, સખાવત માટે તે તારા હાથ લંબાવી દીધા છે અને હિદાયત તારી બારગાહમાંથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, તેથી, જે કોઈપણ પોતાની દીની અથવા દુન્યવી બાબત માટે તારી બારગાહમાં હાજર થયો તેણે પોતાની હાજત મેળવી!

તારી ઝાત પાક છે, તારા ઈલ્મમાં જે કંઈપણ અસ્તિત્વ પામેલું છે તેણે તારી બારગાહમાં શિર

જૂકાવ્યું, જે કંઈપણ તારા અર્શ (સત્તા) તળે છે તેણે તારી બાદશાહતમાં નમ્રતા ગ્રહણ કરી અને તારી કુલ મખ્લૂક તારી આજ્ઞાંકિત બની!

તારી ઝાત પાક છે, તને જોઈ અને સમજી નથી શકાતો, તને ધોકો નથી આપી શકાતો, અડી નથી શકાતો, તું નજીક નથી લાવી શકાતો, ખસેડી નથી શકાતો, દૂર નથી કરી શકાતો, તારાથી દલીલ નથી કરી શકાતી, તારા ઉપર જુલમ નથી કરી શકાતો, તારાથી લડી નથી શકાતું, તારા ઉપર દબાણ નથી લાવી શકાતું કે નથી તારાથી દગો કરી શકાતો!

તારી ઝાત પાક છે, તારી રાહ સીધી છે, તારો હુકમ સચ્ચાઈ છે, તું જીવિત છે તથા સ્વાધીન છે!

તારી ઝાત પાક છે, અય ખુલ્લી નિશાનીઓના માલિક! આસમાનો અને જીવતરના સર્જનહાર!

તારા વખાણ છે જ્યાં સુધી તારૂં અસ્તિત્વ છે ત્યાં સુધી. તારા વખાણ છે તારી અતા થતી નેઅમત

જેટલા, તારી મખલૂકના પ્રમાણમાં વખાણ. તારા વખાણ છે, એવા વખાણ જે તારી ખુશીમાં વધારો કરે. તારા વખાણ છે, એવા વખાણ જે દરેક વખાણ કરનારાઓના વખાણથી વધી જાય અને (તારો) એવો શુક્ર જે દરેક શુક્રગુજારના શુક્રથી વધી જાય. એવા વખાણ, જેવા વખાણને પાત્ર તું જ છે અને જેના થકી તારા સિવાય બીજા કોઈનો સંપર્ક સાધી નથી શકાતો. એવા વખાણ જેના થકી નેઅમતોનું અતા થવું ચાલુ જ રહે અને જેના થકી ભવિષ્યની નેઅમતો હંમેશા મેળવતા રહીએ એવી દુઆ કરી શકાય. એવા વખાણ જે સમયના યુગો વીતવા સાથે વધતા જ રહે તથા વધારો થતો જ રહે અને વધતા રહે. એવા વખાણ જેની હિસાબ રાખનારા ગણતરી ન કરી શકે અને જે તારી કિતાબમાં હિસાબ લખનારાના હિસાબથી વધી જાય. એવા વખાણ જે તારા સર્વોચ્ચ સિંહાસનને લાયક હોય અને એવા વખાણ જેના માટે તારી જઝા સંપૂર્ણ હોય અને જેની જઝા બીજી બધી જઝાને સમાવી લે. એવા

વખાણ જેનો જાહેરી દેખાવ તેના અંતઃકરણ સાથેના ભાવ સાથે ભળેલો હોય અને તેના અંતઃકરણનો ભાવ તેના પાછળ રહેલી તેની નિયતને અનુસરીને જ હોય. એવા વખાણ જેવા કોઈ મખ્લૂકે અત્યાર સુધી કર્યા ન હોય અને જેના ફઝલ (સુંદરતા અને કિંમત) ની તારા સિવાય કોઈને જાણ નથી. એવા વખાણ જેને કોઈ જો ગણવાની કોશિષ કરે તો તેની મદદ થાય અને તેનો હિસાબ સમજવાની જો કોઈ બનતી કોશિશ કરે તો તેને સહાયતા મળે. એવા વખાણ જેમાં તે ખલ્ક કરેલા બધા જ વખાણ સમાયેલા છે અને જેમાં એ વખાણ પણ પરોવાઈ જશે જે તું (હવે પછી) ખલ્ક કરનાર છે. બીજી કોઈ જાતના વખાણથી જુદા, તારા કહેણ (કુરઆને મજીદ) મુજબના વખાણ અને તારા વખાણ કરનારથી મોટો બીજો કોઈ વખાણ કરનાર નથી. એવા વખાણ જેના થકી વખાણ કરનારા તારા કરમ થકી વધારે જઝાનો હકદાર બને છે એમાં પણ તું તારી ઉદારતા થકી વધારો અતા કરે છે. એવા વખાણ જે

તારા મોભાનું માન બને અને તારી બાદશાહતની જાહોજલાલીને યોગ્ય હોય.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર, જેઓ ખાસ છે, ચૂંટાએલા છે, તારી નજીક હોવાના કારણે માનનીય છે અને તારી સર્વોત્તમ નેઅમતો ધરાવવાવાળા છે. તેમને તારી સંપૂર્ણ બરકતો (નેઅમતો) અતા કર અને બેહતરીન રહમતો તેમના ઉપર નાઝિલ કર.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર, એવી પાક રહેમત જેનાથી વધારે પાક બીજી કોઈપણ રહેમત ન હોય. તેમના ઉપર અને તેમની આલ ઉપર ફળદ્રુપ રહેમત નાઝિલ કર, એવી ફળદ્રુપ રહમત જેનાથી વધારે કુશળ બીજી કોઈ રહેમત ન હોય. તેમના ઉપર અને તેમની આલ ઉપર સંતોષજનક રહેમત નાઝિલ કર જેનાથી વધીને બીજી કોઈ રહેમત બેહતર ન હોય.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર, એવી રહમત જેનાથી તેઓ રાજી થઈ જાય અને તેમની ખુશીમાં વધારો કર. તેમના ઉપર અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર જેનાથી તું રાજી રહે અને તેમના માટે તારી ખુશીમાં પણ વધારો થાય. તેમના ઉપર અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર જેવી રહેમત તેમના સિવાય બીજા કોઈ ઉપર નાઝિલ ન કરી હોય અને તારી નજરમાં એવી રહેમતને લાયક તેમના સિવાય બીજું કોઈ ન હોય.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર, એવી રહેમત જે તારી ખુશીના કારણથી વધીને હોય, જેનો પ્રવાહ તારા અનંત અસ્તિત્વના આધાર ઉપર હોય અને જે ક્યારે પણ નાશ ન પામે જેવી રીતે તારા કહેણ નાશ નથી પામતા.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર, એવી રહેમત જેવી તું તારા ફરિશતાઓ ઉપર, તારા નબીઓ ઉપર, તારા રસૂલો ઉપર અને તારી ઈતાઅત કરનારા ઉપર નાઝિલ કરે છે; એવી રહમત જે તું તારા એ બંદાઓ ઉપર નાઝિલ કરે છે જેઓ જિન્નો-ઈન્સમાંથી છે અને જેઓ તારા જવાબને લાયક છે; અને એવી રહમત જે તું તારી એ મખ્લૂકની દરેક જાતિ ઉપર નાઝિલ કરે છે જેને તે ખલ્ક કરી અસ્તિત્વમાં લાવી છે.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર, એવી રહેમત જે તે પૂરા ભૂતકાળમાં નાઝિલ કરી છે અને ભવિષ્યમાં નાઝિલ કરનાર છે. તેમના ઉપર અને તેમની આલ ઉપર એવી રહમત નાઝીલ કર જેનાથી તું તથા તારા સિવાય બીજા બધા રાજી હોય અને તારી વધારાની નેઅમતો અતા કરીને આ રહેમતમાં વૃદ્ધિ કર, આ જ સમયે તથા જેમ દિવસો વીતતા જાય અને

તેમાં વૃદ્ધિ કરીને એટલો વધારો કર જેની તારા સિવાય કોઈ ગણતરી ન કરી શકે.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર જેમને તે તારા સંદેશ માટે ખાસ ચૂંટ્યા છે, જેમને તે તારા ઈલ્મના ખજાનચી બનાવ્યા છે (અમાનતદાર બનાવ્યા છે), તારા દીનની સુરક્ષા કરનાર નીમ્યા છે, તારી જમીનના ખલીફા નીમ્યા છે અને તારી મખ્લૂક સમક્ષ તારી હુજ્જત (દલીલ) તરીકે મોકલ્યા છે; તારી ઈચ્છાથી તે તેઓને દરેક નજાસત તથા ખામીઓથી સંપૂર્ણ રીતે પાક કર્યા છે અને તારા સુધી પહોંચવા માટે તેઓને માધ્યમ કરાર આપ્યા છે તથા તારી જન્નત (મેળવવા) માટે હાદી (રેહબર) બનાવ્યા છે.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર, એવી રહમત જેના થકી તેઓ માટે તું તારી જઝા તથા કરમમાં

વધારો કરે; તારા તોહફાઓ તથા વધારાની નેઅમતો થકી તેમના માટે તારી રહેમત સંપૂર્ણ રીતે અતા કર અને તેઓના ઈનામો તથા ફાયદાઓનો હિસ્સો બહોળો કર.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહમત નાઝિલ કર, એવી રહેમત જેની શરૂઆતની હદ ન હોય, જેની મુદ્દતનો કોઈ મર્યાદિત સમય ન હોય અને તેના પ્રવાહનો કોઈ અંત ન હોય.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર જે તારા અર્શ (સિંહાસન) તથા તેના નીચે જે કંઈપણ છે તેની કિંમતની બરાબર હોય, આસમાનો તથા તેના ઉપર જે કંઈપણ છે તે ભરાઈ જાય એટલી હોય, તારી જમીન તથા તેના નીચે જે કંઈપણ છે તેના ભારોભાર હોય, એવી રહેમત જે તેઓને તારી નજીક લઈ આવે તથા તારા અને તેમના માટે સંતોષજનક હોય અને તે રહેમત

સાથે બીજી રહેમતો જોડાયેલી હોય.

અય અલ્લાહ! દરેક યુગમાં તે તારા દીનની એક ઈમામ થકી મદદ કરી છે જેને તુંએ તારા બંદાઓ માટે નિશાની (અલમ) તરીકે નિમણૂંક કરી છે અને તારા મુલકમાં પ્રકાશના મિનારા કરાર આપ્યા છે અને જ્યારે તુંએ તેમનાથી વાયદો (અહદ) નક્કી કરી લીધો તો તેમને તુંએ તારા ખુશી માટે વસીલો કરાર આપ્યા અને તેમની ઈતાઅત (લોકો ઉપર) ફરજિયાત (વાજિબ) કરાર આપી તથા તેમની નાફરમાની ન કરવાની લોકોને ચેતવણી આપી. તેમનો હુકમ માનવાનો તુંએ (લોકોને) હુકમ કર્યો તથા તેમની મનાઈ ફરમાવેલી વસ્તુઓથી બચવાનો અને એ કે પ્રગતિ કરવામાં તેમની આગળ વધવાની કોઈ કોશિશ ન કરે તથા આગળ વધનારા તેમની બહુ પાછળ ન રહી જાય. તેથી, છાંયો શોધનારા માટે તેં છત્રછાયા છે, સાચા મોમીનોના તે રક્ષક છે, નેક બંદાઓના તે મદદગાર છે અને જગતના લોકો માટે નૂર (પ્રકાશ-હિદાયત) છે.

અય અલ્લાહ! તેથી, તેમના થકી તે અમને જે નેઅમતો અતા કરી છે તેના માટે તારા વલી (ઈમામ અ.સ.) ઉપર શુક્રની તૌફીક નાઝિલ કર અને તેવો જ શુક્ર અદા કરવાની પ્રેરણા અમને પણ અતા કર, કારણ કે તેઓ અમારા ઈમામ છે. તારી બારગાહમાંથી તેમની સત્તાને મદદ અતા કર, તેમના માટે વિજય મેળવવો સહેલો કર, બહુ જ આદરણીય મદદથી તેમની સહાયતા કર, તેમની પીઠ મજબૂત બનાવ, તેમના બાવડાંઓને શક્તિ અતા કર, તારી નજર થકી તેમની સંભાળ લે, તારી સુરક્ષા થકી તેમની દેખરેખ કર, તારા ફરિશ્તાઓ થકી તેમની મદદ કર અને તારા સર્વોત્તમ વિજયી લશ્કર થકી તેમની મદદ કર. તેમના થકી તારી કિતાબ, તારી શરીઅત્, તારી હદો તથા તારા રસૂલ (સ.અ.વ.) ની સુન્નતો કાયમ કર.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર, તેમના થકી તારા દીનની નિશાનીઓને સજીવન કર જેને

જુલમગારોએ નાબૂદ કરી નાંખી હતી, તારી રાહ ઉપર ચડી ગયેલા કાટને તેમના થકી દૂર કર, તેમના થકી તારી રાહ ઉપરની મુશ્કેલીઓ દૂર કર, તેમના થકી તારી રાહ ઉપરથી ગુમરાહ થઈ ગયેલાને દૂર કર, જે લોકો તારી રાહ ઉપર ચાલવામાં વિરોધ કરે છે તેઓનો તેમના થકી નાશ કર; તારા દોસ્તો માટે તેમનું દિલ નમ્ર બનાવ, તારા દુશ્મન વિરૂદ્ધ તેમને હાથ ઉગામવાની તૌફીક અતા કર અને અમારા ઉપર તેમને મહેરબાન, નમ્ર, ખુશ અને દયાળુ થવાની તૌફીક અતા કર. અમને તેમની વાત સાંભળવાની તથા માનવાની (ઈતાઅત કરવાની) તૌફીક અતા કર, અમને તેમની ખુશી મેળવવા માટે કોશિશ કરવાની તૌફીક અતા કર જેથી તારી બારગાહમાં અમે પહોંચી શકીએ અને તારા રસૂલ (સ.અ.વ.) સમક્ષ હાજર થઈ શકીએ.

અય અલ્લાહ! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલના દોસ્તો ઉપર રહેમત નાઝિલ કર જેઓ તેમના દરજ્જાને ઓળખે છે (માને છે), તેઓની

રાહ ઉપર ચાલે છે, તેઓના માર્ગ ઉપર આગળ વધે છે, તેમને (ઈમામ અ.સ.) ને વળગેલા છે, તેમની દોસ્તીથી બંધાઈ ગયા છે, તેમની ઈમામતને અનુસરે છે, તેમના હુકમોનું પાલન કરે છે, તેમની ઈતાઅત કરવાની કોશિશમાં (હંમેશા) રહે છે, તેમના હુકમની રાહ જોતા હોય છે અને તેમની તરફ તેઓની આંખોની મીટ મંડાયેલી હોય છે; એવી રહેમત જે ફળદ્રુપ, પાક, વૃદ્ધિ પામનારી તથા સવાર-સાંજ એક પછી એક આવનારી હોય; અને તેમને તથા તેમની રૂહોને સલામતી અતા કર. તેઓના ઈરાદાઓને પરહેઝગારીમાં મક્કમ કરાર આપ, તેઓની હાલતમાં લાભદાયી સુધારો અતા કર અને તેઓની તોબા કબૂલ કર. નિઃશંક, તું તૌબાનો મહાન કબૂલ કરનાર છે, રહીમ છે અને માફીનો શ્રેષ્ઠ અતા કરનાર છે. તારી રહેમત થકી અમને તેમની સાથે સલામતીના રહેઠાણમાં જગ્યા ઈનાયત ફરમાવ, અય સૌથી વધારે રહેમ કરનાર!

અય અલ્લાહ! આજે અરફાતનો દિવસ છે, એ

દિવસ કે જેને તે માનનીય, આદરણીય અને સર્વોચ્ચ કરાર આપ્યો છે, જેમાં તે તારી રહેમત ફેલાવી દીધી છે, જેમાં તું માફી અતા કરે છે, જેમાં તું તારી સુંદર નેઅમતો અતા કરે છે અને તારા બંદાઓ ઉપર તારા ફઝલો-કરમ અતા કરે છે.

અય અલ્લાહ! હું તારો એ બંદો છું જેને તુંએ ખલ્ક કર્યા પહેલાં તારી નેઅમતો અતા કરી અને ખલ્ક કર્યા પછી પણ; આમ, તે તેને એવો બનાવ્યો જેની તુંએ તારા દીનની તરફ હિદાયત કરી, તારા હુકમની ફરમાબરદારી કરવાની તૌફીક અતા કરી, તારી સુરક્ષા થકી તેને તે રક્ષણ અતા કર્યું, તારા લશ્કરમાં તેનો શુમાર કર્યો અને તારા દોસ્તોથી મોહબ્બત કરવાની તથા તારા દુશ્મનોથી નફરત કરવાની તૌફીક અતા કરી.

ત્યાર પછી, તે તેને હુકમ ફરમાવ્યો અને તેણે નાફરમાની કરી, તે તેને મનાઈઓ ફરમાવી અને તે અટક્યો નહિં, તારા હુકમની નાફરમાની કરવાની તે તેને

મનાઈ ફરમાવી અને તેણે તારા હુકમની નાફરમાની કરી તથા એ જ કર્યું જેની તે મનાઈ ફરમાવી હતી, એ રીતે નહિં કે તેણે તને દુશ્મન જાણ્યો તથા એમપણ નહિં કે એ તારી વિરૂદ્ધ હતો પણ કારણ કે તેને તે જેનાથી રોક્યો હતો તથા જેના વિશે તે તેને ચેતવણી આપી હતી તે માટે તેની ઈચ્છાઓએ તેને આમંત્રિત કર્યો તથા તારા અને તેના દુશ્મને (શૈતાને) તેમાં તેની મદદ કરી અને તેણે તે કરવાની કોશિશ કરી, જો કે તે તારી ચેતવણી (વાયદો) જાણતો હતો પણ તારી માફીનો આશાવાદી હતો અને તારી માફી ઉપર વિશ્વાસ કરી બેઠો. તે તેને તારી જે નેઅમતો અતા કરી છે એ દષ્ટિએ તેના માટે યોગ્ય ન હતું કે તેણે તેમ ન કર્યું હોત.

મારી તરફ જો, હું અહીં તારી બારગાહમાં હાજર છું, નમ્ર, તુચ્છ, દુઆગીર, રૂદિત તથા ભયભીત અને મારા ભયંકર ગુનાહોની કબૂલાત કરતો જેનો મારા ઉપર બોજ છે તથા એ ભૂલોની જે મેં કરી છે; તારી બારગાહમાં માફી શોધતો, તારી રહેમતમાં શરણ માંગે

પોતાને હાજર કરવા, એ જ વિશ્વાસ રાખીને કે તારાથી મને કોઈ બચાવનાર બચાવી નહિં શકે અને તારી બારગાહમાં (તારા સિવાય) કોઈ રક્ષણહાર મારૂં રક્ષણ નહિં કરી શકે. તેથી, મને એ રક્ષણ અતા કર જે રક્ષણ તું તારી બારગાહમાં હાથ ઊંચા કરનારને અતા કરે છે. મને એવી માફી અતા કર જેવી માફી તારાથી આશા રાખનારા માટે અતા કરવી તું કંઈ જ અઘરૂં નથી જાણતો.

આ દિવસે મને એ હિસ્સો અતા કર જેના થકી હું તારી ખુશીનો મારો હિસ્સો પ્રાપ્ત કરી શકું અને મને તારી બારગાહમાં એ અતા કર્યા વગર પાછો ન જવા દે જે તું તારા એવા બંદાઓને અતા કરે છે જેઓ તારા મુતીઓ-ફરમાબરદાર બંદાઓ છે. નિઃશંક, હું તારી બારગાહમાં એવા સારા અમલો લઈને હાજર નથી થયો જેવા સારા અમલો તેઓ લઈ આવ્યા છે, છતાં હું ફક્ત તારી તૌહીદ, તારો કોઈ વિરોધી નથી, તારી બરાબર અને તારા જેવો બીજો કોઈ નથી, એ માન્યતા લઈને

હાજર થયો છું તથા એ માર્ગથી જે માર્ગ થકી તારી પાસે પહોંચવાનો તે હુકમ કર્યો છે. હું તારી બારગાહમાં એ લઈને હાજર થયો છું જેના વગર તારા સુધી પહોંચી નથી શકાતું અને પછી એમાં તારી બારગાહમાં મારી તોબા, મારી નમ્રતા તથા તુચ્છતા અને તારા વિશે સારો મત તથા તારી પાસે જે કંઈ છે તેના ઉપર મારો વિશ્વાસ પણ છે. આ બધું મે મારી આશામાં પરોવીને રાખ્યું છે અને જે કોઈ એમ કરે છે તે તારી બારગાહમાં કદાચિત જ નિરાશ થાય છે.

હું તારી બારગાહમાં એ (મનુષ્ય-બંદા) ના જેવી દુઆ કરૂં છું જે તિરસ્કારને લાયક છે, બદનામ છે, કંગાળ છે, મોહતાજ છે, બીકણ છે અને આશ્રય શોધી રહ્યો છે; અને એવી રીતે દુઆ કરૂં છું કે હું ભયભીત છું. નમ્ર છું, હિફાઝત ચાહુ છું અને આશ્રય માટે વિનંતી કરૂં છું; (મારી આ દુઆમાં) ઘમંડીઓના અભિમાનનું મિશ્રણ નથી, મુતીઅ-ફરમાબરદારોનો ગર્વ સમાયેલો નથી અને મધ્યસ્થી કરનારાઓની મધ્યસ્થીના કારણે

દાવેદાર પણ નથી.

છેવટે, નાનાઓમાં હું સૌથી નાનો છું, તુચ્છ લોકોમાંથી સૌથી વધારે તુચ્છ અને એક અણુ જેવો અથવા તેનાથી પણ વધારે હલકો છું.

તેથી, અય તું! જે બદકારોને સજા કરવામાં જલદી નથી કરતો અને જેઓ સંતોષિત છે તેને તારી નેઅમતો અતા કરવાનું રોકતો પણ નથી. અય તું! જે ભૂલ કરનારને માફી અતા કરે છે અને ગુનાહગારોને (સુધરવાની) મોહલત અતા કરે છે, હું કબૂલ કરૂં છું કે હું એ બદકારી કરી છે, મે ગુનાહ કર્યા છે, મે ભૂલો કરી છે, હું એ છું જેણે તારા હુકમની સાહસિક રીતે નાફરમાની કરવાની કોશિશ કરી છે, હું એ છું જેણે જાણી જોઈને તારા હુકમનું પાલન નથી કર્યું. હું એ બંદો છું જેણે તારા બંદાઓથી (પોતાની ભૂલો તથા ગુનાહ) ખાનગી રાખ્યા તથા તારી નજર સમક્ષ પરિણામ આપ્યા, હું એ છું જેણે તારા બંદાઓની બીક રાખી

તથા તારાથી પોતાને સુરક્ષિત સમજી બેઠો અને હું એ બંદો છું જેણે તારી શક્તિનો ડર ન રાખ્યો તથા તારા ક્રોધથી ભયભીત ન રહ્યો. મારા નફસ માટે હું જ દોષિત છું, મારી સજાનો જવાબદાર પણ હું જ છું, હું બહુ જ થોડી શક્તિનો ધરાવનાર તથા અતિશય દુઃખનો માર્યો છું.

હું તને તેમના વાસ્તા આપું છું જેને તે તારી મખ્લૂકમાંથી ખાસ ચૂંટ્યા છે, તેમના વાસ્તા જેમને તે તારા માટે ખાસ ચૂંટ્યા છે, તેમના વાસ્તા જેમને તે તારી મખ્લૂકમાંથી ખાસ નીમ્યા છે અને જેમને તે તારા સંદેશ માટે પસંદ કર્યા છે; તને હું તેમના વાસ્તા આપું છું જેમના હુકમની ફરમાબરદારી તે તારી ફરમાંબરદારીની બરાબર લેખી છે, તેમના વાસ્તા જેમની નાફરમાની તે તારી નાફરમાનીની બરાબર કરાર આપી છે, તેમના વાસ્તા જેમની મોહબ્બત થકી તારી નજીકી (કુરબત) પામી શકાય છે અને તેમના વાસ્તા જેમની દુશ્મની તારાથી દુશ્મની કરવા બરાબર છે કે

મારા જીવનના આ દિવસે મને સુરક્ષા અતા કર, એવી જ રીતે જેવી રીતે તું એને સુરક્ષા અતા કરે છે જે તને પોકારે છે, એમ કહીને કે હવે તે ગુનાહોથી પરહેઝ કરશે અને તોબા કરીને તારી માફીની માંગણી થકી તારી સુરક્ષા ઈચ્છે છે.

મારી સાથે એવો વર્તાવ કર જેવો વર્તાવ તું તારા મુતીઓ–ફરમાબરદાર બંદાઓ સાથે કરે છે તથા એ બંદાઓ સાથે જેઓ તારી નજીક છે અને જેઓ તારી નજરમાં ઉચ્ચ દરજ્જો ધરાવે છે. મને એવો દરજ્જો અતા કર જેવો દરજ્જો તું તારા એ બંદાઓને અતા કરે છે જેઓએ તારા હુકમનું પાલન કર્યું, ફક્ત તારી રાહમાં તારી જ ફરમાબરદારી કરી અને જાતે તારી ખુશી માટે જેહાદ કર્યો.

તારી ઈબાદત કરવામાં મારી ખામીઓ માટે મારી પૂછપરછ ન કર, તારી હદો ઓળંગી જવા બદલ અને તારા હુકમોનું પાલન ન કરવા બદલ પણ. મને તારી

ભરપૂર નેઅમતો અતા કરીને મને એ રીતે ગિરફતાર ન કર જેવી રીતે તું એ બંદાની ગિરફતાર કરે છે જેણે તારી અતા થયેલી નેઅમતોનો મને લાભ ન પહોંચાડ્યો અને તારી નેઅમતો જ્યારે મારા ઉપર નાઝિલ થઈ ત્યારે તેણે પોતાની નેઅમતો થકી તારા કાર્યમાં મારી સાથે જોડાયો નહિં. મને ગાફીલોનો નીંદરમાંથી જગાડ, ખર્ચાળની ઊંઘમાંથી અને એવી બેશુદ્ધિમાંથી જે બેશુદ્ધિવાળાને તું તરછોડી મૂકે છે. મારા દિલની એ તરફ હિદાયત (દોરવણી) કર જે તરફ તે તારી ઈબાદત કરવાવાળાઓની હિદાયત કરી અને એવી ઈબાદત કરવાની તૌફીક અતા કર જેવી ઈબાદત તારા નેક બંદાઓ કરે છે તથા જેવી ઈબાદત થકી તું આળસુ (બેદરકાર) લોકોને બચાવી લે છે. મને એ (કાર્યો) થી સુરક્ષા (પનાહ) અતા કર જેના થકી તારાથી દૂર થઈ જવાય છે.

તારી બારગાહમાંથી મારા માટે જે હિસ્સો નિર્માણ થયો છે તેના અને મારા વચ્ચે તું મધ્યસ્થી કર. મારી

(મારા નફસની) નાજાએઝ ઈચ્છાઓ તારી બારગાહમાં તલબ કરવાથી મને રોકી લે. તારી બારગાહમાં નેક બનીને હાજર થવામાં અને તારા હુકમ પ્રમાણે નેકીઓમાં હરીફાઈ કરી આગળ થવામાં તથા તારી ઈચ્છા મુજબ તે બાબતમાં પૂરતી કોશિશ કરવામાં મારી મદદ કર. મને એવા લોકોની જેમ તબાહ ન કર, જે લોકો તારી ચેતવણીની કંઈ ગણના નથી કરતા અને તે તેઓને તબાહ કરવાનો હુકમ (નિર્ણય) કર્યો છે. મને એવા લોકોની જેમ હલાક ન કર જેઓએ પોતાને તારા ક્રોધમાં સપડાવ્યા અને તે તેઓને હલાક કરવાનો નિર્ણય કર્યો.

મને તે લોકોની સાથે નાબૂદ ન કર જેઓ તારી રાહથી વિમુખ થયા અને તેઓને તે નાબૂદ કરવાનું ઠરાવ્યું, મને લાલચના (તથા ફસાદના) પંજામાંથી નજાત અતા કર, મને મુસીબતના મોઢામાંથી છોડાવ અને ભરપૂર નેઅમતો અતા કરીને મને ગિરફતાર થવાથી મને બચાવ. મારા અને મારા એ દુશ્મન વચ્ચે

મધ્યસ્થી કર જે મને ગુમરાહ કરી શકે છે, એ હવસ વચ્ચે જે મને તબાહ કરી શકે છે અને એ ખામી (ભૂલ) વચ્ચે જે મને નબળો કરી નાંખે છે.

મારાથી તું એવી રીતે વિમુખ ન થઈ જાય જેવી રીતે તું તેનાથી વિમુખ થઈ જનાર છે જેના ઉપર તારા ક્રોધના કારણે તેનાથી તું રાજી થનાર નથી. મને તારી બારગાહમાં નાઉમેદ ન કર જેથી તારી રહેમત મેળવવાની નાઉમેદી મને અશક્ત ન બનાવી દે (મારા ઉપર ગાલિબ ન થઈ જાય.) મને તારી એવી નેઅમત ન અતા કર જેનો ભાર ઉપાડવાની મારામાં શક્તિ ન હોય કારણ કે નહિં તો તારી વધારે પડતી મોહબ્બત થકી તારી અતા થયેલી નેઅમત તળે હું કચડાઈ જઈશ. મારાથી તારો હાથ એવી રીતે ન છોડાવી લે જેવી રીતે તું એનાથી હાથ છોડાવે છે જેનામાં કંઈ જ ભલાઈ નથી, જેની તને જરૂર નથી અને જેના માટે તોબા છે જ નહિં. મને તું એવી રીતે રદ ન કર જેવી રીતે તું એને રદ કરે છે જે તારી નજરમાંથી પડી ગયો છે અને તુંએ તેને ઝલીલ

(બદનામ) કર્યો છે. નહિં, તું મારો હાથ એવી રીતે પકડી લે જેથી હું તબાહ થનારાઓની જેમ તબાહ થતાં બચી જાઉં, ગુમરાહ લોકોની જેમ બેદરકાર ન બનું, ઘમંડીઓ જેવી ભૂલ ન કરૂં અને હલાક થનારાઓના નસીબ જેવા નસીબથી બચી જાઉં.

મને એ વસ્તુથી સુરક્ષા અતા કર જેના થકી તું તારા બંદાઓની તથા જુદી - જુદી જાતિઓમાં સ્ત્રી-પુરૂષોની પરીક્ષા કરે છે. મને એ લોકોની મંઝિલ સુધી પહોંચવાની તૌફીક અતા કર જેઓને તુંએ ચૂંટ્યા છે, તેમને તારી નેઅમતો અતા કરી છે અને જેઓથી તું રાજી થયો છે જેથી તેઓ પ્રશંસાપાત્ર જીવન વિતાવી શક્યા અને તેઓ ભાગ્યશાળી બનીને મૃત્યુ પામ્યા. મારા ગળામાં પરહેઝગારીની તોક પહેરાવ જેના થકી સારા અમલો રદ થતાં બચી શકે અને બરકતો છીનવી લેવામાં ન આવે. મારા દિલની હિદાયત કર જેથી તે બદકારીની ખરાબીથી તથા ગુનાહોની બદનામીથી પરહેઝ કરે. મને એવી સફળતા મેળવવામાં મગ્ન

રહેવાથી પરહેઝગારી અતા કર જે તારી બારગાહ સિવાય બીજા કોઈ પાસેથી મેળવવાની હોય જેથી હું એ પણ છોડો ન દઉં જેના સિવાય બીજી કોઈ સફળતા થકી તને મારાથી રાજી નથી કરી શકાતું.

મારા દિલમાંથી આ તુચ્છ દુનિયાનો મોહ નાબૂદ કર જે મને એ પામવામાં રૂકાવટ બને છે જે તારી બારગાહમાં પ્રાપ્ત થઈ શકે છે અને તારી નજીક (કુરબત) પામવાથી દૂર રાખે છે તથા તારી નજીક થવાનું ભૂલાવી દે છે. મને એકલતામાં તારી બારગાહમાં મુનાજાત કરવાની ઇચ્છા અતા કર, મને દિવસે અને રાતે એવી પવિત્રતા ઈનાયત ફરમાવ જેના થકી તારો ક્રોધ હંમેશા ધ્યાનમાં રહે, મને મોટા ગુનાહોની પકડમાંથી મુક્તિ અતા કર, મને નાફરમાનીના ધબ્બાથી શુદ્ધિ અતા કર, મારામાંથી ભૂલોની ખરાબીઓને દૂર કર, તારી સુરક્ષાની ચાદરથી મને ઢાંકી દે, તારી અતિ સંપૂર્ણ નેઅમતોનો પોશાક મને પહેરાવ અને મને તારી ભલાઈ થકી શક્તિ અતા કર.

તારી રહેમત અને હિદાયત થકી મારી મદદ કર; સારી નિય્યતો રાખવામાં, સત્ય બોલવામાં અને સારા કર્યો કરવામાં મારી મદદ કર. તારી સત્તા તથા શક્તિના આધારના બદલે તું મને મારી પોતાની સત્તા તથા શક્તિના આધારે ન મૂકી દે. તારી બારગાહમાં જે દિવસે તું મને ફરી સજીવન કરે ત્યારે મને નાખુશ ન કર, તારા દોસ્તો સમક્ષ મને શરમજનક પરિસ્થિતિમાં ન મૂક અને એવી તૌફીક અતા કર જેથી હું તને ભૂલી ન જાઉં તથા તારો શુક્ર અદા કરવાનું છોડી ન દઉં તથા ભૂલી જવાના પ્રસંગે પણ તારો શુક્ર અદા કરૂં જ્યારે કે ગાફિલ રહેનારા અજ્ઞાની લોકો તારા એહસાનોને ભૂલી જાય છે. તે મને જે કંઈ અતા કર્યું છે તેના માટે અને મારા ઉપર જે રહેમ ફરમાવ્યો તે બદલ તારા વખાણ કરવાની મને પ્રેરણા અતા કર. તારી પ્રત્યે મારી મોહબ્બતને બીજા મોહબ્બત કરનારાની મોહબ્બત કરતાં અને (મારા તરફથી) તારા વખાણ બીજા વખાણ કરનારાના વખાણ કરતાં ઉચ્ચ કરાર આપ.

જ્યારે મને તારી મદદની જરૂર હોય તે પ્રસંગે મને છોડી ન દે અને મેં જે કંઈપણ તારી નાફરમાની કરી છે તે બદલ તારી બારગાહમાં મને હલાક ન કર; મને મારા મોઢા ઉપર થપ્પડ ન લગાવ જેવી રીતે તું તારી બારગાહમાં બળવાખોરોને થપ્પડ મારે છે કારણ કે હું તારી બારગાહમાં ઈસ્લામ તસલીમ કરૂં છું. મે જાણી લીધું છે કે હુજ્જત તારી તરફેણમાં છે અને તું જ શ્રેષ્ઠ ફઝલ અતા કરનાર તથા વારંવાર એહસાનો કરનાર છે. તુ એ શક્તિ છે જેનો ડર રાખવો જોઈએ અને તું જ માફી અતા કરનાર છે. તું વધારે કરીને (ભૂલોને) છુપાવનાર છે એના કરતાં કે તું તેની જાહેરાત કરે.

તેથી, મને એવી જ પવિત્ર જિંદગી જીવવાની તૌફીક અતા કર જેમાં મારી બધી ઈચ્છાઓ સમાયેલી હોય અને મને જે ગમે છે તે હું મેળવી શકું, એવી રીતે કે હું એવા કામો ન કરૂં જેને તું નાપસંદ કરે છે એવા કામો પણ ન કરૂં જેની તે મનાઈ કરી છે. મને એવા મનુષ્યની મૃત્યુ જેવી મૃત્યુ ઈનાયત ફરમાવ જેનો પ્રકાશ તેની

આગળ અને તેના જમણા હાથ તરફ પ્રસરેલો હોય છે.

તારી બારગાહમાં મને નમ્રતા અતા કર, તારી મખ્લૂક સમક્ષ મને ઈજ્જત અતા કર, જ્યારે પણ તારી બારગાહમાં હું એકલો હોઉં ત્યારે મને તુચ્છ બનવાની તૌફીક અતા કર એ તારા બંદાઓ વચ્ચે મારો દરજ્જો ઉચ્ચ કરાર આપ. મને એનાથી નિરાધાર બનાવ જે મારાથી નિરાધાર છે (પણ તારાથી નિરાધાર નથી) અને તારી બારગાહમાં મારી જરૂરતો તથા આવશ્યકતાઓમાં વધારો કર. મને દુશ્મનોની ધમકીઓથી, મુસીબતોમાં ગિરફ્તાર થવાથી, બદનામીથી અને દુઃખથી પનાહ અતા કર. મારા ચાલચલણની બાબતમાં, જે તું જાણે છે, મને એવા પડદાથી છુપાવી દે જે પડદાની સાથે ગિરફ્તારીની પણ શક્યતા છે જો હું સહનશીલ ન બનું અને ગુનાહ કરવામાં ઉતાવળ કરી હોય તો મારી ગિરફ્તારી થઈ શકે છે. (એવો ભય પણ રહે.)

હું તારી પનાહ તલબ કરૂં છું કે જ્યારે તું કોઈ કોમની પરીક્ષા કરે અથવા સજા કરે ત્યારે મને બચાવ. જ્યારે તે મને આ દુનિયામાં નામોશીભરી પરિસ્થિતિમાં ગિરફ્તાર નથી કર્યો તો આખેરતમાં પણ મને તેવી પરિસ્થિતિમાં ન મૂક. મારી ઉપર તે અત્યાર સૂધી જે એહસાનો કર્યા છે તેવા જ વારંવારના એહસાનો અને પહેલાંની રહમતો જેવી નવી રહેમતો મારા માટે બમણી કર.

મારા ઉપર ચિંતાનો બોજ એટલો ન વધાર ક મારૂં દિલ કઠોર બની જાય, મને એવી મુસીબતમાં ગિરફ્તાર ન કર જેના થકી મારૂં માન ઘટી જાય, મને એવી બદનામીમાં ગિરફ્તાર ન કર જેના થકી મારી ઈજ્જત જતી રહે અને એવો કલંક ન લગાવ જેના કારણે મને (લોકો થકી) તરછોડવામાં આવે. મારા ઉપર તારો એવો ગઝબ (અઝાબ) નાઝિલ ન કર જે મને નાઉમેદ કરી મૂકે અને એવો ડર પણ નહિં જે મને (બેહદ) ભયભીત કરી મૂકે.

મને તારી ચેતવણીથી ભયભીત બનાવ, તારી હુજ્જતની સંપૂર્ણતા અને ચેતવણીની બીક અતા કર તથા તારી આયતોની તિલાવત થકી ડર અતા કર, હું રાતના સમયોમાં જાગૃત રહીને તારી ઈબાદતમાં મગ્ન રહું તથા એકલો હોઉં ત્યારે તારી બારગાહમાં દુઆ કરૂં, મારી જરૂરતો તારી બારગાહમાં રજૂ કરૂં અને તારી આગથી મારી ગરદનને નજાત અતા કરવા માટે તારી બારગાહમાં દુઆ કરતો રહું એવી તૌફીક અતા કર તથા તારી એ સજાથી મને બચાવ જે સજા જહન્નમી લોકો ભોગવે છે.

મારી બેજવાબદારીમાં હું આંધળો ન બની જાઉં અને મરણ પામું ત્યાં સુધી (તારાથી અને લોકોથી) જુદો પડી જાઉં. જેઓ ચેતવા ઈચ્છે છે તેઓ માટે મને ચેતવણીનો નમૂનો કરાર ન આપ, જેઓ (તારી સજાથી) સાવચેત રહે છે તેઓ માટે મને સજાઓનું ઉદાહરણ કરાર ન આપ તથા અભ્યાસ કરનારાઓ માટે મને આકર્ષણ કરાર ન આપ. તું જેઓને બેદરકાર છોડી

મૂકે છે તેઓના જેવો બેદરકાર મને ન બનાવ, મારા સ્થાને બીજાની નિમણૂંક ન કર, મારૂં નામ ન બદલ, મારા શરીરમાં (બીમારીથી થકી) ફેરબદલ ન કર, તારી મખ્લૂક સમક્ષ મારી મશ્કરી ન થવા પામે, તારી બારગાહમાં મને અપમાનિત ન કર, તારી ઈચ્છા વિરૂદ્ધ મને કોઈપણ બીજી વસ્તુનું અનુસરણ કરનાર ન બનાવ તથા તારી રાહમાં બદલો લેવા સિવાય મને બીજા કોઈપણ કામમાં કાર્યગ્રસ્ત ન બનાવ.

મને તારી મગફેરતની લાગણીની અંતઃકરણથી ઠંડક અતા કર; તારી રહેમતની મીઠાશ, તારા તરફથી સુખ, તારો દિલાસો અને તારી નેઅમતોનો બાગ અતા કર. તારા અખૂટ ખજાનામાંથી મને ચિંતાથી મુક્તિનો સ્વાદ અતા કર જેથી હું એવા કામમાં મગ્ન રહું જે તને પસંદ છે અને મારી કોશિશ એવી હોય જે મને તારી નજીક લઈ આવે તથા મને તારી બારગાહ સુધી પહોંચાડે.

મને તારા તોહફાઓમાંથી તોહફો અતા કર, મારી તિજારતને નફાકારક બનાવ અને મારા નફાને નુકશાન વગરનું બનાવ. મને તારી સત્તાનો ડર અતા કર અને તારી મુલાકાત માટે ઉત્સુક બનાવ. મારી તોબાને પ્રમાણિક્તા અતા કર અને તારી બારગાહમાં તે કબૂલ કર જેથી તું મારા કોઈ નાના કે મોટા ગુનાહને માફ કર્યા વગરનો ન રહેવા દે તથા જેના થકી તું મારી દરેક જાહેર તથા છુપી ખરાબીઓને દૂર કરે. મારા હૈયામાંથી સાચા મોમીનો પ્રત્યેની નફરતને નાબૂદ કર અને નમ્ર લોકો પ્રત્યે મારા દિલને કોમળ બનાવ તથા મારી સાથે એવો વર્તાવ કર જેવો વર્તાવ તું નેક લોકો સાથે કરે છે. મને સાલેહ બંદાઓનો શણગાર અતા કર, સત્યવાદી ગુજરી જનારાઓમાં મારો શુમાર કર અને આવતી પેઢી માટે મારી યાદ કાયમ કર તથા પાછળના નેક લોકોમાં મારો શુમાર કર. મારા ઉપર તારી નેઅમતો સંપૂર્ણ કર, તેના લાભો મને હંમેશા અતા કર, તારા તરફથી ફાયદાઓ થકી મારા બંને હાથ ભરી દે અને તારી સુંદર

ભેટોને મારી દિશામાં મોકલ.

મને એ જન્નતમાં તારા સૌથી પવિત્ર દોસ્તોનો પાડોશી બનાવ જેને તે તારા ખાસ ચૂંટેલા બંદાઓ માટે શણગારી છે અને મને તારા દોસ્તો માટે ફાળવવામાં આવેલા રહેઠાણમાં માનનીય તોહફાઓનો પોશાક અતા કર. તારી નજીક મને એવો આરામગૃહ અતા કર જેમાં હું સંતોષ પામીને નિવૃત્ત થઈ શકું અને એવો વિરામગૃહ (અતા કર) જેમાં હું આરામ કરી શકું તથા મારી આંખોને ઠંડી કરી શકું. મારા મોટા ગુનાહો થકી મારી ગણના ન કર અને મને એ દિવસે હલાક ન કર જ્યારે ખાનગી કાર્યો તપાસવામાં આવે, દરેક સંદેહ અને અનિશ્ચિતતાથી મને બચાવ (મારાથી દૂર કર) અને તારી રહેમત થકી દરેક દિશાઓથી સચ્ચાઈ તરફ મારો માર્ગ સહેલો બનાવ. તારી ભલાઈ (દયા) થકી મારા માટે નેઅમતોના હિસ્સામાં વધારો અતા કર અને તારી ઉદારતા થકી મારા માટે એહસાનોના ફાળાને કિંમતી બનાવ. તારી પાસે જે કંઈ છે તેના ઉપર જ મારૂં

દિલ આધાર રાખે એવી તૌફીક અતા કર અને તને જે પસંદ છે તે બજાવી લાવવાથી મને ચિંતામુક્ત બનાવ તથા મને એ કાર્યોમાં મગ્ન રહેવાની તૌફીક અતા કર જેમાં તારા ચૂંટેલા બંદાઓ મગ્ન રહે છે. અમારી મગજશક્તિ જ્યારે ગફલત કરે ત્યારે મારા દિલને તારા હુકમોની ફરમાનીથી ભરી દે અને મને ગુણવત્તા, પવિત્રતા, આરામ, સલામતી, તંદુરસ્તી, તવંગરી, શાંતિ અને સુરક્ષા અતા કર. મારા નેક અમલોને તેની સાથે તારા હુકમોની નાફરમાની ભરેલા કૃત્યો હોવાને કારણે રદ ન કર અને તારી પરીક્ષા તરીકે મારા એકાંતના સમયમાં આવતા ખરાબ વિચારો થકી મારૂં નુકશાન ન કર.

દુનિયાના લોકોમાંથી કોઈ પાસે પણ માંગવાથી મારા સ્વમાનને બચાવ અને દુર્જન લોકો પાસે મારી હાજત તલબ કરવાથી મને રોકી લે. તારી કિતાબને રદ કરવામાં હું જુલમગારોનો તરફદાર (મદદગાર) ન બનું, તેમનો સહાયક ન બનું અને તેમની મદદ ન કરૂં (એવી

મને તૌફીક અતા કર).

મને એવી હદોથી સાંકળી લે જે હું ન જાણતો હોઉં અને મને (તારા તરફથી) મારી સુરક્ષા અતા થાય. તારી બારગાહમાં મારા માટે તોબાના તથા તારી રહેમતના, તારા એહસાનના તથા ભરપૂર રોજીના દ્વાર ઉઘાડા કર. મારા માટે તારી જઝા (ઈનામ) સંપૂર્ણ કર, નિઃશંક, તું જઝાનો શ્રેષ્ઠ અતા કરનાર છે.

મને તારી ખુશી માટે મારી ભવિષ્યની જિંદગીમાં હજ અને ઉમરા બજાવી લાવવાની તૌફીક ઈનાયત ફરમાવ, અય કાએનાતના રબ (માલિક)! હઝરત મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેમની આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર; તેમના ઉપર અને તેમની આલ ઉપર હંમેશા માટે સલામતી નાઝિલ થાય. તારી રહેમતની સાથે,

અય રહેમ કરનારાઓમાં સૌથી વધારે રહેમ કરનાર!

અરફાના દિવસે પઢવાની
ઈમામ હુસૈન અ.સ.ની દુઆ

આજના દિવસે સૌથી મશહૂર દુઆઓમાં ઈમામ હુસૈન અ.સ. ની દુઆ છે, જે આપે મકામે અરફાતમાં પઢી હતી. 'ગાલિબ' ના બેટા બશર અને બશીરે રિવાયત કરી છે કે, અમે 'અરફહ' ના દિવસે 'મકામે અરફાત' માં ઈમામ હુસૈન અ.સ.ની ખિદમતમાં હતા. ઈમામ હુસૈન અ.સ. તે દિવસે પોતાના ખૈમામાંથી પોતાના અમુક ફરઝંદો અને 'અહલેબૈત' અને આપના શિયાઓની એક જમાઅત સાથે ઘણી જ નમ્રતા સાથે બહાર નીકળ્યા અને ત્યાંના પહાડની ડાબી બાજુએ થોભીને આપના ચહેરા મુબારકને 'ખાનએ કાંબા' તરફ કરીને પોતાના હાથોને પોતાના ચહેરા મુબારકની સામે એવા મિસકીનની જેમ લાવ્યા કે જે કોઈની પાસે

જમવાનું માંગતો હોય અને પછી એ હાલતમાં આ દુઆ પઢવી શરૂ કરી:

સર્વે પ્રશંસા એ અલ્લાહની છે જે માંગ્યા વગર આપનારો છે. અસીમ મહેરબાનીનો માલિક છે, ન કોઈ તેના નિર્ણયને રોકી શકે છે, ન કોઈ તેની આપેલી વસ્તુને રોકી શકે છે અને ન કોઈ તેના જેવી ચીઝ બનાવી શકે છે. તે વિશાળ સખાવતવાળો છે. તેણે અજોડ વસ્તુઓ પેદા કરી છે અને તેના સંપૂર્ણ જ્ઞાનથી, દરેક ચીઝનું તેના હુકમથી સર્જન થયું છે. દરેક યુગની રચનાઓ તેનાથી છુપી નથી અને તેની બારગાહમાં અમાનતોનો નાશ થતો નથી. તેના હુકમનું પાલન કરનારને તેનું વળતર આપનાર, દરેક સંતોષ કરનારને બદલો આપનાર, દરેક ફરિયાદ કરનાર ઉપર રહેમ કરવાવાળો છે. નફો મોકલનાર અને ઝળહળતા નૂરની સાથે સંપૂર્ણ કિતાબને ઉતારનાર, દરેકની દુઆ સાંભળનાર, દરેકના દુઃખને દૂર કરનાર, દરજ્જાઓને બુલંદ કરનાર, જોર જુલ્મ કરનારનો નાશ કરનાર, તેના સિવાય બીજો કોઈ

અલ્લાહ નથી, તેનો કોઈ સાથીદાર નથી, તેની સરખામણી બીજા કોઈની સાથે કરી શકાતી નથી, તે દરેકનો સાંભળનાર, દરેક વસ્તુને જોઈ શકનાર અને દરેક વસ્તુ પર શક્તિમાન છે.

અય માઅબૂદ! હું તારી તરફ લક્ષ આપું છું અને તારા માલિક હોવાની સાક્ષી આપું છું. હું સ્વીકારૂં છું કે તું મારો પરવરદિગાર છે અને તારી બારગાહમાં મારે પાછા ફરવાનું છે.

તેં મારા પર તે સમયે તારી મહેર શરૂ કરી કે જ્યારે હું વાત કરવા જેવી વસ્તુ ન હતો. મને માટીમાંથી પેદા કર્યો, જુદા જુદા તબક્કાઓમાંથી પસાર કર્યો, સમયની ઘટનાઓ, કાળના અવરોધો, ઉંમર અને આયુષ્યના ફેરફારોની ક્રાંતિઓથી મને સુરક્ષિત રાખ્યો. મારો પ્રવાસ એક ચોક્કસ સમય સુધી પીંડમાંથી આકાર સુધી ચાલુ રાખ્યો અને અંતમાં તારી મહેરબાની થઈ કે તેં મને આ દુનિયામાં મોકલી આપ્યો. પરંતુ તારો કમાલ અને

રહેમ અને મહેરબાની અને તમામ આનંદ અને અહેસાન છે કે તે ખુલ્લા કુફ્રની હુકૂમતમાં તેં મને ન મોકલ્યો, જેમણે તારી સાથેના વચનને તોડી નાખ્યું અને તારા સિદ્ધાંતોને ખોટા ઠરાવ્યા. બલકે એવા વાતાવરણમાં મોકલ્યો જ્યાં સરળ માર્ગદર્શનની વ્યવસ્થા હતી અને તેમાંજ મારા ઉછેરની વ્યવસ્થા ગોઠવી. આ સુંદર ઉછેર પહેલાં તારો શ્રેષ્ઠ વર્તાવ અને સર્વશ્રેષ્ઠ ઈનામ એ હતું કે તેં એક નજીસ ટીપાંથી બનાવ્યો અને અજબ રીતે બનાવ્યો. માંસ, લોહી, ચામડી વચ્ચે ત્રણ-ત્રણ આવરણ મૂક્યા અને ખુદ મને પણ મારા સર્જન થવાની જાણ ન કરી. મારી બાબતોને તારા હાથમાં રાખી અને મને મારા હાલ ઉપર છોડી ન દીધો અને હવે જે તેં મને દુનિયામાં મોકલ્યો તો માર્ગદર્શન અને શિક્ષણની બધી જ વ્યવસ્થાની સાથે સંપૂર્ણ રીતે અને પૂર્ણ સર્જન સાથે પેદા કર્યો. હું ઘોડીયામાં બાળક હતો તો તેં રક્ષણની વ્યવસ્થા કરી, ખોરાક માટે તાજું દૂધ મેળવી આપ્યું, ઉછેર કરનારી

સ્ત્રીઓને મહેરબાન બનાવી દીધી. માયાળુ દિલવાળી માતાઓને ધ્યાન રાખનાર બનાવી દીધી. જિન્નાતોના પ્રભાવથી સુરક્ષિત રાખ્યો. અતિશયતા અને ઓછપથી બચાવીને રાખ્યો. બેશક! અય ખુદાએ રહીમ અને કરીમ! તારી જાત ઘણી ઊંચી અને મહાન છે.

ત્યાર પછી જ્યારે હું બોલવા જેવડો થયો તો તેં મને સંપૂર્ણ બક્ષિસ આપી અને ઉછેર દ્વારા મારો વિકાસ કર્યો ત્યાં સુધી કે જ્યારે મારી વૃદ્ધિ સંપૂર્ણ થઈ ગઈ અને મારૂં ઘડતર મજબૂત થઈ ગયું, તો તેં તારી હુજ્જતને ફરજિયાત કરી. તેં મને તારી માઅરેફતની સમજણ આપી, તારા જ્ઞાનના આશ્ચર્યથી મુગ્ધ બનાવ્યો અને જમીન તથા આસમાનના સૌથી વધુ અજબ સર્જનોને સમજવા માટે મને જાગૃત સમજવાળો બનાવી દીધો. પછી તારી યાદ અને તારો શુક્ર કરવા તારી તાબેદારી અને ઈબાદત કરવા માટે હોશિયાર કરી દીધો. એટલી સમજ શક્તિ આપી કે રસૂલોના સંદેશાઓને સમજી શકું, એટલી આસાની

આપી કે તારી મરજીની વાતોને કબૂલ કરી શકું અને આ બધા પ્રસંગોએ તારી મદદ, પ્રેમ દષ્ટિ અને અહેસાનથી વંચિત ન રહું. મને શ્રેષ્ઠ માટીમાંથી પેદા કર્યો પછી આ એક બક્ષિસ આપીને પૂરૂં ન કર્યું, પરંતુ જાતજાતના ખોરાક આપ્યા, જુદા જુદા પ્રકારના પહેરવેશ આપ્યા, તારો અહેસાન મારા ઉપર મોટો છે અને તારી અમીદષ્ટિ હંમેશ માટે છે. પછી જ્યારે બધી બક્ષિસોને સંપૂર્ણ કરી દીધી અને બધી બલાઓને દૂર કરી દીધી તો પણ મારી અજ્ઞાનતા અને મારી ત્રુટિઓએ તારી મહેરબાનીને રોકી ન રાખી અને તેં એ પંથનું માર્ગદર્શન આપ્યું જે તારાથી વધુ નજદીક લાવી શકે અને તે કાર્યો કરવાની શક્તિ આપી જે તારી બારગાહમાં નજદીકીનું કારણ બની શકે. હજુ પણ જ્યારે હું દુઆ કરૂં છું તો તું કબૂલ કરી લે છે અને જ્યારે માંગણી કરૂં છું ત્યારે તું આપી દે છે, જ્યારે તાબેદારી કરૂં છું તો શુક્ર અદા કરે છે અને જો શુક્ર અદા કરૂં છું તો વધુ આપી દે છે. આ બધું ખરેખર તો તારા અહેસાનો અને ઈનામોનું પરિણામ છે,

તે સિવાય કશું જ નથી. તું પાક, પૂર્ણ, પેદા કરવાવાળો, પાછા લઈ જવાવાળો, પ્રશંસા અને વખાણને લાયક અને શ્રેષ્ઠતા અને મહાનતાનો માલિક છે. તારૂં નામ પાકીઝા અને તારી બક્ષિસો મહાન છે.

અય અલ્લાહ! હું તારી કઈ કઈ નેઅમતોની ગણતરી કરૂં? અને કઈ કઈને યાદ રાખું? તારી કઈ કઈ બક્ષિસોનો શુક્ર અદા કરૂં? જ્યારે કે તારી સઘળી બક્ષિસો મોટાં મોટાં ગણત્રી કરનારાઓનો ગણત્રીથી ઉચ્ચત્તર છે અને મોટી મોટી યાદશક્તિવાળાના જ્ઞાનની મર્યાદાથી પણ ઉચ્ચત્તર છે. તે સિવાય જે નુકશાનો, દુ:ખો અને આફતોને તેં ટાળી દીધા છે તે આ બક્ષિસો અને ખુશીથી પણ ઘણી જ મહત્ત્વની છે. જેનું મેં વર્ણન કર્યું અને જે મારી નજરની સામે છે.

પરવરદિગાર! હું મારા ઈમામની હકીકત, મારા સંપૂર્ણ યકીન, ખાલીસ અને સ્પષ્ટ તૌહીદ, નૈતિકતાની છૂપી અસરો, દિવ્ય જ્ઞાનનો માર્ગ, ભાલ પ્રદેશની

રેખાઓ, શ્વાસ પસાર થવાના કાણાં, દષ્ટિ-શક્તિના ખજાના, સાંભળી શકાય ત્યાં સુધી અવાજ પહોંચવાના કાણાં, હોઠોની અંદર સમાએલી વાતચીતનો ભેદ, જીભની હલન-ચલનથી નીકળતા શબ્દો, મોઢાની ઉપર નીચેના જડબાની ખુલવાની જગ્યાઓ, દાઢ ઊગવાની જગ્યાઓ, ખાવાપીવાના સરળ માર્ગો, માથાના ઢોળાવને સંભાળનારી ખોપરી, ગળાની ગોળાઈને ફેરવનાર વિશાળતા, છાતીની પહોળાઈ, ગરદનના જોડાણને સંભાળતા ભાગો, હૃદયના પર્દાને રોકનાર નસો, કાળજાના ટુકડાને ભેગા કરનાર અંગો, પગોની જોડી, તેની થતી ક્રિયાઓ, આંગળીઓની આજુબાજુની પરિચલનની પ્રક્રિયા, માંસ, લોહી, વાળ, ખોળ, નસ, હાડકાં, મગજ, રગો, સ્તનો, દૂધ પીવડાવવાના સમયકાળમાં મિશ્રણ થનાર અંગો, શરીર કે જે મારા અસ્તિત્વનો બોજો ઊઠાવે છે અને મારી નિંદર, જાગૃતિ, હલન-ચલનથી થતા રૂકૂઅ અને સિજદા, આ બધાના હવાલાથી સાક્ષી આપું છું કે જો હું

ઈરાદો પણ કરૂં અને કોશિશ પણ કરૂં કે આખર જમાના સુધી જીવતો રહીને તારી કોઈ એક નેઅમત અને બક્ષિસનો શુક્ર અદા કરૂં, તો તે અશક્ય છે સિવાય કે તારો અહેસાન તેમાં ભળી જાય. પરંતુ, તે પણ તારા શુક્રનો માંગણી કરનારા છે. મારા ઉપર દરેક વખતે એક નવો અહેસાન છે અને જેનાથી દરેક નવી બક્ષિસની એક નવા શુક્રની માંગણી છે. હું શું? જો મારી સાથેના તમામ ગણતરી કરનાર માણસો સાથે મળીને તારા નવા અને હંમેશા અહેસાનોનો અંત પૂછવા માંગે તો હરગિજ ન કરી શકે અને ન તો તેની ગણતરી કરી શકે અને તે શક્ય પણ કેવી રીત હોય જ્યારે તેં પોતે તારી બોલતી કિતાબ અને સાચી ખબર મારફત એ એલાન કરી દીધું છે કે, ''જો તમે સૌ ભેગાં મળીને પણ મારી નેઅમતોની ગણતરી કરવા માંગશો તો પણ નહિં કરી શકો.''

બેશક! તારી કિતાબ સત્ય, તારી ખબર સાચી અને તારૂં કહેણ હક્ક છે તારા અંબિયા અને રસૂલોએ તારી વહી અને શરીઅતને સંપૂર્ણ રીતે પહોંચાડ્યા છે.

હું પોતે પણ મારી કોશિશો, હિંમત, તાબેદારીની હદ, વિશાળતા અને દરેક રીતે તે વાતની સાક્ષી આપું છું અને તે ઉપર મારા યકીનને જાહેર કરૂં છું કે બધી પ્રશંસા તે અલ્લાહ માટે છે, જેનો કોઈ પુત્ર નથી કે તેની મિલ્કતનો માલિક બની જાય, કોઈ સાથીદાર નથી કે સર્જનમાં ઝઘડા કરે, કોઈ વલી કે વાલી નથી કે સર્જનમાં સહાય કરે. તે પાક અને પવિત્ર છે અને કોઈના ઉપર આધારિત નથી. જો જમીન અને આસમાનમાં તેના સિવાય બીજો કોઈપણ અલ્લાહ હોત તો જમીન અને આસમાન બંને બરબાદ થઈ જાત અને તૂટીફુટીને બરબાદ થઈ જાત. તે પાક અને કોઈની પરવા કર્યા વગર એકલો અને સૌથી વધુ સંપત્તિવાન છે. ન તેનો કોઈ બાપ છે ન દીકરો અને ન તો સાથીદાર. હું તેના વખાણને જાહેર કરૂં છું જે તેની નિકટતા પામેલા મલાએકા, અંબિયા અને રસૂલના વખાણની બરોબર છે. અય અલ્લાહ! ખૈરૂલ મુરસલીન, ખાતેમુલ નબીય્યીન, હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તુફા (સ.અ.વ.) અને

તેમની પાક અને પાકીઝા આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ ફરમાવ.

અય અલ્લાહ! મને એવો બનાવી દે કે હું તારાથી એ રીતે ડરૂં કે જેમ તને જોઈ રહ્યો હોવ અને તકવાથી મારી મદદ કર. તારા નિર્ણયોને મારા હક્કમાં બહેતર બનાવ અને મારા મુકદ્દરોને મારા માટે મુબારક બનાવી દે. જેથી જે વસ્તુનો તેં વિલંબ કર્યો તેમાં ઉતાવળ ન કરૂં અને જે વસ્તુ મારા માટે વહેલી કરી તેમાં વિલંબ ન ચાહું. અય અલ્લાહ, મને દિલનો ગની બનાવી દે. મારા નફસમાં યકીન, કાર્યમાં સફાઈ, દૃષ્ટિમાં પ્રકાશ અને દીનમાં દિવ્યતા અર્પણ કર. મારા માટે અંગ-ઉપાંગોને લાભદાયી બનાવ અને સાંભળવા અને જોવાને મારા વારસ બનાવી દે. જુલ્મ કરવાવાળાની સામે મારી મદદ કર અને તેઓથી મારો બદલો મારી નજર સામે લે, જેથી મારી આંખોને ઠંડક નસીબ થાય. મારા દુઃખને દૂર કર. મારા બૂરા કાર્યોને ઢાંકી દે, મારી ખતાઓને બક્ષી દે. શૈતાનને મારાથી દૂર રાખ મને તેની પકડમાંથી મુક્ત

કર અને દુનિયા અને આખેરતમાં મને શ્રેષ્ઠ દરજ્જા ઉપર બેસાડ.

અય અલ્લાહ! શુક્ર કે તેં મને પેદા કર્યો તો સાંભળવા અને જોવાની શક્તિ સાથે પેદા કર્યો. તારો શુક્ર કે તેં મને પેદા કર્યો તો સંપૂર્ણ પેદા કર્યો.

આ માત્ર તારી રહેમત છે. નહિં તો તું મારા પૈદા થવાથી બેનિયાઝ છો. અય અલ્લાહ! તેં મને પૈદા કર્યો તો મારા સ્વભાવમાં સમતોલપણું આપ્યુ અને મને પૈદા કર્યો તો, ચહેરાને ખૂબસુરત અને સપ્રમાણ બનાવ્યો છે, મારી ઉપર અહેસાન કરીને મારા નફસમાં સારાપણું આપ્યું છે અને મને સદ્કર્મોની કરામત આપી છે, મને ઈનામ આપ્યું છે અને મને માર્ગદર્શન આપ્યું છે, મને અહેસાનને લાયક બનાવ્યો છે અને દરેક ભલાઇમાં એક ભાગ આપ્યો છે મને ખાવાનું ખવડાવ્યું છે અને પાણી પીવરાવ્યું છે, મને બેનીયાઝ બનાવ્યો છે અને સંપત્તિ અને ઈજ્જત આપી છે. મારી મદદ કરી છે અને મને

પ્રિયપાત્ર બનાવ્યો છે. મને તારી ખાસ કરામતથી અંગો છુપાવવાનો પોશાક આપ્યો છે અને તારી ખાસ રહેમતથી મુશ્કેલીઓને આસાન બનાવી છે.

અય અલ્લાહ! તું હવે મોહમ્મદ મુસ્તફા (સ.અ.વ.) અને તેની પાક આલ ઉપર રહેમતો મોકલ અને સમયના આવરણો અને દિવસ-રાતના કાર્યના રોકાણની સરખામણીમાં મારી મદદ કર. દુનિયાના ડરામણા મોકાઓ અને આખેરતના રંજ અને ગમના પ્રસંગોથી મને છુટકારો આપ. અય અલ્લાહ! જે બાબતનો મને ડર છે તે બાબત માટે સરળતા ઊભી કર અને જેનાથી દૂર રહું છું, તેનાથી બચાવી લે. મારા નફસ અને દીનમાં મારી મદદ કર અને મારી મુસાફરીમાં મારૂં રક્ષણ કર. વંશ અને માલની કમીને પૂરી કર અને જે રોઝી આપી છે, તેમાં બરકત આપ. મને ખુદ મારી જાતથી હલ્કો ન બનાવ અને લોકોની નજરમાં ઈજ્જત આપ. જિન્નાતો અને ઈન્સાનોની બૂરાઈથી મને સાચો અને મક્કમ રાખજે અને ગુનાહોના કારણે મને

અપમાનિત ન કરતો. મારા લક્ષણોને ખુલ્લા ન કરતો અને મારા કાર્યમાં મને જકડી ન દેતો અને જે નેઅમતો આપી દીધી છે તે પાછી ન લઈ લેતો અને તારી સિવાય કોઈ બીજાને હવાલે ન કરતો. અય ખુદા! તું મને તારી સિવાય બીજા કોને હવાલે કરીશ? મારી નજદીકવાળાને હવાલે કરીશ કે જેઓ સંબંધ તોડી નાંખે અથવા દૂરવાળાઓના હવાલે કરીશ કે હુમલો કરી દે અથવા મને નિર્બળ બનાવી દેવાવાળાના હવાલે કરીશ. જ્યારે તું જ મારો માલિક અને મારા ઉપર હુકમ કરવાવાળો છે.

અય અલ્લાહ! હું તારી પાસે મારી ગરીબી, વતનથી દૂર રહેવા અને ઈખ્તીયાર ધરાવતા લોકોની નજરોમાં અપમાનિત થયાની ફરિયાદ કરૂં છું. અય અલ્લાહ! મારા ઉપર તારો કોપ ન મોકલતો જો મને તારા ગુસ્સાથી મુક્ત કરી દે તો પછી મને કોઈની પરવા નથી. તું પાકો બેનિયાઝ છે. તારી આફીયત મારા માટે ઘણી વિશાળ છે. પરવરદિગાર! હું તારી દિવ્યતાના

પ્રકાશનો વાસ્તો આપું છું જેણે જમીન અને આસમાન પ્રકાશિત કરી દીધા અને અંધારાને પીગળાવી દીધાં અને પહેલાં અને અંતિમ કાર્યોને સુધારી દીધા છે.

હું સવાલ કરૂં છું કે મારૂં મૃત્યુ તારા ગુસ્સાની હાલતમાં ન થાય અને મારા ઉપર તારી નારાજગી ન ઊતરે. હું વારંવાર વિનંતી કરૂં છું કે તારો અઝાબ ઊતરતા પહેલાં મારાથી રાજી થઈ જા અને તારી નારાજગીને તારા પ્રેમ અને મહેરબાનીમાં ફેરવી નાંખ. તારી સિવાય કોઈ માઅબૂદ નથી. તું આદરણીય શહેર, મશઅરૂલ હરામ અને અઝાબથી મુક્ત કરવાવાળા, સૌથી વધુ હંમેશ માટે બાકી રહેનાર ઘરનો માલિક છે. જેને તેં બરકતોથી ભરપૂર કરી દીધું છે અને દરેક લોકો માટે સલામતીની જગ્યા બનાવી દીધી છે. અય અલ્લાહ! જેણે પોતાના હિલમથી સૌથી મોટા ગુનાહોને માફ કર્યા છે અને પોતાની દયા અને દરિયાદીલીથી સંપૂર્ણ નેઅમતો આપી છે.

અય અલ્લાહ! જેણે પોતાની મહેરબાનીથી ઘણું બધું આપ્યું છે, એ સખ્તીઓના વખતમાં બંદાનો ખજાનો, એકાંતનો સાથી, દુ:ખ અને દર્દના ફરિયાદની જગ્યા, નેઅમતોનો માલિક, મારા બુઝુર્ગો ઈબ્રાહીમ અ.સ. ઈસ્માઈલ અ.સ. યાકૂબ અ.સ. ના ખાનદાનના માલિક, જિબ્રઈલ, મિકાઈલ, ઈસરાફીલ અને ખાતેમુન્નબીયીન મોહમ્મદે મુસ્તફા (સ.અ.વ.) અને તેની પાક અને પાકીઝા અવલાદના પરવરદિગાર, તૌરેત, ઝબૂર, ઈન્જીલ અને કુરઆનને નાઝિલ કરનાર. કાફ-હા-યા-ઐન-સ્વાદ અને તાહા, યાસીન અને કુરઆને હકીમને મહાન અર્શ ઉપરથી ઊતારનાર! તું તે સમયે પણ મારી સલામતીની જગ્યા છે, જ્યારે સૌથી વધુ વિશાળ માર્ગો પણ મુશ્કેલ બની જાય, અને અસીમ વિશાળતા ધરાવતા જમીન પર તંગ બની જાય, તારી રહેમત ન હોત તો હું હલાક થઈ જાત. તું પડી જનારને ટેકો આપનાર છે. તારી પર્દાપોશી ન હોત તો હું બદનામ થઈ જાત. તું દુશ્મનોની સામે મદદ કરવાવાળો

છે અને તારી મદદ ન મળતી હોત તો હું બિલકુલ દબાઈ ગયો હતો.

અય ખુદા! જેની ઉચ્ચતા અને બુલંદીને પોતાના માટે ખાસ કરી દીધી છે અને ચાહનારાઓ તેની જ ઈજ્જતથી ઈજ્જતવાળા બન્યા છે. અય ખુદા! જેની સામે બાદશાહોએ અપમાન અને નમ્રતાના તૌક પોતાની ડોકમાં પહેરી લીધા છે અને તેના ડરથી ધ્રુજી રહ્યા છે. તે આંખોના ચોરી-છૂપીના ઈશારાઓ અને દિલના રંગો અને રહસ્યોનો જાણકાર છે અને ભવિષ્યની દરેક પરિસ્થિતિ અને હાલતોને સારી રીતે જાણે છે.

અય ખુદા! જેના વિશે કોઈને ખબર નથી કે તે શું છે તેનું જ્ઞાન માત્ર તેની પાસે જ છે. એ જમીન ઉપર પાણીને રોકવાવાળા અને હવાના માર્ગોને આસમાનથી બંધ કરનારા, એ તે કે જેનું નામ સૌથી વધુ મહાન છે અને નેકીઓ ખતમ થનાર નથી. એ કે સુકા અને નિર્જન

રણમાં યુસુફ અ.સ. ના માટે કાફલાને રોકનાર! તેમને કૂવામાંથી બહાર કાઢીને ગુલામીથી બાદશાહત તરફ પહોંચાડનાર, એ અતિશય રડવાના કારણે આંખો સફેદ થઈ જવા પછી તેમને યાકૂબ અ.સ. સુધી પાછા ફેરવનાર, અય અય્યુબ અ.સ. ની બલાઓ અને મુસીબતોને દૂર કરનાર, અય ઈબ્રાહીમ અ.સ. ની ઝઈફીમાં તેમનો હાથ પકડીને ઝબ્હની કસોટીમાંથી રોકનાર, અય ઝકરીયા અ.સ. ની દુઆને કબૂલ કરીને યહ્યા અ.સ. જેવો પુત્ર આપનાર અને તેમને એકાંત અને વારસ વગરની મુસીબતમાંથી બચાવનાર, એ યુનુસ અ.સ. ને માછલીના પેટમાંથી બહાર કાઢનાર અને મધ્ય દરિયાની સપાટીને ચીરીને બની ઈસરાઈલને મુક્તિ અપાવનાર, અય ફિરઓન અને તેના લશ્કરને ડુબાડી દેનાર, અય પોતાની ખાસ રહેમતથી હવાઓને સાનુકૂળ બનાવીને મોસમની આગાહી કરનાર, અય પોતાની મખ્લૂકો ઉપર અઝાબને ઊતારવામાં ઝડપ ન કરનાર, અય મૂસા અ.સ. નો વિરોધ કરનાર જાદુગરોને

અઝાબથી બચાવી લેનાર, જ્યારે કે તેઓએ ઘણાં દિવસો સુધી હકનો ઈન્કાર કર્યો હતો અને અલ્લાહની રોઝી ખાઈને અલ્લાહ સિવાય બીજાની ઈબાદત કરી અને તેના રસૂલોને જૂઠલાવીને તેઓની સામે મુકાબલામાં આવી ગયા હતા.

અય અલ્લાહ! અય અલ્લાહ! એ અજોડ સર્જન કરનાર! એ અજોડ પેદા કરનાર! તારો કોઈ જવાબ નથી. તું હંમેશાંથી છે, તારો કોઈ અંત નથી. તું તે સમયે પણ જીવતો રહેનાર છે કે જ્યારે કોઈ જીવ જીવતો નહિં રહ્યો હોય. એ મૃત્યુ પામેલાઓને જીવતા કરનાર! અને દરેક વ્યક્તિના અમલ અને કાર્યનું ધ્યાન રાખનાર છે. એ તે અલ્લાહ જેનો શુક્ર મેં બહુ ઓછો અદા કર્યો છે. તેમ છતાં, તેણે મને તેની નેઅમતોથી વંચિત રાખ્યો નથી. મારી ભૂલો ઘણી મોટી છે. પરંતુ, તેણે મને અપમાનિત નથી કર્યો. તેણે નાનપણમાં મારૂં રક્ષણ કર્યું છે અને વૃદ્ધાવસ્થામાં રોઝી આપી છે. અય તે અલ્લાહ! જેની નેઅમતો મારી પાસે અગણિત છે અને

તેના લુત્ફો કરમનો બદલો નથી. અય તે અલ્લાહ જેણે મારો સામનો ભલાઈ અને અહેસાન સાથે કર્યો છે જ્યારે મેં તેનો મુકાબલો બૂરાઈ અને ગુનાહથી કર્યો છે.

અય તે અલ્લાહ જ્યારે મેં બીમારીની હાલતમાં મદદ માંગી તો તેં મને તંદુરસ્તી આપી. કપડાં વગરની હાલતમાં અવાજ દીધો તો તેં મને પોશાક આપ્યો. ભૂખમાં પોકાર કરી તો ખોરાક આપ્યો, તરસની ફરિયાદ કરી તો પાણી પીવરાવ્યું, અપમાનિત થવાની ફરિયાદ કરી તો ઈઝઝત આપી, અજ્ઞાનતામાં પુકાર કરી તો જ્ઞાન આપ્યું, એકલાં હોવાની ફરિયાદ કરી તો સમૂહ આપી દીધો, છુપા હોવાના બારામાં વિનંતી કરી તો પરત પહોંચાડી દીધો, ગરીબીની ફરિયાદ કરી તો તવંગર બનાવી દીધો, ઝુલ્મની સામે મદદ માંગી તો મને મુક્ત કરી દીધો. તવંગરીમાં પોકાર કરી તો નેઅમતો પાછી ન લીધી, અને કંઈ ન માંગ્યું તો તારી જાતે આપી દીધું. અય તે અલ્લાહ જેણે ધ્રુજારીમાં સહારો આપ્યો, દુઃખ અને દર્દથી મુક્તિ આપી, દુઆઓને કબૂલ કરી,

હુકમોના ઉલ્લંઘનોને છુપાવ્યા, ગુનાહોને માફ કર્યા, હેતુઓને પૂરા કર્યા, દુશ્મનોની સામે મારી મદદ કરી. હું તારી નેઅમતો, તારા અહેસાનો અને તારી મહાન બક્ષિસોની ગણતરી કરવા ચાહું તો પણ નથી કરી શકતો.

માલિક! તું તેજ છે જેણે અહેસાન કર્યા છે, તું તે જ છે જેણે ઈનામ આપ્યા છે, તું તે જ છે જેણે લુત્ફ અને અહેસાન કર્યા છે, તું તે જ છે જેણે શ્રેષ્ઠ વર્તાવ કર્યો છે, તું તે જ છે જેણે ફઝલ અને કરમ કર્યા છે, તું તે જ છે જેણે સંપૂર્ણ નેઅમતો આપી છે, તું તે જ છે જેણે રોઝી આપી છે, તું તે જ છે જેણે સદ્બુદ્ધિ આપી છે, તું તે જ છે જેણે બક્ષિસો આપી છે, તું તે જ છે જેણે ધનવાન બનાવ્યો છે, તું તે જ છે જેણે પસંદ કરેલી નેઅમતો આપી છે, તું તે જ છે જેણે સલામતી આપી છે, તું તે જ છે જેણે યોગ્ય કર્યું છે, તું તે જ છે જેણે માર્ગદર્શન આપ્યું છે, તું તે જ છે કે જેણે અસલામતી અને ભયથી સુરક્ષિત રાખ્યા છે. તું જ એ છે કે જેણે

પર્દાપોશી કરી છે, તું તે જ છે કે જેણે માફ કરી દીધા છે. તુ એ જ છો ગુનાહો જે બક્ષી આપે છે, તું જ એ છે કે જેણે લથડતી હાલતમાં સહારો આપ્યો છે. તું જ એ છે કે જેણે શક્તિ આપી છે, તું જ એ છે કે જેણે ઈજ્જત, રૂઆબ અને દબદબો અર્પણ કર્યા છે, તું જ એ છે કે જેણે મદદ કરી છે. તું જ એ છે કે જેણે બાવડામાં શક્તિ આપી છે. તું જ એ છે કે જેણે ટેકો આપ્યો છે, તું જ એ છે કે જેણે મદદ કરી છે, તું જ એ છે કે જેણે તંદુરસ્તી આપી છે, તું જ એ છે કે જેણે ભલાઈ કરી છે, તું જ એ છે જેણે બુઝુર્ગી આપી છે, તું બરકત અને મહાનતાનો માલિક છે. તારા વખાણ હંમેશા હંમેશા માટે છે, તારો શુક્ર અગણિત અને અમર્યાદિત છે. હવે તે પછી પણ મારી દુઃખદ પરિસ્થિતિ એ છે કે હું એ ગૂનેહગાર બંદો છું કે જેને પોતાના ગુનાહોનો સ્વીકાર અને પોતાની ખતાઓનો ઈકરાર કર્યો છે.

હું એ જ છું જેણે ખરાબ કામો કર્યા છે. હું એ જ છું જેણે ભૂલો કરી છે, હું એ જ છું જેણે ગુનાહોનો

ઈરાદો કર્યો છે, હું એ જ છું જેણે અજ્ઞાનતાથી કામ લીધું છે. હું એ જ છું જેણે ભૂલભર્યું વર્તન કર્યું છે, હું એ જ છું જેના ઉપર ભૂલો છવાઈ ગઈ છે. હું એ જ છું જેણે ઈરાદાપૂર્વક ગુનાહ કર્યા છે. હું એ જ છું જેણે જાણીજોઈને ખોટા કદમો ઉઠાવ્યા છે, હું એ જ છું જેણે બેશુમાર વાયદાઓ કર્યા છે, હું એ જ છું જેણે વાયદાઓ પાળ્યા નથી. હું એ જ છું જેણે વાયદાને તોડ્યા છે, હું એ જ છું જેણે બૂરાઈનો એકરાર કર્યો છે, હું એ જ છું જેણે એ વાતનો પણ સ્વીકાર કર્યો છે કે નેઅમતો મારા ઉપર ઊતરતી રહી છે અને હજુ પણ મારી પાસે જ છે. પરંતુ, હું બરાબર ગુનાહોમાં સપડાએલો રહ્યો છું.

પરવરદિગાર! મને માફ કરી દે કે મારા જેવા બંદાઓના ગુનાહોથી તારૂં કંઈ નુકશાન નથી થતું. તું દરેકની ઈબાદતથી બેનિયાઝ છે. દરેક સારાં કાર્યો કરનારને તારી તૌફીક અને મદદથી સહારો પણ આપતો રહે છે. મારા માલિક! એ મારા પરવરદિગાર! બધા

વખાણ તારા માટે છે. ખુદાયા! તેં મને હુકમ કર્યો તો મેં તેની અવગણના કરી છે અને મના કરી છે મેં તેનું અનુસરણ કર્યું. હવે મારી પાસે મુક્તિ માટે કોઈ બહાનું નથી અને અઝાબને દૂર કરવા માટે કોઈ શક્તિમાન પણ નથી. કેવી રીતે તારો સામનો કરૂં અને કોના સહારાથી તારી બારગાહમાં હાજર થાઉં? તે સાંભળવાના સહારે કે તે જોવાની મારફતે, તે જીભના સહારે કે તે દિલના સહારે આ હાથોની મદદથી કે આ પગોના સહારાથી? આ બધી તો તારી જ નેઅમતો છે અને તે બધાથી તો મેં તારા ગૂનાહ કર્યા છે. આ બધા તો મારી વિરૂદ્ધ તારી હુજ્જત અને દલીલો છે.

મારા પરવરદિગાર! જેણે મારી બૂરાઈઓને પણ મારા મા-બાપથી છુપી રાખી અને તેઓને અપમાનિત થવા નથી દીધા. સમાજ અને કુટુંબથી પણ છુપા રાખ્યા છે જેથી તેઓ મને સઝા ન કરે. જો તેઓ તારી જેમ આ બધી હરકતો જાણી જતે તો એક પળની પણ મોહલત ન આપતાં અને મારી સંપૂર્ણ અવગણનાજ

કરી દેત. બલ્કે મારી સાથેના સંબંધો તોડી નાંખતે. હવે હું તારી બારગાહમાં સાચા દિલથી અને નમ્રતા અને વિનયપૂર્વક અને મારી હલ્કી અને અપમાનિત હાલતમાં હાજર છું. મુક્ત થવા માટે ન કોઈ બહાનું છે ન તો ગુનાહોથી બચાવનાર કોઈ શક્તિશાળી સહારો છે. ન મારી પાસે કોઈ દલીલ છે જેનાથી હું દલીલ કરી શકું અને ન એમ કહી શકું કે આ ગુનાહ મેં નથી કર્યા અથવા આ બુરાઈ મારાથી નથી થઈ. હું તો ઈન્કાર પણ નથી કરી શકતો. ઈન્કાર કરૂં તો પણ શું ફાયદો થશે! જ્યારે બધા અંગ-ઉપાંગો મારી વિરૂદ્ધ સાક્ષી આપવા તૈયાર છે અને મને પોતાને પણ એ વાતની ખાતરી છે કે એમાં કોઈ શંકા નથી કે તું આ મોટાં મોટાં કામોના બારામાં જરૂર સવાલ કરીશ. તું હાકિમ અને ઈન્સાફ કરવાવાળો છે. તારે ત્યાં ઝુલ્મને અવકાશ નથી. પરંતુ અય અલ્લાહ! મારા માટે તો ઈન્સાફ અને ન્યાય પણ વિનાશવાળો છે. હું તારા અદલ અને ઈન્સાફથી પણ પનાહ માંગું છું અને માત્ર તારા ફઝલ અને કરમનો

મામલો ચાહું છું.

મારા પરવરદિગાર! તું જો અઝાબ પણ કરીશ તો મારા ગુનાહોનું પરિણામ હશે કેમકે તારી હુજ્જત પૂરી થઈ ચૂકી છે. જો માફ પણ કરી આપીશ તો તે તારી દયા, ઉદારતા અને મહેરબાનીનું પરિણામ હશે. તારી સિવાય કોઈ માઅબૂદ નથી તું પાક અને બેનિયાઝ છે અને હું ઝુલ્મ કરનારાઓમાંથી છું.

તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને હું માફી માંગનારાઓમાંથી છું. તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને હું તોહીદનો કલમો પઢવાવાળામાંથી છું તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને હું ભયભીત છું, તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને હું ધ્રુજારીથી ભરપૂર છું, તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને હું ઉમેદવારોમાંથી છું, તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને હું અપેક્ષા રાખનારામાંથી છું, તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને હું તારા એક હોવાનો ઈકરાર કરનારામાંથી છું, તું એકલો અને બેનિયાઝ છે

અને હું તારી તસ્બીહ કરનારામાંથી છું, તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને હું મહાનતાનો સ્વીકાર કરનારામાંથી છું, તું એકલો અને બેનિયાઝ છે અને મારા બાપ દાદા સૌનો પરવરદિગાર છે.

પરવરદિગાર! આ મારા વખાણ અને પ્રસંશા તારી મહાનતાના સ્વીકાર સાથે છે અને આ મારી નિર્મળ વાતો તારા એક હોવાના સ્વીકારની સાથે છે. હું તારી નેઅમતોનો એક એક કરીને સ્વીકાર કરૂં છું અને પછી હું એ પણ સ્વીકારૂં છું કે કોઈ તેની ગણતરી નથી કરી શકતું. તે બેહદ, હિસાબ વગરની, અમર્યાદિત અને અગણિત છે. સંપૂર્ણતઃ પણ છે. તે સ્પષ્ટ, પ્રકાશિત, હંમેશાં માટે અને નવી પણ છે તારી નેઅમતોનો સિલસિલો પહેલેથી જ શરૂ છે જે દિવસે તેં મારૂં સર્જન કર્યું અને મારા જીવનની શરૂઆત કરી હતી. તે નેઅમતો એ છે કે તેં ફકીરીમાં બેનિયાઝી આપી છે, નુકશાનોને દૂર કર્યું છે અને સાનુકૂળતાની વ્યવસ્થા કરી છે. સખ્તીઓને દૂર કરી છે, દુઃખ અને દર્દને હાંકી કાઢ્યા

છે. શરીરમાં શક્તિ આપી છે, પ્રશંસાવાળા દિનમાં સલામતી આપી છે, અને આ નેઅમતો એવી બેહિસાબ છે કે જો શરૂથી અંત સુધી મારી મદદ કરે અને જો હું તેનો હિસાબ કરવા ચાહું તો ન કરી શકું. તું પાક, પાકીઝા, ઉચ્ચ અને સૌથી વધીને છે, તું મહેરબાની કરનાર રબ, મહાન અને રહીમ છે, તારી નેઅમતોની ગણતરી નથી. તારા વખાણ અને પ્રશંસાની હદ સુધી કોઈ પહોંચી શકતું નથી. પરવરદિગાર! મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેની આલ ઉપર તારી રહેમત મોકલ અને મારી ઉપર તારી નેઅમતો સંપૂર્ણ કરી દે અને તારી તાબેદારીથી નેકબખ્ત બનાવી દે કે તું પાક, પાકીઝા, એક અને સાથીદાર વગરનો છે.

અય અલ્લાહ! તું જરૂરતમંદ લોકોની દુઆને કબૂલ કરે છે, બૂરાઈઓને દૂર કરે છે, અત્યાચાર પામેલાઓની ફરિયાદને સાંભળે છે. બીમારોને તંદુરસ્તી આપે છે. ફકીરોને ધનવાન બનાવે છે. તૂટેલાને જોડે છે, બાળકો ઉપર રહેમ કરે છે, મોટાંઓને

ઝડપથી મદદ પહોંચાડે છે, તારા સિવાય કોઈ મદદગાર નથી. તારાથી કોઈ વધુ તાકત ધરાવતો નથી, તું ઉચ્ચ અને મહાન છે.

અય પગથી ગળા સુધી સાંકળથી બંધાએલા કૈદીને મુક્ત કરનાર, અય નાના બાળકોને રોઝી આપનાર, અય ભયભીત રક્ષણ ચાહનારને રક્ષણ આપનાર, અય તે ખુદા જેનો કોઈ ભાગીદાર કે વઝીર નથી. મોહમ્મદે મુસ્તુફા (સ.અ.વ.) અને તેની પાક આલ ઉપર રહેમત મોકલ અને આજની સાંજે મને એ બધું આપ જે તેં કોઈપણ નેક બંદાને આપ્યું છે, જાહેર નેઅમતોનો સિલસિલો, છૂપી નેઅમતોમાં વધારો, બલાઓથી મુક્તિ, દુઃખ અને દર્દનો નાશ, દુઆઓનો સ્વીકાર, નેકીઓની કબૂલાત, બૂરાઈઓને છુપાવવી વગેરે. તું સુંદર પણ છે અને જ્ઞાની પણ છે અને દરેક વસ્તુ ઉપર શક્તિ ધરાવે છે. જેને જેને પોકારવામાં આવે છે તેમાં તું સૌથી વધુ નઝદીક છે. જે જે 'લબ્બયક' કહેનારા છે તેઓમાં તું સૌથી વધુ દુઆ કબૂલ કરનાર છે અને દરેક

આપનારામાં સૌથી વધુ બક્ષિસ દેનાર છે. દરેક કામમાં રોકાએલાથી તું વધુ સાંભળનાર છે અને દુનિયા અને આખેરતનો રહેમાન અને રહીમ છે. તારી જેવો કોઈ સવાલ કરવાને લાયક નથી અને તારી સિવાય આશાનું કોઈ સ્થાન નથી. મેં તને પોકાર કરી તો તેં સ્વીકારી લીધી. તારી પાસે માંગ્યું તો તેં આપી દીધું. તારી પાસે ઈચ્છા જાહેર કરી તો તે રહેમ કર્યો. તારા ઉપર ભરોસો કર્યો તો તેં મુક્તિ આપી. તારૂં રક્ષણ માંગ્યું તો તું એકલો જ પૂરતો થઈ ગયો.

અય અલ્લાહ! તારા બંદા, તારા રસૂલ અને નબી હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા (સ.અ.વ.) અને તેની પાક અને પવિત્ર આલ ઉપર રહેમત મોકલ અને અમારા માટે તારી નેઅમતો સંપૂર્ણ કરી દરેક નેઅમતને આનંદમય બનાવી દે અને અમારૂં નામ શુક્ર કરનારા અને યાદ રાખનારામાં ઉમેરી દે. આમીન, યા રબ્બલ આલમીન!

અય અલ્લાહ! અય તે પરવરદિગાર! જેની સંપત્તિની સાથે સત્તા અને સત્તાની સાથે કડકાઈ પણ છે. જેણે ગુનાહોને છુપાવ્યા છે, માફી માગનારાઓને માફી આપી છે. એ માગનાર અને ઈચ્છા કરનારની અંતિમ જગ્યા, આશા રાખનારની આશાનું સ્થાન, દરેક વસ્તુ ઉપર જ્ઞાન ધરાવનાર અને બદલો માંગનારા ઉપર રાહત, રહેમત અને દયા દેખાડનાર, અય અલ્લાહ! અમે આ સાંજના સમયે તારી તરફ ધ્યાન ધરીને બેઠા છીએ જેણે તને ગુણવાળો અને મહાન માન્યો છે. અમારા વસીલા, તારા રસૂલ, તારા સર્જનના ચૂંટાએલા બંદા, તારી વહીના અમીન, તારા સવાબની ખબર આપનાર, તારા અઝાબથી ડરાવનાર અને પ્રકાશિત પયગમ્બર જેના મારફતે તેં મુસલમાન બંદાઓ ઉપર ઈનામ આપ્યું છે અને તેને દુનિયાઓ માટે રહેમત બનાવ્યા છે.

અય અલ્લાહ! મોહમ્મદ (સ.અ.વ.) અને તેની પવિત્ર આલ ઉપર એવી રહેમત મોકલ જેને તેઓ

લાયક છે. એ મહાન ખુદા! હઝરત મોહમ્મદ મુસ્તફા (સ.અ.વ.) અને તેની પાક અને પાકીઝા આલ ઉપર રહેમત મોકલ અને તારી માફી અને ક્ષમા મારફતે અમારા ગુનાહોને છુપાવ.

તારા તરફ જુદી જુદી ભાષાના અને અવાજોમાં ફરિયાદ બુલંદ છે, માટે આજની સાંજે મને દરેક તે નેઅમતનો ભાગીદાર બનાવ, જેને તું તારા બંદાઓને વહેંચી રહ્યો છે અને જે રહેમતને ફેલાવી રહ્યો છે અને જે બરકતો મોકલી રહ્યો છે અને જે તારી દયાના પોશાકથી છુપાવી રહ્યો છે અને મારી રોઝીમાં વધારો કરી રહ્યો છે. એ તમામ રહેમ કરનારાઓમાં સૌથી વધુ રહેમ કરનાર.

અય અલ્લાહ! હું તે સમયે પાછો ફરૂં તો સફળતા સાથે, મુક્તિ પામેલ, નેક કાર્યો સાથે ફાયદાઓ મેળવીને બુલંદી ઉપર પાછો ફરૂં. મને તારી રહેમતથી નિરાશ ન કરતો અને તારી રહેમતથી ખાલી ન રાખતો. મારી

આશાઓ મહરૂમીનો શિકાર ન થવા પામે અને મને તારા ફઝલ અને કરમથી જુદો ન રાખ. જે મેળવવાની આશા રાખું છું તેનાથી નિરાશ ન કર. તારી બારગાહમાંથી મેળવ્યા વગર પાછો ન ફરૂં. તારા દરવાજેથી હટાવી ન દેતો. તું શ્રેષ્ઠ બક્ષિસ કરનાર અને સૌથી વધુ દયા કરનાર છે, હું તારા તરફ સંપૂર્ણ વિશ્વાસપૂર્વક ધ્યાન ધરૂં છું અને તારા આદરણીય ઘરનો દિલથી ઈરાદો કરેલ છે, આ કાર્યમાં મારી મદદ કર. મારી હજને સ્વીકારવાનો શરફ આપ. મારા ગુનાહોને બક્ષી આપ અને મારી ભૂલોને માફ કર. મેં તારી બારગાહમાં એ હાથ ફેલાવ્યો છે જેના ઉપર અપમાન અને હલ્કાઈના નિશાન લાગેલા છે. પરંતુ એ પરવરદિગાર! મેં જે માંગ્યું છે તે મને આજની સાંજે આપી દે અને જે કામના માટે પોકાર કર્યા છે તેના માટે સંપૂર્ણ બનાવી દે. તારી સિવાય બીજું કોઈ સંપૂર્ણ નથી અને તારી સિવાય બીજો કોઈ પરવરદિગાર પણ નથી. તારો હુકમ સર્વત્ર છે અને તારૂં જ્ઞાન ચારે તરફ છે. તારો

ન્યાય ઈન્સાફ઼ ઉપર આધારિત છે. અમારા હકમાં ભલાઈનો ફેંસલો કર અને અમને ભલાઈમાં મેળવી દે.

અય માઅબૂદ! તારી ભલાઈ અને મહેરબાનીથી અમારા માટે શ્રેષ્ઠ લાભ, સવાબના સૌથી વધુ સારા ખજાના અને કાયમ માટેની રાહતના માર્ગને જરૂરી બનાવી દે. અમારા ગુનાહોને માફ઼ કરી આપ. અમારી ગણના હલાક થઈ જનારાઓમાં ન કર. તારી રહેમત અને રાહતના વહેણને અમારી સામેથી ન ફેરવી લે કે તું શ્રેષ્ઠ રહેમ કરનાર, ભલાઈ કરવાવાળો અને ક્ષમા કરનાર છે.

અય અલ્લાહ! આજની સાંજે મારી એ લોકોમાં ગણતરી કર જેઓની માંગણીઓ તેં સ્વીકારી અને જેઓના શુક્ર કરવાથી વધારો કર્યો છે. જેઓની તૌબા કબૂલ કરી છે અને જેમણે ગુનાહોને છોડી દીધા તેઓને માફ઼ કર્યા છે. એ જલાલ અને ઈકરામવાળા! અય અલ્લાહ! અમને પાકીઝા બનાવી દે, અમારી મદદ કર,

એ સર્વશ્રેષ્ઠ સવાલો પૂરા કરનાર અને સૌથી વધુ રહેમ કરનાર. અય તે ખુદા જેના માટે પાંપણોનું ફરકવું અને આંખોના ઈશારા છુપા નથી. જે દિલોમાં છુપાએલાને પણ જાણે છે અને સીનામાં છુપાએલા રહસ્યોને પણ જાણે છે, તેનું ઈલ્મ બધાથી ઘેરાએલું છે અને તેની દયા દરેક વસ્તુ પર છવાઈ ગયેલી છે. તું પાક અને બેનિયાઝ છે અને વિરોધીઓના કથનો અને કલ્પનાઓથી ઘણો વધુ ઉચ્ચ અને વધીને છે. સાતેય આસમાનો બધી જમીનો અને બંનેના સર્જના બધા તારી તસ્બીહ કરી રહ્યા છે. સૃષ્ટિનું કણેકણ તારી તસ્બીહ કરવાની ઈચ્છુક છે. પ્રશંસા તારા માટે છે અને બુઝુર્ગી અને ઉચ્ચતા તારા જ માટે છે. તું જલાલ અને ભલાઈઓનો ધણી અને મહેરબાની અને ઈનામનો માલિક છે. તારી નેઅમતો મહાન છે અને તું બક્ષિસ કરનાર રહેમાન અને રહીમ છે.

પરવરદિગાર! અમારા માટે હલાલ રોઝીમાં વધારો કર, અમારા શરીર અને દીન બંનેમાં મદદ કર.

અમોને ભયમાં સલામતી આપ, અમારી ગરદનોને જહન્નમની આગથી મુક્ત કર. અય અલ્લાહ! અમને અમારા કાર્યોનું નિશાન ન બનાવ અને તારા અઝાબમાં ધીરે ધીરે ખેંચી ન લે. અમો ભૂલમાં ન રહેવા પામીએ અને જિન્નાત અને ઈન્સાનના જૂઠ અને બૂરાઈથી સલામત રહીએ.

(તે પછી હઝરતે સર મુબારક આસમાન તરફ ઊંચું કર્યું, એવી સ્થિતિમાં કે પવિત્ર આંખોમાંથી આંસુ સતત રીતે વહી રહ્યા હતા અને જીભ ઉપર આ ફકરો હતો.)

એ સૌથી વધુ સારી રીતે સાંભળનાર અને સૌથી વધુ ઘ્યાન રાખનાર, સૌથી વધુ ઝડપી હિસાબ કરનાર, સૌથી વધુ રહેમ કરનાર, મોહમ્મદે મુસ્તુફા (સ.અ.વ.) અને તેમની પવિત્ર આલ ઉપર રહેમત નાઝિલ કર. પરવરદિગાર! હું તારી પાસે એવી હાજત માંગું છું જો તું તેને પૂરી કરી દે, તો બાકી ન દેવી પણ નુકસાનકારક

નહિં હોય. જો તેને રદ કરી દીધી તો બાકી બધી ચીજો આપી દેવી પણ ફાયદારૂપ નહિં થાય. તે એ છે કે મને જહન્નમની આગથી મુક્ત કરી દે કે તારી સિવાય બીજો કોઈ ઈબાદતને લાયક નથી. તું એક અને ભાગીદાર વગરનો છે. તારા માટે જ વખાણ છે. તારા જ માટે મુલ્ક અને તું જ દરેક વસ્તુ ઉપર શક્તિ ધરાવે છે અને તારા ઈખ્ત્યારમાં છે. અય રબ! અય રબ! અય રબ! અય રબ! અય રબ! અય રબ! અય રબ! અય રબ! અય રબ! અય રબ!

અય અલ્લાહ! હું મારી માલદારીમાં પણ ફકીર છું, તો ગરીબીમાં કેવી રીતે ફકીર ન હોઈશ? મારા જ્ઞાન પછી પણ હું અજ્ઞાન છું, તો અજ્ઞાનતામાં કઈ રીતે જાહીલ ન હોઈશ?

તારી તદબીરોના નવા રંગો અને તારી નક્કી કરેલી તબ્દીલીએ તારા માઅરેફતવાળા બંદાઓને તે બે વાતોથી રોકી રાખ્યા છે કે ન કોઈ કમજોરની તરફથી

સાંત્વન મેળવે છે અને ન કોઈ બલાથી નિરાશ થવા પામે છે. પરવરદિગાર! મારા તરફથી તે બધું છે કે જે મારી અપમાનિત અને અવદશા મુજબ છે. તો તારા તરફથી પણ એ બધું થવું ઘટે જે તારી રહેમ અને કરમના મોભાને છાજે તેવું હોય.

અય અલ્લાહ! તેં તારા વખાણ સુંદર શબ્દો અને રહેમતથી કર્યા છે અને મારી કમજોરીના અસ્તિત્વ પહેલાં તેને પ્રદર્શિત કર્યું છે, તો શું મારી કમજોરી જાહેર થયા પછી તેને રોકી લેશે? અય અલ્લાહ જો મારી નેકી જાહેર થઈ હોય તો તે તારી જ મહેરબાનીનું પરિણામ છે અને જો બૂરાઈઓ જાહેર થઈ હોય તો તે મારા અમલનું પરિણામ છે અને તેના ઉપર તારી હુજ્જત તમામ છે. અય અલ્લાહ! જો તું મારો પોષણ કરનાર છે તો પછી મને બીજાના હવાલે કેવી રીતે કરીશ. જો તું મારો મદદગાર છે તો હું અપમાનથી સ્વસ્થ કેવી રીતે થઈશ? તું મારા હાલ ઉપર મહેરબાન છે તો નિરાશા અને નિષ્ફળતાનું કારણ શું છે! હવે હું મારી ફકીરીનો જ

વાસ્તો આપું છું, પરંતુ તને કેવી રીતે વાસ્તો બનાવું જેની બારગાહ સુધી પહોંચવાનો સવાલ જ નથી. હું મારી હાલતની ફરિયાદ કેવી રીતે કરૂં? તું પોતે જ વધુ સારી રીતે જાણે છે, મારી જીભથી કઈ રીતે તરજૂમો કરૂં? તારા ઉપર સ્વયં જાહેર અને સ્પષ્ટ છે તો કઈ રીતે મારી આશાઓને નિરાશ કરીશ. તે તારી જ મહેરબાનીની બારગાહમાં રજૂ કરવામાં આવી છે અને કેમ મારી હાલતની સુધારણા નહિં કર કારણ કે તેનું ટકી રહેવું તારી જ જાતથી સંકળાએલ છે.

ખુદાયા! મારી આટલી મોટી અજ્ઞાનતા છતાં તું મારા ઉપર કેટલો મહેરબાન છે! અને મારા બૂરામાં બૂરા કૃત્યો છતાં તું મારા ઉપર કેટલો દયાળુ છે! ખુદાયા! તું મારાથી કેટલો બધો નજદીક છે અને હું તારાથી કેટલો બધો દૂર છું! જ્યારે તું આટલો બધો મહેરબાન છે તો પછી હવે આપણી વચ્ચે કોણ અવરોધરૂપ બની શકે છે? ખુદાયા! સમયના ફેરફારોથી હું માત્ર એટલું સમજ્યો છું કે, તું દરેક રંગમાં દરેક રીતે

પોતાને પ્રગટ કરવા ચાહે છે, જેથી હું કોઈપણ રીતે અજ્ઞાની ન રહી જાઉં, અને દરેક સ્થિતિમાં તને ઓળખી શકું.

પરવરદિગાર! જ્યારે મારી તુચ્છતા મારી જીભને બંધ કરવા ચાહે છે ત્યારે તારો કરમ (કૃપા) તેમાં વાચા પેદા કરી દે છે અને મારી હાલત અને સ્થિતિ સંજોગ મને નિરાશ કરવા માંગે છે ત્યારે તારા અહેસાનો મને પુનઃ આશાવાદી બનાવી દે છે. ખુદાયા! હું, કે જેની નેકીઓ પણ બૂરાઈઓ જેવી છે, તો તેની બૂરાઈઓ કેવી હશે! હું કે જેની નજરની હકીકતો માત્ર પોકળ દાવા જેવી છે, તો તેના દાવાઓ કેવા હશે! પરવરદિગાર! તારા હુકમ અને કૃપાળુ મશીય્યતે કોઈને માટે બોલવાની બારી નથી રાખી, તેમજ ન કોઈને કોઈ એક જ સ્થિતિ ઉપર બાકી રહેવા દીધા છે. કેટલીયવાર મેં ઈતાઅતનો પાયો નાંખ્યો અને સંજોગોને દૃઢ બનાવ્યા, પણ તારા અદલ અને ઈન્સાફ ના ડરે મારા ભરોસાનો ભૂક્કો બોલાવી દીધો અને પછી તારી દયા અને રહેમે મને સહારો

આપ્યો. પરવરદિગાર! તું જાણે છે કે 'કોલ' અને 'અમલ' (વાણી ને વર્તન) ની મારી વાંચ્છનાથી પણ બેનિયાઝ થઈ જાવ. તું જ એ છે કે તારા દોસ્તોના દિલોમાં તારા નૂરનો પ્રકાશ પેદા કર્યો તો તેઓ તને ઓળખવા લાગ્યા અને તારા એક હોવાનો સ્વીકાર કરવા લાગ્યા. તું જ એ છે કે જેણે પોતાના મહેબૂબના દિલોમાંથી બીજાઓને બહાર કાઢી નાંખ્યા તો હવે તારા સિવાય કોઈને ચાહનારા નથી અને કોઈનું રક્ષણ નથી માંગતા. તેં તે સમયે મોહબ્બતનો સામાન મેળવી આપ્યો જ્યારે આખી દુનિયામાં ભય ફેલાયેલો હતો. તેં આ રીતે હિદાયતના બધા માર્ગો પ્રકાશિત કરી દીધા.

પરવરદિગાર! જેણે તને ગુમાવી દીધો તેણે મેળવ્યું શું? જેણે તારા બદલે બીજા કોઈની શોધ કરી તો તે નિરાશ થઈ ગયો અને જેણે તારાથી મોઢું ફેરવી લીધું તે નુકશાનમાં રહ્યો. તારા સિવાય બીજાથી આશા જ કેમ કરાય, જ્યારે તેં અહેસાનનો સિલસિલો રોક્યો નથી. તારા સિવાય બીજા પાસે માંગવામાં જ કેમ આવે,

જ્યારે તારા ફઝલ અને કરમની આદતમાં ફેર નથી પડ્યો.

પરવરદિગાર! જેણે પોતાના દોસ્તોને પ્રેમ અને મોહબ્બતની મીઠાશની મજા ચખાડી દીધી છે તો તેની બારગાહમાં હાથ ફેલાવીને ઊભા છે અને પોતાના અંબિયાઓને ભયનો પોશાક પહેરાવી દીધો છે, તો તેની સામે માફી માંગવા માટે તૈયાર છે. તું તમામ યાદ કરનારાઓથી પહેલો યાદ કરનાર છે અને તમામ માંગનારાઓથી પહેલો આપી દેનાર છે અને પછી મહેરબાની ઉચ્ચત્તર મહેરબાની છે કે તું પોતે આપીને કરજની માંગણી કરે છે.

અય અલ્લાહ! મને તારી રહેમતના દરવાજેથી બોલાવ, જેથી હું તારી બારગાહ સુધી પહોંચી જાવ. મને તારા અહેસાનના સહારાથી તારી તરફ ખેંચી લે, જેથી હું તારી તરફ ધ્યાન આપું. અય અલ્લાહ! હું હજાર ગુનાહ કરૂં, પરંતુ મારી આશા તારાથી તૂટવાની નથી

અને હું લાખ તાબેદારી કરૂં પરંતુ તારા જલાલથી મારો ડર ખતમ થનાર નથી. બધા દુ:ખોએ મને તારી તરફ ધકેલી દીધો છે અને તારા ફઝલ અને કરમની જાણકારીએ મને તારી તરફ ખેંચી લીધો છે. અય અલ્લાહ! જ્યારે તું મારી આશા છે તો હું નિરાશ કેવી રીતે થઈ જાવ અને જ્યારે તારા ઉપર ભરોસો છે તો હું અપમાનિત કઈ રીતે થઈ શકું છું. જો તેં મને હલ્કાઈમાં નાંખી દીધો તો માનવંત કેવી રીતે બનીશ. જો તેં પોતાનો બનાવી દીધો તો ઝલીલ કેમ થઈશ.

અય પરવરદિગાર! હું કેવી રીતે ફકીર ન બનું કે તેં ફકીરોની વચ્ચે રાખ્યો છે. કેવી રીતે ફકીર રહીશ જ્યારે તેં તારા ફઝલ અને કરમથી ગની બનાવી દીધો છે. તારી સિવાય કોઈ ઈબાદતને લાયક નથી, તેં પોતાને દરેકથી ઓળખાવી દીધો તેથી હવે કોઈ તને ઓળખ્યા વગરનું નથી. મારા માટે એ પણ સ્પષ્ટ અને ખુલ્લું થઈ ગયું છે કે મને તારો પ્રકાશ દરેક ક્ષણે દેખાય છે. તું હકીકતમાં દરેકના માટે જાહેર અને પ્રકાશિત છે.

અય અલ્લાહ! જેણે પોતાના રહેમથી દરેક ચીજ ઉપર કબ્જો કરી લીધો તો મહાન અર્શ પણ તેની જાતમાં ગુમ થઈ ગયો. તે અસ્તિત્વના નિશાનોને બીજા નિશાનો મારફત નાબૂદ કરી દીધા છે અને બીજાઓને નૂરના વાદળોમાં ડુબાડી દીધા.

અય તે ખુદા! જે અર્શના પર્દામાં એ રીતે છુપાએલો છે કે દ્રષ્ટિ તેને જોવા માટે તલ્સી ગઈ અને પ્રકાશના કમાલથી એ રીતે પ્રકાશિત થયા કે તેની મહાનતા દરેક વસ્તુ ઉપર છવાઈ ગઈ.

તું કેવી રીતે છુપાઈ શકે છે જ્યારે દરેક વસ્તુમાં તારો ઉદય છે અને કેવી રીતે ગાયબ થઈ શકે છે જ્યારે દરેકની સામે રહીને તેના આમાલનું ધ્યાન રાખે છે. તું દરેક વસ્તુ ઉપર શક્તિમાન છે અને બધી પ્રશંસા તારી વાજિબ જાતના માટે છે.

માનવંતા મોઅમીનો અરફાના છેલ્લા દિવસે આ

બે ફિકરાઓને જરૂર દોહરાવે અને મહેસૂસ કરે કે ઈસ્લામના હાદીઓએ પોતાના ચાહવાવાળાને તૌબા અને ઈસ્તેગફારની કેવી કેવી રીતોની તાલિમ આપી છે, જેની દુનિયાના સુલ્તાનોને કલ્પના સુદ્ધાં નથી.

(૧) પરવરદિગાર! મારા ગુનાહોથી તારૂં કંઈ નુકશાન નથી અને મને માફ કરી દેવાથી તારે ત્યાં કોઈ કમી પેદા થશે નહિં. તેથી જે ચીજથી તારે ત્યાં કમીનો ભય નથી તે આપી દે અને જે ચીજથી તારૂં નુકશાન નથી તેને માફ કરી દે.

(૨) અય અલ્લાહ! મારી બૂરાઈઓના કારણે મને તારી નેકીઓથી મહેરૂમ ન કરઅને જો મારા રંજ અને દુઃખ ઉપર રહેમ ન પણ કર તો ઓછામાં ઓછું મને મુસીબતમાં ઘેરાએલા અને આફતોમાં ફસાએલાનો બદલો આપી દે.

મનાસિકે હજ
અને
હજના મસલાઓ

લેખક: આયતુલ્લાહ અલી હુસૈની સીસ્તાની સાહેબ

દુઆએ અરફા
તથા મક્કા મદીનાની ઝિયારતો સહીત

મુશ્કિલ શબ્દોના આસાન શબ્દો

અકરબ: વધારે નઝદીક

અકવા: મજબૂત દ્રષ્ટિબિંદુ

એઆદા કરવું: ફરીથી બજાવી લાવવું

અજીર: ઉજરત પર કામ કરનાર

અઝહર: વધારે સ્પષ્ટ

એહતીયાત: અમલની એ રીત છે, જેનાથી અમલ ખરી રીતે કર્યો છે તેનું યકીન થઈ જાય

એહવત: એહતીયાત પ્રમાણે

ઈશ્કાલ: આ અમલથી શરઈ બોજ ઊતરશે નહિં, તેને અંજામ ન આપવો જોઈએ

ઈશ્તેરાતે તહલ્લુલ: મોહિલ થવાની શરત કરવી

ઈસ્તેતાઅતે બઝલી: કોઈના ખર્ચો આપવાથી પ્રાપ્ત થએલ ઈસ્તેતાઅત

ઈબાહા: મુબાહ કરવી, બીજા કોઈને ઈસ્તેમાલની ઈજાઝત આપવી

ઈફ્સાદ: કામને ફાસિદ કરવું – બાતિલ કરવું

ફસ્ખનો ખેયાર: મામલો તોડવાનો ઈખ્તેયાર

હજ્જે મુસ્તકિર: એટલે તેના પર પહેલા વાજિબ થઈ ચૂકી હોય

હદસે અકબર: એ સ્થિતિ જેમાં નમાઝ માટે ગુસલ કરવું પડે

હદસે અસગર: એ સ્થિતિ જેમાં નમાઝ માટે વઝૂ કરવું પડે

હરામ: દરેક એ કાર્ય જેને તજવું શરીઅતની રૂએ જરૂરી હોય

હિબએ મુતલકા: તે બક્ષિસ જેમાં કોઈ શરત (બંધન) ન હોય

હક્કે હઝાનત: પાળવાનો હક

હઝર: મુસાફરીનું ઉલટું

જાહિલે મુકસ્સિર: તે અજ્ઞાની શખ્સ જેના માટે મસાઈલ શીખવા શક્ય રહ્યા હોય, પણ તેણે આળસ

કરી હોય અને જાણી જોઈને મસાઈલ ન શીખ્યા હોય.

જાહિલે કાસિરઃ મસઅલાથી અજાણ એવો શખ્સ જે કોઈ એવા દૂરના સ્થળે રહેવાને કારણે મસઅલાના હુકમ વિશે જાણકરી પ્રાપ્ત કરવાથી લાચાર હોય

જુનુને દાએમીઃ સદા દીવાનો રહેવાની સ્થિતિ

જુનુને અદવારીઃ કદી કદી ગાંડપણનો દોરો પડવો

કસદે કુરબતઃ અલ્લાહની મરજીથી કરીબ થવાનો ઈરાદો

મનુબ અન્હૂ: જેના તરફથી નાયબ બનાવવામાં આવ્યો હોય

મલબદઃ એ શખ્સ જેણે પોતાના વાળોને મધ અથવા ગુંદરથી ચીપકાવ્યા હોય

મઅકૂસઃ એ શખ્સ જેણે પોતાના વાળોને બાંધી અંબોડો બનાવ્યો હોય

મજબૂરઃ જબીરાવાળી હાલત

મસલૂસઃ પેશાબ ન રોકાવાવાળી હાલત

મબ્તૂનઃ સંડાસ ન રોકાવાવાળી હાલત

મુતલકનઃ તદ્દન - દરેક હાલતમાં કોઈ બંધન કે શરત વગર

મુસ્તતીઅઃ હજની ઈસ્તેતાઅત રાખવાવાળો

મતાફઃ તવાફ કરવાની નક્કી જગ્યા

મુનહલ થવુંઃ આપોઆપ ખતમ થઈ જવું

મુકલ્લફઃ એવો શખ્સ જેના પર શરીઅતની ઝિમ્મેદારી લાગુ પડે છે જેમકે આકિલ, બાલિગ વગેરા હોય

મવજૂઅઃ એ જાનવર જેના અંડકોષ ચોળી નાખ્યા હોય

મુતજર્રીઃ ગુનાહના અને ખુદાની નાફરમાનીની હિંમત કરનાર

મુસ્તાજર અલયહેઃ તે અમલ જેના માટે ઉજરત નક્કી થઈ હોય

મુદઃ આશરે ૭૫૦ ગ્રામ - પોણો કિલો

મુરતદઃ એ મુસલમાન જે ઈસ્લામનો દીન છોડી આપે

મોહરિમઃ એહરામવાળો શખ્સ

મોહિલઃ વગર એહરામવાળો શખ્સ

મિલકીયતે મુતઝલઝલઃ એ મિલ્કત જે પાછી લઈ શકાતી હોય

વુકૂફે ઈખ્તેયારીઃ ઈખ્તેયારવાળી હાલતમાં વુકૂફ

વુકૂફે ઈઝતેરારીઃ મબજૂરીવાળી હાલતમાં વુકૂફ

ઝાહિર આ છેઃ ફતવો આ છે.

રિજાઅઃ કોઈ અમલને ખુદાને ગમે છે એ આશાએ અંજામ આપવો

ઉજરતુલ મિસ્લઃ સામાન્ય સ્થિતિમાં જે ઉજરત આપવામાં આવે છે તે

તજરીદઃ કપડા ઊતારવા

તર્કોઃ મરનારે પાછળ છોડેલ માલ

તકાસઃ બીજા ઉપર નીકળતા પોતાના માલને બીજી કોઈ રીતે વાળી લેવું, જેમ કે પોતાની પાસે કોઈ વસ્તુ સામેવાળાની હોય તેને રાખી લેવી વગેરે

સબઃ ગાળ આપવી

સફીહઃ કમ અકલ – બેવકૂફ – સાવ ભોળો

યવમે તરવિયાઃ આઠ ઝિલહજનો દિવસ

તબર્રોઅનઃ મફ્ત માત્ર સવાબ ખાતર

શૌતઃ ખાનએ કાંબાનો પૂરો ચક્કર; તેનું બહુવચન અશ્વાત છે. આ શબ્દ સઈના ચક્કરોમાં પણ વપરાય છે.

તદારૂકઃ કમીને પૂરી કરવી (ભૂલાએલ અમલ બજાવી લાવવો)

હિબાઃ તોહફો, ભેટ.

હજનું વાજિબ હોવું

બધી શરતો ધરાવનાર દરેક મુકલ્લફ પર હજ વાજિબ છે, જે કુરઆન અને સુન્નતથી પૂરવાર છે. (શરતોનું વર્ણન આગળ આવશે.)

હજ, દીનના અરકાનોમાંથી એક રૂકન છે અને તેનું વાજિબ હોવું દીનની જરૂરિયાતોમાંથી છે. હજની માન્યતા સ્વીકાર્યા પછી તેને છોડી દેવી ઘણો મોટો

ગુનોહ છે. જ્યારે કે ખુદ હજનો ઈન્કાર કરવો, જો કોઈ ભૂલ અથવા ધોકાના કારણે ન હોય, તો કુફ્ર છે.

પરવરદિગારે આલમ કુરઆન મજીદમાં ફરમાવે છે:

અને લોકો પર વાજિબ છે કે, માત્ર ખુદાને ખાતર કા'બાના ઘરની હજ કરે, જે ત્યાં સુધી પહોંચવાની ક્ષમતા ધરાવતો હોય અને જેણે ક્ષમતા હોવા છતાં હજનો ઈન્કાર કર્યો, તો ખુદા પૂરા વિશ્વથી બેપરવા છે. (સૂરએ આલે ઈમરાનઃ ૯૭)

શેખ કુલૈની (રહે.) ભરોસાપાત્ર સાધનો દ્વારા હઝરત ઈમામ જઅફ્રર સાદિક અ.સ. થી રિવાયત કરે છે કે, ઈમામ અ.સ. એ ફરમાવ્યું: જે શખ્સ ઈસ્લામી હજ પઢ્યા વગર મરી જાય, જ્યારે કે તેનું હજ ન પઢવું કોઈ અનિવાર્ય જરૂરત, બીમારી અથવા હુકૂમત તરફથી રૂકાવટના કારણે ન હોય, તો તે યહૂદી અને ઈસાઈની મોતે મર્યો.

આ વિષય પર અસંખ્ય રિવાયતો છે, જે હજના વાજિબ હોવા અને તેની મહત્ત્વતા પુરવાર કરે છે. પણ, ટૂંકમાં રજૂ કરવા ખાતર અમે તેને રજૂ નથી કરતાં અને આપણા આશય માટે ઉપરોક્ત આયત અને રિવાયતને પૂરતી સમજીએ છીએ.

પવિત્ર શરીઅતમાં દરેક મુકલ્લફ પર હજ એક વખત વાજિબ છે. જેને ઈસ્લામી હજ કહેવામાં આવે છે. કેટલીક વખત શક્ય છે કે, હજ એક થી વધુ વાર વાજિબ થઈ જાય. દાખલા તરીકે કોઈના વતી હજ કરવી અથવા અજીર બનવાના રૂપમાં, જેનું વર્ણન આગળ આવશે.

(મસઅલોઃ ૧) જ્યારે શરતો પુરવાર થવાના આધારે હજ વાજિબ થઈ જાય તો તરત જ હજ કરવી વાજિબ છે એટલે ઈસ્તેતાઅત (ક્ષમતા) ના પ્રથમ વરસે જ હજ અદા કરવી વાજિબ છે. એટલે જો મુકલ્લફ પ્રથમ વરસે હજ ન કરે તો બીજા વરસે અંજામ

આપે એવી જ રીતે આવતા વરસોમાં જ્યાં સુધી હજ અદા નહીં કરે વાજિબ હોવું બાકી રહેશે. હજના તરત જ વાજિબ હોવાના બે પ્રકારો છે.

૧. જેમ કે આલિમોમાં મશહૂર છે કે વાજિબ તરત જ હોવું ''શરીઅત મુજબ'' છે.

૨. એહતેયાતની બિના પર વાજિબ તરત જ હોવું ''અકલી'' છે. જેથી વાજિબમાં વગર કારણે ઢીલ કરવાના લીધે અઝાબને પાત્ર ન થાય.

આમાંથી પહેલો પ્રકાર એહવત અને બીજો અકવા છે. એટલે ભરોસો ન હોવા છતાં, કે ભાવિમાં અંજામ આપી દઈશ, જલદી ન કરે તો, પાછળથી અંજામ આપી પણ દે તો ઉદ્ધત ગણાશે અને ન બજાવી લાવવાની સૂરતમાં મોટા ગુનાહોને આચરનાર બનશે.

(૨) જ્યારે હજ વાજિબ થઈ જાય ત્યારે તેની પ્રાથમિક તૈયારીઓ અને સાધનો એવી રીતે ભેગાં કરવા વાજિબ છે કે, હજ તેના નિર્ધારિત સમયે અદા કરી

શકાય, જો કાફલાઓ અનેક હોય અને ભરોસો હોય કે જેના પણ સાથે જશે હજ થઈ જશે તો મુકલ્લફને અધિકાર છે કે મરજી પડે તેની સાથે જાય, જો કે વધારે સારૂં એ છે કે, વધારે સંતોષકારક કાફલા સાથે જાય અને એવા કાફલા સાથે જવામાં ઢીલ કરવી જાઈઝ નથી. સિવાય કે વિશ્વાસ હોય કે બીજો કાફલો મળી જાશે. જેની સાથે જવું અને હજ કરવી શક્ય હશે. એવી જ રીતે જમીન, સમંદર કે હવાઈ માર્ગેથી જવા વિશે પણ આ જ હુકમ છે.

(૩) જો ઈસ્તેતાઅત (ક્ષમતા) પ્રાપ્ત થઈ જવા પછી એ જ વરસે હજ પર જવું વાજિબ થઈ જાય અને કોઈ શખ્સ એ યકીન સાથે કે ઢીલ કરવા છતાં આ જ વરસે હજ કરી શકશે; જવામાં ઢીલ કરે, પરંતુ બનવાજોગ એ જ ઢીલના કારણે હજ ન કરી શકે તો ઢીલ કરવામાં મઅઝૂર (ક્ષમા પાત્ર) ગણાશે અને અઝહર એ છે કે હજ તેના ઝિમ્મે સાબિત નહિં થાય. એવી જ રીતે બધા એ મોકાઓમાં જો કોઈ અકસ્માતના

કારણે હજ ન કરી શકે તો મઅઝૂર સમજવામાં આવશે, એ શરતે કે તેના તરફથી કોઈ ખામી કે ઢીલ ન થઈ હોય.

હજ વાજિબ થવાની શરતો

૧. બલૂગત (પાકટવય): નાબાલિગ પર હજ વાજિબ નથી. ભલે તે બાલિગ થવાની અણી પર કેમ ન હોય. એટલે જો બાળક હજ કરે તો આ હજ ઈસ્લામી હજ માટે કાફી નહીં ગણાય. જો કે અઝહર એ છે કે તેની હજ સહી છે.

(૪) જ્યારે એક બાળક ઘરેથી હજ માટે નીકળે અને મીકાત પર એહરામ બાંધવા પહેલા બાલિગ થઈ જાય અને મુસ્તતીઅ (સક્ષમ) પણ હોય ભલે ઈસ્તેતાઅત એ જ સ્થળે મળી હોય તો ઈશ્કાલ વગર તેની હજ ''ઈસ્લામી હજ'' ગણાશે. એવી જ રીતે એહરામ બાંધવા પછી મુઝદલફામાં વકૂફની પહેલા

બાલિગ થાય તો પોતાની હજ તમામ કરે અને અકવા એ છે કે, આ હજ પણ ''ઈસ્લામી હજ'' ગણવામાં આવશે.

(૫) જો કોઈ શખ્સ પોતાને નાબાલિગ સમજી મુસ્તહબ હજ કરે અને હજ પછી અથવા હજ દરમિયાન ખબર પડે કે તે બાલિગ છે તો આજ 'ઈસ્લામી હજ' ગણાશે એટલે તેને પૂરતી સમજે.

(૬) સમજદાર બાળક પર હજ કરવી મુસ્તહબ છે, પરંતુ બઈદ નથી કે આ હજ સહી હોવા માટે વાલીની ઈજાઝતની શરત હોય. જેમ કે ફકીહો વચ્ચે મશહૂર છે.

(૭) બાલિગ શખ્સની હજ સહી હોવામાં મા-બાપની ઈજાઝતની તદ્દન શરત નથી. પરંતુ તેના મુસ્તહબ હજ પર જવાથી મા અને બાપ અથવા બેમાંથી કોઈ એકને દુઃખ થતું હોય, દાખલા તરીકે રસ્તાના એ ખતરાઓ જે તેને નડી શકે છે તેનાથી ડરતા

હોય અને તે કારણે તેમને દુઃખ થતું હોય તો એ શખ્સ માટે હજ પર જાવું જાઈઝ નથી.

(૮) અણસમજુ બાળક અથવા બાળાના વાલી માટે મુસ્તહબ છે કે, તે તેઓને હજ કરાવે, એવી રીતે કે તેનું એહરામ બાંધે, તેને તલબીયા પઢાવે અને તેને તલબીયા શિખવાડે, જો તે બાળક કે બાળા શિખવાલાયક હોય (અર્થાત્ તેને જે કંઈ કહેવામાં આવે કહી શકે) અને જો શીખી ન શકે તો પોતે તેના વતી તલબીયા કહે અને એહરામવાળા શખ્સે જે જે ચીઝોથી બચવું વાજિબ છે તે ચીઝોથી તેમને બચાવે. વલી માટે જાઈઝ છે કે, જો તે ફખના રસ્તેથી જઈ રહ્યો હોય તો ફખના સ્થળ સુધી બાળકના સિવેલા કપડા અથવા જે સિવેલા કપડાંના હુકમમાં આવતા હોય, ઉતારવામાં વિલંબ કરે. હજના કાર્યોમાંથી જેને આ બાળક કે બાળા અંજામ આપી શકતા હોય તેને અંજામ આપવાનું કહે અને જે અંજામ ન આપી શકતા હોય તેને વલી પોતે તેની નયાબતમાં અંજામ આપે. તેને તવાફ કરાવરાવે,

સફા અને મરવા વચ્ચે સઈ કરાવરાવે. અરફાત અને મશઅરમાં વકૂફ કરાવરાવે. જો બાળક કે બાળા રમી (કાંકરા મારવા) કરવા પર શક્તિમાન હોય તો તેને રમી કરવાનું કહે અને જો શક્તિમાન ન હોય તો તેના તરફથી પોતે રમી કરે. તવાફની નમાઝ પઢે, માથું મૂંડે અને બીજા આમાલનો પણ આ જ હુકમ છે.

(૯) અણસમજુ બાળકનો વાલી બાળકને એહરામ પહેરાવી શકે છે ભલે પોતે એહરામ બાંધેલ ન હોય.

(૧૦) અઝહર એ છે કે, વાલી જેના પર અણસમજુ બાળકને હજ કરાવવી મુસ્તહબ છે તે એ શખ્સ છે જેની પાસે બાળકની સાર-સંભાળ અને રખેવાળીનો અધિકાર છે. ભલે પછી તે મા-બાપ હોય અથવા કોઈ બીજું અને જેની વિગત ''નિકાહના પ્રકરણ''માં અપાએલ છે.

(૧૧) બાળકના હજના ખર્ચાઓ જો વતનમાં

રહેવાથી વધારે હોય તો વધારાનો ખર્ચો વલીની જવાબદારી રહેશે, પરંતુ જો બાળકના રક્ષણ ખાતર અથવા સાથે લઈ જવું સલાહભર્યું જરૂરી હોય અને હજના ખર્ચાઓ, સફરના ખર્ચાઓની સરખામણીમાં વધારે હોય તો બાળકના માલમાંથી સફરના ખર્ચાઓ લઈ શકાય છે, હજના ખર્ચાઓ નહીં.

(૧૨) અણસમજુ બાળકની કુરબાનીનો ખર્ચો વલીના માથે છે એવી જ રીતે બાળકના શિકારનો કફ્ફારો પણ વલીના ઝિમ્મે છે. પરંતુ એ કફ્ફારાઓ જે કફ્ફારાઓ અમુક કાર્યોને જાણી જોઈને આચરવાથી વાજિબ થાય છે, ઝાહિર એ છે કે આ બાળકના અંજામ આપવાથી વાજિબ નથી થતાં ભલે બાળક સમજદાર જ કેમ ન હોય. એટલે એ કફ્ફારા અદા કરવા ન વલીની ઝિમ્મે છે અને ન બાળકના માલમાંથી નીકાળવી વાજિબ છે.

૨. અકલ: પાગલ શખ્સ પર હજ વાજિબ નથી.

પરંતુ, જેના પર પાગલપણાના દોરા પડતા હોય અને તેને ઠીક રહેવાનો સમય એટલો હોય કે હજના સંબંધી પ્રાથમિક તૈયારીઓ અને હજના આમાલ અંજામ આપી શકતો હોય, વધારામાં તે મુસ્તતીઅ પણ હોય તો તેના પર હજ વાજિબ છે, ભલે બીજા સમયોમાં પાગલ રહે. એવી જ રીતે જાણતો હોય કે પાગલપણું હંમેશા હજના દિવસોમાં જ જાહેર થાય છે તો વાજિબ છે કે તંદુરસ્તીની હાલતમાં હજ માટે નાયબ નિયુક્ત કરી લે.

૩. આઝાદી. ૪. ઈસ્તેતાઅતઃ (ક્ષમતા) આમાં કેટલીક ચીઝો જરૂરી છે.

(અ) સમય વિશાળ હોય. એટલે પવિત્ર સ્થળો (મક્કા) એ જવા અને વાજિબ આમાલો બજાવી લાવવા માટે સમય પૂરતો હોય. એટલે જો માલ અને બીજી શરતો એવા સમય પ્રાપ્ત થાય કે મક્કા જાવા અને વાજિબ આમાલ બજાવી લાવવા માટે સમય પૂરતો ન

હોય અથવા સમય તો વિશાળ હોય પણ એટલા કષ્ટ હોય કે સામાન્ય રીતે સહન નથી કરી શકાતા, તો હજ વાજિબ નહીં થાય. આ સ્થિતિમાં માલને બીજા વરસ સુધી સાચવવું વાજિબ હોવા વિશે હુકમ મસઅલા નં.: ૩૯ માં જૂઓ.

(બ) શારીરિક તંદુરસ્તી અને શક્તિ ધરાવતો હોય. એટલે જો બીમારી કે વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે પવિત્ર સ્થળો (મક્કા) જવાની શક્તિ ન રાખતો હોય અથવા મુસાફરી તો કરી શકતો હોય પણ ત્યાં સખ્ત ગરમીના કારણે એટલો સમય ન રોકાઈ શકતો હોય કે હજના આમાલ અદા કરી શકે અથવા ત્યાં રોકાવું તેના માટે ઘણું કષ્ટદાયી અને તકલીફનું કારણ બનતું હોય તો ખુદ તેના પર હજ પર જવું વાજિબ નથી, પરંતુ મસઅલા નં.: ૬૩ માં આપેલ વિગતો મુજબ નાયબ બનાવવો વાજિબ થઈ જશે.

(ક) રસ્તો ખાલી હોય, અર્થાત્ રસ્તો ખૂલો હોય,

શાંતિભર્યો હોય એટલે માર્ગમાં કોઈ એવી રૂકાવટ અથવા જાન માલનો અને આબરૂનો ખતરો ન હોય; જેના કારણે મીકાત અથવા બીજા પવિત્ર સ્થાનો સુધી પહોંચવું શક્ય ન હોય. નહિંતર હજ વાજિબ નહિં થાય. આ જવાનો હુકમ છે, પણ વાપસીનો વિગતવાર હુકમ આગળ આવશે. પાછા આવવાના ખર્ચાની વિગત મસઅલા નં.: ૨૨ ની મુજબ એહરામ બાંધ્યા પછી બીમારી, દુશ્મની અથવા બીજા કોઈ કારણસર મુકલ્લફનું પવિત્ર સ્થળોની ઝિયારતે ન જઈ શકવા વિશે ખાસ હુકમોનો ઉલ્લેખ ઈ.અ. મસદૂર અને મહેસૂરની ચર્ચામાં થાશે.

(૧૩) જો હજ માટે બે માર્ગો હોય. દૂરવાળો સલામતી-ભર્યો અને પાસેવાળો ખતરનાક તો આ સંજોગોમાં હજ સાકિત નહિં થાય. બલ્કે સલામતીભર્યા માર્ગે હજ પર જવું વાજિબ થશે, ભલે એ રસ્તો દૂરવાળો જ કેમ ન હોય. પરંતુ જો દૂરવાળા રસ્તે જવાથી ઘણાં શહેરો પરથી પસાર થવું પડે અને

સામાન્ય એમ ન કહેવાય કે રસ્તો ઉઘાડો અને સલામત છે, તો તેના પર હજ વાજિબ નથી.

(૧૪) જો કોઈની પાસે પોતાના શહેરમાં માલ હોય જે હજ પર જવાના કારણે નાશ થઈ જશે અને તે માલનું બરબાદ થવું એ શખ્સ માટે ઘણું વધારે નુકશાન અને કષ્ટનું કારણ હોય તો હજ પર જવું વાજિબ નથી.

જો હજ અદા કરવાથી હજથી વધારે અગત્યની વાજિબ અથવા હજની બરાબર વાજિબ છૂટી જવાનું કારણ બને (દાખલા તરીકે ડૂબતા માણસને અથવા બળતા માણસને બચાવવો વાજિબ છે.) તો હજને છોડી વધારે અગત્યના વાજિબ કામને અંજામ આપશે અને જો હજના કારણે હજની બરાબર વાજિબ કામ છૂટતું હોય તો મુકલ્લફને અધિકાર છે ચાહે હજ કરે અથવા બીજું વાજિબ કામ. બિલકુલ આવો જ હુકમ છે કે જ્યારે હજને અંજામ આપવું એવા હરામ કામને અંજામ આપવા પર અવલંબિત હોય કે જેનાથી બચવું

હજથી વધારે મહત્ત્વનું અથવા હજની બરાબર હોય.

(૧૫) જો કોઈ શખ્સ હજના કારણે કોઈ અગત્યનું કામ છૂટી જવા અથવા એવા હરામ કામ કે જેનાથી બચવું હજ કરતાં વધારે અગત્યનું છે, અંજામ આપી હજ કરે તો જો કે આ શખ્સ અગત્યનું વાજિબ છોડવાના અથવા હરામ કામ આચરવાના કારણે ગુનેહગાર થાશે, પણ જાહેર છે કે, તેની હજ ઈસ્લામી હજ ગણાશે એ શરતે કે બાકી બીજી શરતો મોજૂદ હોય. આ હુકમ એ બે શખ્સો વચ્ચે ફરક નથી રાખતો કે જે શખ્સ પર હજ પહેલેથી વાજિબ છે અથવા તેની ઈસ્તેતાઅતનું આ પહેલું વરસ છે.

(૧૬) જો માર્ગમાં કોઈ દુશ્મન મોજૂદ હોય કે જેને હટાવવા માટે પૈસા દેવા પડે તો જો પૈસા દેવાના કારણે વધારે નુકશાન ભોગવવું પડે તો દુશ્મનને પૈસા દેવા વાજિબ નથી અને તેનાથી હજ સાકિત થઈ જશે. પરંતુ (પૈસા દેવાના કારણે વધારે નુકશાન ભોગવવું ન પડે તો

દુશ્મનને હટાવવા માટે) પૈસા આપવા વાજિબ થશે. પરંતુ દુશ્મનને રાજી કરવા અને રસ્તો ઉઘાડવા માટે પૈસા દેવા વાજિબ નથી.

(૧૭) જો હજની મુસાફરી દાખલા તરીકે સમંદરી માર્ગ પર આધારિત હોય અને બુદ્ધિવાનોની નઝદીક આ મુસાફરીમાં ડુબવા, બીમાર પડવા અથવા એવા પ્રકારનો કોઈ અન્ય પ્રશ્ન અથવા એવી કોઈ પરેશાની કે ડર લાગવાનો સંભવ હોય કે જેને સહન કરવું કઠીન હોય અને ઉપાય પણ શક્ય ન હોય તો હજનું વાજિબ હોવું સાકિત થઈ જશે. પરંતુ આમ છતાં જો હજ કરવામાં આવે તો અઝહર એ છે કે, આ હજ સહી થશે.

(ખ) નફકા (ખર્ચી) જેને વાટ ખર્ચી અને વાહન કહેવામાં આવે છે, પાસે હોય. ભાતાથી મુરાદ દરેક એ વસ્તુ જેની મુસાફરીમાં જરૂરત પડે છે. દાખલા તરીકે ખાવા-પીવાની વસ્તુ, અથવા બીજી મુસાફરીની જરૂરતો અને વાહનથી મુરાદ સવારીનું સાધન છે. વાટ

ખર્ચી અને વાહન માટે જરૂરી છે કે તે ઈન્સાનની હેસિયત પ્રમાણે હોય. એ જરૂરી નથી કે પોતે વાટ ખર્ચી અને વાહન ધરાવતો હોય બલ્કે એટલા પ્રમાણમાં માલ (ચાહે રોકડ રકમ અથવા કોઈ બીજા રૂપમાં) રાખતો હોય જેનાથી તે વાટ ખર્ચી અને વાહન મેળવી શકે.

(૧૮) વાહનની શરત ત્યારે છે જ્યારે તેની જરૂરત હોય. પરંતુ જો કોઈ શખ્સ કષ્ટ અને શ્રમ વગર પગપાળા જઈ શકતો હોય અને પગપાળા જવું તેના મોભાની વિરૂદ્ધ ન હોય તો પછી વાહનની શરત નથી.

(૧૯) મુસાફરીની જરૂરતો અને વાહનનું ધોરણ એ છે કે હાલમાં મોજૂદ હોય. એટલે કોઈ પણ કારોબાર વગેરે દ્વારા વાટખર્ચી મેળવવા શક્તિમાન હોવા છતાં વાજિબ નથી કે તે કારોબાર દ્વારા વાટ ખર્ચી અને વાહન મેળવે અને વાહનની શરત હોવામાં દૂર અને પાસેનો ફરક નથી.

(૨૦) હજના વાજિબ હોવામાં

ઈસ્તેતાઅતવાળા હોવાની જે શરત છે તે ઈસ્તેતાઅત એ જગ્યાએથી પ્રાપ્ત થવામાં છે જ્યાં ઈન્સાન રહે છે, ન કે તેના બાપદાદાના વતનથી, એટલે મુકલ્લફ વેપાર અથવા બીજા અન્ય કારણસર કોઈ બીજા શહેર જાય અને ત્યાં મુસાફરીની જરૂરતો અને વાહન અથવા એટલી રોકડ રકમ હોય કે હજ કરી શકે તો હજ વાજિબ થઈ જશે. જો કે તે પોતાના શહેરમાં હોત તો મુસ્તતીઅ ન બનત.

(૨૧) મુકલ્લફની કોઈ જાયદાદ હોય જેને સહી કિંમતે ખરીદવાવાળો ન મળી રહ્યો હોય અને હજ કરવાનો આધાર તેના વેચાણ પર હોય, તો વેચવી વાજિબ છે, ભલે ઓછી કિંમતે વેચવી પડે. પરંતુ જો ઓછી કિંમતે વેચવું ઘણું નુકશાનકારક હોય તો વાજિબ નથી. જો હજના ખર્ચા આવતા વરસ કરતા ઈસ્તેતાઅતવાળા વરસે વધારે હોય; દાખલા તરીકે આ વરસે વાહનનું ભાડું વધારે હોય તો આવતા વરસ સુધી મુલતવી કરવું જાઈઝ નથી. જેમ કે ગત મસઅલાઓમાં

બયાન થઈ ચૂક્યું છે કે, હજને ઈસ્તેતાઅતવાળા વરસે જ બજાવી લાવવી વાજિબ છે.

(૨૨) હજના વાજિબ હોવામાં પાછા ફરવાનો ખર્ચ હોવો ત્યારે શરત છે જ્યારે હાજી પોતાના વતનમાં પાછો ફરવા માગતો હોય. પણ જો ઈરાદો ન હોય અને કોઈ બીજા શહેરમાં રહેવાનો ઈરાદો હોય તો જરૂરી છે કે એ શહેર સુધી પાછા ફરવાનો ખર્ચો રાખતો હોય, એટલે વતન પાછા ફરવાનો ખર્ચો રાખવો જરૂરી નથી. એવી જ રીતે જે શહેરમાં જવા માગે છે ત્યાં જવાનો ખર્ચો દેશમાં પાછા ફરવાના ખર્ચાથી વધારે હોય, તો પછી એ શહેર સુધી પાછા ફરવાનો ખર્ચો હોવો જરૂરી નથી. બલ્કે વતન સુધી પાછા ફરવાનો ખર્ચો રાખવો હજના વાજિબ હોવા માટે પૂરતો છે. સિવાય કે આ (બીજા) શહેરમાં રહેવા મજબૂર હોય (તો એ બીજા શહેર સુધીનો ખર્ચ હોવો શરત ઠરશે.)

(ગ) રૂજૂઅ બકિફાયા અર્થાત્: હજથી પાછા ફર્યા

પછી પોતાના અને પોતાના બાલ-બચ્ચાના ખર્ચનો બંદોબસ્ત એવી રીતે કરી શકતો હોય કે તે બીજાનો મોહતાજ ન થઈ જાય અથવા આધિ-ઉપાધિમાં ન પડી જાય. સારાંશ એ છે કે જરૂરી છે કે, મુકલ્લફના હજ પર જવાથી અથવા હજ પર માલ ખર્ચ કરવાથી પોતાના અને પોતાના બાલ-બચ્ચાની નિર્ધનતા અને તંગદસ્તીમાં સપડવાનો ડર ન હોય. એટલે એ શખ્સ પર હજ વાજિબ નથી. જે માત્ર હજના દિવસોમાં કમાઈ શકતો હોય અને જો તે હજ પર ચાલ્યો જાય તો કમાણી નહિં કરી શકે જેના કારણે પૂરૂ વરસ અથવા અમુક દિવસો જીવન નિર્વાહ નહિં કરી શકે. એવી જ રીતે એ શખ્સ પર પણ હજ વાજિબ નથી જેની પાસે એટલો માલ હોય કે હજના ખર્ચા તો થઈ શકે પરંતુ એ જ માલ તેના અને તેના બાલ-બચ્ચાના નિર્વાહનું સાધન હોય અને પોતાના મોભા પ્રમાણે વધારે સાધનોથી રોજી ન કમાઈ શકતો હોય. આ મસઅલાથી સ્પષ્ટ થઈ જાય છે કે હજના માટે જીવન જરૂરિયાતની

વસ્તુઓ વેચવી વાજિબ નથી અને ન તો એ જરૂરતની વસ્તુઓ વેચવી વાજિબ છે જે કેફિયત (ગુણવત્તા) અને કમ્મીયત (પ્રમાણ) ના હિસાબે તેની હેસિયતના પ્રમાણે હોય. એટલે જો રહેવાનું ઘર, ઉમદા વસ્ત્રો અને ઘરનું રાચરચીલું મોભા પ્રમાણે હોય અને એવી જ રીતે આજીવિકા કમાવા માટે કામમાં આવનાર કારીગરીના હથિયારો, અથવા એ કિતાબો જે જ્ઞાની પુરૂષો માટે જરૂરી છે. તો તેનું વેચવું વાજિબ નથી. તાત્પર્ય એ કે, જે વસ્તુઓ ઈન્સાનના જીવન માટે જરૂરી હોય અને હજના માટે તેના વપરાશથી કષ્ટ અને ઉપાધિનો સામનો કરવો પડે તો તે વસ્તુઓના કારણે મુકલ્લફ મુસ્તતીઅ નહિં થાય.

પરંતુ જો ઉપરોક્ત વસ્તુઓ જરૂરતથી એટલા પ્રમાણમાં વધારે હોય જે હજના ખર્ચા માટે પૂરતી હોય અથવા પૂરતી ન હોય પણ જો બીજો માલ મોજૂદ હોય જેને મેળવી હજનો ખર્ચો પૂરો કરી શકાતો હોય તો આ શખ્સ મુસ્તતીઅ ગણાશે અને તેના પર હજ વાજિબ

થશે; ભલે જરૂરતથી વધારે વસ્તુઓ વેચી હજના ખર્ચા પૂરા કરવા પડે. બલ્કે જો કોઈ મોટું ઘર રાખતો હોય, જેને વેચી આનાથી ઓછી કિંમતનું એવું ઘર મળી શકતું હોય જેમાં વગર તકલીફે અને વગર કષ્ટે જીવન વિતાવી શકાતું હોય અને આ વધારાની રકમ હજ પર જવા આવવા અને બાલ-બચ્ચાના ખર્ચા માટે પૂરતી હોય અથવા કાફી ન હોય પણ કંઈક બીજો માલ મેળવી પૂરતી હોય તો મોટું ઘર વેચી હજ પર જવું વાજિબ થશે.

(૨૩) જો જરૂરતની એવી વસ્તુ જેને વેચી હજ પર જવું વાજિબ ન હોય, જેની જરૂરત અમુક સમય પછી ખતમ થઈ જાય તો હજ વાજિબ થઈ જશે, ભલે તેને વેચીને જવું પડે. દાખલા તરીકે ઓરત પાસે શણગારના ઘરેણાં હોય, જેની તેને જરૂરત હોય, અને પછી અવસ્થા અથવા બીજા કોઈ કારણે જરૂરત ન રહે તો એ સંજોગોમાં હજ વાજિબ છે, ભલે ઘરેણાં વેચીને જવું પડે.

(૨૪) જો કોઈ પાસે પોતાનું અંગત મકાન હોય અને તેને રહેવા માટે એવી જગ્યા મળી જાય જેમાં કોઈ હરજ કે કષ્ટ વિના જીવન વિતાવી શકતો હોય, દાખલા તરીકે વકફવાળી (ધર્માદા) ની જગ્યા હોય જેમાં તે રહી શકતો હોય અને તે હાથમાંથી નીકળી જવાનો ડર ન હોય, તો જ્યારે ઘરની કિંમત હજના ખર્ચા માટે પૂરતી હોય અથવા પૂરતી ન હોય પણ બીજો માલ પાસે હોય જેને ભેળવી હજના ખર્ચા પૂરા થઈ જતા હોય તો હજ કરવી વાજિબ છે, ભલે પોતાના ઘરને વેચવું પડે. આ જ હુકમ ઈલ્મી કિતાબો બીજી જરૂરતની વસ્તુઓને પણ લાગુ પડે છે.

(૨૫) જો કોઈ હજની મુસાફરીનો પૂરો ખર્ચો ધરાવતો હોય, પરંતુ શાદી અથવા ઘરની જરૂરત અથવા ઝિંદગીના બીજા સાધનોની જરૂરત અથવા કોઈ અન્ય જરૂરત હોય, તો જો હજ પર માલ ખર્ચવો તકલીફનું કારણ બને તો હજ વાજિબ નહિં થાય નહિંતર વાજિબ થશે.

(૨૬) જો ઈન્સાનનો પોતાનો માલ કોઈના ઝિમ્મે કરજ રૂપે હોય અને હજના બધા ખર્ચાઓ અથવા હજના અમુક ખર્ચા માટે એ માલની જરૂરત હોય તો નીચે મુજબ સંજોગોમાં તેના પર હજ વાજિબ થશે.

(અ) કરજની મુદ્દત પૂરી થઈ ગઈ હોય અને કરજદાર કરજ ચૂકવવા તૈયાર હોય.

(બ) કરજની મુદ્દત પૂરી થઈ ગઈ હોય અને કરજદાર ટાળમટોળ કરી રહ્યો હોય અથવા કરજ પાછું ન કરી રહ્યો હોય અને તેને પાછું આપવા પર મજબૂર કરી શકાતું હોય, ચાહે તેની વિરૂદ્ધ સરકારી કોર્ટમાં કેસ કરવો પડે.

(ક) કરજદાર ઈન્કાર કરી રહ્યો હોય, અને કરજ પૂરવાર કરી વસૂલ કરવું શક્ય હોય અથવા પૂરવાર કરવું શક્ય ન હોય પણ તેનો બદલો મેળવવો શક્ય હોય.

(ખ) કરજદાર સમય પાકવા પહેલા પાછું વાળે. પરંતુ, આ પાછું વાળવું કરજદારની માંગણી પર

આધારિત હોય ભલે પછી કરજ જલદી પાછું કરવાથી ખુદ કરજદારને ફાયદો થશે, જેમકે સામાન્ય રીતે એવું જ બને છે, તો આવા સંજોગોમાં કરજ માંગનાર (લેણદાર) પર હજ વાજિબ નહિં થાય.

નીચેના સંજોગોમાં જો કરઝાના પ્રમાણને તેનાથી ઓછી કિંમતે વેચવું શક્ય હોય અને આ કમીથી તેને મોટું નુકશાન પણ ન થતું હોય અને તેને વેચવાથી મળનારી રકમ હજના ખર્ચા માટે પૂરતી હોય, ભલે પાસેની કંઈક બીજી રકમ ભેળવી કેમ ન હોય, તો તેના પર હજ વાજિબ છે, પરંતુ જો આ સ્થિતિ ન હોય તો તેના પર હજ વાજિબ નથી.

(અ) એવું કરજ જેનો સમય પાકી ગયો હોય, પરંતુ દેણદાર તેને પાછું કરવાની શક્તિ ન રાખતો હોય.

(બ) એવું કરજ જેનો સમય પાકી ગયો હોય, પણ કરજદાર અદા ન કરતો હોય અને વસૂલી માટે તેને મજબૂર પણ ન કરી શકાતું હોય અથવા એમ કરવું

લેણદાર માટે કષ્ટ અને શ્રમદાયક હોય.

(ક) એવું કરજ જેનો સમય પાકી ગયો હોય અને કરજદાર આ કરજનો ઈન્કાર કરી દે અને તેને પુરૂ વસૂલ કરવું અથવા તેનો બદલો મેળવવો શક્ય ન હોય અથવા લેણદાર માટે કષ્ટ અને શ્રમદાયક હોય.

(ખ) કરજનો સમય પાક્યો ન હોય અને તેને પાછું વાળવું તેના નક્કી સમય પર ટાળવું કરજદાર માટે લાભદાયક હોય અને તે તેને સમય પહેલાં અદા પણ ન કરે.

(૨૭) કારીગર લોકો દાખલા તરીકે લુહાર, મિસ્ત્રી, સુતાર વગેરે જેઓની આવક પોતાના અને પોતાના બાલ-બચ્ચાઓ માટે વરસભરના ખર્ચાઓ માટે કાફી હોય, જે તેઓ વારસા વગેરેથી એટલો માલ મેળવે કે હજની મુસાફરી અને એ દરમિયાન તેના ઘરવાળાઓના ખર્ચા માટે પૂરતી હોય તો તેઓ પર હજ વાજિબ થઈ જશે.

(૨૮) જે શખ્સ શરઈ વાજિબાતો દાખલા તરીકેઃ ખુમ્સ, ઝકાત વગેરે પર જીવન ગુઝારતો હોય અને સામાન્ય રીતે તેના ખર્ચાઓ વગર કષ્ટે પૂરા થવા યકીની હોય તો જો તેને એટલા પ્રમાણમાં માલ મળી જાય જે તેની હજની સફર અને એ દરમિયાન ઘરવાળાના ખર્ચા માટે પૂરતી હોય તો બઈદ નથી કે તેના પર હજ વાજિબ થઈ જાય. એવી જ રીતે એ શખ્સ પર, જેની પૂરી ઝિંદગીના ખર્ચાનો ભોગવનાર અને જવાબદાર અન્ય શખ્સ હોય અથવા એ શખ્સ પર, જે પોતાના પાસે મોજૂદ માલથી હજ કરે તો હજની પહેલા અને પછીની ઝિંદગીમાં કોઈ ફરક ન પડે તો હજ વાજિબ થઈ જશે.

(૨૯) જો કોઈ શખ્સ એટલા પ્રમાણમાં માલનો ધણી બની જાય, જે હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય, પણ તેનું ધણીપણું અસ્થિર હોય, તો જો આ શખ્સ એટલી શક્તિ ધરાવે છે કે જેનાથી માલ મળ્યો છે તેને માલ પાછો મેળવવાનો અધિકાર ખતમ કરી દયે

ઉપભોગ દ્વારા અથવા ફેરફાર કરીને તો ઝાહેર છે કે, ઈસ્તેતાઅત સાબિત થઈ જશે. દાખલા તરીકે એવી ભેટ અને બક્ષિસ જે પાછી લઈ શકાય તેમાં એવો જ હુકમ છે. પરંતુ જો આ ભેટ રદ કરવાનો અધિકાર ખતમ ન કરી શકતો હોય તો ઈસ્તેતાઅત શરતી રહેશે કે એ શખ્સ જેની પાસેથી માલ મળ્યો છે તે ફોક ન કરી દે. એટલે જો હજના આમાલ પૂરા થવા પહેલાં અથવા પછી માલ દેવાવાળાએ ભેટને રદ કરી દીધી તો સમજવામાં આવશે કે શરૂથી જ ઈસ્તેતાઅત નહોતી અને ઝાહેર એ છે કે આવા પ્રકારની અસ્થિર મિલકતના રૂપમાં હજ માટે નીકળવું વાજિબ નથી. સિવાય એ કે ઈન્સાનને ભરોસો હોય કે ભેટ રદ કરવામાં નહિં આવે. હજ માટે નીકળવું વાજિબ થવા માટે ફક્ત સંભાવના કાફી નથી.

(૩૦) મુસ્તતીઅ માટે એ વાજિબ નથી કે તે પોતાના જ માલથી હજ કરે, એટલે જો માલ ખર્ચ કર્યા વગર અથવા બીજાના માલથી ચાહે ગસબી હોય, હજ

કરે તો કાફી છે. પરંતુ જો તવાફ અથવા નમાઝે તવાફમા અંગ ઢાંકનાર કપડું ગસબી હોય તો એહવત એ છે કે, તેને પૂરતું ન ગણે. જો કુરબાનીની રકમ ગસબી હોય તો હજ સહી નહિં થાય, પરંતુ કુરબાની ઉધાર ખરીદે અને પછી તેની રકમ ગસબી માલથી અદા કરે તો એ સૂરતમાં હજ સહી થશે.

(૩૧) કસબ વગેરે દ્વારા પોતાને હજ માટે મુસ્તતીઅ બનાવવો વાજિબ નથી. એટલે જો કોઈ કોઈને માલ ભેટ કરે જે હજની સફર માટે પૂરતો હોય, તો માલ સ્વીકારવો વાજિબ નથી. એવી જ રીતે કોઈ કોઈને સેવા માટે અજીર બનાવવા માગે અને તે એ ઉજરતથી મુસ્તતીઅ થઈ જાય તો, ભલે ખિદમત કરવી તેના મોભાની વિરૂદ્ધ ન હોય, તો પણ સ્વીકારવું વાજિબ નથી. પરંતુ જો કોઈ હજની સફરમાં ખિદમત માટે અજીર બને અને તે ઉજરતથી મુસ્તતીઅ બની જાય તો તેના પર હજ વાજિબ થશે.

(૩૨) જો કોઈ હજની નયાબત માટે અજીર બને અને ઉજરતના કારણે પોતે પણ મુસ્તતીઅ થઈ જાય તો જો નયાબતી હજ એ જ વરસ બજાવવી શરત હોય, તો પહેલાં નયાબતી હજ અદા કરશે અને આવતા વરસે તેની ઈસ્તેતાઅત બાકી રહે તો હજ તેના પર વાજિબ થશે, નહિંતર નહીં. જો નયાબતી હજ એ જ વરસે અંજામ આપવી શરત ન હોય તો પહેલા પોતાની હજ અદા કરશે. સિવાય એ કે તેને ભરોસો હોય કે આવતાં વર્ષે પોતાની હજ અદા કરી શકશે. (તો પછી પોતાની હજ પહેલાં બજાવી લાવવી વાજિબ નથી.)

(૩૩) જો કોઈ શખ્સ એટલા પ્રમાણમાં માલ કરજ લે જે હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય તો તેના પર હજ વાજિબ નથી, ભલે પાછળથી કરજ ભરપાઈ કરવા શક્તિમાન હોય. પરંતુ કરજ અદા કરવાનો સમય એટલો લાંબો હોય કે અક્કલમંદો આ લાંબા સમયના કરજાને ગણના પાત્ર ન સમજતા હોય તો હજ વાજિબ થઈ જશે.

(૩૪) જો કોઈ પાસે એટલો માલ હોય જે હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય અને માલની ભારોભાર કરજ પણ હોય અથવા કરજ ભરપાઈ કરવા પછી તે માલ હજના ખર્ચા માટે પૂરતો ન રહે તો અઝહર એ છે કે, તેના પર હજ વાજિબ નથી, એનાથી ફરક નથી પડતો કે કરજનો વખત પૂરો થઈ ચૂક્યો હોય કે હજી મુદ્દત બાકી હોય. સિવાય એ કે કરજ અદા કરવાની મોહલત એટલી લાંબી હોય, દાખલા તરીકે ૫૦ વરસના કે બુદ્ધિવાનો તેને ખાતામાં ન લાવતા હોય. એવી જ રીતે ફરક નથી પડતો કે કરજ પહેલાં હોય અને માલ પછી પ્રાપ્ત થતો હોય અથવા માલ પહેલા મળે અને કરજ પાછળથી લીધું હોય મગર એ કે કરજદાર થવામાં તેનાથી કોઈ ગફલત ન થઈ હોય.

(૩૫) જો કોઈ શખ્સ પર ખુમ્સ અથવા ઝકાત વાજિબ હોય અને તેની પાસે એટલા પ્રમાણમાં માલ હોય કે જો ખુમ્સ અથવા ઝકાત અદા કરી દે તો પછી તે હજના ખર્ચા માટે પૂરતો ન રહે તો તેના પર ખુમ્સ

અથવા ઝકાત અદા કરવી વાજિબ થશે અને હજ વાજિબ નહીં થાય. એનાથી કોઈ ફરક નથી પડતો કે ખુમ્સ અથવા ઝકાત આ માલ પર વાજિબ છે અથવા પહેલેથી વાજિબ હોય અને માલ હવે મળ્યો હોય.

(૩૬) જો કોઈ પર હજ વાજિબ હોય અને તેના પર ખુમ્સ અથવા ઝકાત અથવા કોઈ વાજિબ હક પણ હોય તો જરૂરી છે કે તેને અદા કરી દે કેમકે હજની સફરના કારણે તેમાં ઢીલ નથી કરી શકતો જો તવાફ અથવા નમાઝે તવાફતમાં અંગ ઢાંકનાર વસ્ત્રો અથવા કુરબાનીની કિંમત પર ખુમ્સ વાજિબ હોય તો તેનો હુકમ એ જ છે જે ગસબી માલનો હુકમ છે, જે મસઅલા નં.: ૩૦ માં બયાન થઈ ચૂક્યો છે.

(૩૭) જો કોઈની પાસે કંઈક માલ મોજૂદ હોય અને તેને ખબર ન હોય કે આ માલ હજના ખર્ચા માટે પૂરતો છે કે નહિં તો એહતીયાતે વાજિબના આધારે તેહકીક કરવી વાજિબ છે.

(૩૮) જો કોઈની પાસે તેની પહોંચની બહાર એટલો માલ હોય જે હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય અથવા બીજો માલ જે મોજૂદ છે તેને ભેળવવાથી પૂરતો થઈ જતો હોય તો જો એ માલનો ઉપયોગ કરવા અથવા કોઈને વકીલ બનાવી તેને વેચવા પર શક્તિ ન હોય તો તેના પર હજ વાજિબ નથી, નહિંતર હજ વાજિબ છે.

(૩૯) જો કોઈની પાસે હજની સફરનો ખર્ચો હોય અને હજના સમયમાં હજ પર જવા શક્તિમાન હોય તો તેના પર હજ વાજિબ થઈ જશે. એટલે જો તે એ માલનો એટલો ઉપયોગ કરે જેના કારણે ઈસ્તેતાઅત ખતમ થઈ જાય અને તે એનો ઉપાય કે ઈલાજ ન કરી શકતો હોય અને તેના માટે એ સ્પષ્ટ હોય કે હજના સમયમાં હજ પર જવા તે શક્તિમાન હતો તો અઝહર એ છે કે હજ તેના ઝિમ્મે સાબિત થઈ જશે. પરંતુ જો તેના માટે એ સ્પષ્ટ ન હોય કે હજના સમયમાં હજ પર શક્તિમાન હતો તો અઝહર એ છે કે, હજ તેના ઝિમ્મે સાબિત નહિં થાય.

પ્રથમ સૂરતમાં જ્યારે આ માલમાંથી એટલો ખર્ચ કરી દે જેના કારણે ઈસ્તેતાઅત ખતમ થઈ જાય, જેમ કે માલને ઓછા ભાવે વેચી નાંખે અથવા ભેટ આપી દે તો આ ઉપયોગ સહી ગણાશે. પરંતુ, જો શ્રમ અને તકલીફ ઉપાડીને પણ હજ પર જવા શક્તિમાન ન થાય તો ઈસ્તેતાઅત ખતમ કરવાનો ગુનેહગાર ગણાશે.

(૪૦) ઝાહિર છે કે, સફરનો ખર્ચો અને વાહન તેની પોતાની માલિકીમાં હોવું શરત નથી. એટલે જો તેની પાસે એટલો માલ હોય જેને વાપરવાની તેને રજા હોય અને એ આ માલ હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય અને બીજી શરતો પણ પૂરી હોય, તો હજ વાજિબ થઈ જશે. પરંતુ હજ પર જવું એ સમયે વાજિબ થશે જ્યારે માલ વાપરવાની છૂટ શરીઅતના રૂએ પાછી ન લઈ શકાતી હોય અથવા ભરોસો હોય કે પાછી નહીં લઈ લે.

(૪૧) જેવી રીતે હજ વાજિબ હોવામાં મુસાફરીના ખર્ચા અને જતી વખતે વાહનનું હોવું શરત

છે, એવી જ રીતે હજના આમાલ પૂરા થવા સુધી, તેનું બાકી રહેવું પણ શરત છે. એટલે જો હજ પર જવા પહેલાં અથવા મુસાફરી દરમિયાન માલ બરબાદ થઈ જાય તો હજ વાજિબ નહિં થાય અને માલના બરબાદ થવાથી ખબર પડે છે કે આ શખ્સ શરૂથી જ મુસ્તતીઅ નહોતો. એવી જ રીતે મજબૂરીમાં તેના પર કોઈ કરજો આવી પડે, દાખલા તરીકે ગલતીથી કોઈનો માલ બરબાદ થઈ જાય અને તે આ માલનો જામિન હોય, એટલે તેને આ માલ દેવો પડે તો તેના પર હજ વાજિબ નહિં થાય. પરંતુ જો જાણી જોઈને કોઈનો માલ બરબાદ કરે તો હજ સાકિત નહિં થાય, બલ્કે હજ તેના ઝિમ્મે બાકી રહેશે, એટલે તેના પર હજ કરવી વાજિબ થાશે ભલે મહેનત મશક્કત વેઠવી પડે અને જો હજના આમાલ અદા કરવા પછી અથવા દરમિયાનમાં પાછા ફરવાનો ખર્ચો નષ્ટ થાય તો એનાથી ઝાહિર નથી થતું કે આ શખ્સ આરંભથી મુસ્તતીઅ નહોતો, બલ્કે તેની આ હજ પૂરતી રહેશે અને પછી તેના પર વાજિબ નહિં

થાય.

(૪૨) જો કોઈની પાસે હજનો ખર્ચો હતો, પરંતુ એ જાણતો નહોતો કે આ હજ માટે પૂરતો છે, અથવા તેનાથી ગાફિલ હતો, અથવા વાજિબ હોવા વિશે જાણતો નહોતો અથવા હજ વાજિબ થવા વિશે ગાફિલ હતો, પછી માલ બરબાદ થવા અને ઈસ્તેતાઅત ખતમ થવા પછી, તેને ખબર પડી અથવા યાદ આવ્યું તો જો તે પોતાના ન જાણવા અને ગાફિલ હોવામાં લાચાર હતો, અર્થાત્ તેમાં તેની કચાશ નહોતી તો હજ તેના ઝિમ્મે સાબિત નહીં થાય. નહિંતર જાહેર છે કે, બાકી બધી શરતો પૂરી હતી તો તેના પર હજ વાજિબ અને સાબિત થઈ જશે.

(૪૩) જેવી રીતે મુસાફરીના ખર્ચા અને વાહન મોજૂદ હોવાથી ઈસ્તેતાઅત ઊભી થાય છે. એવી જ રીતે જો કોઈ વાટ ખર્ચી અને વાહન અથવા તેની કિંમત ભેટ આપે તો તેનાથી પણ ઈસ્તેતાઅત બની જાય છે

અને તેમાં કોઈ ફરક નથી કે આપવાવાળો એક શખ્સ હોય કે ઘણાં લોકો. જો કોઈ એ ઓફર કરે કે તે હજના માટે વાટ ખર્ચી, વાહન અને ઘરવાળાઓનો ખર્ચો આપશે અને તેના કહેવા પર ભરોસો હોય તો હજ વાજિબ થઈ જશે. એવી જ રીતે જો કોઈ માલ આપે જેથી તેને હજમાં ખર્ચ કરવામાં આવે અને તે માલ હજ પર જવા આવવા અને ઘરવાળાઓના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય તો હજ વાજિબ થઈ જશે. ચાહે જે માલ આપવામાં આવી રહ્યો છે તેનો તેને માલિક બનાવી દે અથવા તેને વાપરવાની છૂટ આપે. પરંતુ, અસ્થિર મિલકત (એટલે જે શરીઅતની રૂએ પાછી લઈ શકાય) વાપરવાની છૂટનો હુકમ મસઅલા નં.: ૨૯ અને ૩૦ માં બયાન થઈ ચૂક્યો છે. જો હજના ખર્ચાનું એક પ્રમાણ પાસે હોય અને બાકીનો ભાગ કોઈ ભેટ કરી દે તો હજ વાજિબ થઈ જશે. પરંતુ જો માત્ર જવાનો ખર્ચો આપે અને પાછા ફરવાના ખર્ચાઓ ન હોય તો મસઅલા નં.: ૨૨ માં આપેલ વિગત પ્રમાણે વાજિબ નહિં થાય.

એવી જ રીતે બાલ-બચ્ચાનો ખર્ચો ન આપવામાં આવે તો તેના પર હજ વાજિબ નહિં થાય. સિવાય એ કે તેનો ખર્ચો પોતા પાસે હોય અથવા હજ પર ન જવા છતાં તેના ખર્ચાઓ ભોગવી ન શકતો હોય અથવા ખર્ચાઓ વગર ઘરવાળાઓને છોડવાથી હરજ કે કષ્ટમાં ન પડતો હોય અને ઘરવાળાઓનો ખર્ચો તેના પર વાજિબ ન હોય.

(૪૪) જો મરવાવાળો કોઈ બીજા માટે માલની વસિયત કરે, જેથી તે હજ અદા કરે અને માલ તેની હજ અને બાલ બચ્ચાના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય તો મસઅલા નં.: ૪૩ માં આપેલ વિગત મુજબ વસિયત કરવાવાળાના મરવા પછી હજ તેના પર વાજિબ થઈ જશે. એવી જ રીતે જો માલને હજ માટે વકફ અથવા નઝર કરવામાં આવે અથવા વસિયત કરવામાં આવે અને વકફનો ટ્રસ્ટી અથવા નજર કરવાવાળો અથવા વસી આ માલ કોઈને ભેટ કરી દે તો તેના પર હજ વાજિબ થઈ જશે.

(૪૫) રજૂઅ બ કિફાયતઃ જેનો અર્થ પાંચમી શરતમાં બયાન થઈ ચૂક્યો છે. ભેટથી મળવાવાળી ઈસ્તેતાઅતમાં શરત નથી. પરંતુ જો તેની આવક માત્ર હજના દિવસોમાં જ હોય અને તે આ આવકથી પૂરા વરસનો ખર્ચ પૂરો કરતો હોય અને જો તે હજ કરવા જાય તો પૂરા વરસ અથવા અમુક દિવસોના ખર્ચા પૂરા કરવા શક્તિમાન ન હોય તો તેના પર હજ વાજિબ નહિં થાય. સિવાય એ કે, તેને એ સમયનો ખર્ચો પણ આપવામાં આવે. જો કોઈની પાસે કંઈક માલ પહેલેથી મોજૂદ હોય જે હજના ખર્ચા માટે પૂરતો ન હોય અને વધારાનો માલ કોઈ તેને ભેટ આપે તો અઝહર એ છે કે, હજના વાજિબ હોવામાં રૂજૂઅ બ કિફાયત જરૂરી રહેશે.

(૪૬) જો એક શખ્સ કોઈને માલ આપી દે કે તેનાથી હજ કરે તો તેને સ્વીકારવું વાજિબ છે, પરંતુ જો માલ આપનાર હજ કરવા ન કરવાનો અધિકાર આપે અને હજનો ઉલ્લેખ ન કરે તો આ બંને સંજોગોમાં માલ

સ્વીકારવો વાજિબ નથી.

(૪૭) બક્ષિસથી ઊભી થનારી ઈસ્તેતાઅતમાં કરજ અવરોધક નથી (એટલે કરજો હોવા છતાં ઈન્સાન બક્ષિસના કારણે મુસ્તતીઅ થઈ શકે છે.) પરંતુ જો હજ પર જવાથી કરજ સમય પર આપી ન શકાય તો ચાહે કરજની મુદ્દત પૂરી થઈ ગઈ હોય અથવા હજી બાકી હોય હજ પર જાવું વાજિબ નથી.

(૪૮) જો માલ અમુક લોકોને આપવામાં આવે કે તેઓમાંથી કોઈ એક હજ કરી લે તો જે પહેલા સ્વીકારી લે માત્ર તેના પર હજ વાજિબ થશે. બીજા લોકો પર હજ વાજિબ નહિં થાય અને જો કોઈપણ કબૂલ ન કરે જો કે તાકત રાખતા હોય તો ઝાહિર એ છે કે હજ કોઈ પર પણ વાજિબ નહિં થાય.

(૪૯) જે શખ્સને માલ આપવામાં આવી રહ્યો હોય, તેના પર હજ એ સંજોગોમાં વાજિબ થાશે કે એટલા પ્રમાણમાં માલ આપવામાં આવે કે તેના

મુસ્તતીઅ બનવાના સંજોગોમાં જે હજ તેની ફરજ બને છે તેને અંજામ આપી શકે. નહિંતર વાજિબ નહિં થાય. દાખલા તરીકે કોઈનો ફરીજો હજે તમત્તોઅ હોય અને તે.ને હજે ઈફરાદ અથવા કિરાનના માટે માલ આપવામાં આવે અથવા એવા પ્રકારની કોઈપણ સૂરત હોય, તો તેના પર કબૂલ કરવું વાજિબ નથી. એવી જ રીતે જે શખ્સ હજે ઈસ્લામ અંજામ આપી ચૂક્યો હોય તેના પર પણ કબૂલ કરવું વાજિબ નથી. પરંતુ કોઈના ઝિમ્મે હજે ઈસ્લામ હોય અને તે કંગાળ થઈ ગયો હોય અને તેને માલ આપવામાં આવે તો જો કબૂલ કર્યા વિના હજ અંજામ ન આપી શકતો હોય તો કબૂલ કરવું વાજિબ છે. એવી જ રીતે એ શખ્સ જેના પર નઝર વગેરેના કારણે હજ વાજિબ હોય અને એ માલને સ્વીકાર્યા વિના હજ અદા કરવા શક્તિમાન ન હોય તો તેના પર પણ સ્વીકારવું વાજિબ છે.

(૫૦) જો કોઈને હજ માટે માલ આપવામાં આવે અને એ માલ મુસાફરી દરમિયાન બરબાદ થઈ જાય તો

હજનું વાજિબ હોવું સાબિત થઈ જશે. પરંતુ જો મુસાફરી પોતાના ખર્ચે ચાલુ રાખવા પર શક્તિમાન હોય અર્થાત્ એ જગ્યાએથી હજની ઈસ્તેતાઅત રાખતો હોય તો હજ વાજિબ થઈ જશે અને આ હજ હજ્જે ઈસ્લામ ગણાશે. પણ તેના વાજિબ હોવા માટે શરત છે કે પાછો ફરીને પોતાના અને પોતાના બાલ–બચ્ચાના ખર્ચા પૂરા કરી શકે.

(૫૧) જો એક શખ્સ બીજાને વકીલ બનાવે કરજ લઈ અને તેનાથી તારી હજ અદા કર અને પછી હું કરજ ભરપાઈ કરી દઈશ. તો બીજા શખ્સ પર કરજ લેવું વાજિબ નથી. પરંતુ જો પહેલો શખ્સ પોતે જ કરજ લઈને આપે તો તેના પર હજ વાજિબ થઈ જશે.

(૫૨) ઝાહિર છે કે, કુરબાનીની કિંમત માલ આપનારના ઉપર છે. એટલે માલ બક્ષનાર કુરબાનીની કિંમત સિવાય બાકીના હજના ખર્ચાઓ દે તો માલ લેનાર પર હજ વાજિબ હોવામાં ઈશ્કાલ છે. સિવાય એ

કે કુરબાની પોતાના પૈસે ખરીદવા શક્તિમાન હોય અને કુરબાની પર ખર્ચ કરવાથી તેને તકલીફ કે આર્થિક ભીડ ન વેઠવી પડે તો હજ વાજિબ થઈ જશે, નહિંતર કબૂલ કરવું વાજિબ નથી. પરંતુ ઝાહિર છે કે કફ્ફારાઓ માલ લેવાવાળા પર વાજિબ છે.

(૫૩) હજે બઝલી (એ હજ જે કોઈના માલ દેવાના કારણે વાજિબ હોય) ઈસ્લામી હજ માટે કાફી છે. એટલે પાછળથી મુસ્તતીઅ થઈ જાય તો બીજીવાર હજ વાજિબ નહિં થાય.

(૫૪) માલ બક્ષવાવાળા માટે જાઈઝ છે કે તે પોતાનો માલ પાછો લઈ લે, ચાહે માલ લેવાવાળાએ એહરામ બાંધ્યો હોય કે ન બાંધ્યો હોય. પરંતુ એહરામ બાંધવા પછી પાછો લઈ લે તો અઝહર છે કે, જો માલ લેવાવાળા માટે કષ્ટ અને ભીડ ન ઊભી થતી હોય તો ચાહે મુસ્તતીઅ ન પણ હોય હજને પૂરી કરે અને હજ પૂરી કરવા અને પાછા ફરવાના ખર્ચા માલ

આપવાવાળાના ઝિમ્મે રહેશે. પરંતુ, માલ આપવાવાળો રસ્તામાં માલ લઈ લે તો માત્ર પાછા ફરવાનો ખર્ચો માલ આપનારા પર રહેશે.

(૫૫) જો કોઈને ઝકાત, ફી સબીલિલ્લાહના ભાગમાંથી આપવામાં આવે કે તે એને હજ પર ખર્ચ કરે અને તેમાં સાર્વજનિક હેતુ પણ હોય અને – અહેવતના આધારે – હાકિમે શરાઅ ઈજાઝત પણ આપી દે તો તેના પર હજ વાજિબ થઈ જશે અને જો સેહમે સાદાતથી અથવા ઝકાતના ફકીરોના હિસ્સામાંથી કોઈને માલ આપવામાં આવે અને એ શરત રાખવામાં આવે કે તેને હજ પર ખર્ચ કરે તો આ શરત સહી નથી અને તેનાથી ઈસ્તેતાઅતે બઝલી પ્રાપ્ત નથી થતી.

(૫૬) જો કોઈ ભેટ મળેલ માલથી હજ કરે અને પાછળથી ખબર પડે કે એ માલ ગસબી હતો તો આ હજ ઈસ્લામી હજ નહિં ગણાય અને માલના માલિકને હક છે કે તે માલ આપવાવાળા અથવા લેવાવાળાથી

પોતાનો માલ માગે. અગર મૂળ ધણી માલ લેવાવાળા પાસેથી પોતાનો માલ મેળવી લે છે અને માલ લેવાવાળાને આ માલ ગસબ્બી હોવાની પહેલેથી જાણ નહોતી તો તે માલ આપનારથી માગવાનો હક રાખે છે, નહિંતર માંગવાનો હક નથી રાખતો.

(૫૭) જો કોઈ મુસ્તતીઅ ન હોય તો પણ મુસ્તહબ્બ હજ પોતાના અથવા કોઈ અન્યના માટે ઉજરત પર અથવા વગર ઉજરતે અંજામ આપે તો તેની આ હજ ઈસ્લામી હજ નહિં ગણાય. એટલે તેના પછી જ્યારે પણ મુસ્તતીઅ બને હજ પઢવી વાજિબ છે.

(૫૮) જો કોઈને યકીન હોય કે તે મુસ્તતીઅ નથી અને મુસ્તહબ્બના ઈરાદાથી હજ કરે પણ નિય્યત એ હોય કે આ સમયે મારી જે ઝિમ્મેદારી છે તેને અંજામ આપી રહ્યો છું. પછી પાછળથી ખબર પડે કે તે મુસ્તતીઅ હતો તો તે હજ ઈસ્લામી હજ માટે પૂરતી છે અને ફરીવાર હજ કરવી વાજિબ નથી.

(૫૯) જો પત્ની મુસ્તતીઅ હોય તો હજ કરવા માટે પતિની ઈજાઝત જરૂરી નથી અને ન પતિ માટે જાઈઝ છે કે તે પોતાની પત્નીને ઈસ્લામી હજ અથવા બીજી વાજિબ હજથી રોકે. પણ હજનો સમય વિશાળ હોય તો પત્નીને પહેલાં કાફલા સાથે જવાથી રોકી શકે છે. તલાકે રજઈવાળી સ્ત્રી જ્યાં સુધી ઈદ્દતમાં છે પત્નીના હુકમમાં આવે છે.

(૬૦) જ્યારે સ્ત્રી મુસ્તતીઅ થઈ જાય અને તેની જાનને ખતરો ન હોય તો મેહરમનું સાથે હોવું જરૂરી નથી અને જો જાનનો ખતરો હોય તો જરૂરી છે, કે કોઈ એવો શખ્સ સાથે રહે જેના કારણે તેની જાન સલામત રહે, ચાહે એ શખ્સને ઉજરત દેવી પડે. અલબત્તા ઉજરત દેવાની શક્તિ હોય નહિંતર તેના પર હજ વાજિબ નથી.

(૬૧) જો કોઈ શખ્સ નઝર માને દાખલા તરીકે દર વરસે અરફાતના દિવસે કરબલામાં હઝરત ઈમામ

હુસૈન (અ.સ.) ની ઝિયારત કરશે અને પાછળથી મુસ્તતીઅ થઈ જાય તો તેના પર હજ વાજિબ થઈ જશે અને નઝર ખતમ થઈ જશે અને આ જ હુકમ દરેક એ નઝર માટે છે જે હજની સાથે ટકરાતી હોય.

(૬૨) જો મુસ્તતીઅ શખ્સ પોતે હજ કરવા પર શક્તિમાન હોય તો તેણે જાતે હજ કરવી જોઈએ એટલે જો કોઈ બીજો શખ્સ ઉજરત પર અથવા વગર ઉજરતે તેના વતી હજ કરે તો પૂરતું નથી.

(૬૩) જો કોઈના પર હજ વાજિબ થઈ જાય પણ વૃદ્ધાવસ્થા અથવા બીમારી અથવા કોઈ અન્ય કારણસર પોતે જાતે અંજામ આપવા શક્તિમાન ન હોય અથવા કષ્ટદાયક હોય અને ભવિષ્યમાં વગર કષ્ટે હજ અદા કરવાની આશા પણ ન હોય તો હજ માટે કોઈને નાયબ બનાવવો વાજિબ છે. એવી જ રીતે કોઈ શખ્સ દોલતમંદ તો હોય પણ હજના આમાલ પોતે અંજામ આપવા પર શક્તિમાન ન હોય અથવા પોતે પઢવી

હરજ અને કષ્ટનું કારણ હોય તો એ શખ્સ પણ બીજાને નાયબ બનાવે. જેવી રીતે હજ તરત જ પઢવી વાજિબ છે એવી જ રીતે નાયબ બનાવવો પણ તરત જ વાજિબ છે.

(૬૪) જો મુસ્તતીઅ શખ્સ (કોઈ કારણસર) જાતે હજ પઢવા પર શક્તિમાન ન હોય અને નાયબ તેના વતી હજ કરે અને તે મુસ્તતીઅ શખ્સ મરી જાય, જ્યારે કે તેનો ઉઝર બાકી હોય તો નાયબનો હજ પૂરતો ગણાશે. ભલે હજ તેના માથે ચઢેલી જ કેમ ન હોય. (મુસ્તીકર હોય) પરંતુ મરવા પહેલા જો ઉઝર ખતમ થઈ જાય એહવત એ છે કે, જો પોતે હજ કરી શકતો હોય તો પોતે કરે. જો નાયબના એહરામ બાંધવા પછી તેનો ઉજર ખતમ થઈ જાય તો તેના પર જાતે હજ પઢવી વાજિબ છે. જો કે એહવત એ છે કે નાયબ પણ હજના આમાલો પૂરા કરે.

(૬૫) જો કોઈ પોતે હજ ન અદા કરી શકતો હોય

એ નાયબ બનાવવા પર પણ શક્તિમાન ન હોય તો હજ વાજિબ હોવું સાકિત થઈ જશે. પરંતુ જો હજ તેના પર વાજિબ થઈ ચૂકી હતી તો તેના મરવા પછી હજની કઝા કરાવવી વાજિબ છે, નહિંતર કઝા વાજિબ નથી અને જો નાયબ બનાવવો શક્ય હતું પણ નાયબ ન બનાવ્યો અને મરી જાય તો તેના તરફથી કઝા કરાવવી વાજિબ છે.

(૬૬) જો નાયબ બનાવવું વાજિબ હોય અને નાયબ ન બનાવે પરંતુ કોઈ શખ્સ વળતર વગર તેના તરફથી હજ અંજામ આપે તો આ હજ પૂરતી નહિં ગણાય અને એહતીયાતે વાજિબની રૂએ નાયબ બનાવવો વાજિબ રહેશે.

(૬૭) નાયબ બનાવવા અંગે સ્પષ્ટ છે કે મીકાતથી નાયબ બનાવવો પૂરતો છે અને પોતાના શહેરથી નાયબ બનાવવો જરૂરી નથી.

(૬૮) જે શખ્સ નાઝિમ્મે હજ વાજિબ હોય, જો

તે હજના અહેરામ પછી હરમમાં મરી જાય તો આ ઈસ્લામી હજ માટે પૂરતી ગણાશે ચાહે તેની હજ તમત્તોઅ હોય, કિરાન હોય યા ઈફ્રાદ અને જો ઉમરા તમત્તોઅની વચ્ચે મરી જાય તો પણ હજના માટે પૂરતું ગણાશે અને તેની કઝા વાજિબ નથી. પણ જો તેની પહેલાં મરી જાય તો કઝા પઢાવવી વાજિબ છે, ચાહે અહેરામ બાંધ્યા પછી હરમમાં દાખલ થવા પહેલાં મરે અથવા હરમમાં દાખલ થયા પછી એહરામ વગર અને ઝાહેર છે કે, આ હુકમ ઈસ્લામી હજ માટે ખાસ છે અને એ હજ જે નઝર અથવા ઈફ્સાદ (કોઈની હજ બાતિલ હોવાના) કારણે વાજિબ થઈ હોય તેના પર આ હુકમ લાગું નહીં પડે. બલ્કે ઉમરા મુફ્રર્દામાં પણ આ હુકમ નહીં લાગુ થાય. એ આધારે તેઓમાંથી કોઈ એક પર પણ પૂરતી હોવાનો હુકમ નથી લગાવી શકાતો. પરંતુ જો કોઈ એહરામ બાંધ્યા પછી મરી જાય અને હજ પહેલેથી તેના પર વાજિબ ન હોય તો જો તે હરમમાં દાખલ થયા પછી મરી જાય તો તેની હજ ઈસ્લામી હજ

ગણાશે. પણ જો હરમમાં દાખલ થવા પહેલાં મરે તો ઝાહિર છે કે, તેના તરફથી તેની કઝા વાજિબ નથી.

(૬૯) મુસ્તતીઅ કાફિર પર હજ વાજિબ છે, પણ જ્યાં સુધી કાફિર છે તેની હજ સહી નહીં ગણાય અને જો ઈસ્તેતાઅત ખતમ થઈ જવા પછી મુસલમાન થાય તો તેના પર વાજિબ નથી.

(૭૦) મુરતદ (જે મુસલમાન ઈસ્લામથી ફરી જાય) પર હજ વાજિબ છે, પરંતુ જો મુરતદની સ્થિતિમાં હજ કરે તો સહી નથી. પરંતુ તૌબા કરવા પછી હજ કરે તો સહી થાશે અને અકવા એ છે કે ઉપરોક્ત હુકમ મુરતદે ફિતરી પર પણ છે.

(૭૧) જો કોઈ મુસલમાન શિયા ન હોય અને હજ કરે અને પાછળથી શિયા થઈ જાય તો ફરીવાર હજ પઢવી વાજિબ નથી. પરંતુ આ હુકમ એ સ્થિતિમાં છે, જ્યારે પોતાના મઝહબ પ્રમાણે સહી હજ કરી હોય. એવી જ રીતે તેણે શીઆ મઝહબ પ્રમાણે હજ અંજામ

આપી હોય અને કુરબતની નિય્યત કરી હોય તો હજ સહી ગણાશે.

(૭૨) જ્યારે કોઈના પર હજ વાજિબ હોય અને તે તેને બજાવી લાવવામાં વિલંબ કે આળસ કરે ત્યાં સુધી કે તેની ઈસ્તેતાઅત ખતમ થઈ જાય તો જે રીતે પણ શક્ય હોય હજને અદા કરવી વાજિબ છે. ભલે કષ્ટ અને શ્રમ ઊઠાવવા પડે. જો હજની પહેલાં મરી જાય તો વાજિબ છે કે તેણે છોડેલા માલમાંથી હજની કઝા કરાવે અને જો કોઈ તેના મરવા પછી વિના વળતર તેના તરફથી હજ અંજામ આપે તો પણ સહી અને પૂરતું છે.

હજની વસિયત

જે શખ્સ મરવા પડયો હોય અને તેના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય તો જો તેની પાસે એટલા પ્રમાણમાં માલ હોય જે હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય તો તેના પર

લાઝિમ છે કે એવો બંદોબસ્ત કરે કે તેને સંતોષ થઇ જાય કે તેના મરવા પછી તેના તરફથી હજ અદા કરવામાં આવશે. ચાહે સાક્ષીઓની મોજૂદગીમાં વસિયત કરે. પરંતુ જો તેની પાસે કોઇ માલ ન હોય અને સંભવ હોય કે કોઇ તેના તરફ વળતર વિના હજ અદા કરી દેશે તો પણ વસિયત કરવી વાજિબ છે. કોઇના પર હજ ચઢેલી વાજિબ હોય અને જો તે મરી જાય તો વાજિબ છે કે હજની કઝા તેણે છોડેલા મૂળ માલમાંથી કરાવવામાં આવે, ભલે તેણે વસિયત ન કરી હોય. એવી જ રીતે તેણે વસિયત તો કરી હોય પણ હજના ખર્ચાનો ત્રીજા ભાગ (એક તૃત્યાંશ)માંથી ખાસ અલગ કાઢયા ન હોય તો એ સંજોગમાં પણ હજના ખર્ચાઓ મૂળ માલમાંથી લેવામાં આવશે. અને જો હજની વસિયત પણ કરી હોય અને તેના ખર્ચાને છોડેલા માલના ત્રીજા ભાગમાંથી લેવાની શરત પણ કરી હોય તો જો ત્રીજા ભાગનો માલ હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય તો વાજિબ છે કે હજ ત્રીજા ભાગના માલમાંથી કરવામાં

આવે અને બાકી વસિયતો પર હજને પ્રાથમિકતા રહેશે. અને જો ત્રીજા ભાગનો માલ હજના ખર્ચાઓ માટે પૂરતો ન હોય તો કમીને મૂળ વારસામાંથી પૂરી કરવામાં આવશે.

(૭૪) જો કોઇ શખ્સ જેના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ વાજિબ હોય, મરી જાય અને તેનો કંઇક માલ બીજા કોઇ પાસે અમાનત રૂપે રાખ્યો હોય તો કહેવામાં આવ્યું છે કે, જો અમાનતદારને શંકા હોય કે જો માલ વારસોને પાછો આપશે તો વારસો મરહૂમ વતી હજ અંજામ નહીં આપે તો અમીનના માટે જાએઝ છે બલ્કે વાજિબ છે કે, તે પોતે અથવા કોઇને નાયબ બનાવી મરહૂમ વતી હજ અંજામ આપે અને જો માલ હજના ખર્ચાઓથી વધારે હોય તો વધારાનો માલ વારસોને પાછો કરે પરંતુ આ હુકમ ઇશ્કાલથી ખાલી નથી.

(૭૫) જો કોઇ શખ્સ જેના ઝિમ્મે

ઇસ્લામી હજ હોય, મરી જાય અને તેના પર ખુમ્સ અથવા ઝકાત પણ વાજિબ હોય, અને છોડેલ માલ ઓછો હોય તો જે માલ પર ખુમ્સ અથવા ઝકાત વાજિબ હોય તે માલમાંથી ખુમ્સ અથવા ઝકાત કાઢવામાં આવશે એ ખુમ્સ અથવા ઝકાત તેના ઝિમ્મે હોય પણ તે માલ મોજૂદ ન હોય જેના પર ખુમ્સ અને ઝકાત વાજિબ હતા તો પછી હજને પ્રાથમિકતા આપવામાં અવાશે. અને જો તેના પર કોઇ કરજો હોય તો બઇદ નથી કે કરજને હજ પર પ્રાથમિકતા આપવામાં આવે.

(૭૬) જો કોઇ મરી જાય અને તેના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય તો જ્યાં સુધી હજ મરવાવાળા પર બાકી હોય, તેના વારસોને છોડેલો માલ એવી રીતે વાપરવો જાઇઝ નથી જે મય્યતની કઝા હજ અદા કરાવવામાં અંતરાય રૂપ હોય અને તેનાથી ફરક નથી પડતો કે હજના ખર્ચાઓ છોડેલા માલની બરાબર હોય કે તેનાથી કમ, અલબત્તા જો હજના

ખર્ચા છોડેલા માલ કરતા ઓછા હોય તો વધારાની રકમ વાપરવામાં કોઇ હરજ નથી, ભલે આમ વાપરવાથી વધારાની રકમ નષ્ટ થઇ જાય.

(૭૭) જો મરવાવાળાના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય અને તેણે છોડેલા માલ હજના ખર્ચા માટે પૂરતા ન હોય તો જો તેના ઝિમ્મે કોઇ કરજ અથવા ખુમ્સને ઝકાત હોય તો વાજિબ છે કે તેણે છોડેલો માલ તે અદા કરવામાં ખર્ચ કરવામાં આવે. પરંતુ જો કોઇ કરજો વગેરે ન હોય તો તેણે છોડેલો માલ તેના વારસો માટે રહેશે. અને વારસો પર વાજિબ નથી કે હજ અદા કરાવવા માટે હજના ખર્ચા પોતાના માલમાંથી પૂરા કરે.

(૭૮) જો મરવાવાળાના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય તો નાયબ તેના વતનથી જ બનાવવો વાજિબ નથી. બલ્કે મીકાતથી નાયબ બનાવવો પૂરતો છે ભલે પછી તે મીકાત મક્કાની વધારે નઝદીક હોય. જો કે એહવત એ છે કે મરવાવાળાના

વતનથી નાયબ બનાવવામાં આવે. જો મરવાવાળાએ છોડેલ માલ હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય તો કોઇ પણ મીકાતથી નાયબ બનાવી શકાય છે. બલ્કે જે મીકાતથી ઉજરત અને ખર્ચો ઓછો હોય તે મીકાતથી નાયબ બનાવવામાં આવે, જો કે મુસ્તહબ એહતેયાત એ છે કે, જો માલ પૂરતો હોય તો તેના શહેરથી નાયબ બનાવવામાં આવે, એ સ્થિતિમાં વધારાની ઉજરત બાલિગ વારસોની રજાથી તેઓના ભાગના માલમાંથી અદા કરવામાં આવે, નાબાલિગ વારસોના ભાગમાંથી નહીં.

(૭૯) જો મરવાવાળાના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય અને તેણે છોડેલા માલ હજના ખર્ચા માટે પૂરતો હોય તો એહતીયાતે વાજિબ એ છે કે, હજ અદા કરવામાં જલદી કરવામાં આવે, તેના માલથી ચાહે કોઇને ઉજરત પર હજ માટે મોકલવો પડે, જો પ્રથમ વરસે મીકાતથી અજીર ન મળે તો એહતેયાતે વાજિબ એ છે કે, તેના વતનથી નાયબ અને અજીર મુકર્રર

કરવામાં આવે અને બીજા વરસ સુધી ઢીલ ન કરે ચાહે એ ખબર હોય કે આવતા વરસે મીકાતથી અજીર મળી જશે અને આ સૂરતમાં (જ્યારે કે નાયબને વતનથી નક્કી કરે) મીકાતથી વધારે ખર્ચો નાબાલિગ વારસોના ભાગમાંથી નથી લઇ શકાતો.

(૮૦) જો મરવાવાળાના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય અને તેણે છોડેલ માલ હજના ખર્ચા માટે પુરતો હોય અને (હજે બદલ માટે) નાયબ સામાન્ય નિયમથી વધારે કિમત પર જ મળવો શક્ય હોય તો એહતીયાતે વાજિબ એ છે કે, વધારે કિમત આપી નાયબ બનાવવામાં આવે. અને વારસો વારસાનો ભાગ વધારે મેળવવા માટે આવતા વરસ સુધી ઢીલ નથી કરી શકતા. પરંતુ આ સંજોગોમાં નિયમથી વધારે કિમતને નાબાલિગ વારસોના ભાગમાંથી નથી લઇ શકાતો.

(૮૧) જો મરવાવાળાના અમુક વારસો

સ્વીકાર કરે કે તેના પર ઇસ્લામી હજ વાજિબ હતી અને બાકીના વારસો તેનો ઇન્કાર કરે તો માત્ર ઇકરાર કરવાવાળાઓ પર વાજિબ છે કે વારિસા ના ભાગના પ્રમાણમાં પોતાના ભાગમાંથી ખર્ચો આપે (દાખલા તરીકે ઇકરાર કરવાળાઓને ભાગે અર્ધો વારસો આવ્યો હોય તો તેઓ હજના ખર્ચાનો અર્ધો ભાગ આપે) એટલે જો આ પ્રમાણ હજના ખર્ચા માટે પૂરતું હોય ચાહે કોઇ બીજાના મેળવવાથી પૂરૂં થતું હોય અથવા કોઇ બીજી રીતે હજના ખર્ચા માટે પૂરતું હોય તો નાયબ બનાવવો વાજિબ થશે. નહિતર નહીં. અને ઇકરાર કરવાવાળાઓ પર પોતાના ભાગમાંથી અથવા પોતાના બીજા માલમાંથી કમી પૂરી કરવી વાજિબ નથી.

(૮૨) જો મરવાવાળાના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય અને જો કોઇ વળતર વગર તેના તરફથી હજ અંજામ આપે તો પૂરતું છે અને વારિસો માટે મરવાવાળાના માલમાંથી નાયબ બનાવવો વાજિબ નથી. એવી જ રીતે મરવાવાળો ત્રીજા ભાગના

માલમાંથી હજની વસિયત કરીને મરે અને કોઇ શખ્સ વળતર વિના તેના તરફથી હજ અંજામ આપે તો પુરતું છે અને ત્રીજા ભાગના માલમાંથી નાયબ બનાવવો વાજિબ નથી.પરંતુ હજના ખર્ચા જેટલો માલ ત્રીજા ભાગના માલમાંથી વારિસોને નહીં આપવામાં આવે બલ્કે મરવવાળાની દ્રષ્ટિમાં જે નેકીનું કામ હોય તેમાં વાપરવામાં આવશે.

(૮૩) જો મરવાવાળાના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય અને તેણે પોતાના શહેરથી નાયબ બનાવાની વસિયત કરી હોય તો તેના શહેરથી નાયબ બનાવવો વાજિબ છે. પરંતુ મીકાતની સરખામણીમાં વધારાનો ખર્ચો ત્રીજા ભાગના માલમાંથી આપવામાં આવશે. અને જો હજની વસિયત કરે, પરંતુ સ્થળ નક્કી ન કરે, તો મીકાતથી નાયબ બનાવવો પૂરતું છે. પણ એ કે કોઇ એવો સંકેત કે ઇશારો હોય જેનાથી જાહેર થાય કે મરવાવાળાનો ઇરાદો પોતાના શહેરથી નાયબ બનાવવાનો હતોઃ દાખલા તરીકે મરવાવાળો એટલો

માલ નક્કી કરે જે વતનથી હજના માટે પૂરતો હોય (તો તેના ઇરાદા પ્રમાણે અમલ કરવામાં આવે)

(૮૪) જો મરવાવાળો પોતાના શહેરથી હજની વસિયત કરે, પરંતુ વસી અથવા વારિસ મીકાતથી નાયબ બનાવે તો જો મરવાવાળાના માલમાંથી નાયબને ખર્ચો આપ્યો હોય તો આ ઇજારો બાતિલ થશે. પણ અજીરના હજ અંજામ આપવા પર મરવાવાળાની જવાબદારી પૂરી થઇ જશે.

(૮૫) જો મરવાવાળો કોઇ બીજા શહેરથી હજની વસિયત કરે દાખલા તરીકે વસિયત કરે કે નજફથી કોઇને નાયબ બનાવવામાં આવે તો એ વસિયત પર અમલ કરવો વાજિબ છે અને મીકાતથી વધારેના ખર્ચા ત્રીજા ભાગના માલમાંથી લેવામાં આવશે.

(૮૬) જો મરવાવાળો વસિયત કરે કે તેના તરફથી ઇસ્લામી હજ અંજામ આપવામાં આવે

અને તેના માટે ઉજરત નક્કી કરે તો તેના પર અમલ કરવો વાજિબ છે, એટલે જો ઉજરત સામાન્ય નિયમ મુજબ હોય તો મરવાવાળાના મૂળ માલમાંથી આપવામાં આવશે, નહિંતર નિયમથી વધારે પ્રમાણ ત્રીજા ભાગમાંથી આપવામાં આવશે.

(૮૭) જો મરવાવાળો કોઇ એવા નક્કી માલથી હજની વસિયત કરે, જેના વિશે વસીને ખબર હોય કે એ માલ પર ખુમ્સ અથવા ઝકાત વાજિબ છે તો વસી પર વાજિબછે કે પહેલા ખુમ્સ કાઢે અને પછી બાકીનો માલ હજ પર ખર્ચ કરે અને જો બાકી માલ હજના ખર્ચાઓ માટે પૂરતો ન હોય તો જરૂરી છે કે મૂળ માલમાંથી કમીને પૂરી કરે, એ શરતે કે ઇસ્લામી હજ હોય. પરંતુ જો વસિયત 'તઅદુદે મતલૂબ' પર અવલંબિત હોય. અર્થાત વસીયત કરવાવાળાની દ્રષ્ટિમાં બે વસ્તુ હોય એક એ સારૂ કામ કરવામાં આવે અને બીજું એ કે એ સારૂ કામ હજ હોય તો મરવાવાળાની દ્રષ્ટિમાં જે પણ સારૂ કામ હોય માલ તેમાં

વાપરવામાં આવે. અને વસીયત 'તઅદ્દુદે મતલૂબ'ની રૂએ ન હોય તો નક્કી માલથી બચનારી રકમ વારિસોમાં વહેંચી દેવામાં આવશે.

(૮૮) જો મરવાવાળાના તરફથી નાયબ બનાવવો વાજિબ થઇ જાય ચાહે વસીયતના કારણે અથવા કોઇ અન્ય કારણે તો એ શખ્સ (દાખલા તરીકે વસી અથવા વારિસ) જેના પર નાયબ બનાવવો વાજિબ હતો ગફલત કરે અને માલ બરબાદ થઈ જાય તો એ શખ્સ જામિન રહેશે અને તેના પર પોતાના માલમાંથી નાયબ બનાવવો વાજિબ છે.

(૮૯) જો એ જાણ થઇ જાય કે મરનાર પર હજ વાજિબ છે, પણ એ ખબર ન પડે કે તેણે અદા કરી છે કે નહીં તો કઝા કરાવવી વાજિબ છે અને તેનો ખર્ચો મૂળ માલમાંથી લેવામાં આવશે.

(૯૦) હજ માટે માત્ર નાયબ બનાવવાથી મરવાવાળો ઝિમ્મેદારીથી છૂટતો નથી,

એટલે જો ખબર પડે કે નાયબે હજ અદા નથી કરી, ચાહે કોઇ અંતરાયના કારણે અથવા વગર અંતરાયે તો બીજો નાયબ બનાવવો વાજિબ છે. અને તેનો ખર્ચો મૂળ માલમાંથી આપવામાં આવશે. જો ઉજરત મરવાવાળાના માલમાંથી આપી હોય અને તેને પાછી લેવી શક્ય હોય તો પાછી લેવામાં આવે.

(૯૧) જો અજીર અનેક હોય તો અઝહર એ છે કે, એવા શખ્સને અજીર બનાવવામાં આવે કે જેનું નાયબ બનવું મરવા વાળાના મોભા અને હેસિયતથી વિરૂદ્ધ ન હોય, ભલે બીજો શખ્સ ઓછી કિંમતે જવા પર રાજી હોય. અને નાયબ ત્રીજા ભાગમાં ઓછું આવી રહ્યું હોય અને તેઓ રાજી ન હોય : પરંતુ આ હુકમ એ સંજોગોમાં મુશ્કિલ છે જ્યારે ઉપરોકત રીતે અજીર બનાવવો બીજા માલી વાજિબો દાખલા તરીકે : કરજ અને ઝકાતથી જે મરવાવાળાને ઝિમ્મે હોય અથવા બિન માલી વાજિબો જેની મરવાવાળાએ વસિયત કરી હોય તેની સાથે ટકરાતો હોય.

(૯૨) નાયબને મરવાવાળાના શહેરથી અથવા મીકાતથી નાયબ બનાવવો વાજિબ છે અને તેમાં વારિસની તકલીદ અને ઇજતેહાદને દ્રષ્ટિ સમક્ષ રાખવામાં આવશે, નહિ કે મરવા વાળાની એટલે જો મરવવાળાનો અકીદો એ હોય કે પોતાના શહેરથી હજ વાજિબછે, જ્યારે કે વાસિનો અકીદો એ છે કે, મીકાતથી પણ નાયબ બનાવવો જાઇઝ છે તો વારિસ પર વાજિબ નથી કે તે મરવાવાળાના શહેરથી નાયબ બનાવે.

(૯૩) જો મરવાવાળાના ઝિમ્મે ઇસ્લામી હજ હોય પણ તેની મીરાસ કે છોડેલ માલ ન હોય તો વારિસ પર નાયબ બનાવવો વાજિબ નથી, પરંતુ મુસ્તહબ છે, ખાસ કરીને મરવાવાળાના નિકટના સગાઓ માટે મુસ્તહબ છે કે તેઓ મરવાવાળાને જવાબદારીથી મુક્ત કરાવે.

(૯૪) જો મરવાવાળો હજની વસિયત

કરે અને ખબર હોય કે આ હજ ઈસ્લામી હજ છે, તો જો ત્રીજા ભાગના માલમાંથી હજ કરાવવાની વસીયત ન કરી હોય તો પછી હજના ખર્ચાઓ મૂળ માલમાંથી લેવામાં આવશે અને જો ખબર હોય કે જે હજની વસિયત કરી છે તે ઇસ્લામી હજ નથી અથવા ઇસ્લામી હજ હોવા વિશે શંકા હોય તો પછી તેના ખર્ચા ત્રીજા ભાગના માલમાંથી લેવામાં આવશે.

(૯૫) જો મરવાવાળો હજની વસિયત કરે અને કોઇ ખાસ શખ્સને તે માટે નિયુક્ત કરે તો વસિયત પર અમલ કરવો વાજિબ છે. અને જો આ ખાસ શખ્સ સામાન્ય કરતાં વધારે ઉજરત માંગે તો ત્રીજા ભાગના માલમાંથી આપવામાં આવશે અને જો આ પણ શક્ય ન હોય તો અગર વસિયત તઅદુદે તલબના આધાર પર હોય (અર્થાત એ કે, વસિયતથી મરનારનો હેતુ એ છે કે હજ અંજામ અપાઇ જાય અને આ ખાસ વ્યક્તિ મારફત થાય એટલે બંને ચીઝો હોય) અથવા ઇસ્લામી હજની વસિયત કરવામાં આવી હોય

તો પછી કોઇપણ એવા શખ્સને નાયબ બનાવવો જોઇએ. જે સામાન્ય રીતે લેવાતી ઉજરત લેતો હોય.

(૯૬) જો મરવાવાળો હજની વસિયત કરે અને તેના માટે માલ પણ નક્કી કરે, પણ કોઇ એ કિંમત પર જવા રાજી ન હોય તો જો હજ ઇસ્લામી હજ હોય તો મૂળ માલમાંથી કમી પૂરી કરવામાં આવશે અને જો હજ ઇસ્લામી હજ સિવાય હોય તો અને વસિયત તઅદુદે મતલૂબ પર આધારિત હોય (એટલે વસિયતથી મય્યતની ગરજ બે વસ્તુ હોય એક એ કે કોઇ નેક કામ કરવામાં આવે અને બીજું એ કે નેક કામ હજ હોય) તો આ નક્કી માલને મરનારની દ્રષ્ટિમાં જે નેક કામ હતા તેના પર વાપરવામાં આવે, નહિતર વસિયત બાતિલ છે અને નક્કી માલ મીરાસમાં ગણાશે.

(૯૭) જો કોઇ પોતાનું ઘર એ શરતે વેચે કે ખરીદનાર આ કિંમતને તેના મરવા પછી હજ પર ખર્ચ કરે તો ઘરની કિંમત મીરાસનો ભાગ ગણાશે. અને

જો હજ ઇસ્લામી હજ હોય તો શરત લાઝિમ થઇ જશે. અને વાજિબ છે કે ઘરની કિંમત હજની ઉજરત પર વાપરે, પરંતુ ઉજરત નિયમ મુજબની હોય નહિતર વધારે પ્રમાણ ત્રીજા ભાગમાંથી લેવામાં અવાશે અને જો હજ ઇસ્લામી હજ સિવાયની હોય તો પણ શરત લાઝિમ છે અને હજ પૂરી ઉજરતને ત્રીજા ભાગના માલમાંથી લેવામાં આવશે અને જો ત્રીજા ભાગનો માલ હજના ખર્ચાઓ માટે પૂરતો ન હોય તો વધારાના ખર્ચમાં લાઝમી શરત નહીં રહે.

(૯૮) જો કોઇ શખ્સ પોતાનું ઘર એ શરત પર આપી દે કે તેના મરવા પછી તે તેના તરફથી હજ કરાવશે તો આ કરાર સહી અને લાઝિમ છે (અર્થાત) તેના પર અમલ કરવો જરૂરી છે અને આ ઘર માલિકની મિલકતમાંથી નીકળી જશે અને એ ઘરને મીરાસમાં ગણવામાં નહીં આવે, ભલે હજ મુસ્તહબ જ કેમ ન હોય અને વસિયતનો હુકમ આ ઘર પર લાગુ નહીં પડે. આ જ હુકમ એ સમયે પણ છે જ્યારે કોઇ પોતાનું

ઘર બીજા કોઇની મિલ્કતમાં એ શરતે આપે કે તેના મરવા પછી તે એને વેચી ઘરની કિંમતથી તેના તરફથી હજ કરાવશે. આ બધી સૂરતો સહી અને લાઝિમ છે ચાહે એ વસ્તુ જેને શરત કરવામાં આવી છે મુસ્તહબ અમલ જ કેમ ન હોય અને વારિસોનો ઘર પર કોઇ હક નહીં રહે. જો એ શખ્સ જેને સાથે શરત કરી હતી, શરતની વિરૂદ્ધતા કરે તો વારિસો મામલો ખતમ કરવાનો અધિકાર નથી ધરાવતા. પરંતુ મરવાવાળાનો સરપરસ્ત ચાહે તે વસી હોય કે હાકિમે શરઅ મામલો ખતમ કરી દે તો માલ મરવાવાળાની મિલકતમાં પાછો ફરશે અને મીરાસનો ભાગ બની જશે.

(૯૯) જો વસી (એ શખ્સ જેના નામ પર વસિયત કરવામાં આવી છે) મરી જાય અને ખબર ન પડે કે વસીએ મરવા પહેલા કોઇને નાયબ બનાવ્યો છે કે નહીં તો મૂળ માલમાંથી નાયબ બનાવવો વાજિબ છે, એ શરતે કે, હજ ઇસ્લામી હજ હોય, પણ જો હજ ઇસ્લામી હજ સિવાય બીજી કોઇ હજ હોય તો પછી

ત્રીજા ભાગના માલમાંથી નાયબ બનાવવામાં આવશે અને જો વસીએ હજના ખર્ચા પ્રમાણે માલ લીધો હોય અને તે માલ મોજૂદ પણ હોય તો તેને પાછો લેવામાં અવાશે. ભલે એ સંભવ હોય કે વસીએ પોતાના માલથી નાયબ બનાવી દીધો હશે. અને પાછળથી પોતાના માલના બદલામાં મરવાવાળાના માલમાંથી લીધો હશે. અને જો માલ મોજૂદ ન હોય તો વસી જામિન નહીં થાય. એટલા માટે કે સંભવ છે કે માલ બેપરવાઇ વગર બરબાદ થઇ ગયો હોય.

(૧૦૦) જો વસીથી બેપરવાઇ વગર માલ બરબાદ થઇ જાય તો તે જામિન નથી અને જો હજ ઇસ્લામી હજ હોય તો વાજિબ છે કે બાકી છોડેલા માલમાંથી નાયબ બનાવવામાં આવે જો બાકી માલ વારિસોમાં વહેંચાઇ ગયો હોય તો તેઓના ભાગના પ્રમાણમાં ઉજરત માટે તેઓ પાસેથી પાછો લેવામાં આવશે. આ જ હુકમ એ સૂરતમાં પણ છે જ્યારે કોઇ હજ માટે નાયબ બને અને હજ અદા કરવા પહેલા મરી

જાય અને તેણે કોઇ માલ છોડયો ન હોય અને હોય તો તેનાથી પાછો લેવો શકય ન હોય.

(૧૦૧) જો વસીથી નાયબ નક્કી કરવા પહેલા માલ બરબાદ થઇ જાય અને ખબર ન પડે કે વસીએ લાપરવાહી કરી હતી કે નહીં, તો વસીથી એ માલના બદલે માલ લેવો જાઇઝ નથી.

(૧૦૨) જો મરવાવાળો ઇસ્લામી હજની સિવાય કોઇ હજના માટે નક્કી માલની વસિયત કરે અને સંભવ હોય કે આ નક્કી માલ ત્રીજા ભાગથી વધારે છે તો આ પ્રમાણમાં માલ વારિસોની રજા વગર વાપરવો જાઇઝ નથી.

નયાબતના હુકમો

(૧૦૩) હજના નાયબમાં ત્રણ શરતો હોવી જરૂરી છે.

૧. બલૂગ : નાબાલિગ બાળકનું કોઇ બીજા માટે

ઇસ્લામી હજ અથવા કોઇ બીજી હજે વાજિબ પઢવી પૂરતી નથી. બલ્કે એહવત પ્રમાણે સમજદાર બાળક (અર્થાત સારા નરસાની પરખ રાખનાર)ના માટે આજ હુકમ છે, પરંતુ મુસ્તહબી હજમાં બઇદ નથી કે વલીની ઇજાઝતથી સમજદાર બાળકનું નાયબ બનવું સહી હોય.

૨. અકલ : પાગલ શખ્સને નાયબ બનાવવું પૂરતું નથી ચાહે દીવાનગી કાયમી હોય અથવા કદી કદી તેના દોરા પડતા હોય અને તે દોરાની હાલતમાં હજ કરે. અલબત્તા સફીહને (કમ અક્કલને) નાયબ બનાવવામાં કોઇ હરજ નથી.

૩. ઇમાન : ઇમામોની ઇમામતનો ઇન્કાર કરનાર ગેર મોમિનને નાયબ બનાવવું પૂરતું નથી. અને જો તે આપણા મઝહબ પ્રમાણે હજ કરે તો પણ એહવત પ્રમાણે કાફી નથી.

૪. ફારિગુઝિઝમ્મા : અર્થાત જાણતો હય કે જે

વરસે તેણે નયાબતની હજ અદા કરવાની છે એ વરસે તેના ઝિમ્મે કોઇ અન્ય વાજિબ હજ નથી. અથવા તેનાથી ગાફિલ નથી. પરંતુ જો વાજિબ હોવાનું ન જાણતો હોય અથવા તેનાથી ગાફિલ હોય તો એવા શખ્સને નાયબ બનાવવામાં કોઇ હરજ નથી.

આ શરત ઇજારો સહી હોવાની શરત છે ન કે નાયબની હજ સહી હોવાની. એટલે કે સંજોગમાં જયારે કે નાયબ પર હજ વાજિબ હોય અને તે કોઇના તરફથી હજ કરે તો જેની હજ કરી છે એ તો જવાબદારીથી મુક્ત થઇ જશે, પરંતુ નાયબ નક્કી કરેલ ઉજરતના બદલે સામાન્ય ઉજરતનો હકદાર રહેશે.

(૧૦૪) નાયબમાં અદાલતના બદલે હજ અંજામ આપવાના સબંધમાં મનૂબ અન્હૂ (જેની નયાબતમાં હજ કરી રહ્યો છે)નું સંતોષી હોવું જરૂરી છે. ભરોસા પાત્ર ન હોય તેવા નાયબના હજ અંજામ દેવાના સંબંધમાં ખબર પૂરતી ગણવામાં ઇશ્કાલ છે.

(૧૦૫) મનૂબ અન્હૂ (જેના વતી હજ કરી રહ્યો છે) ના ઝિમ્મેદારીથી મુકત થવા માટે નાયબનું સહી રીતે હજ કરવું જરૂરી છે. એટલે નાયબ માટે જરૂરી છે કે તે હજના આમાલ અને હુકમોને સહી રીતે જાણતો હોય, ભલે કોઇ બીજા શખ્સના માર્ગદર્શનથી હજના આમાલ અદા કરતી વખતે જ જાણી લે. જ્યારે શક થાય કે નાયબ હજના આમાલ સહી રીતે બજાવી લાવ્યો છે કે નહીં તો ચાહે આ શક એ કારણે હોય કે ખુદ નાયબનું હજના હુકમો અને આમાલનું જાણવું શંકાશીલ હોય તો બઇદ નથી કે હજને સહી સમજવામાં આવે.

(૧૦૬) સમજદાર બાળકની નયાબત થઇ શકે. જેવી રીતે દીવાના માણસની. બલ્કે દીવાના શખ્સને જો દોરો કદી કદી પડતો હોય અને ખબર હોય કે હમેશા હજના દિવસોમાં પાગલપણાનો દોરો પડે છે, તો તંદુરસ્તીના સમયમાં નાયબ બનાવવો વાજિબ છે, એવી જ રીતે એ સ્થિતિમાં પણ નાયબ બનાવવો

વાજિબ છે, જ્યારે તંદુરસ્તીની હાલતમાં હજ તેના પર વાજિબ થઇ ચુકીયો હોય અને ચાહે મરવા સમયે પાગલપણાની સ્થિતિમાં હોય.

(૧૦૭) નાયબ અને મનૂબ અન્હૂ એક જ જાતિના હોવા જરૂરી નથી. એટલે ઓરતના તરફથી મર્દ અને મર્દના તરફથી ઓરતનું નાયબ બનવું સહી છે.

(૧૦૮) સરૂરા (જે પ્રથમવાર હજ કરી રહ્યો હોય) ગેર સરૂરા અને સરૂરા બંને તરફી નાયબ બની શકે છે. ચાહે નાયબ અથવા મનૂબ અન્હૂ મર્દ હોય કે ઓરત. કહેવામાં આવ્યું છે કે સેરૂરાને નાયબ બનાવવો મકરૂહ છેઃ પરંતુ આ કરાહત સાબિત નથી. બલ્કે એવા શખ્સ માટે જે માલી ઇસ્તેતાઅત હોવા છતાં હજ ન કરી શકતો હોય. બઇદ નથીકે સેરૂરાને નાયબ બનાવવો અવલા અને વધારે સારૂ હોય. જેમકે એ શખ્સ જેના પર હજ વાજિબ અને સાબિત હોય અને મરી જાય તો અવલા અને વધારે સારૂ એ છે કે

સેફ્રાને તેના તરફથી નાયબ બનાવવામાં આવે.

(૧૦૯) મનૂબ અન્હૂનું મુસલમાન હોવું શરત છે. એટલે કાફર તરફથી નયાબત સહી નથી. જો કાફર ઇસ્તેતાઅતની સ્થિતિમાં મરી જાય અને તેના વારિસો મુસલમાન હોય તો તેઓ પર વાજિબ નથી કે તેના તરફથી હજ પઢાવે. એવી જ રીતે નાસબી હોય તો તેની નયાબત પણ જાઇઝ નથી. એ સિવાય કે તે નાસબી બાપ હોય. બાપ સિવાય બાકી સગાઓ તરફથી નાયબ બનાવવામાં ઇશ્કાલ છે. પરંતુ હજ અદા કરી તેનો સવાબ તેઓને હદિયો કરવામાં કોઇ હરજ નથી.

(૧૧૦) જીવતા શખ્સની મુસ્તહબ્બી હજમાં નયાબત થઇ શકે છે, ચાહે ઉજરત લઇને હોય કે વગર ઉજરતે. એવી જ રીતે જો વાજિબ હોય અને પોતે અંજામ આપવાથી લાચાર હોય તો જેમ પહેલા બયાન થઇ ચૂકયું છે, નાયબ બનાવવામાં કોઇ હરજ નથી.

પરંતુ એ સિવાય જીવતા શખ્સની નયાબત જાઇઝ નથી. મરેલા શખ્સની દરેક સ્થિતિમાં નયાબત જાઇઝ છે ચાહે વળતર લઇને હોય કે વિના વળતર. ચાહે વાજિબ હોય કે મુસ્તહબ.

(૧૧૧) નયાબત સહી હોવામાં નયાબતનો ઇરાદો (નિય્યત) જરૂરી છે. અર્થાત મનૂબ અન્હૂને કોઇ પણ રીતે મખ્સૂસ અને નક્કી કરે. અલબત્તા નામ લઇને નક્કી કરવું જરૂરી નથી. તો પણ બધા મવાતિન અને મવાકિફમાં એમ કરવું મુસ્તહબ છે.

(૧૧૨) જેવી રીતે કોઇની નયાબતી હજ વળતર લઇને કે મફ્ત અંજામ આપવી સહી છે એવી રીતે જોઆલા અથવા કોઇ કરાર અને મામલામાં શરત રાખવાથી અથવા કોઇ બીજી રીતે પણ નયાબત સહી છે.

(૧૧૩) ઝાહેર છે કે, નાયબની હેસિયત

એવા શખ્સની જેમ છે જે પોતે પોતાની હજ કરી રહ્યો હોય, પણ અમુક હજના આમાલને તદ્દન અને નક્કી રીતે સહી અંજામ ન દઇ શકતો હોય. એટલે નાયબની હજ અમુક મોકાઓ પર સહી થાશે અને મનૂબ અન્હૂ ઝિમ્મેદારીથી મુકત થઇ જશે, જ્યારે કે કેટલાક બીજા પ્રસંગોમાં બાતિલ થાશે. એટલે જો અરફાતમાં ઇખ્તેયારી વકૂફથી લાચાર હોય અને ઇઝતેરારી વકૂફ અંજામ દે તો તેની હજ સહી રહેશે. અને મનૂબ અન્હૂ ઝિમ્મેદારીથી મુકત થઇ જશે. પરંતુ જો બંને વુકૂફોથી લાચાર હોય તો તેની હજ બાતિલ છે અને એવા શખ્સને નાયબ બનાવવો જેના માટે પ્રથમથી જ જાણકારી હોય કે આ ઇખ્તેયારી અમલ બજાવી નહીં શકે, એહતેયાતની રૂએ જાઇઝ નથી ત્યાં સુધી કે વળતર વિના પણ કોઇના તરફથી હજ કરે તો તેના અમલને પૂરતો ગણવો મુશ્કિલ છે. અલબત્તા એવા શખ્સને નાયબ બનાવવામાં કોઇ હરજ નથી કે જેના વિશે જાણકારી હોય કે તે એહરામની હરામ બાબતો દાખલા

તરીકે : છાયામાં રહેવું અથવા કોઇ અન્ય હરામ ચીઝમાંથી કોઇને આચરશે, ચાહે કોઇ બહાના હેઠળ અથવા વગર બહાને. એવી રીતે એ શખ્સને પણ નાયબ બનાવવામાં કોઇ હરજ નથી કે જેના વિશે જાણકારી હોય કે હજની એવી વાજિબ બાબતો છોડી દેશે જેના કારણે હજના સહી હોવામાં નુકશાન નથી થતું ચાહે તેને જાણી જોઇને છોડવામાં આવે દાખલા તરીકે તવાફુન્નિસા અથવા અગિયારમી અને બારમી રાત મિનામાં વિતાવવી.

(૧૧૪) જો નાયબ એહરામ બાંધવા પહેલા મરી જાય તો મનૂબ અન્હૂ ઝિમ્મેદારીથી મુક્ત નહીં થાય. એટલે જો નાયબ બનાવવો વાજિબ હોય તો જરૂરી છે કે કોઇ બીજા શખ્સને નાયબ બનાવવામાં આવે. પરંતુ જો એહરામ બાંધવા પછી અને હરમમાં દાખલ થયા પછી મર્યો ; તો એહવત છે કે મનૂબ અન્હૂ ઝિમ્મેદારીથી મુકત થઇ જશે. અને આ હુકમમાં ઇસ્લામી હજ અને બીજી હજો બરાબર છે. પરંતુ આ

હુકમ એ સમયે છે જયારે નાયબ ઉજરત લઇને હજ પર ગયો હોય, પણ જો ઉજરત વગર હજ કરી રહ્યો હોય તો પછી મનૂબ અન્હૂનું ઝિમ્મેદારીથી મુકત થવું ઇશ્કાલથી ખાલી નથી.

(૧૧૫) જો અજીર એહરામ બાંધવા અને હરમમાં દાખલ થવા પછી મરણ પામે, જ્યારે કે તેને મરનારને ઝિમ્મેદારીથી મુક્ત કરવા માટે નાયબ બનાવ્યો હોય તો આ અજીર પૂરી ઉજરતનો હકદાર થાશે. પરંતુ જો તમે હજના આમાલ અંજામ આપવા માટે નાયબ અને અજીર બનાવ્યો હોય અને ઇજારામાં એકથી વધારે ચીઝો દ્રષ્ટિ સમક્ષ રાખવામાં આવી હોય (અર્થાત બે હેતુઓ હોય એક એ કે ઝિમ્મેદારીથી મુક્ત થઇ જશે અને બીજું એ કે આમાલ અંજામ અપાઇ જાય.) તો પછી જેટલા આમાલ અંજામ આપ્યા હોય તેના પ્રમાણમાં ઉજરતનો હકદાર રહેશે. (દાખલા તરીકે : જો ત્રીજા ભાગના આમાલ અંજાબ આપ્યા હોય તો એક ત્રત્યાંશ ઉજરતનો હકદાર રહેશે) પરંતુ જો અજીર

(નાયબ) એહરામના પહેલા મરી જાય તો ઉજરતમાંથી કંઇ નહીં મળે. અલબત્તા જો અમલના પ્રથમ કાર્યો પણ (મામલા) ઇજારામાં દાખલ હોય. અર્થાત ઇજારામાં બે બાબતો ઉદ્દિશિત હોય એક આમાલ અંજાબ આપવા બીજું પ્રાથમિક વિધિઓ પતાવવી તો એ સમયે જેટલા પ્રમાણમાં પ્રાથમિક વિધિઓ પતાવી હશે એટલા પ્રમાણમાં ઉજરતનો હકદાર રહેશે.

(૧૧૬) જો કોઇને શહેરથી હજ કરવા માટે અજીર બનાવવામાં આવે પણ રસ્તો નક્કી ન કરવામાં આવે તો અજીરને અધિકાર છે કે, જે રસ્તેથી ઇચ્છે જાય અને જો રસ્તો નક્કી કરવામાં આવ્યો હોય તો અવગણના જાઇઝ નથી. પરંતુ જો અજીર અવગણના કરી હજના આમાલ બજાવી લાવે તો જો રસ્તો ઇજારામાં શરત હોય ન કે તે ઇજારાનું અંગ હોય તો અજીર પૂરી ઉજરતનો હકદાર ઠરશે. જયારે કે નાયબ બનાવવા વાળાને મામલો રદ કરવાનો હક પ્રાપ્ત હશે. અને રદ કરવાની સૂરતમાં અજીર સામાન્ય નિયમ

મુજબ ઉજરતના હકદાર રહેશે. અને જો માર્ગને હજના આમાલના એક અંગ તરીકે ઇજારો કરવામાં આવ્યો હોય તો તે એ સમયે પણ નાયબ બનાવવાળાને મામલો ખતમ કરવાનો હક પ્રાપ્ત રહેશે. અને મામલો ખતમ કરવાના સંજોગોમાં અજીર એ આમાલની જેને અંજામ આપી ચૂક્યો હોય. સામાન્ય ઉજરત લેશે અને માર્ગ વટાવવાની ઉજરત નહીં અને જો મામલો ખતમ ન કરે તો પછી પૂરી નક્કી થએલ ઉજરતનો હકદાર રહેશે. પરંતુ નાયબ બનાવનારને અજીરથી નક્કી થએલ માર્ગે ન જવાના સંજોગોમાં બાકીના પૈસા પાછા લેવાનો હક છે.

(૧૧૭) જો કોઇ નક્કી વારસામાં કોઇની હજ પોતે અંજામ દેવા માટે નાયબ બને તો એ જ વરસમાં બીજા શખ્સની હજ પોતે અંજામ આપવા માટે નાયબ નથી બની શકતો. પરંતુ બંને ઇજારાના વરસ અલગ હોય અથવા એકમાં અથવા બંનેમાં જાતે અંજામ આપવાની શરત ન હોય તો બંને ઇજારા સહી ગણાશે.

(૧૧૮) જો કોઇ શખ્સ કોઇ નક્કી વરસમાં કોઇની હજ અંજામ આપવા માટે અજીર બને તો જાઇઝ નથી કે તે નાયબ બનાવનારની રજા વગર એ હજને નક્કી વરસ પહેલા અથવા પછી અંજામ આપે. એટલે જો ઢીલ કરી દે તો જો કે મનૂબ અન્હૂ (જેના તરફથી હજ કરવામાં આવી છે) ઝિમ્મેદારીથી મૂકત થઇ જશે, પરંતુ નાયબ બનાવનારને મામલો ખતમ કરવાનો અધિકાર રહેશે. એટલે ઇજારો ખતમ કરવાના સંજોગોમાં અજીર કોઇ પણ ઉજરતનો હકદાર નહીં રહે. અને આ એ સંજોગોમાં છે જયારે ઇજારો નક્કી થએલ વરસમાં હજ કરવાનો હોય. પરંતુ ઇજારો તો હજ કરવાનો હોય અને વરસ માત્ર શરત રૂપે હોય તો નાયબ નિયમ પ્રમાણે ઉજરતનો હકદાર રહેશે. બલ્કે ઇજારો ખતમ કરવાની સૂરતમાં અજીર નક્કી થએલ ઉજરતનો હકદાર ઠરશે. તેનાથી ઉલ્ટું જો ઇજારો નક્કી થએલ વર્ષમાં હજ કરવાનો હોય અને અજીર તેની અવગણના કરે તો તેના પરિણામે બચી જનારી રકમનો માંગવાનો

હક નાયબ બનાવવાવાળાને પ્રાપ્ત છે.

એવી જ રીતે અગર અજીર હજને ઠરાવેલ વરસથી પહેલા અંજામ આપી દે અને જે હજના માટે ઇજારો કર્યો હોય તે ઇસ્લામી હજ હોય તો મનૂબ અન્હૂ ઝિમ્મેદારીથી મુક્ત થઇ જશે. જો કે અજીરે નક્કી વરસ પહેલા અંજામ આપી છે અને હવે કેમકે મનૂબ અન્હૂ તો ઝિમ્મેદારીથી મુકત થઇ ગયો છે એટલે ઠરાવેલ વર્ષમાં હજ અંજામ આપવી શકય જ નથી, તો ઉજરત સંબંધે એજ હુકમ છે જે એ પહેલા ઢીલની સૂરતમાં બયાન થઇ ચૂક્યું છે.

અને જો આમ ન હોય એટલે મુસ્તહબ હજ અંજામ આપવા માટે અજીર બનાવવામાં આવ્યો હોય કે દાખલા તરીકે આવતા વરસે હજ અંજામ આપશે અજીર એજ વરસે અંજામ આપી દે તો જો ઇજારો ઠરાવેલ વરસમાં અંજામ આપવાનો હોય તો અજીર ઉજરતનો હકદાર નહીં રહે. બલ્કે વાજિબ છે કે, હજ

ઠરાવેલ વરસમાં અંજામ આપે અને જો ઇજારામાં વરસ માત્ર શરત રૂપે હોય તો પણ આ જ હુકમ છે, એ શરતે કે, અજીરે આ શરતને ખતમ ન કરી દીધી હોય અને જો (નક્કી થયેલ વરસે હજ કરવાની શરત રદ) કરી દીધી હોય તો પછી અજીર નક્કી થએલ કિમતનો હકદાર રહેશે.

(૧૧૯) જો અજીર દુશ્મનના રોકવાથી અથવા બીમારીના કારણે હજના આમાલ બજાવી ન શકે તો તેનો હુકમ ખુદ પોતાની હજ અંજામ દેવાવાળા ઇન્સાનની જેમ છે, જે દુશ્મન કે બીમારીના કારણે પોતાની હજ ન અંજામ આપી શકે જેની વિગત આગળ ઉપર બયાન થશે. એટલે જો હજનો ઇજારો એ જ વરસ માટે બંધાયો હતો તો ઇજારો ખતમ થઇ જશે. અને જો એ વરસની કેદ નહોતી તો હજ તેના ઝિમ્મે બાકી રહેશે. પરંતુ જો સાલનું નક્કી હોવું શરતના રૂપમાં હતું તો અજીર બનાવવાવાળાને ''ખયારે તખલ્લુફ'' (શરત ભંગના સંજોગમાં અધિકાર) પ્રાપ્ત થઇ જશે.

(૧૨૦) નાયબ કોઇ એવું કામ કરે જેના કારણે કફ્ફારો વાજિબ થાતો હોય તો કફ્ફારો પોતાના માલમાંથી અદા કરશે. ભલે પૈસા લઇને નાયબ બન્યો હોય કે વગર પૈસે.

(૧૨૧) જો કોઇને હજના માટે નક્કી ઉજરત પર નાયબ બનાવવામાં આવે અને ઉજરત હજના ખર્ચાથી ઓછી નીકળે, તો આજીર પર ઉજરત પૂરી કરવી વાજિબ નથી. એવી જ રીતે હજના ખર્ચાથી વધારે નીકળે તો પાછા લેવાનો હક પણ નથી.

(૧૨૨) જો કોઇને વાજિબ અથવા મુસ્તહબ હજ માટે નાયબ બનાવવામાં આવે અને નાયબ મશઅરના પહેલા પોતાની હજને સંભોગથી બાતિલ કરી નાખે તો તેના પર વાજિબ છે કે, હજ પૂરી કરે અને આ હજથી મનૂબ અન્હૂ ઝિમ્મેદારીથી મુકત થઇ જશે. પણ નાયબ પર વાજિબ થશે કે આવતા વરસે હજ કરે અને એક ઊંટ કફ્ફારો પણ આપે. તો

પણ ઝાહેર છે કે અજીર ઉજરતનો હકદાર રહેશે ચાહે આવતા વરસે કારણસર અથવા વગર કારણે હજ ન પણ કરે. વગર વળતર હજ અંજામ આપવાવાળા માટે પણ આ જ હુકમ છે. ફરક માત્ર એટલો છે કે આ ઉજરતનો હકદાર નથી.

(૧૨૩) ઝાહેર એ છે કે, અજીર હજ કર્યા પહેલા ઉજરતની માગણી કરવાનો અધિકાર ધરાવે છે, ચાહે હજની પહેલા ઉજરત દેવાની શરત સ્પષ્ટ રીતે ન પણ કરવામાં આવી હોય. એટલા માટે કે આ શરત સૂચિત છે અને તે એ કે સામાન્ય રીતે ઉજરત પહેલે આપવામાં આવે છે કેમકે અજીરના માટે ઉજરત લીધા પહેલા હજ પર જવું અને અમલ બજાવી લાવવા શકય નથી હોતા.

(૧૨૪) જો કોઇ પોતે હજ કરવા માટે નાયબ બને તો તેને હક નથી કે નાયબ બનાવવાવાળાની રજા વિના એ હજ માટે કોઇ બીજાને

નાયબ બનાવે. પરંતુ જો ઇજારા દ્વારા અમલ પોતાના માથે લે અને પોતે અંજામ આપવાની શરત ન કરે તો પછી તેના માટે જાઇઝ છે કે, તે હજ માટે કોઇ બીજાને નાયબ બનાવે.

(૧૨૫) જો કોઇને વિશાળ સમયમાં હજ્જે તમત્તોઅ માટે નાયબ બનાવવામાં આવે અને સંજોગવશાત સમય તંગ થઇ જાય અને નાયબ ઉમરા તમત્તોઅને હજ્જે ઇફરાદથી બદલી નાખી હજ્જે ઇફરાદ અંજામ આપે અને પાછળથી ઉમરા મુફરદા અંજામ આપે તો મનૂબ અન્હૂ ઝિમ્મેદારીથી મુક્ત થઇ જશે અને જો ઇજારો ઉમરા તમત્તોઅ અને હજ્જે તમત્તોઅના આમાલ બનાવવાનો હોય તો નાયબ ઉજરતનો હકદાર નહીં રહે, પરંતુ જો મનૂબ અન્હૂને ઝિમ્મેદારીથી મુકત કરવાનો હોય તો હકદાર બનશે.

(૧૨૬) મુસ્તહબી હજમાં એક શખ્સ અનેક લોકોનો નાયબ બની શકે છે, પરંતુ વાજિબ

હજમાં એક શખ્સ બે અથવા વધારે લોકોનો નાયબ નથી બની શકતો, સિવાય એ સૂરતમાં કે જયારે બે અથવા વધારે લોકો પર હજ સરખી રીતે વાજિબ થઇ હોય દાખલા તરીકે બે લોકો નઝર માને કે અમારૂ કામ થઇ ગયું તો અમે બંને મળીને કોઇને હજ પર મોકલશું. આ સૂરતમાં બંને માટે પોતાના તરફથી એક શખ્સને નાયબ બનાવી મોકલવો જાઇઝ છે.

(૧૨૭) મુસ્તહબ હજમાં ઘણા લોકો એક જ વર્ષમાં એક શખ્સના નાયબ બની શકે છે. ચાહે મનૂબ અન્હૂ જીવંત હોય કે મરેલ અને ચાહે નાયબ ઉજરત લઇને નયાબત કરી રહ્યો હોય કે વગર ઉજરતે. એવી જ રીતે વાજિબ હજમાં પણ એક શખ્સ પર સંખ્યાબંધ હજ વાજિબ હોય દાખલા તરીકે કોઇ જીવતા અથવા મરેલા શખ્સ પર બે હજ વાજિબ હોય એ બંને નઝરથી વાજિબ થઇ હોય અથવા દાખલા તરીકે : એક ઇસ્લામી હજ હોય અને બીજી નઝરથી વાજિબ થઇ હોય તો અનેક લોકોનું એક શખ્સની

નયાબત કરવું જાઇઝ છે. એટલે એક ઇસ્લામી હજ માટે અને બીજાને બીજી હજ માટે નાયબ બનાવી શકાય છે. એવી જ રીતે એક શખ્સ વતી બે લોકો એકને વાજિબ હજ માટે અને બીજાને મુસ્તહબ હજ માટે નાયબ બનાવવો જાઇઝ છે. બલ્કે બઇદ નથી કે આ સંભાવના આધારે કે શખ્સની હજ ખામી ભરેલી હોઇ શકે છે એહતેયાત ખાતર એક શખ્સની એક વાજિબ હજ માટે બે નાયબ બનાવવા જાઇઝ છે.

(૧૨૮) તવાફ પોતે મુસ્તહબ છે એટલે તવાફમાં જાઇઝ છે કે મરવાવાળા તરફથી નયાબત કરવામાં આવે. એવી જ રીતે જો જીવતો (મનૂબ અન્હૂ) મક્કામાં ન હોય અથવા મક્કામાં હોય પણ પોતે તવાફ ન કરી શકતો હોય તો તેના તરફથી પણ નયાબત કરવી જાઇઝ છે.

(૧૨૯) નાયબ નયાબતી હજના આમાલથી નિવૃત્ત થયા પછી પોતાના વતી અથવા કોઇ

બીજાના વતી ઉમરા મુફરદા કરી શકે છે. જેવી રીતે પોતાની અથવા બીજા કોઇની વતી તવાફ કરવામાં પણ કોઇ હરજ નથી.

મુસ્તહબ હજ

(૧૩૦) જે શખ્સ હજ કરી શકતો હોય તેના માટે મુસ્તહબ છે કે તે હજ કરે, ભલે ઇસ્તેતાઅત ન પણ હોય. અથવા ઇસ્લામી હજ અદા કરી ચૂકયો હોય. બલ્કે જો શકય હોય તો દર વરસે હજ કરવી મુસ્તહબ છે.

(૧૩૧) ઉચિત છે કે મક્કાથી પાછા ફરવા સમયે બીજીવાર હજ માટે આવવાની નિય્યત હોય. બલ્કે કેટલીક રિવાયતમાં એટલું છે કે, ન આવવાની નિય્યત કરવી મોતને નિકટ કરે છે.

(૧૩૨) મુસ્તહબ છે કે, જોને ઇસ્તતાઅત ન હોય તેને હજ કરાવવામાં આવે. જેવી

રીતે હજ કરવા માટે કરજ લેવું મુસ્તહબ છે જ્યારે કે પાછું વાળવાનો ભરોસો હોય. એવી રીતે હજમાં વધારે ખર્ચ કરવો પણ મુસ્તહબ છે.

(૧૩૩) ફકીરના માટે જાઇઝ છે કે જ્યારે તેને સેહમે ફોકરાથી ઝકાત આપવામાં આવે. તો તે તેને મુસ્તહબ હજ પર ખર્ચ કરે.

(૧૩૪) પરણેલી સ્ત્રી માટે મુસ્તહબ હજ માટે શોહરની ઇજાઝત જરૂરી છે. તલાકે રજઇના ઇદ્દાવાળી ઓરત માટે પણ આ જ હુકમ છે. પરંતુ તલ્લાકે બાઇનવાળી ઓરત માટે પતિની સંમતિ જરૂરી નથી. અને જે સ્ત્રીનો ધણી મરી ગયો હોય તેના માટે વફાતના ઇદ્દામાં હજ કરવી જાઇઝ છે.

ઉમરાના પ્રકારો

(૧૩૫) ઉમરા પણ હજની જેમ ક્યારેક

વાજિબ અને ક્યારેક મુસ્તહબ અને ઉમરા ક્યારેક મુફરદા હોય છે અથવા તમત્તોઅ.

(૧૩૬) હજની જેમ ઉમરા પણ દરેક શરતો ધરાવનાર મુસ્તતીઅ પર વાજિબ છે અને હજની જેમ તરત જ વાજિબ છે. એટલે ઉમરાની ઇસ્તેતાઅત રાખનાર પર ચાહે તે હજની ઇસ્તેતાઅત ન પણ રાખતો હોય, ઉમરા વાજિબ છે. પરંતુ ઝાહેર એ છે કે, જેનો ફરીજો હજે તમત્તોઅ હોય અને તે હજે તમત્તોઅની ઇસ્તેતાઅત ન રાખતો હોય પણ ઉમરા મુફરદાની ઇસ્તેતાઅત રાખતો હોય તો તેના પર ઉમરા મુફરદા વાજિબ નથી. એટલે એવા શખ્સના માલમાંથી ઉમરા માટે નાયબ બનાવવો જે મુસ્તતીઅ થઇ ગયો હોય અને હજની મોસમ પહેલા મરી જાય. વાજિબ નથી. એવી રીતે હજ માટે અજીર બનાવાવાળા પર નયાબતી હજના આમાલ પછી ઈસ્તેતાઅત (શક્તિમાન) હોવા છતાં પણ તેના પર ઉમરા મુફરદા અંજામ આપવો વાજિબ નથી. પણ જે કોઈ હજે

તમત્તોઅ બજાવી લાવે તેના પર ચોક્કસપણે ઊમર-એ-મુફ્રદા વાજિબ નથી.

(૧૩૭) વરસના દરેક મહિનામાં ઉમરા મુફ્રદા કરવા મુસ્તહબ છે અને બે ઉમરા વચ્ચે ત્રીસ દિવસનો ગાળો જરૂરી નથી એટલે કે એક મહિનાના અંતમાં અને બીજા મહિનાની શરૂઆતમાં કરવો જાઇઝ છે. એક મહિનામાં એક જ, બે ઉમરા કરવા જાઇઝ નથી. ભલે પછી એક ઉમરો પોતે અને બીજો ઉમરો તેના તરફથી કોઈ બીજી વ્યક્તિ અંજામ આપે, પણ બીજો ઉમરો રજાઅની નિય્યતથી અંજામ આપવામાં કોઇ હરજ નથી. એવી જ રીતે એક ઉમરો પોતા માટે અને બીજો ઉમરો કોઇ અન્ય તરફથી અથવા બંને ઉમરા બે જુદા જુદા લોકો તરફથી હોય તો પછી એક માસમાં બે ઉમરા કરવામાં કોઇ હરજ નથી. ઉમરા મુફ્રદા અને ઉમરા તમત્તોઅ વચ્ચે ત્રીસ દિવસનું અંતર શરત હોવા વિશે ઇશ્કાલ છે. એ શખ્સ જે ઝિલહજમાં ઉમરા તમત્તોઅ કરે અને ઇરાદો રાખતો હોય કે હજના

આમાલ પછી ઉમરા મુફરદા અંજામ આપશે તો તેના માટે એહવત એ છે કે ઉમરાને માહે મોહર્રમ સુધી વિલંબિત કરે. એવી રીતે જે શખ્સ ઉમરા તમત્તોઅ અંજામ આપે તો એહવત એ છે કે એ જ મહિનામાં ઉમરા–એ–તમત્તોઅ અંજામ ન આપે. ઉમરા મુફરદાને ઉમરા તમત્તોઅ અને હજ્જે તમત્તોઅની વચ્ચે અંજામ આપવાથી જાહેર છે કે, ઉમરા તમત્તોઅ બાતિલ થઇ જશે એટલે ઉમરા તમત્તોઅ ફરી કરવો જરૂરી છે. પરંતુ જો હજના માટે તરવીયાના દિવસે (૮ ઝિલહજ) સુધી મક્કામાં રહે તો એ સમયે જે ઉમરા મુફરદા બજાવી લાવ્યો છે તે ઉમરા તમત્તોઅ ગણાશે અને ત્યાર પછી હજ્જે તમત્તોઅ કરે.

(૧૩૮) જેવી રીતે ઉમરા મુફરદા ઇસ્તેતાઅતના કારણે વાજિબ થઇ જાય છે, એવી જ રીતે નઝર, કસમ, અહદ વગેરેથી પણ વાજિબ થઇ જાય છે.

(૧૩૯) નીચે દર્શાવેલ અમુક વસ્તુઓ

સિવાય ઉમરા મુફ્રરદા અને ઉમરા તમત્તોઅના આમાલ સરખા છે જેની વિગત આગળ પર આવશે.

(૧) ઉમરા મુફ્રરદામાં તવાફુન્નિસા વાજિબ છે જ્યારે કે ઉમરા તમત્તોઅમાં વાજિબ નથી.

(૨) ઉમરા તમત્તોઅ માત્ર હજના દિવસોમાં અંજામ આપી શકાય છે, જે શવ્વાલ, ઝિલકાદ અને ઝિલ હજ છે, જ્યારે કે ઉમરા મુફ્રરદાને વરસના કોઇ પણ મહિનામાં પણ અંજામ આપી શકાય છે. તો પણ માસ રજબમાં ફઝીલત છે.

(૩) ઉમરા તમત્તોઅના અહેરામ ઉતારવા પર માત્ર તકસીર (અમુક વાળ કાપવા) છે. જ્યારે કે ઉમરા મુફ્રરદાના એહરામને તકસીરથી પણ ઉતારી શકાય અને હલક (માથું મૂંડાવવું) થી પણ. તો પણ હલક શ્રેષ્ઠ છે. આ હુકમ પુરૂષો માટે છે જ્યારે કે સ્ત્રીઓ માટે તકસીર નક્કી છે. ઉમરા તમત્તોઅના એહરામ ઉતારવા હોય કે ઉમરા મુફ્રરદાના.

(૪) ઉમરા તમત્તોઅ અને હજે તમત્તોઅ એક જ વર્ષમાં અંજામ આપવા વાજિબ છે, જેની વિગત આગળ આવશે. જ્યારે કે ઉમરા મુફરદામાં આ વાજિબ નથી. એટલે જે શખ્સ પર હજે ઇફરાદ અને ઉમરા મુફરદા વાજિબ હોય તે એક વરસ હજ અને બીજા વરસે ઉમરા કરી શકે છે.

(૫) એ શખ્સ જે ઉમરા મુફરદામાં સઇથી ફારેગ નિવૃત્ત થયા પહેલા જાણી જોઇને સંભોગ કરી લે, તો ઇશ્કાલ વગર તેના ઉમરા બાતિલ થઇ જશે. અને બીજી વાર અંજામ આપવા વાજિબ થશે. અર્થાત આવતા માસ સુધી મક્કામાં રોકાય અને ફરીથી ઉમરા કરેઃ જ્યારે કે ઉમરા તમત્તોઅમાં જો સઇની પહેલા સંભોગ કરે તો તેનો હુકમ મસઅલા નં. ૨૨૦માં આવશે.

(૧૪૦) ઉમરા મુફરદા માટે એહરામ એજ મીકાતોથી બાંધવો વાજિબ છે, જ્યાંથી ઉમરા તમત્તોઅના એહરામ બાંધવામાં આવે છે. મીકાતનું

વર્ણન આગળ આવશે. પરંતુ જો મુકલ્લફ મક્કામાં હોય અને ઉમરા મુફરદાનો ઇરાદો કરે તો તેના માટે જાઇઝ છે કે હરમથી બહાર સૌથી નિકટના સ્થળ દાખલા તરીકે હુદેબિય્યા, જેઅરાનિયા અથવા નઇમથી એહરામ બાંધે તેના માટે મીકાત જઇને એહરામ બાંધવો વાજિબ નથી. તો પણ જે શખ્સે પોતાનો ઉમરા મુફરદા સઇની પહેલા સંભોગના કારણે બાતિલ કરી નાખ્યો છે, તેને કોઇ એક મીકાત પર જઇને બાંધવો પડશે. અને એહવત એ છે કે હરમની બહાર સૌથી નિકટ સ્થળેથી એહરામ બાંધવો પૂરતો નહીં થાય. જેમકે મસઅલા નં. ૨૨૩ની વિગતમાં આવશે.

(૧૪૧) મક્કામાં બલ્કે હરમમાં પણ એહરામ બાંધ્યા વિના દાખલ થવું જાઇઝ નથી. એટલે જો કોઇ હજના મહિનાઓ (શવ્વાલ, ઝિલ કાદ, ઝિલ હજ) સિવાય કોઇ મહિનામાં દાખલ થવા માટે તો તેના પર વાજિબ છે કે, ઉમરા મુફરદાનો એહરામ બાંધે. સિવાય એ લોકોની જેઓ વારંવાર કામસર આવે જાય

છે. દાખલા તરીકે કઠિયારો, ભરવાડ વગેરે. એવી જ રીતે એ લોકો જેઓ ઉમરા તમત્તોઅ અને હજ્જે તમત્તોઅ અથવા ઉમરા મુફરદા અંજામ આપી મક્કાથી બહાર જાય તો તેઓ માટે એ જ મહિનામાં એહરામ વગર મક્કામાં દાખલ થવું જાઇઝ છે. ઉમરા તમત્તોઅ પછી અને હજ્જે તમત્તોઅની પહેલા મક્કાથી બહાર આવવાવાળાનો હુકમ મસઅલા નં. ૧૫૩માં આવશે.

(૧૪૨) જે શખ્સ હજના મહિનાઓ (શવ્વાલ, ઝિલકાદ અને ઝિલહજ)માં ઉમરા મુફરદા અંજામ આપે અને તરવિયાના દિવસ સુધી મક્કામાં રહે અને હજનો ઇરાદો કરે તો ઉમરા, ઉમરા તમત્તોઅ ગણાશે એટલે તે હજ્જે તમત્તોઅ કરે. આ હુકમમાં વાજિબ અને મુસ્તહબ હજમાં કોઇ ફરક નથી.

હજના પ્રકારો

(૧૪૩) હજના ત્રણ પ્રકારો છે. તમત્તોઅ, ઈફરાદ અને કિરાન. હજે તમત્તોઅ એ લોકોનો ફરીજો છે, જેમના વતન અને મક્કાની વચ્ચે સોળ ફરસખથી વધારે અંતર હોય; જ્યારે કે ઈફરાદ અને કિરાન મક્કામાં રહેવાવાળાઓ અને એ લોકોનો ફરીજો છે જેમના વતન અને મક્કા વચ્ચે સોળ ફરસખથી ઓછું અંતર હોય.

(૧૪૪) જેની ફરજ હજે તમત્તોઅ હોય, તેઓ માટે હજે ઈફરાદ અને કિરાન અને એવી જ રીતે જેઓની ફરજ કિરાન અને ઈફરાદ હોય તેઓ માટે હજે તમત્તોઅ પૂરતી નથી. પરંતુ કદી કદી હજે તમત્તોઅવાળાની ફરજ તબ્દીલ થઈને હજે ઈફરાદ થઈ જાય છે. જેનો ઉલ્લેખ આગળ આવશે અને આ હુકમ ઈસ્લામી હજ માટે છે. જ્યારે કે મુસ્તહબ હજ, નઝર કરેલી અને વસિયત કરેલી એ હજ જેનો પ્રકાર નક્કી ન કર્યો હોય, તેમાં દૂરવાળાઓ અને નઝદીકવાળાઓને હજના પ્રકારમાં અધિકાર છે, જો કે હજે તમત્તોઅ શ્રેષ્ઠ છે.

(૧૪૫) દૂરના રહેવાવાળાઓ જો મક્કામાં રહેઠાણ કરી લે, તો જ્યારે તે ત્રીજા વરસમાં દાખલ થાશે, તેની ફરજ તમત્તોઅમાંથી નીકળી ઈફરાદ અથવા કિરાન થઈ જશે. પરંતુ ત્રીજા વર્ષમાં દાખલ થવા પહેલા તેના પર હજ્જે તમત્તોઅ જ વાજિબ રહેશે અને આ હુકમમાં એથી કોઈ ફરક નથી પડતો કે તે મક્કામાં વસવાટ પહેલાં મુસ્તતીઅ થયો છે અને હજ તેના પર વાજિબ થઈ છે અથવા વસવાટ દરમિયાન મુસ્તતીઅ થયો છે અને હજ તેના પર વાજિબ થઈ છે. એવી જ રીતે એનાથી પણ ફરક નથી પડતો કે મક્કાને વતન બનાવે અથવા ન બનાવે અને આ જ હુકમ એ લોકો માટે પણ છે જેઓ મક્કાની આસપાસ સોળ ફરસખની અંદર વસાહત પસંદ કરનાર માટે છે.

(૧૪૬) જો કોઈ શખ્સ મક્કામાં વસવાટ શરૂ કરે અને પોતાની ફરજ પલટાવા પહેલાં હજ્જે તમત્તોઅનો ઈરાદો કરે, તો કહેવામાં આવ્યું છે કે, તેના માટે હરમની બહાર સૌથી વધારે નિકટ સ્થળેથી એહરામ બાંધવો

જાઈઝ છે. પરંતુ આ કથન ઈશ્કાલથી ખાલી નથી અને એહવત છે કે, તે કોઈ એક મીકાત પર જઈને એહરામ બાંધે. બલ્કે એહવત એ છે કે, પોતાના શહેરવાળાઓની મીકાત પર જાય. જાહેર છે કે, આ હુકમ દરેક એ શખ્સ માટે છે જે મક્કામાં હોય અને હજ્જે તમત્તોઅનો ઈરાદો કરે, ભલે હજ મુસ્તહબ જ કેમ ન હોય.

૧. હજ્જે તમત્તોઅઃ

(૧૪૭) આ હજ બે ઈબાદતો ઉમરા અને હજ મળીને બને છે. કદી કદી માત્ર હજને ''હજ્જે તમત્તોઅ'' કહે છે. હજ્જે તમત્તોઅમાં ઉમરા તમત્તોઅને હજ્જે તમત્તોઅની પહેલા અંજામ આપવો વાજિબ છે.

(૧૪૮) ઉમરા તમત્તોઅમાં પાંચ વસ્તુઓ વાજિબ છે:

૧. કોઈ એક મીકાતથી એહરામ બાંધવો જેની વિગત આગળ ઉપર આવશે.

૨. ખાનએ કાબાની ફરતો તવાફ કરવો.

૩. તવાફની નમાઝ

૪. સફા અને મરવા વચ્ચે સઈ કરવી.

૫. તકસીર અર્થાત્ માથું, દાઢી અથવા મૂછોના કંઈક વાળ કાપવા.

જ્યારે હાજી તકસીર કરી લે તો એહરામ ઉતારી નિવૃત્ત થઈ જાય. એટલે એહરામના કારણે જે બાબતો તેના પર હરામ થઈ હતી તે તેના પર હલાલ થઈ જશે.

(૧૪૯) મુકલ્લફ પર વાજિબ છે કે નવમી ઝિલહજ પાસે આવવા પર, પોતાને હજના આમાલ માટે તૈયાર કરે.

હજમાં તેર ચીઝો વાજિબ છેઃ

જે નીચે મુજબ છે:

(૧) મક્કાથી એહરામ બાંધવોઃ જેની વિગત આગળ આવશે.

(૨) અરફાતનો વુકૂફઃ અર્થાત્ નવમી

ઝિલહજના દિવસે મધ્યાંહન પછી ગુસલ કરે અને ઝોહર અસરની ભેગી નમાઝો પઢવાના સમય પછીથી લઈને સૂર્યાસ્ત સુધી અરફાતના સ્થળે રોકાય. અરફાત મક્કાથી ચાર ફરસખના અંતરે છે.

(૩) મુઝદલફાનો વુકૂફ઼: એટલે ઈદની રાત્રિના અમુક ભાગથી લઈને સૂર્યોદયના કંઈક પહેલાં સુધી મુઝદલફા (મશઅર) માં ઠહેરવું. મુઝદલફા, અરફાત અને મક્કાની વચ્ચે એક સ્થળનું નામ છે.

(૪) જમરા અકબાને રમી કરવીઃ (પથ્થર મારવા.) ઈદે કુરબાનના દિવસે મિનાના સ્થળે રમી કરવી. મિના, મક્કાથી લગભગ એક ફરસખના અંતર પર આવેલું છે.

(૫) ઈદના દિવસે અથવા તશરીકના દિવસો (૧૧-૧૨-૧૩ ઝિલહજ) માં મિનાના સ્થળ પર કુરબાની કરવી.

(૬) માથું મૂંડાવવુંઃ અથવા માથા, દાઢી અથવા

મૂછના અમુક વાળ કાપવા (હલક અથવા તકસીર) અને ત્યાર પછી એહરામના કારણે હરામ થવાવાળી ચીઝો હલાલ થઈ જશે. સિવાય એહતિયાતે વાજિબની રૂએ સ્ત્રી, ખુશ્બૂ અને શિકારના.

(૭) મક્કા પાછા ફર્યા પછી ખાનએ કાબાની ઝિયારતનો તવાફ કરવો.

(૮) તવાફની નમાઝ પઢવી.

(૯) સફા અને મરવાની વચ્ચે સઈ કરવી. આ કાર્યની પછી ખુશ્બૂ પણ હલાલ થઈ જશે.

(૧૦) તવાફુન્નિસા

(૧૧) તવાફુન્નિસાની નમાઝ. આ અમલ પછી પત્ની પણ હલાલ થઈ જશે.

(૧૨) અગિયારમી અને બારમી રાત મિનામાં વિતાવવી. બલ્કે અમુક સંજોગમાં તેરમીની રાત પણ મિનામાં વિતાવવી જેનો ઉલ્લેખ આગળ આવશે.

(૧૩) રમીએ જમરાતઃ અગિયાર અને

બારમીના દિવસના સમયે ત્રણે જમરાત (ઉલા, વુસ્તા અને અકબા) ને કાંકરિયો મારવી બલ્કે અઝહર એ છે કે જે શખ્સ તેરમી રાત મિનામાં વિતાવે તો તે તેરમીના દિવસે પણ રમી કરે.

(૧૫૦) હજે તમત્તોઅમાં નીચે મુજબની ચીઝો શરત છે.

(૧) નિય્યત: એટલેહજે તમત્તોઅ અદા કરવાની નિય્યત કરે એટલે કોઈ બીજા હજની નિય્યત કરે અથવા નિય્યતમાં ઢચુપચુ હોય તો હજ સહી નહીં થાય.

(૨) ઉમરા અને હજ બંનેને હજના મહિનાઓ (શવ્વાલ, ઝિલકાદ અને ઝિલહજ) માં અંજામ આપે. એટલે જો ઉમરાનો એકહિસ્સો શવ્વાલથી પહેલા અંજામ આપે તો ઉમરા સહી નહીં થાય.

(૩) ઉમરા અને હજ એક જ વરસમાં બજાવી લાવે એ જરૂરી છે. એટલે જો એક વરસે ઉમરા તમત્તોઅ કરે અને બીજા વરસે હજે તમત્તોઅ બજાવી

લાવે તો હજે તમત્તોઅ સહી નહિં થાય. એનાથી કોઈ ફરક નથી પડતો કે આવતા વરસ સુધી મક્કામાં રહે અથવા ઉમરા પછી વતન પાછો ફરી જાય અને બીજીવાર આવે અને એનાથી પણ ફરક નથી પડતો કે ઉમરા એહરામને તકસીર કર્યા પછી ઉતારે અથવા આવતા વરસ સુધી એહરામની હાલતમાં બાકી રહે.

(૪) ઈખ્ત્યારની હાલતમાં હજનો એહરામ મક્કા શહેરથી બાંધે અને શ્રેષ્ઠ સ્થળ મસ્જિદે હરામ છે, પણ જો કોઈ કારણે મક્કાથી એહરામ ન બાંધી શકે તો જ્યાંથી પણ શક્ય હોય ત્યાંથી બાંધી લે.

(૫) એક શખ્સના તરફથી ઉમરા તમત્તોઅ અને હજે તમત્તોઅના બધા આમાલ એક જ શખ્સ અંજામ આપી શકે છે, એટલે જો બે જણાને એવી રીતે નાયબ બનાવવામાં આવે કે, એકને ઉમરા તમત્તોઅના માટે અને બીજાને હજના માટે તો એ સહી નહિં થાય, ચાહે મનૂબ અન્હૂ જીવતો હોય યા મરેલો. એવી જ રીતે એક

જ શખ્સ ઉમરા અને હજ બંને કરે પરંતુ ઉમરા એકના તરફથી અને હજ બીજાના તરફથી તો આ પણ સહી નહીં થાય.

(૧૫૧) મુકલ્લફનું ઉમરા તમત્તોઅના આમાલ બજાવી લાવ્યા પછી હજે તમત્તોઅ અદા કર્યા પહેલાં મક્કાથી નીકળવું એહવત પ્રમાણે જાઈઝ નથી. સિવાય એ કે તેને કોઈ કામ હોય, ચાહે તે જરૂરી પણ ન હોય તો પણ હજના આમાલ રહી જવાનો ડર ન હોય. એટલે જો તેને ખબર હોય કે તે મક્કા પાછો ફરી હજના માટે એહરામ બાંધી શકશે તો અઝહર એ છે કે, એહરામ વગર મક્કાથી નીકળવું જાઈઝ છે. નહિંતર હજના માટે એહરામ બાંધી પોતાના કામ માટે જાય. એ સ્થિતિમાં જાહેર છે કે, તેણે મક્કા પાછા આવવું વાજિબ નથી. બલ્કે તે પોતાની જગ્યાએથી જ અરફાત સીધો જઈ શકે છે. જો કોઈ ઉમરા તમત્તોઅ બજાવી લાવે તો તેના માટે ઈખત્યારીની હાલતમાં હજે તમત્તોઅ છોડવી જાઈઝ નથી, ભલે હજ મુસ્તહબ જ કેમ ન હોય; પરંતુ જો હજ

બજાવી લાવવી શક્ય ન હોય તો એહવત એ છે કે, ઉમરા તમત્તોઅને ઉમરા મુફરદા ઠરાવી તવાફુન્નિસા બજાવી લાવે.

(૧૫૨) અઝહર એ છે કે, હજ્જે તમત્તોઅ કરવાવાળા માટે ઉમરાના આમાલ પતાવ્યા પહેલાં મક્કાથી બહાર જાવું જાઈઝ છે. જ્યારે કે મક્કા પાછા આવવું શક્ય હોય, જો કે એહવત એ છે કે ન જાય.

(૧૫૩) ઉમરા તમત્તોઅના આમાલથી પરવારયા પછી મક્કાથી બાહર કોઈ બીજી જગ્યા જાવું હરામ છે, એ નવા મોહલ્લાઓમાં જવું હરામ નથી જે હવે મક્કા શહેરનો ભાગ ગણાય છે. એટલે હાજીનું ઉમરા તમત્તોઅથી ફારિગ થયા પછી આ નવા મહોલ્લાઓમાં કોઈ કામસર અથવા વગર કામે જવું જાઈઝ છે.

(૧૫૪) જ્યારે હાજી ઉમરા તમત્તોઅના આમાલથી ફારિગ થયા બાદ એહરામ વગર મક્કાથી

બાહર જાય તો તેના બે પ્રકાર છે:

૧. જે મહિનામાં ઉમરા કર્યા હતા તેના પૂરા થવા પહેલાં જો મક્કા પાછો ફરે તો જરૂરી છે કે એહરામ વગર મક્કામાં દાખલ થાય અને મક્કાથી હજ્જે તમત્તોઅનો એહરામ બાંધી અરફાત જાય.

૨. જે મહિનામાં ઉમરા કર્યા હોય તેના પૂરા થવા પછી મક્કા પાછો ફરે તો જરૂરી છે કે મક્કા પાછા ફરવા માટે ઉમરાનો એહરામ બાંધે.

(૧૫૫) જે શખ્સની ફરજ હજ્જે તમત્તોઅ હોય તો જો હજ્જે ઈફરાદ અથવા કિરાન બજાવી લાવે તો તેની ફરજ સાકિત નહિં થાય. આ હુકમથી એ શખ્સ બાકાત છે, જે ઉમરા તમત્તોઅ શરૂ કરે પરંતુ પુરા કરવાનો સમય બાકી ન રહે અને આ શખ્સ પોતાની નિય્યતને હજ્જે ઈફરાદની તરફ ફેરવી નાખે અને હજ પછી ઉમરા મુફરદા બજાવી લાવે. સમય સંકુચિત હોવાની આ સીમા, કે જેના કારણે હજ્જે ઈફરાદ તરફ ફરવું જાઈઝ છે,

આ બાબતે ફકીહોમાં મતભેદ છે અઝહર એ છે કે, પલટવું એ સમયે વાજિબ થશે, જ્યારે અરફાતના દિવસે મધ્યાંતર પહેલાં ઉમરાના આમાલ પૂરા ન કરી શકે. પરંતુ જો મધ્યાંતર પહેલાં આમાલ પૂરા કરવા શક્ય હોય, ચાહે તરવીયાના દિવસે (૮ ઝીલહજ) અથવા ચાહે તેના પછી તો આ સ્થિતિમાં પલટવું જાઈઝ હોવું ઈશ્કાલથી ખાલી નથી.

(૧૫૬) જે શખ્સની ફરજ ઉમરા તમત્તોઅ હોય અને તે ઉમરાના એહરામ બાંધવા પહેલાં જ જાણતો હોય કે તે અરફાતના દિવસે મધ્યાંતર સુધી ઉમરાના આમાલ સંપૂર્ણ નહિં કરી શકે તો તેનું ઈફરાદ અથવા કિરાન તરફ પલટવું પૂરતું નહિં ગણાય બલ્કે જો હજ તેના ઝિમ્મે નક્કી થાય તો તેના પર વાજિબ છે કે તે આવતા વરસે હજે તમત્તોઅ બજાવી લાવે.

(૧૫૭) જો કોઈ વિશાળ સમયમાં હજે તમત્તોઅનો એહરામ બાંધે પણ તવાફ અને સઈમાં

જાણી જોઈને અરફાતના દિવસ મધ્યાંતર સુધી ઢીલ કરે તો તેનો ઉમરા બાતિલ થઈ જાશે અને અઝહર એ છે કે હજે ઈફરાદની તરફ પલટવું પૂરતું નહિં થાય, જો કે અહેવત એ છે કે રજાઅની નિય્યતથી હજે ઈફરાદના આમાલ અંજામ આપે બલ્કે તવાફ, નમાઝે તવાફ, સઈ અને હલક અથવા તકસીરને ઉમરામાં અહેવતની સામાન્ય નિય્યત (અર્થાત્ હજ ઈફરાદ અને ઉમરા મુફરદા બંનેને શામિલ કરનારી) થી બજાવી લાવે.

૨. હજે ઈફરાદઃ

જેમ કે બયાન થઈ ચૂક્યું છે કે, હજે તમત્તોઅના બે ભાગ છે, એક ઉમરા તમત્તોઅ અને બીજી હજ. તેનો પહેલો ભાગ બીજા ભાગ સાથે સંકળાયેલ છે અને ઉમરાને હજની પહેલા બજાવી લાવવામાં આવે છે. જ્યારે કે, હજે ઈફરાદ પોતે એક સ્વતંત્ર અમલ છે અને જેમકે બતાવી ચૂકાયું છે કે આ મક્કા અને તેની આસપાસ સોળ ફરસખની અંદર રહેનારા પર ફરજ છે

અને મુકલ્લફને ઈખ્ત્યાર છે કે હજ્જે ઈફ્રાદ અથવા હજ્જે કિરાન બજાવી લાવે અને જો સાથે ઉમરા મુફરદા પણ બજાવી શકતો હોય તો સ્વતંત્ર રીતે ઉમરા મુફરદા પણ વાજિબ થઈ જશે. પણ જો કોઈ હજ્જે ઈફ્રાદ અને ઉમરા મુફરદામાંથી કોઈ એક અમલ અંજામ આપી શકતો હોય તો માત્ર એ જ અમલ વાજિબ થાશે જે અંજામ આપી શકતો હોય અને જો એક સમયમાં એક અંજામ આપી શકતો હોય અને બીજા સમયમાં બીજા અમલને તો તેના પર વાજિબ છે કે તે એ સમયોમાં પોતાના ફરીજાને અંજામ આપે. જો એક જ વખતમાં બંને અંજામ આપવા શક્ય હોય તો બંનેને અંજામ આપવા વાજિબ છે. એ સ્થિતિમાં ફકીહો વચ્ચે મશહૂર છે કે હજ્જે ઈફ્રાદને ઉમરા મુફરદાની પહેલાં બજાવી લાવે અને એ જ એહવત છે.

(૧૫૮) હજ્જે ઈફ્રાદ અને હજ્જે તમત્તોઅના બધા આમાલ નીચે દર્શાવેલ અમુક બાબતો સિવાય સરખા છે.

૧. હજે તમત્તોઅમાં ઉમરા અને હજને હજના મહિનાઓ (શવ્વાલ, ઝિલકાદ અને ઝિલહજ) માં અને એક જ વરસમાં બજાવી લાવવા જરૂરી છે જેમકે પહેલાં બયાન થઈ ચૂક્યું છે. જ્યારે કે હજે ઈફરાદમાં એ જરૂરી નથી.

૨. હજે તમત્તોઅમાં કુરબાની વાજિબ છે જ્યારે કે હજે ઈફરાદમાં વાજિબ નથી.

૩. હજે તમત્તોઅમાં તવાફ અને સઈને વુકૂફે અરફાત અને મશઅરની પહેલાં અંજામ ન આપવામાં આવે, એ સિવાય કે કોઈ અંતરાય હોય, જેમ કે મસઅલા નં.: ૪૧૨ માં આવશે જ્યારે કે હજે ઈફરાદમાં આ જાઈઝ છે.

૪. હજે તમત્તોઅનો અહેરામ મક્કાથી બાંધવામાં આવે છે, જ્યારે કે હજે ઈફરાદનો એહરામ કોઈ એક મીકાતથી બાંધી શકાય છે. આ મસઅલો મીકાતની ચર્ચામાં આવશે.

૫. ઉમરા તમત્તોઅને હજે તમત્તોઅની પહેલાં બજાવી લાવવા વાજિબ છે. જ્યારે કે હજે ઈફ્રાદમાં એમ નથી.

૬. હજે તમત્તોઅના એહરામની પછી એહતેયાતે વાજિબની રૂએ મુસ્તહબ તવાફ કરવો જાઈઝ નથી. જ્યારે કે હજે ઈફ્રાદમાં જાઈઝ છે.

(૧૫૯) મુસ્તહબ હજે ઈફ્રાદનો એહરામ બાંધવાવાળા માટે ઉમરા તમત્તોઅ તરફ પલટી જવું જાઈઝ છે. એટલે એ તકસીર કરે અને એહરામ ખોલી નાંખે. પરંતુ જો સઈની પછી તલબીયા પઢી ચૂક્યો હોય તો પછી ઉમરા તમત્તોઅની તરફ પલટી નથી શકાતો.

(૧૬૦) હજે ઈફ્રાદ માટે એહરામ બાંધી મક્કામાં દાખલ થનાર માટે મુસ્તહબ તવાફ કરવો જાઈઝ છે પરંતુ જે સંજોગમાં ઉમરા તમત્તોઅ તરફ પલટવું જાઈઝ હોય તે પલટવાનો ઈરાદો રાખતો ન હોય તો એહવતે ઉલા એ છે કે તે તવાફની નમાઝ પઢ્યા

પછી ફરીવાર તલબીયા કહે. આ એહતિયાતે વાજિબ તવાફમાં પણ લાગુ પડશે.

૩. હજે કિરાનઃ

(૧૬૧) હજે કિરાન હજે ઈફરાદની સાથે બધા અંગોમાં સમાન છે. સિવાય એ કે હજે કિરાનમાં એહરામ બાંધતી વખતે હાજીએ કુરબાની સાથે રાખવાની હોય છે અને એટલા માટે તેના પર કુરબાની કરવી વાજિબ છે. હજે કિરાનમાં એહરામ તલબીયા કહેવા ઉપરાંત ઈશ્આર (જાનવર પર નિશાની લગાવવી) અને તકલીદ (જાનવરના ગળામાં કંઈ લટકાવવા) થી પણ થઈ શકે છે અને જ્યારે કોઈ હજે કિરાનનો એહરામ બાંધી લે તો તેના માટે હજે તમત્તોઅ તરફ પલટવું જાઈઝ નથી.

એહરામના મીકાત

પવિત્ર ઈસ્લામી શરીઅતે એહરામ બાંધવા માટે

અમુક સ્થળો નક્કી કરેલા છે, જ્યાંથી એહરામ બાંધવો વાજિબ છે અને એવા સ્થળોને મીકાત કહેવામાં આવે છે. જેની સંખ્યા નવ છે.

૧. ઝુલ હુલયફાઃ (મસ્જિદે શજરા)

આ મદીના મુનવ્વરાની પાસે આવેલ છે. આ મદીનામાં રહેવાવાળાઓ અને દરેક એ શખ્સનો મીકાત છે જે મદીનાના રસ્તે હજ પર જવા માગે. એહવત એ છે કે એહરામ મસ્જિદે શજરાથી બાંધવામાં આવે કેમ કે મસ્જિદની બહારથી બાંધેલ એહરામ પૂરતો નથી ચાહે તે મસ્જિદની સામે ડાબી અથવા જમણી બાજુએથી બાંધવામાં આવે, સિવાય એ ઔરતની કે જે હૈઝવાળી હોય અથવા હૈઝવાળી હોવાના હુકમમાં હોય.

(૧૬૨) કોઈપણ અંતરાય, બીમારી અથવા કમજોરી વગર મસ્જિદે શજરાથી જોહફા સુધી એહરામ બાંધવામાં વિલંબ કરવો જાઈઝ નથી.

૨. વાદીએ અકીકઃ

આ ઈરાકવાસીઓ, નજદના રહેવાવાળા અને દરેક એ શખ્સ માટે મીકાત છે, જે આ માર્ગે હજના માટે જાય. તેના ત્રણ ભાગ છે.

પહેલાં ભાગને 'મસલખ', બીજાને 'ગમરા', અને ત્રીજાને 'ઝાતે ઈર્ક' કહે છે. અહેવતે ઉલા એ છે કે તકય્યા, બીમારી અથવા કોઈ અન્ય રૂકાવટ ન હોય તો હાજીએ ઝાતે ઈર્ક પહોંચવા પહેલાં અહેરામ બાંધી લેવો જોઈએ.

(૧૬૩) કહેવામાં આવ્યું છે કે, તકય્યાની હાલતમાં ઝાતે ઈર્કની પહેલાં વસ્ત્રો ઉતાર્યા વગર છુપાઈને એહરામ બાંધવો જાઈઝ છે અને જ્યારે ઝાતે ઈર્ક પહોંચી જાય તો પોતાના કપડાં ઉતારી એહરામ બાંધી લે અને તેના પર કફ્ફારો પણ લાગુ નહિં પડે. પરંતુ આ કથન ઈશ્કાલથી ખાલી નથી.

૩. જોહફા

આ શામવાળાઓ, મિસર અને પશ્ચિમવાળાઓ

બલ્કે દરેક એ શખ્સ માટે મીકાત છે જે આ માર્ગેથી પસાર થાય ત્યાં સુધી અઝહરની રૂએ એ શખ્સનો પણ જે મસ્જિદે શજરાથી પસાર થઈને આવ્યો હોય પરંતુ કોઈ કારણસર કે વિના કારણે એહરામ ન બાંધી શક્યો હોય.

૪. યલમલમઃ

આ યમનવાળાઓ અને દરેક એ શખ્સનો મીકાત છે જે આ માર્ગેથી આવે, યલમલમ એક પહાડીનું નામ છે.

૫. કરને મનાઝિલઃ

આ તાઈફ અને એ માર્ગેથી આવનારાઓ માટે મીકાત છે. ગત ચાર મીકાતોમાં એહરામ ત્યાં આવેલ મસ્જિદથી બાંધવો જરૂરી નથી, બલકે દરેક એ સ્થળેથી જેના પર મીકાતનું નામ લાગુ પડે ત્યાંથી એહરામ બાંધી શકાય છે અને તેને યકીન ન થઈ શકે તો તેની પહેલાં નઝર કરી એહરામ બાંધી શકાય છે. કેમકે આ

ઈખ્તયારની સ્થિતિમાં પણ જાઈઝ છે.

ક. ઉપરોક્ત મીકાતોમાંથી કોઈ એકની સામેઃ

આ એ લોકો માટે છે, જેઓ એવા માર્ગેથી આવી રહ્યા હોય, જ્યાં ઉપરોક્ત મીકાત ન પડતા હોય. એટલે તે સમયે એ મીકાતોની સમાન રેખાથી એહરામ બાંધી શકાય છે. સમાન રેખાના મીકાતથી એ જગ્યા છે કે જો ઈન્સાન કિબ્લાની સામે મોં કરી ઊભો રહે તો ઉપરોક્ત મીકાતોમાંથી કોઈ એક તેના સીધા અથવા ઉલટા હાથ પર એવી રીતે આવે કે જો સમાન રેખાના મીકાતથી પસાર થઈ જાય તો ઉપરોક્ત મીકાત તેની પીઠ પર આવશે સમાન રેખાની મીકાતની ઓળખ માટે સામાન્ય ખાતરી પૂરતી છે. બૌધિક રીતે શોધખોળ અને ચિંતન મનન જરૂરી નથી. જો હાજી પોતાના રસ્તામાં એવી બે જગ્યાએથી પસાર થાય જેમાંની દરેક મીકાતની સમાન રેખાએ હોય તો એહવત અને ઊલા એ છે કે પ્રથમ

જગ્યાએથી એહરામ બાંધે.

૭. મક્કાઃ

જેવી રીતે આ હજે તમત્તોઅનો મીકાત છે એવી જ રીતે મક્કા અને મક્કાની આસપાસ રહેવાવાળાઓ માટે આ હજે ઈફરાદ અને કિરાનનો મીકાત પણ છે. ચાહે તેની ફરજ મક્કાવાળાઓની જેમ તબ્દીલ થઈ હોય કે નહિં. એટલે તેમના માટે જાઈઝ છે કે હજે ઈફરાદ અને કિરાન માટે મક્કાથી એહરામ બાંધે અને પોતાના મીકાત પર જઈને ત્યાંથી એહરામ બાંધવો જરૂરી નથી. જો કે ઔરત સિવાય લોકો માટે વધારે સારૂં એ છે કે, તેઓ કોઈ મીકાત દાખલા તરીકે જેઅરાનીયા પર જઈને એહરામ બાંધે. અહવત ઊલા એ છે કે પયગમ્બરે અકરમ સ.અ.વ. ના જમાનામાં જે મક્કા હતું ત્યાંથી એહરામ બાંધવામાં આવે. તો પણ અઝહર એ છે કે, નવા મોહલ્લાઓથી પણ એહરામ બાંધી શકાય છે. સિવાય એ ભાગો કે જે હરમથી બહાર છે.

૮. મહલે રેહાઈશઃ

આ એ લોકોની મીકાત છે, જેઓનું રહેઠાણ મીકાતની સરખામણીમાં મક્કાથી વધારે નિકટ હોય. એટલે તેઓ માટે પોતાના ઘરેથી એહરામ બાંધવો જાઈઝ છે અને મીકાત જવું જરૂરી નથી.

૯. અદના હિલ જેમ કે હુદેબિયહ જેઅરાન તન્ઈમ્ઃ

આ ઉમરા મુફરદાના માટે મીકાત છે, એ લોકો માટે જેઓ હજે કિરાન અને ઈફરાદથી નિવૃત્ત થઈ ઉમરા મુફરદા કરવા ઈચ્છતા હોય. બલ્કે દરેક એ શખ્સના માટે જે મક્કામાં હોય અને ઉમરા મુફરદા કરવા ચાહતો હોય. સિવાય એ સૂરતમાં જે મસઅલા નં.: ૧૪૦ માં આવી ચૂકી છે.

મીકાતના હુકમો

(૧૬૪) મીકાતની પહેલાં એહરામ બાંધવો જાઈઝ નથી. એટલે એહરામની હાલતમાં મીકાતથી પસાર થઈ જવું પૂરતું નથી. બલ્કે જરૂરી છે કે ખુદ મીકાતથી એહરામ બાંધવામાં આવે. નીચેની બે હાલત સિવાય.

૧. મીકાતથી પહેલાં અહેરામની નઝર કરે, એટલે નઝરના કારણે મીકાતની પહેલાં અહેરામ બાંધવો સહી રહેશે અને મીકાતથી ફરીવાર એહરામ બાંધવો અથવા મીકાતથી પસાર થવું જરૂરી નથી. બલ્કે એવા માર્ગેથી મક્કા જવું પણ જાઈઝ છે, જેમાં મીકાત ન આવતી હોય, અને વાજિબ અથવા મુસ્તહબ હજ કે ઉમરા મુફરદા હોવાથી કોઈ ફરક નથી પડતો. પરંતુ જો એહરામ હજ અથવા ઉમરા તમત્તોઅ માટે હોય તો એ વાત ધ્યાનમાં રાખવી પડશે કે એહરામ હજના

મહિનાઓ પહેલાં ન હોય, જેમ કે પહેલાં બયાન થઈ ચૂક્યું છે.

૨. જ્યારે રજબમાં ઉમરા મુફરદાનો ઈરાદો કરે અને ખોફ હોય કે જો એહરામ બાંધવામાં વિલંબ કરશે અને મીકાત સુધી પહોંચવાની વાટ જોશે તો રજબમાં ઉમરા અદા નહીં કરી શકે તો તેના માટે મીકાતની પહેલાં એહરામ બાંધવો જાઈઝ છે અને ઉમરા રજબ મહિનાનો જ ગણાશે, ચાહે બાકી આમાલ શાબાનમાં બજાવી લાવે અને આ હુકમમાં વાજિબ કે મુસ્તહબ ઉમરામાં કોઈ ફરક નથી.

(૧૬૫) મુકલ્લફને જ્યારે મીકાત પર પહોંચવાનું યકીન થઈ જાય અથવા સંતોષ થઈ જાય અથવા શરઈ દલીલ મોજૂદ હોય તો વાજિબ છે કે એહરામ બાંધે. જો તેને મીકાત પહોંચવા પર શક હોય તો એહરામ બાંધવો જાઈઝ નથી.

(૧૬૬) જો કોઈ મીકાતની પહેલાં એહરામ

બાંધવાની નઝર કરે અને પછી નઝરનો વિરોધ કરી મીકાતથી એહરામ બાંધે તો તેનો એહરામ બાતિલ નહિં થાય. તો પણ જો તેણે જાણી જોઈને નઝરથી ઉલટું કર્યું હોય તો નઝર તોડવાનો કફ્ફારો આપવો પડશે.

(૧૬૭) મીકાતથી પહેલાંની જેમ મીકાત પછી પણ એહરામ બાંધવો જાઈઝ નથી. એટલે જો કોઈ શખ્સ હજ અથવા ઉમરા કરવા મક્કા કે હરમમા પ્રવેશ કરવા માગે તો તેના માટે ઈખત્યારી હાલતમાં એહરામ વગર મીકાતથી પસાર થવું જાઈઝ નથી. ભલે આગળ બીજો મીકાત આવતો હોય. એટલે જો કોઈ મીકાતથી પસાર થઈ જાય તો શક્ય સંજોગોમાં પાછું ફરવું વાજિબ છે. તો પણ આ હુકમથી એ શખ્સ અપવાદ છે, જે ઝુલ હુલયફાથી વિના કારણ એહરામ વગર પસાર થઈ જોહફા પહોંચી જાય. એટલે અઝહર છે કે, એ શખ્સ માટે જોહફાથી એહરામ બાંધવો પૂરતો થશે. પરંતુ ગુનેહગાર ઠરશે. એહવત એ છે કે, મુકલ્લફ મીકાતની સમાન રેખા કે સામેથી પણ વગર એહરામે પસાર થાય.

જો કે બઈદ નથી કે આગળ કોઈ બીજી મીકાત કે મીકાતની સમાન રેખા મોજૂદ હોય તો સમાન રેખાવાળા મીકાતથી વગર એહરામે પસાર થવું જાઈઝ હોય. એવો મુસાફર જેની હજ, ઉમરા, હરમમાં દાખલ થવાની કે મક્કામાં દાખલ થવાની નિય્યત ન હોય બલ્કે હરમની બહાર જે કામ (ધંધાકીય) હોય, જો મીકાતથી પસાર થવા બાદ હરમમાં દખલ થવાનો ઈરાદો કરે તો તેના માટે ઉમરા મુફરદા માટે અદના દિલ (હરમથી બાહર સૌથી નિકટ સ્થળ) થી એહરામ બાંધવો જાઈઝ છે.

(૧૬૮) ઉપરોક્ત સ્થિતિમાં સિવાય જો મુકલ્લફ જાણી જોઈને મીકાતથી વગર એહરામ પસાર થાય તો બે સૂરતો બનશે.

૧. મીકાત સુધી પાછા ફરવાનું શક્ય હોય તો પાછા ફરીને મીકાતથી એહરામ બાંધવો વાજિબ છે, ચાહે હરમની અંદરથી પાછા ફરવું પડે અથવા બહારથી

એટલે આમ કરવાથી ઈશ્કાલ વગર અમલ સહી થશે.

૨. મીકાત સુધી પાછા ફરવાનું શક્ય ન હોય એ સંજોગમાં ચાહે હરમની અંદર હોય અને અંદર હોવાની સ્થિતિમાં બાહર આવી શકતો હોય કે નહિં. તો અઝહર એ છે કે એ સંજોગમાં હજ બાતિલ છે અને મીકાતની સિવાય કોઈ બીજી જગ્યાએથી એહરામ પૂરતો નહિં થાય અને મુસ્તતીઅ હોવાના સંજોગમાં આવતા વરસે હજ પઢવી વાજિબ થશે.

(૧૬૯) મસઅલા નં.: ૧૬૭ માં આપેલ સૂરત સિવાય જો મુકલ્લફ ભૂલ, બેહોશી, મસઅલાથી અજાણતા અથવા મીકાત ન ઓળખવાના કારણે એહરામ વગર મીકાતથી પસાર થાય. તો આ મસઅલાના ચાર રૂપો છે:

૧. જો મીકાત પાછા જવું શક્ય હોય તો વાજિબ છે કે મીકાત પાછા જઈને ત્યાંથી એહરામ બાંધે.

૨. હરમમાં દાખલ થઈ ચૂક્યો હોય અને મીકાત

સુધી જવું શક્ય ન હોય, પરંતુ હરમથી બહાર જવું શક્ય હોય તો લાઝિમ છે કે, હરમથી બહાર જાય અને ત્યાં એહરામ બાંધે અને ઊલા એ છે કે, હરમથી જેટલુ દૂર જઈ શકાય એટલું દૂર જઈને એહરામ બાંધે.

૩. હરમમાં દાખલ થઈ ચૂક્યો હોય અને હરમથી બહાર જવું શક્ય ન હોય તો તેના પર વાજિબ છે કે જ્યાં પણ હોય ત્યાંથી એહરામ બાંધે ચાહે મક્કામાં દાખલ થઈ ચૂક્યો હોય.

૪. હરમથી બહાર હોય અને મીકાત સુધી પાછા જવું શક્ય ન હોય તો એ સંજોગમાં જેટલું બની શકે તેટલું પાછળ જાય અને પછી એહરામ બાંધે.

ઉપરોક્ત ચારે રૂપોમાં જો મુકલ્લફે, બયાન કરેલ રીત પર અમલ કરી તો તેનો અમલ સહી થાશે. એહરામને મીકાતથી પહેલાં અથવા પછી બાંધવાવાળો શખ્સ ચાહે અજાણતા અથવા ભૂલથી એવું કરે એહરામ તજનારનો હુકમ રાખે છે.

(૧૭૦) જો હૈઝવાળી સ્ત્રી મસઅલો ન જાણવાના કારણે મીકાતથી એહરામ ન બાંધે અને હરમમાં દાખલ થઈ જાય તો એહવત એ છે કે જો મીકાત સુધી પાછી ફરી નથી શકતી તો હરમથી બાહર જાય અને ત્યાંથી એહરામ બાંધે, બલ્કે એ સંજોગમાં એહવત એ છે કે, જેટલું બની શકે તેટલું હરમથી દૂર જઈ એહરામ બાંધે, એ શરતે કે, તેનો આ અમલ હજ છૂટી જવાનું કારણ ન બને અને જો આ તેના માટે શક્ય ન હોય તો તે બીજાઓની સાથે બરાબર છે અને તેના હુકમ એ જ છે જે મસઅલા નં.: ૧૬૯ માં બયાન થયો છે.

(૧૭૧) જો કોઈનો ઉમરા બાતિલ થઈ જાય, ચાહે તેના કારણે એહરામ પણ બાતિલ થતું હોય, તો શક્ય સૂરતમાં તેની કઝા કરવી વાજિબ છે અને જો ફરી અંજામ ન આપી શકે, ચાહે તેનું કારણ સમયનો અભાવ હોય તો તેની હજ બાતિલ થઈ જશે અને જરૂરી છે કે, આવતા વરસે ફરી હજ કરે.

(૧૭૨) ફકીહોના એક વર્ગનું આ કહેવું છે કે, જો મુકલ્લફ ભૂલીને અથવા અજાણતામાં એહરામ વગર ઉમરા કરે તો તેનો ઉમરા સહી છે. પરંતુ આ કથન ઈશ્કાલથી ખાલી નથી અને એ સંજોગમાં એહવત એ છે કે, જો શક્ય હોય તો આ પહેલાં બતાવ્યા મુજબની રીતથી ફરી ઉમરા કરે.

(૧૭૩) ગત મસઅલામાં બયાન થઈ ચૂક્યું છે કે, જેનું વતન મક્કાથી દૂર હોય અને તે શખ્સ હજ કરવા માગે તો પ્રથમ પાંચ મીકાતોમાંથી કોઈ એકથી ઉમરા માટે એહરામ બાંધવો વાજિબ છે. એટલે જો તેઓનો રસ્તો મીકાતોથી પસાર થતો હોય તો કોઈ ઈશ્કાલ નથી, પરંતુ જો તેનો માર્ગ કોઈ મીકાતથી પસાર ન થતો હોય તો જેમકે આજના જમાનામાં મોટાભાગના હાજીઓ જીદ્દાના એરપોર્ટ પર ઊતરે છે, તેઓમાંથી અમુક હાજી મદીના મુનવ્વરા જવા કરતાં હજના આમાલ અને ઉમરાને પ્રાથમિક્તા આપે છે, જ્યારે કે ખબર છે કે જીદ્દા મીકાત નથી બલ્કે સમાન રેખાની મીકાત હોવાનું

ન તો સાબિત છે અને ન ભરોસો એટલે એ સંજોગમાં હાજીઓ નીચે દર્શાવેલ ત્રણ રીતોમાંથી કોઈ એકને પસંદ કરે.

૧. નઝરનો એહરામ પોતાના વતનથી અથવા અમુક મીકાતો પસાર થવા પહેલાં બાંધી લે. એમાં કોઈ ઈશ્કાલ નથી જ્યારે કે સૂરજથી છાંયામાં હોવાનું લાઝિમ ન આવતું હોય દાખલા તરીકે સફર રાતની હોય એવી જ રીતે વરસાદથી બચવાનો આશય ન હોય.

૨. જીદ્દાથી કોઈ એક મીકાત અથવા સમાન રેખાની મીકાત પર જાય અથવા એવી જગ્યા પર જાય જે મીકાતની પછવાડે હોય અને ત્યાંથી નઝર કરીને એહરામ બાંધે. દાખલા તરીકે રાબિગ જે જોહફાની પાછળ છે અને મશહૂર શહેર છે જે સામાન્ય માર્ગથી જીદ્દા સાથે મળેલ છે અને જોહફાની સરખામણીમાં અહીં પહોંચવું આસાન છે.

૩. જીદ્દામાં જ નઝર કરીને એહરામ બાંધી લે, એ

શરતે કે ખબર હોય ભલે ઉપલક જ સહી કે હરમ અને જીદ્દાની વચ્ચે એક મીકાતની સમાન રેખાનો ભાગ મોજૂદ છે. જેમ કે એ ભાગ જોહફાથી સમાન રેખા પર અને સામે હોવો બઈદ નથી. અલબત્તા જો એ વાતનો માત્ર સંદેહ હોય અને ઈલ્મ ન હોય તો એવા શખ્સ માટે જીદ્દામાં નઝર કરીને એહરામ બાંધવો જાઈઝ નથી. પરંતુ જો હાજી જીદ્દા આવે અને મીકાત અથવા મીકાતનું હુકમ રાખવાવાળી જગ્યા પર જવાનો ઈરાદો રાખતો હોય અને પછી ન જઈ શકે તો એ સંજોગોમાં જીદ્દાથી નઝર કરી એહરામ બાંધવો જાઈઝ છે અને અઝહર એ છે કે, એ સૂરતમાં હરમમાં દાખલ થવા પહેલાં એહરામને નવેસરથી બાંધવો જરૂરી નથી.

(૧૭૪) જેમ કે પહેલા બયાન કરવામાં આવ્યું છે કે હજે તમત્તોઅવાળા પર વાજિબ છે કે, હજે તમત્તોઅનો એહરામ મક્કાથી બાંધે એટલે જો જાણી જોઈને હજે તમત્તોઅનો એહરામ મક્કા સિવાય બીજી જગ્યાએથી બાંધે તો તેનો એહરામ સહી નહિં થાય,

ચાહે મક્કામાં એહરામ બાંધી દાખલ થાય. એટલે જો શક્ય હોય તો મક્કામાં ફરીથી એહરામ બાંધે, નહિંતર હજ બાતિલ થશે.

(૧૭૫) જો હજે તમત્તોઅ કરવાવાળો મક્કાથી એહરામ બાંધવો ભૂલી જાય તો શક્ય સૂરતમાં પાછું જવું વાજિબ છે, નહિંતર જે જગ્યાએ હોય ત્યાંથી એહરામ બાંધી લે, ભલે અરફાતમાં જ હોય અને તેની હજ સહી થાશે આ જ હુકમ એ શખ્સ માટે પણ છે જેને મસઅલાની જાણકારી ન હોય.

(૧૭૬) જો કોઈ શખ્સ હજના એહરામને ભૂલી જાય અને હજના આમાલ પૂરા કર્યા પછી યાદ આવે તો તેની હજ સહી થાશે અને જે શખ્સ હજનો મસઅલો ન જાણતો હોય તેના માટે પણ આ જ હુકમ છે.

એહરામની રીત

એહરામમાં ત્રણ ચીઝો વાજિબ છે:

૧. નિય્યતઃ

એટલે મુકલ્લફ ઈરાદો કરે કે ઉમરા અથવા હજ કુરબતન એલલ્લાહ અંજામ આપીશ. નિય્યતમાં જરૂરી નથી કે આમાલને વિગતવાર જાણતો હોય, બલ્કે સંક્ષિપ્ત જાણકારી પણ પૂરતી છે. એટલે જો નિય્યત કરતી વેળા દાખલા તરીકે ઉમરામાં જે કંઈ વાજિબ છે તે વિગતવાર ન જાણતો હોય તો એક એક અમલને અમલી રિસાલામાંથી ભરોસાપાત્ર શખ્સથી શીખીને અંજામ આપવું પૂરતું છે.

નિય્યતમાં અમુક વસ્તુઓનું ધ્યાન આપવું જરૂરી છે.

૧. કસ્દે કુરબત અને કસ્દે ઈખ્લાસ (ખાલિસ અલ્લાહની કુરબત માટેનો નિર્ણય) જેમ કે બધી ઈબાદતોમાં જરૂરી છે.

૨. ખાસ સ્થળેથી એહરામની નિય્યત કરવી, જેની વિગત મીકાતોની ચર્ચામાં આવી ચૂકી છે.

૩. એહરામને નક્કી કરવો-કે ઉમરાનો છે કે હજનો અને હજનો હોય તો નક્કી કરવો કે હજ્જે તમત્તોઅનો છે કે ઈફ્રાદનો કે કિરાનનો અને જો કોઈના વતી હજ પઢી રહ્યો હોય તો નયાબતનો કસ્દ કરવો અને કોઈપણ વતી કસ્દ ન કરવો એ જ પૂરતું છે કે ઈબાદત ખુદ પોતાના તરફથી બજાવી લાવી રહ્યો છે. અઝહર એ છે કે, જે હજ નઝરના કારણે વાજિબ થઈ હોય તેના સાકિત હોવા માટે કાફી છે કે નઝર કરેલ અમલ તેણે અંજામ આપેલ અમલ સાથે બંધબેસતો હોય અને તેનું સહી હોવું નઝરની હજની નિય્યત કરવા પર આધારિત નથી. જેવી રીતે એ શખ્સ માટે જે હજ કરે તો તે હજને ઈસ્લામી હજ સમજવા માટે એ પૂરતું છે કે ઈસ્લામી હજ જે તેના પર વાજિબ છે તે એ અમલ સાથે જે તે બજાવી લાવેલ છે બરાબર મળે છે અને વધારે કોઈ કસ્દની જરૂરત નથી.

(૧૭૭) નિય્યતના સહી હોવા માટે એ જરૂરી નથી કે જીભથી કહે, જો કે મુસ્તહબ છે. જેવી રીતે

કુરબતની નિય્યતમાં દિલથી પસાર કરવું જરૂરી નથી બલ્કે દાઈ કાફી છે. (અર્થાત્ ઈબાદત પ્રતિ ઉત્તેજિત કરનાર વસ્તુ ખુદાની કુરબત હોય.) જેમ કે બીજી ઈબાદતોમાં દાઈ કાફી છે.

(૧૭૮) એહરામના સહી હોવામાં એહરામની હાલતમાં હરામ બાબતોને છોડવાનો ઈરાદો એહરામની શરૂથી છેવટ સુધી હોવો જરૂરી નથી. એ રૂએ જો હરામ આચરવાનો ઈરાદો હોય તો પણ એહરામ સહી રહેશે. પરંતુ જો ઉમરા મુફરદાના એહરામ દરમિયાન જો કોઈ પોતાની પત્ની સાથે, સઈથી પરવાર્યા પહેલાં, સંભોગનો ઈરાદો રાખતો હોય અથવા સંભોગ વિશે ઢચુપચુ હોય તો ઝાહેર છે કે તેનો એહરામ બાતિલ છે અને એહવતની રૂએ વીર્ય સ્ખલન સંબંધમાં પણ આ જ હુકમ છે. જો એહરામ બાંધતી વખતે સંભોગ અથવા વિર્ય સ્ખલનને છોડવાનો ઈરાદો હોય પણ પાછળથી આ ઈરાદા પર બાકી ન રહે અર્થાત્ એહરામના પછી બંને કાર્યોમાંથી કોઈ એક આચરવાનો ઈરાદો કરે તો

તેનો એહરામ બાતિલ નહિં થાય.

૨. તલબીયા

તલબીયા આ રીતે કહેઃ **લબ્બયક, અલ્લાહુમ્મ લબ્બયક, લબ્બયક લા શરીક લક લબ્બયક.** અને એહવતે ઊલા છે કે આ વાક્યનો વધારો કરેઃ **ઈન્નલ હંમ્દ વન્નેઅંમત લક વલ મુલ્ક, લા શરીક લક** અને જાઈઝ છે કે આ વાક્યના અંતમાં **લબ્બયક** શબ્દનો ઉમેરો કરે અને આમ કહેઃ **લા શરીક લક લબ્બયક.**

(૧૭૯) નમાઝમાં તકબીરતુલ એહરામની જેમ તલબીયાના શબ્દો પણ શીખવા અને ખરી રીતે ઉચ્ચારવા જરૂરી છે. ચાહે કોઈ બીજા

શખ્સની મદદથી સહી રીતે અદા કરી શકે. પરંતુ જો કોઈને તલબીયા યાદ ન હોય અને કોઈ પઢાવવાવાળો પણ ન મળે તો જેવી રીતે અદા કરી શકતો હોય અદા કરે એ શરતે કે, એટલું ગલત પણ ન હોય કે સામાન્ય રીતે તલબીયા જ ન સમજવામાં આવે અને એ સંજોગમાં એહવત એ છે કે ભેગું કરે એટલે બીજી ભાષાના અક્ષરો પણ અરબી ઉચ્ચારમાં તલબીયા પઢે, તરજૂમો પણ પઢે અને કોઈને તલબીયા પઢવા માટે નાયબ પણ બનાવે.

(૧૮૦) કોઈ અકસ્માતમાં મૂંગો થઈ જનારો શખ્સ જો તલબીયાના શબ્દોનું કંઈ પ્રમાણ અદા કરી શકતો હોય તો જેટલા પ્રમાણમાં તલબીયા કહી શકે તલબીયા કહે અને જો બિલકુલ ન બોલી શકતો હોય તો તલબીયાને સ્વગત બોલે અને સ્વગત બોલતી વખતે પોતાની જીભ અને હોઠોને હલાવે અને પોતાની આંગળીથી એવી રીતે ઈશારો કરે કે જાણે તલબીયાના

શબ્દોની આકૃતિ રજૂ કરી રહ્યો છે. પરંતુ, એ શખ્સ જે જન્મથી મૂંગો હોય અથવા જન્મથી મૂંગા જેવો હોય તો તે પોતાની જીભ અને હોઠોને એવી રીતે હલાવે જેવી રીતે તલબીયા કહેવાવાળો શખ્સ જીભ હલાવતો હોય અને તેની સાથે આંગળીથી પણ ઈશારો કરે.

(૧૮૧) અણસમજુ બાળક તરફથી બીજો શખ્સ તલબીયા કહેશે.

(૧૮૨) હજ્જે તમત્તોઅ, ઉમરા તમત્તોઅ અને ઉમરા મુફરદાના એહરામ તલબીયા કહ્યા વગર બાંધી નથી શકાતા. પરંતુ હજ્જે કિરાનનો એહરામ માત્ર તલબીયા કહેવાથી નહિં બલ્કે ઈશ્આર (જાનવર પર નિશાની લગાવવી) અને તકલીદ (જાનવરના ગળામાં કોઈ વસ્તુ લટકાવવા)થી પણ બાંધી શકાય છે. ઈશ્આર ઊંટની કુરબાની માટે ખાસ છે. જ્યારે કે તકલીદ કુરબાનીના બધા જાનવરોમાં સરખી છે. ઊલા અને બહેતર એ છે કે ઊંટની કુરબાનીમાં ઈશ્આર અને

તકલીદને ભેગા કરવામાં આવે અને હજે કિરાન કરવાવાળો જો પોતાના એહરામને ઈશ્આર અથવા તકલીદથી બાંધે તો એહવત ઊલા એ છે કે તલબીયા પણ કહે.

ઈશ્આર એ છે કે ઊંટની ખુંધને એક બાજુથી ચીરી ખૂન વાળી કરવામાં આવે, જેથી ખબર પડે કે આ કુરબાની છે અને એહવત એ છે કે જમણા ભાગને ચીરવામાં આવે, પણ જો કુરબાની માટે ઊંટ વધારે હોય તો એક શખ્સનું બે ઊંટો વચ્ચે ઊભા રહી એક ઊંટની ખૂંધને જમણી બાજુ અને બીજા ઊંટને ડાબી બાજુથી ચીરવું જાઈઝ છે.

તકલીદ એ છે કે હાજી રસ્સી અથવા ચામડાનો પટ્ટો અથવા જોડા અથવા એવા પ્રકારની કોઈ બીજી ચીઝ કુરબાનીના ગળામાં લટકાવે, જેથી ખબર પડે કે આ કુરબાની છે. બઈદ નથી કે તકલીદના બદલે તજલીલ (ઓંઢાડવું) પૂરતું હોય. અને તજલીલ એ છે

કે, હાજી કપડાં અથવા એના જેવી બીજી કોઈ ચીઝથી કુરબાનીના જાનવરને ઢાંકી દે, જેથી ખબર પડે કે આ કુરબાની છે.

(૧૮૩) એહરામના સહી હોવામાં હદસે અસગર કે અકબરથી પાક હોવું શરત નથી, એટલે એ શખ્સ જે હદસે અસગર કે અકબરના કારણે મોહદીસ (નાપાક) થયો હોય, દાખલા તરીકે જનાબતવાળો, હયઝ અને નિફાસવાળીઓ વગેરે તો તેનો એહરામ સહી છે.

(૧૮૪) તલબીયા અને હજે કિરાન કરવાવાળા માટે ઈશ્આર અને તકલીદનું સ્થાન એવું છે જેવું નમાઝમાં તકબીરતુલ એહરામનું, એટલે તલબીયા અથવા હજે કિરાનના રૂપમાં ઈશ્આર અને તકલીદના વગર એહરામ નથી બાંધી શકાતો; એટલે જો કોઈ એહરામની નિય્યત કરી એહરામ બાંધી લે અને તલબીયા કહેવાની પહેલાં એહરામમાં હરામ કરવામાં આવેલ કોઈ એકનું આચરણ કરે તો ન ગુનેહગાર થાશે ન

તેના પર કફ્ફારો વાજિબ થશે.

(૧૮૫) શ્રેષ્ઠ એ છે કે, મસ્જિદે શજરાથી એહરામ બાંધે તે તલબીયા કહેવામાં ''અવ્વલે બૈદા'' જે ઝિલ હુલયફાના અંતમાંથી અને જ્યાંથી જમીન એકધારી સપાટ થઈ જાય છે, ત્યાં સુધી વિલંબ કરે. જો કે, એહવત એ છે કે, તલબીયા કહેવામાં જલદી કરે (અર્થાત્ મીકાતમાં કહે) અને ઊંચા અવાજમાં કહેવામાં 'બૈદા' સુધી ઢીલ કરે આ હુકમ પુરૂષ માટે છે, જ્યારે કે સ્ત્રીને તો કોઈપણ સ્થળે તલબીયા માટે અવાજ ઊંચી ન કરવી જોઈએ.

બીજા મીકાતોથી એહરામ બાંધવાવાળાઓ માટે બહેતર છે કે અમુક પગલાં ચાલવા સુધી તલબીયામાં ઢીલ કરે, એવી જ રીતે મસ્જિદે હરામથી એહરામ બાંધવાવાળાઓ માટે વધારે સારૂં એ છે કે તલબીયાને રકતા સુધી ઢીલમાં નાંખે. રકતા રદમથી પહેલાંનું સ્થળ છે. રદમ મક્કામાં એક જગ્યાનું નામ છે, જેને આજકાલ

મદઈ કહે છે, જે મસ્જિદે રાયાની નઝદીકનું સ્થળ છે અને મસ્જિદે જિનના પહેલાં છે.

(૧૮૬) તલબીયા એક વખત કહેવી વાજિબ છે, જ્યારે કે, વધારે કહેવી બલ્કે જેટલીવાર કહી શકે તેનું પુનરાવર્તન કરવું મુસ્તહબ છે અને ઉમરા તમત્તોઅ અદા કરવાવાળાઓ માટે એહવત એ છે કે, જ્યારે જૂના મક્કાના ઘરોના સ્થળ પર તેની નજર પડે તો તે તલબીયા કહેવું બંધ કરી દે અને જૂના મક્કાના ઘરોનું સ્થળ એ શખ્સ માટે જે મક્કાની ઉપરની તરફથી મદીનાના રસ્તે આવે અને તેની હદ ''અકબા મદનીયેન'' છે અને જે શખ્સ મક્કાની નીચેના ભાગમાંથી દાખલ થાય, તેની હદ ''અકબા ઝી તોવા'' છે. એવી જ રીતે ઉમરા મુફરદા અંજામ આપવાવાળા માટે એહવત એ છે કે જો તે હરમની બહારથી દાખલ થાય તો હરમમાં દાખલ થતી વખતે તલબીયા કહેવી બંધ કરે. પરંતુ જો તેણે અદના હિલથી એહરામ બાંધ્યો હોય તો પછી મક્કાના ઘરો દેખાવાના સ્થળેથી

તલબીયા કહેવી બંધ કરી દે અને કોઈપણ પ્રકારની હજ અદા કરવાવાળો તલબીયાને અરફાતના દિવસે મધ્યાંહનના સમયે બંધ કરી દે.

(૧૮૭) જો કોઈ એહરામના બે કપડાં પહેરવા પછી અને એ સ્થળેથી પસાર થવા પહેલાં કે જે જગ્યા સુધી તલબીયા કહેવામાં ઢીલ કરવી જાઈઝ નથી, શક કરે કે તલબીયા કહી છે કે નહિં તો તે સમજે કે નથી કહી અને જો તલબીયા કહેવા પછી શક કરે કે બરાબર તલબીયા કહી છે કે નહિં તો સમજે કે બરાબર કહી છે.

૩. એહરામના બે કપડા (લુંગી અને ચાદર) નું પહેરવું.

એહરામના બે કપડા (લુંગી અને ચાદર) નું પહેરવું, પણ તેને એ વસ્ત્રો ઉતારીને પહેરવામાં આવે જેનું પહેરવું એહરામવાળા પર હરામ છે. આ હુકમથી બાળકો બાકાત છે અને બાળકો વસ્રો ઉતારવામાં

ફખના સ્થળ સુધી વિલંબ કરી શકે છે, જ્યારે કે તેઓ એ રસ્તેથી જઈ રહ્યા હોય.

ઝાહેર એ છે કે, આ બે કપડા પહેરવામાં કોઈ ખાસ રીતે જરૂરી નથી. એટલે એકને જે રીતે ચાહે લુંગીની જેમ ઉપયોગમાં લે અને બીજાને ચાદર તરીકે જુએ તો બગલમાંથી કાઢી ખભા પર નાંખે અથવા કોઈપણ રીતે ઓઢે, જો કે એહવત એ છે કે, જેવી રીતે સામાન્ય રીતે આ બે કપડા પહેરવામાં આવે છે એવી જ રીતે પહેરે.

(૧૮૮) અઝહર એ છે કે, એહરામના બે કપડા પહેરવા બરાબર વાજિબ છે અને એહરામના સહી સાબિત કરવામાં શરત તરીકે નથી.

(૧૮૯) એહતિયાત એ છે કે લુંગી એવડી હોય કે દૂંટીથી લઈને સાથળો સુધી છુપાવી લે અને ચાદર એવડી હોય કે બંને ખભા, બંને બાજુ અને કમરનો મોટો ભાગ છુપાવી લે. એહતિયાતે વાજિબ એ છે કે,

એહરામને નિય્યત અને તલબીયાની પહેલાં પહેરે અને જો નિય્યત અને તલબીયાને એહરામની પહેલાં અંજામ આપે તો એહવતે અવલા એ છે કે, એહરામના પછી ફરીવાર નિય્યત અને તલબીયા કહે.

(૧૯૦) જો કોઈ મસઅલો ન જાણવાના કારણે અથવા ભૂલીને ખમીસ પર એહરામ બાંધી લે તો ખમીસ ઉતારી નાંખે, તેનો એહરામ સહી રહેશે બલ્કે અઝહર એ છે કે જો જાણી જોઈને ખમીસ ઉપર એહરામ બાંધી લે તો પણ તેનો એહરામ (ખમીસ ઉતારવા પછી) સહી થાશે.

પરંતુ જો એહરામ બાંધ્યા પછી ખમીસ પહેરી લ્યે તો તેનો એહરામ નિઃશંક સહી છે, તો પણ લાઝિમ છે કે, ખમીસ ફાડી નાંખે અને પગની બાજુએથી ઉતારે.

(૧૯૧) એહરામની હાલતમાં ચાહે શરૂથી કે પાછળથી શરદી અથવા ગરમીથી બચવા માટે અથવા કોઈ અન્ય કારણસર બે કપડાથી વધારે પહેરવામાં કોઈ

ઈશ્કાલ નથી.

(૧૯૨) એહરામના કપડામાં એ જ શરતો જરૂરી છે જે નમાઝના વસ્ત્રોમાં જરૂરી છે. એટલે લાઝિમ છે કે એહરામના કપડામાં શુદ્ધ રેશમ અથવા ભક્ષક પ્રાણીઓના અંશો ન હોય બલ્કે એહવત એ છે કે, કોઈપણ હરામ ગોશ્તવાળા જાનવરના અંશો અને સોનાના તારથી બનેલા ન હોય. એવી જ રીતે જરૂરી છે કે પાક હોય તો પણ એ નજાસત જે નમાઝમાં માફ છે તે એહરામમાં પણ માફ છે.

(૧૯૩) એહવત એ છે કે, લુંગી એવા કપડાંની ન હોય જેનાથી શરીર દેખાતું હોય બલ્કે બદનને છુપાવનાર હોય પણ આ શરત ચાદરમાં જરૂરી નથી.

(૧૯૪) એહરામના કપડામાં એહવતે અવલા એ છે કે, બંને કપડા વણેલા હોય અને ચામડું, ખાલ અને ધાબળાની જેવા ન હોય.

(૧૯૫) પુરૂષો માટે લુંગી અને ચાદર પહેરવી

વાજિબ છે જ્યારે કે સ્ત્રીઓ માટે જાઈઝ છે કે તેઓ પોતાના રોજીંદા વસ્ત્રો પર એહરામ બાંધી શકે છે, એ શરતે કે તેમાં વર્ણન થયેલ શરતો મોજૂદ હોય.

(૧૯૬) જો કે રેશમી કપડા પહેરવા માત્ર પુરૂષો પર હરામ છે અને સ્ત્રીઓ પર હરામ નથી, પણ એહવત એ છે કે, સ્ત્રીઓના એહરામના કપડા પણ રેશમના ન હોય બલ્કે એહવત એ છે કે, સ્ત્રીઓ એહરામની હાલતમાં શુદ્ધ રેશમની કોઈપણ વસ્તુ ન પહેરે પણ એ કે જરૂરત હોય જેમકે ગરમી અથવા શરદીથી બચવા માટે પહેરવું પડે.

(૧૯૭) જો એહરામ બાંધ્યા પછી એક અથવા બંને કપડા નજીસ થઈ જાય તો એહવત એ છે કે તેને પાક કરવા અને બદલવામાં જલદી કરે.

(૧૯૮) એહરામના કપડાને હર વખત પહેરી રાખવા જરૂરી નથી, એટલે ચાદરને ખભા પરથી હટાવવામાં ચાહે જરૂરત મુજબ હટાવે કે વગર જરૂરત

કોઈ ઈશ્કાલ નથી એવી જ રીતે જો બીજી ચાદર શરતો પ્રમાણે હોય તો બદલી પણ શકાય છે.

એહરામમાં તજી દેવાની વસ્તુઓ

ગત મસઅલાઓમાં વર્ણન થયું કે તલબીયા અને તલબીયાનો હુકમ રાખવાવાળી વસ્તુઓ (દાખલા તરીકેઃ ઈશ્આર અને તકલીદ હજે કિરાનમાં) વગર એહરામ નથી બાંધી શકાતો, ચાહે નિય્યત પણ કરી લીધી હોય.

જ્યારે મુકલ્લફ એહરામ બાંધી લે તો નીચે જણાવેલ પચ્ચીસ વસ્તુઓ તેના પર હરામ થઈ જાય છે:

(૧) જમીની જાનવરનો શિકાર (૨) સંભોગ (૩) સ્ત્રીને ચુંબન કરવું (૪) સ્ત્રીને આલિંગન કરવું (૫) સ્ત્રીને જોવી અને ચેનચાળા કરવા (૬) વિર્ય

સ્ખલન (૭) નિકાહ કરવા (૮) સુગંધ લગાવવી (૯) પુરૂષો માટે સિવેલા કપડા પહેરવા અથવા એવા કપડા પહેરવા જે સિવેલા વસ્ત્રોના હુકમમાં આવતા હોય (૧૦) સુરમો લગાડવો (૧૧) અરીસો જોવો (૧૨) પુરૂષો માટે બંધ જોડા અથવા મોજા પહેરવા (૧૩) ફોસૂક (જૂઠ બોલવું, ગાળો ભાંડવી, એવી વર્તણૂંક કરવી જે કોઈ મોમિનના માટે અપમાનજનક હોય) (૧૪) તકરાર અને ઝઘડો કરવો (૧૫) શરીરના ટોલા વગેરે મારવા (૧૬) શૃંગાર કરવો એટલે બનવું શણગારવું (૧૭) શરીર પર તેલ ચોપડવું (૧૮) શરીરના વાળ સાફ કરવા (૧૯) પુરૂષોએ માથું ઢાંકવું એવી જ રીતે પાણીમાં માથું ડુબાડવું અને આ ઔરતો પર પણ હરામ છે (૨૦) સ્ત્રીઓએ પોતાનું મોં છુપાવવું (૨૧) પુરૂષોએ છાંયામાં રહેવું (૨૨) શરીરમાંથી ખૂન કાઢવું (૨૩) નખ કાપવા (૨૪) એક કથન પ્રમાણે દાંત કાઢવા (૨૫) હથિયાર લઈને ચાલવું.

૧. જમીની જાનવરનો શિકારઃ

(૧૯૯) મોહરિમના માટે જમીની જાનવરોનો શિકાર કરવો, મારવા, જખ્મી કરવા અથવા તેના કોઈ અંગને તોડવા બલ્કે કોઈપણ પ્રકારની યાતના આપવી જાઈઝ નથી. એવી જ રીતે મોહિલ્લ (એહરામ બાંધ્યું ન હોય તેને) માટે પણ હરમમાં પ્રાણીઓને યાતના આપવી જાઈઝ નથી. અહીં ખુશ્કીના જાનવર (ભૂચર) થી મુરાદ એ જાનવર છે જે જંગલી હોય ચાહે આ સમયે કોઈ કારણે પાલતું થઈ ગયા હોય અને ઝાહેર એ છે કે, આ હુકમમાં હલાલ અને હરામ ગોશ્તવાળા જાનવરોનો શિકાર કરવામાં ફરક નથી.

(૨૦૦) મોહરિમના માટે ખુશ્કીના જાનવરનો શિકાર કરવામાં કોઈ બીજાની મદદ કરવી પણ હરામ છે. ચાહે બીજો શખ્સ મોહરિમ હોય કે મોહિલ્લ ત્યાં સુધી કે ઈશારા વગેરેથી પણ મદદ કરવી હરામ છે. બલ્કે

એહવત એ છે કે, મોહરિમ શખ્સ દરેક એ કામમાં જે ખુદ મોહરિમ પર હરામ છે, જે મસઅલા નં.: ૧૯૯ માં બયાન થએલ છે, કોઈ બીજાની મદદ ન કરે.

(૨૦૧) મોહરિમના માટે જાઈઝ નથી કે તે શિકારને પોતાની પાસે સંભાળી રાખે, ચાહે એહરામની પહેલાં પોતે કરેલ હોય અથવા કોઈ બીજાએ. હરમમાં કરેલ હોય યા હરમની બહાર.

(૨૦૨) મોહરિમ માટે શિકારનું ખાવું જાઈઝ નથી. ભલે મોહિલ્લે હરમની બહાર શિકાર કર્યો હોય. એવી રીતે મોહિલ્લ માટે પણ એ પ્રાણીનું ગોશ્ત ખાવું જેને મોહરિમે (એહરામવાળા શખ્સે) હરમની બહાર શિકાર કર્યો હોય, ચાહે શિકારને માર્યો હોય અથવા શિકાર કરીને ઝબ્હ કર્યો હોય. એહવતની રૂએ હરામ છે. ઉપરાંત મોહલ્લિ પર એ પ્રાણીનું ગોશ્ત ખાવું પણ હરામ છે, જેને કોઈ મોહરિમ અથવા કોઈ અન્ય શખ્સે હરમમાં શિકાર યા ઝબ્હ કર્યો હોય.

(૨૦૩) ભૂચર પ્રાણીઓના બચ્ચાંઓ પર પણ એ જ હુકમ છે. જે ખુદ પ્રાણીનો હુકમ છે. એટલે બઈદ નથી કે એ પ્રાણીના ઈંડાને ખાવા, તોડવા અને ઉપાડવા પણ મોહરિમ પર હરામ હોય. એટલે એહવત એ છે કે ઈંડાઓને ઉપાડવા, તોડવા અને ખાવામાં કોઈ બીજાની મદદ પણ ન કરે.

(૨૦૪) જેમ કે ગત મસઅલાઓમાં બતાવવામાં આવ્યું કે આ હુકમો ખુશ્કીના જાનવરોના શિકાર માટે ખાસ છે અને ટીડ પણ એમાંથી છે, પરંતુ દરિયાના જાનવરોના શિકારમાં કોઈ વાંધો નથી. દરિયાઈ પ્રાણીઓથી મતલબ એ પ્રાણીઓ છે, જે માત્ર પાણીમાં જીવે છે દાખલા તરીકે માછલી. ખુશ્ક અને પાણી બંનેમાં જીવન વિતાવવાવાળા જાનવરોની ગણત્રી ખુશ્કીના જાનવરોમાં થશે. જો કે અઝહર એ છે કે, એ પ્રાણી જેના ખુશ્કીના હોવા વિશે શંકા હોય તેનો શિકાર કરવામાં કોઈ વાંધો નથી.

(૨૦૫) જેવી રીતે મોહરિમ પર ખુશ્કીના જાનવરોનો શિકાર હરામ છે અવી જ રીતે હલાક કરવો, ચાહે શિકાર ન પણ કરે. હરામ છે. આ હુકમથી અમુક ચીઝો બાકાત છે:

૧. પાલતુ જાનવર જો કે કોઈ કારણથી જંગલી બની ગયા હોય દાખલા તરીકે ભેડ, ગાય, ઊંટ અને પક્ષીઓ જેઓ બરાબર ઉડી નથી શકતા દાખલા તરીકે કુકડા, ચીની કુકડા વગેરે ઝબ્હ કરવા મોહરિમ માટે જાઈઝ છે. એવી જ રીતે એ પ્રાણીઓને પણ ઝબ્હ કરવા જાઈઝ છે, જેના પાલતુ હોવાનો સંભવ હોય.

૨. ફાડી ખાનાર અને સાપ વગેરે કે જેનાથી મોહરિમને પોતાની જાનનો ખતરો હોય, તેને મારી નાંખવા જાઈઝ છે.

૩. ભક્ષક પક્ષીઓ જે હરમના કબૂતરોને યાતના આપે છે તેને પણ મારવા જાઈઝ છે.

૪. ઝેરીલા, કાળા સાપ બલ્કે દરેક ખતરનાક

સાપ, વીંછી અને ઉંદર તેઓને દરેક સ્થિતિમાં મારવા જાઈઝ છે અને તેને મારવા પર કોઈ કફ્ફારો પણ નથી. મશહૂર કથન મુજબ શેર અપવાદ છે. (એક કથન મુજબ)

ઉપરાંત જે ભક્ષક પ્રાણીઓથી જાનનો ડર ન હોય તેને મારવાથી કફ્ફારો વાજિબ થઈ જાય છે અને તેનો કફ્ફારો તેની કિંમત છે.

(૨૦૬) મોહરિમના માટે કાગડાઓ અને શિકાર બાજને તીર મારવા જાઈઝ છે અને એ તીર લાગવાથી મરી જાય તો કફ્ફારો વાજિબ નથી.

શિકારના કફ્ફારાઓ:

(૨૦૭) જો મોહરિમ શાહમૃગને મારી નાંખે તો એક ઊંટ કફ્ફારો દેવો પડશે. જો જંગલી ગાયને મારે તો એક ગાય કફ્ફારો દે. એહવતની રૂએ જંગલી ગધેડાને મારવાનો પણ આ જ હુકમ છે. હરણ અને સસલાંને

મારવા પર એક બકરી આપે. એહવતની રૂએ શિયાળ મારવાનો પણ આ જ હુકમ છે.

(૨૦૮) કોઈ શખ્સ એવા જાનવરનો શિકાર કરે જેનો કફ્ફારો ઊંટ હોય અને તેની પાસે એટલો માલ ન હોય, જેનાથી ઊંટ ખરીદી શકે તો સાંઠ મિસ્કીનને ખાવું ખવરાવવું વાજિબ છે અને દરેક મિસ્કીનને એક મુદ (લગભગ ૭૫૦ ગ્રામ) ખાવું આપે અને તે પણ ન કરી શકે તો (૧૦) રોઝા રાખે. જો તે એવું જાનવર હોય જેનો કફ્ફારો ગાય હોય અને ગાય ખરીદવાના પૈસા ન હોય તો ૩૦ મિસ્કીનોને ખાવું ખવરાવે અને ખાવું ન ખવરાવી શકતો હોય તો (૯) રોઝા રાખે, અને જો તે એવું જાનવર હોય જેનો કફ્ફારો બકરી હોય અને જો બકરી ન ખરીદી શકતો હોય તો (૧૦) મિસ્કીનોને ખાવું ખવરાવે અને એ પણ ન કરી શકે તો ત્રણ દિવસ રોઝા રાખે.

(૨૦૯) કતાત, ચકોર અને તીતર મારવા પર

ભેડનું એવું બચ્ચું જે દૂધ છોડી ઘાસ ચરવું શરૂ કરી દે, કફ્ફારામાં આપવું વાજિબ છે. ચકલી, ચંડૂલ અને મમૂલા વગેરે મારવા પર અઝહર છે કે એક મુદ ખાવાનું આપે અને ઉપરોક્ત પક્ષીઓ સિવાય કબૂતર અથવા કોઈ અન્ય પંખી મારવા પર એક દુંબો કફ્ફારો દે અને તેના બચ્ચાંને મારવા પર એક બકરીનું બચ્ચું અથવા ભેડનું બચ્ચું કફ્ફારો આપે અને ઈંડું કે જેમાં બચ્ચું ફરકતું હોય, માટે પણ આ જ હુકમ છે અને ઈંડામાં બચ્ચું હોય હલનચલન ન કરતું હોય તો એક દિરહમ કફ્ફારો આપે. બલ્કે એહવતની રૂએ જો ઈંડામાં બચ્ચું ન પણ હોય તો પણ એક દિરહમ કફ્ફારો આપે. એક ટીડના કતલ પર એક ખજૂર અથવા એક મુઠ્ઠી ખાવાનું કફ્ફારો આપે અને મુઠ્ઠીભર ખાવાનું આપવું ઉત્તમ છે અને જો સંખ્યાબંધ ટીડાં હોય તો કફ્ફારા પણ સંખ્યાબંધ થઈ જશે. પરંતુ સામાન્ય રીતે તે વધારે ગણાતા હોય તો કફ્ફારો પછી એક બકરી થાશે.

(૨૧૦) જંગલી ઉંદર, શાહુડી અને ઘો વગેરે

મારવા પર બકરીનું બચ્ચું અને રણની ગરોળી મારવા પર મુઠીભર ખાવાનું કફ્ફારો આપે.

(૨૧૧) ભમરીને જાણી જોઈને મારવા પર કંઈક પ્રમાણમાં ખાવાનું કફ્ફારો આપે. તો પણ નુકસાનથી બચવા માટે મારવામાં કોઈ કફ્ફારો નથી.

(૨૧૨) જો મોહરિમ હરમની બહાર શિકાર કરે તો તેણે દરેક પ્રાણી પ્રમાણે કફ્ફારો આપવો પડશે અને જે જાનવરો માટે કફ્ફારો નક્કી ન હોય તો તેની બજારમાં ચાલુ કિંમત કફ્ફારા રૂપે આપવી પડશે અને જો કોઈ પ્રાણીને મોહિલ્લ (એહરામ વગરનો) શખ્સ હરમમાં મારી નાંખે તો તેની કિંમત કફ્ફારો આપે, સિવાય શેરની કે અઝહર એ છે કે, તેનો કફ્ફારો એક મેંઢો આપવો પડશે અને જો મોહરિમ હરમમાં શિકાર કરેતો તેણે બંને કફ્ફારાઓને ભેગાં કરી આપવા પડશે.

(૨૧૩) મોહરિમના માટે એવો માર્ગ છોડી દેવો જેના પર ટીડાઓ વધારે હોય વાજિબ છે અને જો એમ

ન કરી શકે તો પછી તેને મારવામાં કોઈ હરજ નથી.

(૨૧૪) જો અમુક લોકો જે એહરામની હાલતમાં હોય ભેગાં મળીને શિકાર કરે તો તેમાંના દરેકને જુદો કફ્ફારો આપવો પડશે.

(૨૧૫) શિકાર કરેલા જાનવરનું ગોશ્ત ખાવાનો કફ્ફારો અને શિકાર કરવાનો કફ્ફારો બરાબર છે. એટલે જો કોઈએ એહરામની હાલતમાં શિકાર કર્યો અને પછી તેને ખાઈ લીધો તો બે કફ્ફારા વાજિબ થાશે. એક શિકારનો, બીજો ખાવાનો.

(૨૧૬) મોહરિમ સિવાય કોઈ બીજો શખ્સ શિકારને સાથે લઈ હરમમાં દાખલ થાય તો તેના પર વાજિબ છે કે તેને છોડી દે. એટલે જો તે ન છોડે અને તે પ્રાણી મરી જાય તો તેના પર કફ્ફારો દેવો વાજિબ છે. મસઅલા નં.: ૨૦૧ માં વર્ણવેલ બધી સુરતોમાં એહરામ બાંધતી વખતે શિકારને સાથે રાખવો હરામ છે. એટલે જો તેણે આઝાદ ન કર્યો અને તે મરી ગયો તો

લાઝિમ છે કે કફ્ફારો આપે અને એહવત એ છે કે, ચાહે તે હરમમાં દાખલ થવા પહેલાં જ મરી જાય તો પણ કફ્ફારો આપે.

(૨૧૭) પ્રાણીનો શિકાર કરવા અને તેનું ગોશ્ત ખાવા પર કફ્ફારો વાજિબ થઈ જાય છે અને તેનાથી કોઈ ફરક નથી પડતો કે આ કામ જાણી બુઝીને કર્યું અથવા ભૂલથી અથવા અજાણતા થઈ ગયું.

(૨૧૮) શિકારનું પુનરાવર્તન કરવાથી કફ્ફારો પણ ફરી વાજિબ થઈ જાય છે. ચાહે તેનું કારણ ગલતી, ભૂલ, મજબૂરી એ અજાણતા હોય. એવી જ રીતે એહરામ વગરનો શખ્સ જાણી જોઈને હરમમાં અને મોહરિમ શખ્સ વિવિધ એહરામોમાં શિકારનું પુનરાવર્તન (રીપીટ) કરે તો કફ્ફારો પણ રીપીટ થઈ જશે. પરંતુ જો મોહરિમ જાણી જોઈને એક જ એહરામમાં શિકારનું પુનરાવર્તન કરે તો માત્ર એક જ કફ્ફારો વાજિબ થશે. બલકે એ એ લોકોમાંથી હશે,

જેના વિશે ખુદાએ કહ્યું છે કે, "**વ મન આદ ફ યન્તકેમુલ્લાહો મિન્હૂ**" અર્થાત્ જો પુનરાવર્તન કરશે તો ખુદા તેનાથી ઈન્તેકામ લેશે.

૨. સંભોગઃ

(૨૧૯) મોહરિમ પર ઉમરા તમત્તોઅની વચમાં, ઉમરા મુફરદાની વચમાં અને હજ દરમિયાનમાં તવાફુન્નિસાની નમાઝ પહેલા સંભોગ કરવો હરામ છે.

(૨૨૦) જો ઉમરા તમત્તોઅવાળો જાણી જોઈને પોતાની પત્ની સાથે સમાગમ કરે તો ચાહે કોબોલ (આગળ) થી કરે યા દોબોર (પાછળથી) કરે; જો સઈની પછી કર્યો હોય તો તેનો ઉમરા બાતિલ નહીં થાય તો પણ કફ્ફારો વાજિબ થશે અને એહવત પ્રમાણે કફ્ફારામાં એક ઊંટ અથવા એક ગાય આપે અને જો સઈ પતાવ્યા પહેલાં સંભોગ કરે તો તેનો કફ્ફારો એ જ

છે, જે બયાન થઈ ચૂક્યો અને એહવત છે કે પોતાનો ઉમરા તમામ કરે અને ત્યાર પછી હજ કરે અને પછી આવતાં વરસે તેને ફરીવાર અદા કરે.

(૨૨૧) જો હજના માટે એહરામ બાંધવાવાળો જાણી જોઈને પોતાની પત્ની સાથે મુઝદલફાના વુકૂફ પહેલાં સમાગમ કરે, ચાહે સામેથી કરે કે પાછળથી તો તેના પર કફ્ફારો વાજિબ છે અને વાજિબ છે કે એ હજને પૂરી કરે અને આવતા વરસે તેને ફરીવાર બજાવી લાવે. ચાહે હજ વાજિબ હોય કે મુસ્તહબ. ઔરત માટે પણ એ જ હુકમ છે કે જો તે એહરામની હાલતમાં હોય અને હુકમને જાણતી હોય અને આ અમલ પર રાજી હોય તો તેના પર કફ્ફારો વાજિબ છે અને જરૂરી છે કે હજને પૂરી કરી આવતા વરસે ફરી બજાવી લાવે. પરંતુ જો સ્ત્રી સાથે જબરદસ્તી કરવામાં આવી હોય તો તેના પર કંઈ વાજિબ નથી અને શોહર પર બે કફ્ફારા વાજિબ છે. સંભોગનો કફ્ફારો એક ઊંટ છે અને ઊંટ ન દઈ શકે તો એક બકરી કફ્ફારો આપે અને આ હજમાં

વાજિબ છે કે પતિ-પત્ની અલગ-અલગ રહે અર્થાત્ બને ત્યાં સુધી એક સ્થળે ભેગાં ન થાય, જ્યાં સુધી કોઈ ત્રીજો મોજૂદ ન હોય ત્યાં સુધી કે બંને હજના આમાલથી નિવૃત્ત થઈ જાય, ત્યાં સુધી કે મિનાના આમાલ પણ બજાવી લાવે અને એ જગ્યાએ આવી જાય જ્યાં સંભોગ કર્યો હતો. પરંતુ જો કોઈ અન્ય માર્ગેથી આવે (અર્થાત્ સમાગમની જગ્યા એ રસ્તામાં ન હોય) તો જાઈઝ છે કે આમાલ પૂરા થયા પછી તેઓ એક સાથે આવે. એવી રીતે બીજીવાર પઢવામાં આવનારી હજમાં પણ સમાગમવાળી જગ્યા પર પહોંચવાથી લઈને મિનામાં ઝબ્હ કરવા સુધી બંનેનું અલગ રહેવું વાજિબ છે. બલ્કે એહવત એ છે કે ત્યાં સુધી અલગ રહે જ્યાં સુધી હજના બધા આમાલથી પરવારી પાછા એ એ જગ્યા આવી જાય, જ્યાં સમાગમ થયો હતો.

(૨૨૨) જો મોહરિમ જાણી જોઈને મશઅરના વુકૂફની પછી તવાફુન્નિસાની પહેલાં પોતાની પત્ની

સાથે સંભોગ કરે તો ગત મસઅલામાં બયાન થએલ કફ્ફારો વાજિબ છે. પરંતુ હજનું ફરી પઢવું વાજિબ નથી અને એ જ હુકમ છે જો તવાફુન્નિસાનો ચોથો ચક્કર પૂરો કર્યો પહેલાં સમાગમ કરે; પરંતુ જો ચોથો ચક્કર પૂરો કર્યા પછી હોય તો કફ્ફારો પણ વાજિબ નથી.

(૨૨૩) જો મોહરિમ ઉમરા મુફરદામાં જાણી જોઈને પોતાની પત્ની સાથે સમાગમ કરે તો ગત બયાન થએલા કફ્ફારો તેના પર વાજિબ છે અને સઈ પછી સમાગમ કરવા પર તેનો ઉમરા બાતિલ નહિં થાય, પણ જો સઈની પહેલાં કરે તો તેનો ઉમરા બાતિલ થઈ જશે. એટલે વાજિબ છે કે આવતા મહિના સુધી મક્કામાં રહે અને પાંચ મશહૂર મીકાતોમાંથી કોઈ એક મીકાતથી ઉમરા ફરી બજાવી લાવવા એહરામ બાંધે. એહવત પ્રમાણે અદના હિલથી એહરામ બાંધવો પૂરતો નથી અને એ પણ એહવત છે કે બાતિલ થનાર ઉમરાને પણ પૂરો કરે.

(૨૨૪) જો મોહિલ્લ (એહરામ વગરનો) શખ્સ પોતાની એહરામવાળી પત્નીની સાથે સમાગમ કરે તો જો પત્ની રાજી હોય તો ઔરત પર વાજિબ છે કે એક ઊંટ કફ્ફારો આપે, પરંતુ જો રાજી ન હોય બલ્કે મજબૂરી હોય તો કંઈ વાજિબ નથી અને એહવત એ છે કે, તેનો પતિ તેનો કફ્ફારો આપે. પહેલી સૂરતમાં પણ એહવત છે કે, પતિ તેની પત્ની પર વાજિબ થનારા કફ્ફારાનું નુકસાન આપે અર્થાત્ કફ્ફારાની કિંમત અદા કરે.

(૨૨૫) જો મોહરિમ શખ્સ અજાણતા અથવા ભૂલથી પોતાની પત્નીથી સમાગમ કરે તો તેનો ઉમરા અને હજ સહી છે અને તેના પર કફ્ફારો પણ વાજિબ નથી. આ હુકમ કફ્ફારો વાજિબ કરનારી હરામ બાબતો આચરવામાં પણ લાગુ પડશે, જેની વિગત આગળ ઉપર આવશે. અર્થાત્ અજાણતા અથવા ભૂલથી મોહરિમ એ હરામ બાબતોનું આચરણ કરે તો તેના પર કફ્ફારો વાજિબ નહિં થાય તો પણ નીચેના

અમુક પ્રસંગો બાકાત છે.

૧. હજ અથવા ઉમરામાં તવાફ કરવો ભૂલી જાય ત્યાં સુધી કે પોતાના શહેર પાછા ફર્યા પછી પોતાની પત્ની સાથે સંભોગ કરે.

૨. ઉમરા તમત્તોઅમાં સઈનું કંઈક પ્રમાણ ભૂલી જાય અને એમ સમજીને કે સઈ સંપૂર્ણ થઈ ગઈ છે એહરામ ઉતારી નાંખે.

૩. જો મોહરિમ કારણ વગર પોતાના માથા અથવા દાઢી પર હાથ ફેરવે, જેના કારણ એક અથવા વધારે વાળ ખરી જાય.

૪. જો કોઈ અજ્ઞાનતાના કારણે ખુશ્બુદાર તેલ અથવા જેમાં ખુશ્બુ ભેળવેલી હોય પોતાના શરીરે ચોપડે. આ બધાના હુકમ તેની જગ્યાએ આવશે.

૩. સ્ત્રીને ચુંબન કરવું:

(૨૨૬) મોહરિમનું મઝા લેવાની ઈચ્છાથી

પોતાની સ્ત્રીને ચૂમવું જાઈઝ નથી. એટલે જો તેણે વાસનાથી ચુંબન ભર્યું અને વીર્ય સ્ખલન થઈ ગયું તો એક ઊંટ કફ્ફારો વાજિબ થઈ જાશે અને જો વીર્યપાત ન થાય તો બઈદ નથી કે એક મેંઢાનો કફ્ફારો પૂરતો હોય; પરંતુ જો વાસના વગર ચૂમી ભરી હોય તો એહતેયાતે વાજિબ એછે કે એક બકરો કફ્ફારો આપે.

(૨૨૭) જો મોહિલ્લ (એહરામ વગરનો) શખ્સ પોતાની એહરામવાળી પત્નીને ચુંબન ભરે તો એહતેયાત એ છે કે એક બકરી કફ્ફારો આપે.

૪. સ્ત્રીનો સ્પર્શ કરવોઃ

(૨૨૮) મોહરિમનું વાસનાપૂર્વક પોતાની સ્ત્રીને સ્પર્શવું, ઉઠાવવું અને બાહુઓમાં દબાવવું જાઈઝ નથી અને જો કોઈએ એમ કર્યું તો લાઝિમ છે કે એક બકરી કફ્ફારો આપે ચાહે વીર્ય સ્ખલન થાય કે ન થાય. પરંતુ, આમ કરવું કામેચ્છા વગર હોય તો કોઈ કફ્ફારો નથી.

૫. સ્ત્રીને જોવી અને ચેનચાળા કરવાઃ

(૨૨૯) મોહરિમના માટે જાઈઝ નથી કે તે પોતાની સ્ત્રી સાથે ચેનચાળા કરે, એટલે જો આમ કરવાથી વીર્યપાત થઈ જાય તો લાઝિમ છે કે એક ઊંટ કફ્ફારો દે અને ઊંટ ન દઈ શકતો હોય તો બકરી દે. જો પતિને ખબર હોય કે વાસનાપૂર્વક જોવાથી વીર્ય નીકળી આવશે તો વાજિબ છે કે તે ન જૂએ બલ્કે એહવતે અવલા એ છે કે ચાહે મની નીકળે કે નહિં વાસનાપૂર્વક પોતાની સ્ત્રી તરફ દષ્ટિપાત ન કરે. એટલે જો વાસનાપૂર્વક સ્ત્રીને જોવાથી જો વીર્ય સ્ખલન થઈ જાય તો એહવત એ છે કે, કફ્ફારો આપે જે એક ઊંટ છે. પરંતુ જો વીર્ય સ્ખલન ન થાય અથવા વગર વાસનાએ જોવાથી વીર્ય સ્ખલન થાય તો પછી કોઈ કફ્ફારો નથી.

(૨૩૦) જો મોહરિમ પરાઈ સ્ત્રીને એવી દષ્ટિએ જૂએ જે તેના માટે જાઈઝ નથી અને વીર્ય ન નીકળે તો

કફ્ફારો વાજિબ નથી અને જો વીર્યસ્ત્રાવ થાય તો લાઝિમ છે કે કફ્ફારો આપે અને એહવત એ છે કે જો માલદાર હોય તો એક ઊંટ કફ્ફારો આપે અને જો આર્થિક સ્થિતિ સાધારણ હોય તો એક ગાય આપે અને અઝહર એ છે કે ગરીબ હોય તો એક બકરી કફ્ફારો આપે.

(૨૩૧) મોહરિમનું પોતાની પત્ની સાથે બેસવું અને વાતો કરી આનંદ પ્રાપ્ત કરવો જાઈઝ છે; જો કે એહવત એ છે કે મોહરિમ પોતાની પત્નીથી દરેક પ્રકારનો આનંદ મેળવવો તજી દે.

૬. ઈસ્તિમના - વીર્ય સ્ખલન ઈચ્છવો:

(૨૩૨) વીર્ય સ્ખલન કરવાના કેટલાંક પ્રકાર છે:

૧. ઈન્દ્રીયને હાથેથી મસળવી અથવા ચાહે બીજી કોઈ અન્યવસ્તુથી સદંતર હરામ છે. હજમાં તેનો હુકમ એ જ છે કે જે સંભોગનો છે અને ઉમરા મુફરદામાં પણ

એહવતની રૂએ તેનો હુકમ એ જ છે; એટલે જો મોહરિમ ઉપરોક્ત કાર્ય હજના એહરામમાં મશઅરના વુકૂફ પહેલાં કરે તો લાઝિમ છે કે કફફારો આપે, એ હજને પૂરી કરે અને આવતા વરસે આ હજને ફરી બજાવી લાવે. જો ઉમરા મુફરદામાં સઈથી નિવૃત્ત થવા પહેલાં આ અમલ અંજામ આપે એહતેયાતે વાજિબની રૂએ કફફારો આપે અને આ ઉમરાને પૂરો કરી, બીજે મહિને તેને ફરી બજાવી લાવે.

૨. પોતાની પત્નીને ચુંબન કરવાથી, સ્પર્શથી, જોવાથી કે ચેનચાળા કરી વીર્ય સ્ખલન કરવામાં પણ એ જ હુકમ લાગુ પડે છે, જે ગત મસઅલામાં બયાન થઈ ચૂક્યો છે.

૩. સ્ત્રીને લગતી વાતો સાંભળવાથી અથવા તેના ગુણો અથવા તેની કલ્પના કે વિચાર કરવાથી વીર્ય સ્ખલન કરવું પણ મોહરિમ પર હરામ છે, પરંતુ અઝહર એ છે કે કફફારો નહિં લાગે.

૭. નિકાહ કરવાઃ

(૨૩૩) મોહરિમના નિકાહ કરવા અથવા કોઈ બીજાના નિકાહ પઢવા જાઈઝ નથી. ચાહે બીજો આદમી મોહરિમ હોય કે ન હોય. ચાહે નિકાહ દાયમી હોય કે ગેરદાયમી અને ઉપરોક્ત બધી સૂરતોમાં નિકાહ બાતિલ છે.

(૨૩૪) જો મોહરિમ કોઈ સ્ત્રી સાથે નિકાહ કરી દેવામાં આવે અને તેની સાથે સમાગમ કરે તો જો આ લોકો આ વિષયમાં શરીઅતનો હુકમ જાણતા હતા તો મોહરિમ, સ્ત્રી અને નિકાહ પઢનાર પર એક એક કફ્ફારો વાજિબ થશે અને જો એમાંથી અમુક આ વિષયમાં હુકમે શરઈ જાણતા હોય અને અમુક ન જાણતા હોય, તો જેઓ નહોતા જાણતા તેઓ પર કફ્ફારો વાજિબ નહિં થાય. તેનાથી કોઈ ફરક નથી પડતો કે નિકાહ પઢનાર અને ઔરત મોહરિમ હતા કે નહિં.

(૨૩૫) ફકીહો વચ્ચે મશહૂર છે કે, મોહરિમ માટે કોઈ નિકાહની મહેફિલમાં ભાગ લેવો જાઈઝ નથી. ત્યાં સુધી કે એહવતે અવલા નિકાહ પર ગવાહી પણ ન આપે, ભલે એહરામ બાંધવા પહેલાં નિકાહની મહેફિલમાં ભાગ લીધો હોય.

(૨૩૬) એહવતે અવલા એ છે કે, મોહરિમ નિકાહ માટે ઓફર પણ ન કરે. તો પણ તલાકે રજઈમાં મોહરિમ રજૂ કરી શકે છે જેવી રીતે તલાક આપવી પણ જાઈઝ છે.

૮. ખુશ્બૂ લગાવવીઃ

(૨૩૭) મોહરિમના માટે ખુશ્બૂનો વપરાશ હરામ છે; ચાહે સૂંઘવા, ખાવા, લગાવવા, રંગ કરવા અથવા ભાપ લેવા દ્વારા હોય, એવી જ રીતે એવા કપડાં પહેરવા પણ હરામ છે, જેમાં ખુશ્બૂની અસર બાકી હોય. ખુશ્બૂથી મતલબ દરેક એ વસ્તુ છે, જેનાથી શરીર, કપડાં કે ખોરાકને ખુશ્બૂદાર

બનાવવામાં આવે. દાખલા તરીકે કસ્તૂરી, અંબર દરૂસ અને કેસર વગેરે. અઝહર એ છે કે, મોહરિમ બધી જાણીતી ખુશ્બૂઓ દાખલા તરીકે ગુલે મોહમ્મદી, ગુલે યાસમીન, ગુલે રાઝકી વિગેરેથી પરહેઝ કરે. તો પણ ખલૂકે કાબા (ખાસ પ્રકારની ખુશ્બૂ) ને સુંઘવામાં કે તેને જિસમ પર લગાડવામાં પરહેઝ કરવી વાજિબ નથી. એટલે જો બદન કે કપડાં પર લાગી જાય તો ધોઈને સાફ કરવું પણ વાજિબ નથી. ખલૂકે કાબા એક ખાસ અત્તર છે, જેને કેસર અને બીજી વસ્તુઓથી બનાવવામાં આવે છે અને તેનાથી મહાન કાબાને સુગંધિત કરવામાં આવે છે.

(૨૩૮) રિયાહીનને સૂંઘવી મોહરિમ પર હરામ છે. ચાહે તે રિયાહીન એ હોય જેનાથી અત્તર બનાવવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે યાસ્મીન, ગુલાબ વગેરે અથવા એ સિવાયની અન્ય વન્સપતિ. રિયાહીન એવી જડીબુટ્ટીઓ છે જેમાંથી ખુશ્બૂ નીકળે છે અને તેને સુંઘવામાં વાપરવામાં આવે છે. અઝહર એ છે કે

કેટલીક જંગલી પોતે ઊગી નીકળતી વનસ્પતિની ખુશ્બૂને સૂંઘવું હરામ નથી. દાખલા તરીકે શેખ (એક પ્રકારની ઘાસ) અઝખર (ખુશ્બૂદાર ઘાસ) ખિઝામી (એક ખુશ્બૂદાર બુટ્ટી) નું સુંઘવું ઈશ્કાલ નથી રાખતું. પરંતુ ખુશ્બુદાર ફળો અને લીલોતરી દાખલા તરીકે સફરજન બેહી (એક પ્રકારનું ફળ) અને ફુદીનો વગેરે ખાવું મોહરિમ માટે જાઈઝ છે. પરંતુ, એહવત એ છે કે ખાતી વખતે તેને સૂંઘે નહિં આ જ હુકમ ખુશ્બૂદાર તેલનો છે. એટલે અઝહર એ છે કે સુગંધી તેલ જે ખાવામાં વપરાય છે અને સામાન્ય રીતે તેની ગણના અત્તરોમાં નથી થતી, તેનું ખાવું જાઈઝ છે. પરંતુ એહવત એ છે કે ખાતી વખતે સૂંઘવામાં ન આવે.

(૨૩૯) સફા અને મરવા વચ્ચે સઈ કરતી વખતે જો ત્યાં અત્તર વેચનારા મોજૂદ હોય તો મોહરિમના માટે પોતાની જાતને ખુશ્બૂ સૂંઘવાથી બચાવવી વાજિબ નથી. પરંતુ સઈ સિવાય તેના પર વાજિબ છે કે ખુશ્બૂ સૂંઘવાથી પોતાને બચાવે. સિવાય ખલૂકે કાબાને

સૂંઘવાથી જેમકે મસઅલા નં.: ૨૩૭ માં બયાન થયું કે કાબાની ખુશ્બૂ સૂંઘવામાં કોઈ હરજ નથી.

(૨૪૦) જો મોહરિમ જાણી જોઈને કોઈ ખુશ્બૂદાર વસ્તુ ખાય અથવા એવા વસ્ત્રો પહેરે જેમાં ખુશ્બૂની અસર બાકી હોય તો એહતેયાતે વાજિબ એ છે કે, એક બકરો કફ્ફારો આપે. પરંતુ આ બે બાબતો સિવાય ખુશ્બૂના વાપરવા પર કફ્ફારો વાજિબ નથી, જો કે એહવત એ છે કે કફ્ફારો આપે.

(૨૪૧) મોહરિમનું બદબૂના કારણે પોતાનું નાક બંધ રાખવું હરામ છે, તો પણ એ સ્થળેથી ઉતાવળે પસાર થઈ જવામાં કોઈ હરજ નથી.

૯. પુરૂષ માટે સિવેલા કપડાં પહેરવાઃ

અથવા એવા કપડાં પહેરવા જે સિવેલા કપડાંની ગણતરીમાં આવતા હોયઃ

(૨૪૨) મોહરિમ માટે જાઈઝ નથી કે એવા વસ્ત્રો

પહેરે જેમાં બટન અથવા એવી ચીઝ હોય જે બટનનું કામ આપી શકતી હોય (અર્થાત્ એવા વસ્ત્રો જેનો એક ભાગ બીજા ભાગથી બટન અથવા કોઈ એવી ચીઝથી મળેલો હોય) એવી જ રીતે બખ્તરની જેવો લિબાસ પહેરવો પણ જાઈઝ નથી. (અર્થાત્ એવો લિબાસ જેમાં બાંયો અને ગળું હોય અને માથાને ગળામાંથી અને હાથોને બાંયોમાંથી કાઢે) એવી જ રીતે ઈજાર અને એના જેવી વસ્તુઓ દાખલા તરીકે પાટલુન વગેરેને ગુપ્તાંગો છુપાવવા માટે પહેરવા જાઈઝ નથી. સિવાય એ કે તેમાં બટન ન હોય અને એહતેયાતે વાજિબ એ છે કે સામાન્ય વપરાશમાં આવતા લિબાસ દાખલા તરીકે ખમીસ, કબા, જભ્ભો અને બીજા અરબી કપડાં ન પહેરે ચાહે તેમાં બટન લાગેલા હોય કે ન લાગેલા હોય. પરંતુ મજબૂરીની હાલતમાં પોતાના ખભા પર ખમીસ અથવા એવી જ ચીઝ નાંખવી, કબાને ઊલટી કરી પહેરવી, કબાની બાંયોમાંથી હાથ નિકાળ્યા વગર પહેરવી જાઈઝ છે. ઉપરોક્ત હુકમમાં કપડાં સિવેલા,

વણેલા અથવા થાપેલા હોવામાં કોઈ ફરક નથી. મોહરિમ માટે પૈસાની થેલી કેડે બાંધવી જાઈઝ છે, ભલે સિવેલી હોય. દાખલા તરીકે હમયાન (એ વસ્તુ જેમાં પૈસા રાખીને કેડે બાંધવામાં આવે છે) અને મનતેકા (એવો કમરપટ્ટો જેને વિવિધ મકસદ માટે કેડે બાંધવામાં આવે છે) એવી જ રીતે સારણગાંઠના રોગી મોહરિમનો પટ્ટો (એવો કમરપટ્ટો જે સારણગાંઠના રોગી આંતરડાને નીચે આવવાથી બચાવવા માટે બાંધે છે) ચાહે સિવેલ હોય, જરૂરત પૂરતું વાપરી શકે છે.એવી જ રીતે મોહરિમને માટે સૂવાના સમયે અથવા એ સિવાય પોતાના જિસ્મને (માથા સિવાય) સિવેલા રજાઈ વગેરેથી ઢાંકવું જાઈઝ છે.

(૨૪૩) એહવત એ છે કે, મોહરિમ પોતાની લુંગીને પોતાના ગળામાં નાખીને ન બાંધે બલ્કે કોઈપણ જગ્યાએ ન બાંધે અને સોઈ વગેરેથી પણ તેને મજબૂત ન કરે. બલ્કે એહવતની રૂએ ચાદરમાં પણ ગાંઠ ન મારે, પરંતુ સોઈ વગેરેથી ચાદરને મઝબૂત અને સ્થિર

કરવામાં કોઈ હરજ નથી.

(૨૪૪) સ્ત્રીઓ માટે એહરામની હાલતમાં હાથના મોઝા સિવાય દરેક પ્રકારના સિવેલા કપડાં પહેરવા જાઈઝ છે.

(૨૪૫) જો મોહરિમ જાણી જોઈને એવા કપડાં પહેરે જેને પહેરવા તેના માટે જાઈઝ નહોતા તો વાજિબ છે કે એક બકરી કફ્ફારો આપે બલ્કે અહેવત એ છે કે જો મજબૂરીની હાલતમાં પહેરે તો પણ કફ્ફારો આપે. જો તેણે ઘણીવાર આવાં કપડાં પહેર્યા અથવા એક સાથે અનેક કપડાં પહેર્યા હોય તો તેની સંખ્યા મુજબ કફ્ફારા આપે. દાખલા તરીકે અમુક કપડાંને એક જ વખતે એક ઉપર એક પહેર જ્યારે કે તે વિવિધ પ્રકારના કપડાં હોય બલ્કે એહવત એ છે કે જો તે એક જ પ્રકારના કપડાં હોય તો પણ તેની સંખ્યા પ્રમાણે બરાબર કફ્ફારા આપે.

૧૦. સુરમો લગાવવોઃ

(૨૪૬) સુરમો લગાવવાના બે પ્રકાર છેઃ

૧. કાળો સુરમો અથવા એવો સુરમો લગાવવામાં આવે જેને લોકોમાં સામાન્ય રીતે શૃંગાર ગણવામાં આવે છે. તો અઝહર એ છે કે, મોહરિમનું શણગાર ખાતર સુરમો લગાવવો હરામ છે બલ્કે, એહવત એ છે કે અગર શણગાર માટે ન પણ લગાડે તો પણ હરામ છે. પરંતુ મજબૂરીની હાલતમાં દાખલા તરીકે દવા રૂપે સુરમો લગાડવામાં કોઈ હરજ નથી.

૨. કાળો સુરમો અથવા એવો સુરમો જે શૃંગાર માટે વપરાય છે, આ બે પ્રકાર સિવાય કોઈ અન્ય સુરમો લગાવે તો જો શૃંગાર માટે ન હોય તો કોઈ હરજ નથી. નહિંતર એહવત એ છે કે આ સુરમો પણ ન લગાવે. બધા સંજોગોમાં સુરમો લગાવવા પર કફ્ફારો વાજિબ નથી, જો કે હરામ સુરમો લગાવવાની સૂરતમાં વધારે સારૂં એ છે કે,એક બકરી કફ્ફારો આપે.

૧૧. અરીસામાં જોવુંઃ

(૨૪૭) મોહરિમના માટે શણગાર માટે અરીસામાં જોવું જાઈઝ નથી. પરંતુ જો કોઈ અન્ય કારણસર દાખલા તરીકે પોતાના ચહેરાના ઝખમપર મલમ લગાવવા અથવા ચહેરા પર (વઝૂ માટે) પાણી પહોંચવામાં રૂકાવટ ગોતવા અથવા ડ્રાઈવરનું પાછળ આવતી ગાડીઓને જોવા અથવા કોઈ અન્ય જરૂરત માટે અરીસામાં જોવું જાઈઝ છે અને બધી એ વસ્તુઓ જે સાફ અને ઉજળી હોય અને અરીસાનું કામ આપી શકતી હોય, અરીસાનો હુકમ રાખે છે. એ શખ્સ જે શણગાર માટે અરીસામાં જોવે તેના માટે મુસ્તહબ છે કે તલબીયા ફરી પઢે. ચશ્મા પહેરવામાં કોઈ હરજ નથી તો પણ એહવત એ છે કે જો ચશ્મા પહેરવા શણગારમાં ગણાય તો તેનાથી પરહેઝ કરવામાં આવે.

૧૨. પુરૂષો માટે બૂટ અથવા મોઝા

પહેરવાઃ

(૨૪૮) મોહરિમ પુરૂષ માટે એવી ચીઝ પહેરવી હરામ છે જે તેના પગના ઉપરના બધા ભાગને ઢાંકી લે, દાખલા તરીકે બૂટ અને મોઝા. સિવાય મજબૂરીના દાખલા તરીકે પુરૂષને હવાઈ ચપ્પલ ન મળે અથવા એના જેવા કોઈ બીજા ચપ્પલ ન મળી શકે અને મજબૂરીમાં બૂટ પહેરવા પડે. પરંતુ, એહવત એ છે કે ઉપરનો ભાગ ફાડીને પહેરે. તો પણ એવી ચીઝ પહેરવી જાઈઝ છે જે પગના અમુક ભાગને છુપાવે. એવી જ રીતે બૂટ અને મોઝા પહેર્યા વગર પગના ઉપલા ભાગને છુપાવવો દાખલા તરીકે બેસીને ચાદરને પોતાના પગ પર લપેટવી જાઈઝ છે. બૂટ અથવા તેના જેવી ચીઝો પહેરવાથી કફ્ફારો વાજિબ નથી થતો. ચાહે મજબૂરીમાં પહેર્યા હોય અથવા વગર મજબૂરીએ. પરંતુ મોઝા અને એના જેવી ચીઝોને જાણી જોઈને પહેરવા પર એહવતની રૂએ કફ્ફારો વાજિબ થઈ જશે,

જે એક બકરી છે, સ્ત્રીઓ માટે બૂટ, મોઝા અથવા એવી ચીઝો જે પગના ઉપરના ભાગને પુરૂં છુપાવી દે, પહેરવામાં કોઈ વાંધો નથી.

૧૩. ફુસૂકઃ

એટલે જૂઠું બોલવું, ગાળો ભાંડવી અને મોટાઈ તથા અહંકાર કરવો.

(૨૪૯) ફુસૂકમાં જૂઠું બોલવું, ગાળો ભાંડવી અને અભિમાન કરવાનો સમાવેશ થાય છે. જો કે ફુસૂક દરેક સંજોગમાં હરામ છે, પણ એહરામની હાલતમાં તેના હરામ હોવા પર ભાર છે. અભિમાન કરવાનો મતલબ એ છે કે, કોઈ પોતાના કૂળ, મોભા, માલ અથવા એના જેવી ચીઝો પર અભિમાન કરવું. અભિમાન ત્યારે હરામ છે જ્યારે, એના કારણે મોમિનનું અપમાન અથવા તિરસ્કાર થતો હોય, નહિંતર હરામ નથી; ન મોહરિમ પર ન ગેર મોહરિમ

પ૨. ફુસૂકનું તૌબા કરવા સિવાય કોઈ કફ્ફારો નથી. જો કે એહવત છે કે એક ગાયનો કફ્ફારો આપે.

૧૪. જેદાલઃ

(અર્થાત્ વિવાદ અને ઝઘડા)

(૨૫૦) મોહરિમનો એવી રીતે વિવાદ અથવા તકરાર કરવી, જેમાં અલ્લાહની કસમ ખાઈને કોઈ વસ્તુ પુરવાર કરવામાં આવે અથવા કોઈ ચીઝનો ઈન્કાર કરવામાં આવે, હરામ છે. અઝહર એ છે કે, કસમમાં માત્ર બે શબ્દો ''**બલા વલ્લાહે**'' અથવા ''**લા વલ્લાહે**'' નો આદર કરવો મોઅતબર નથી બલ્કે ઝાતે હકીકી (અલ્લાહ)ની કસમ હોય તો પૂરતું છે. ચાહે તેમાં ખાસ નામ ''**અલ્લાહ**'' ના મારફત કસમ ખાય અથવા તેના સિવાય કોઈ બીજા નામથી અને ચાહે

કસમ ''**લા**'' અથવા ''**બલા**'' થી શરૂ થાય કે ન થાય. એવી જ રીતે કસમ અરબી ભાષામાં ખાય અથવા કોઈ અન્ય ભાષામાં અને અલ્લાહ સિવાય કોઈ અન્ય પવિત્ર વસ્તુનો કોઈ ભરોસો નથી, ત્યાં સુધી કે કોઈ એમ કહે મારી જાનની કસમ આમ છે આમ નથી. એવી રીતે ખબર આપવા સિવાય કસમની કોઈ અસર નથી. દાખલા તરીકે કોઈને વિનંતી કરવા કસમ ખાય અને કહે કે, ''**અલ્લાહની કસમ છે મને ફલાણી ચીઝ આપી દયો.**'' ખુદ પોતાના નિર્ણય પર ભાર મૂકવા ખાતર કસમ ખાવી કે ભવિષ્યમાં ફલાણું કામ કરીશ, અથવા નહિં કરીશ અને એમ કહેવું કે, ''**અલ્લાહ કસમ ફલાણી ચીજ હું તમને આપીશ.**'' અમુક ફકીહોનું કહેવું છે કે સાચી કસમમાં વિવાદ સ્થાપિત થવા માટે કસમને ત્રણ વાર ઉચ્ચારવી

જરૂરી છે. નહિંતર જેદાલ સ્થાપિત નહિં થાય. તો પણ આ કથન ઈશ્કાલથી ખાલી નથી. જો કે એહવત તેના વિરૂદ્ધમાં છે અર્થાત્ એક વખત પણ કહેવાથી જેદાલ સ્થાપિત થઈ જશે અને જૂઠી કસમમાં જેદાલ સ્થાપિત હોવામાં ઈશ્કાલ વગર કોઈ શંકાને સ્થાન નથી.

(૨૫૧) જેદાલ દરેક એ શખ્સ પર અપવાદરૂપ હરામ નથી જ્યાં કસમ તજવાથી મુકલ્લફને નુકશાન થતું હોય જેમ કે કસમ ન ખાવાથી તેનો હક માર્યો જતો હોય.

(૨૫૨) જો જેદાલ કરવાવાળો ત્રણવાર ઉપરાઉપરી સાચી કસમ ખાય તો તેનાપર એક બકરી કફ્ફારો વાજિબ છે અને ત્રણ વારથી વધારે ખાવાથી કફ્ફારામાં વધારો નહિં થાય. પરંતુ જો ત્રણવાર અથવા તેનાથી વધારે વાર કસમ ખાવા પછી કફ્ફારો આપે અને પછી કસમ ખાય અથવા કસમ ખાય અને પછી કંઈક આંતરા પછી ફરીથી ત્રણ અથવા વધારે કસમ

ખાય તો આ બંને સંજોગોમાં કફ્ફારો પણ બેવડો (ડબલ) થઈ જશે. જો જૂઠી કસમ ખાય તો એક જૂઠી કસમ ખાવા પર એક બકરી, બે વાર પર બે બકરી અને ત્રણ વાર કસમ ખાવા પર એક ગાય કફ્ફારો વાજિબ છે. તો પણ બે વાર ખોટી કસમ ખાવાનો કફ્ફારો આપ્યા પછી ત્રીજીવાર કસમ ખાય તો એક બકરી જ કફ્ફારો થાશે ન કે એક ગાય.

૧૫. શરીર પરની જૂઓ વગેરે મારવીઃ

(૨૫૩) મોહરિમ માટે જૂ મારવી અને એહવતની રૂએ પોતાના જિસમ અથવા લિબાસથી કાઢીને ફેંકવી જાઈઝ નથી. તો પણ જિસમની એક જગ્યાએથી પડકી બીજી જગ્યાએ છોડવામાં કોઈ હરજ નથી. જો કોઈ જુઓને મારી નાખે અથવા ફેંકી દે તો એહવતે અવલા એ છે કે, મૂઠીભર ખાવાનું કફ્ફારો આપે. એહવત એ છે કે, જો મચ્છર, માંકડ અને તેના

જેવા જંતુઓ મોહરિમને નુકશાન ન પહોંચાડે તો તેને પણ ન મારે. પરંતુ અઝહર એ છે કે, તેને પોતાની પાસે આવતા રોકવા જાઈઝ છે. જો કે એહવત એ છે કે તેને પણ તજી દે.

૧૬. શૃંગાર કરવોઃ (બનવું સજવું)

(૨૫૪) એહવત એ છે કે, મોહરિમ પુરૂષ અને સ્ત્રી પોતાને દરેક એ ચીઝથી બચાવે જે સામાન્ય રીતે શણગારમાં ગણાતી હોય. ચાહે શણગારનો ઈરાદો કરે કે ન કરે. જો કે સામાન્ય રીતે મહેંદી લગાવવી શણગારમાં ગણાય છે,પરંતુ જો મહેંદી લગાવવી શણગારમાં ન ગણાય દાખલા તરીકે ઈલાજની ગરજથી વાપરે તો કોઈ હરજ નથી. એવી જ રીતે એહરામ બાંધવા પહેલાં મહેંદી લગાવવામાં કોઈ હરજ નથી, ચાહે તેની અસરો એહરામ બાંધવા સુધી બાકી રહે.

(૨૫૫) શોભાની નિય્યત વિના એહરામની

હાલતમાં વીંટી પહેરવામાં કોઈ વાંધો નથી. એટલે વીંટી પહેરવી મુસ્તહબ અમલ હોવાના કારણે,અથવા ગુમ થઈ જવાના ભયે, અથવા તવાફના ચક્કરો ગણવાના હેતુથી અથવા આવી જાતના કોઈપણ કામ માટે પહેરવામાં કોઈ હરજ નથી. તો પણ એહવત છે કે શોભા ખાતર ન પહેરે.

(૨૫૬) મોહરિમ સ્ત્રીએ શણગારની નિય્યતથી ઘરેણાં પહેરવા હરામ છે, બલ્કે એહવત એ છે કે, જો શણગારમાં ગણાતા હોય તો શણગારની નિય્યત વગર પણ ન પહેરે. તો પણ એટલા પ્રમાણમાં ઘરેણાં પહેરવા જેને તે સામાન્ય રીતે એહરામ પહેલાં પણ પહેરતી હતી આ હુકમથી બાકાત છે. પરંતુ એહવતે અવલા એ છે કે, ઘરેણાં પહેરી પોતાના ધણી અને બીજા મોહરિમ પુરૂષોને ન દેખાડે. ઉપરોક્ત તમામ સંજોગોમાં જો કોઈ શણગાર કરે તો કફ્ફારો વાજિબ નથી.

૧૭. તેલ ચોપડવું:

(૨૫૭) મોહરિમના માટેતેલ લગાડવું હરામ છે, ચાહે તે ખુશ્બૂદાર ન પણ હોય. પરંતુ ખુશ્બૂદાર તેલ ખાવું જાઈઝ છે. જે તે તેલ કુદરતી ખુશ્બૂવાળું હોય જેમ કે મસઅલા નં.: ૨૩૭ માં વર્ણન થઈ ચૂક્યું. મોહરિમ માટે ખુશ્બૂ વગરનું તેલ દવા તરીકે વાપરવું જાઈઝ છે, બલ્કે જરૂરત અને લાચારીના સમયે ખુશ્બૂદાર તેલ ચાહે તેની ખુશ્બૂ કુદરતી હોય અથવા બહારથી ભેળવેલી હોય ઉપયોગ કરવો પણ જાઈઝ છે.

(૨૫૮) જાણી જોઈને ખુશ્બૂદાર તેલ ચાહે તેની ખુશ્બૂ કુદરતી હોય અથવા બહારની વાપરવાનો કફ્ફારો એક બકરી છે અને જો અજાણતાથી વાપરવામાં આવે તો બંને પ્રકારના તેલોનો કફ્ફારો એહવતની રૂએ એક ફકીરને ખાવું ખવરાવવું છે.

૧૮. શરીરના વાળ ઉતારવા:

(૨૫૯) મોહરિમનું પોતાના અથવા કોઈ બીજાના શરીર પરથી વાળ સાફ કરવા જાઈઝ નથી. ચાહે બીજો એહરામ વગરનો જ કેમ ન હોય. ચાહે મૂંડીને ઉતારે અથવા ઉખાડીને. આ હુકમમાં વાળ ઓછા વત્તા હોવાથી કોઈ ફરક નથી પડતો, બલ્કે એક વાળનો અમુક ભાગ દાખલા તરીકે અર્ધો વાળ પણ કાપવો જાઈઝ નથી. પરંતુ જો માથામાં જૂ વધારે હોવાના કારણે તેને પીડા કે યાતના થતી હોય, તો પછીમાથું મૂંડાવવું જાઈઝ છે. એવી જ રીતે જો જરૂરત હોય તો વાળ સાફ કરવા પણ જાઈઝ છે. વઝૂ અથવા ગુસ્લ અને તયમ્મુમ અથવા નજાસતથી પાક થવામાં અથવા એવી રૂકાવટ દૂર કરવામાં જે શરીર પર ચોંટેલી હોય અને હદસ અથવા ખબસથી પાક થવામાં રૂકાવટ બનતી હોય અથવા કોઈ અન્ય જરૂરતના સમયે જો વાળ ખરે તો કોઈ હરજ નથી, અગર તે તેનો ઈરાદો ન રાખતો હોય.

(૨૬૦) જરૂરત વગર માથું મૂંડવાનો કફ્ફારો એક

બકરી છે અને મજબૂરીના કારણે માથું મૂંડવાનો કફ્ફારો એક બકરી અથવા ત્રણ દિવસના રોઝા અથવા છ મિસ્કીનોને ખાવું ખવરાવવું છે. દરેક મિસ્કીનનો ખોરાક બે મુદ લગભગ ૧૫૦૦ ગ્રામની બરાબર છે. જો મોહરિમ તેની બંને બગલની નીચેના વાળ ખેંચીને કાઢે તો એક બકરી કફ્ફારો દે અને એહવત એ છે કે, જો એક બગલની નીચેના વાળ ખેંચીને કાઢે તો પણ એક બકરી કફ્ફારો આપે. જો દાઢી અથવા કોઈ અન્ય જગ્યાના વાળ નીકાળે તો એક મિસ્કીનને મૂઠીભર ખાવું આપે.

ઉપરોક્ત સંજોગોમાં જો કોઈ મૂંડવા અથવા ખેંચીને કાઢવા સિવાય કોઈ અન્ય રીતથી વાળ નીકાળે તો એહવત એ છે કે તેનો પણ એ જ હુકમ છે. જો મોહરિમ કોઈ બીજાનું માથું મૂંડે તો મૂંડાવવાવાળો એહરામમાં હોય અથવા વગર એહરામ, મોહરિમ પર કોઈ કફ્ફારો વાજિબ નથી.

(૨૬૧) મોહરિમના માટે એવી રીતે માથું ખંજવાળવામાં કે જ્યારે વાળ ન ખરે અથવા ખૂન ન નીકળે કોઈ હરજનથી. આ જ હુકમ બદનને ખંજવાળવા માટે પણ છે. જો મોહરિમ વગર કારણે પોતાનું માથું અથવા દાઢી ઉપર હાથ ફેરવે અને એક અથવા અમુક વાળ ખરી જાય તો મૂઠ્ઠીભર ખાવાનું સદકો આપે અને જો વઝૂ કરતી વખતે અમુક વાળ ખરે તો તેના પર કંઈ વાજિબ નથી.

૧૯. પુરૂષો માટે માથું ઢાંકવું:

(૨૬૨) મોહરિમ પુરૂષ માટે મકનો, અથવા કપડું અથવા પછેડી વગેરેથી પોતાનું પુરૂં માથું અથવા અમુક ભાગ ઢાંકવો જાઈઝ નથી. એહવત એ છે કે ગારા અથવા ઘાસ પાન વગેરેથી પણ માથું ન ઢાંકે. તો પણ મશ્કનો પટ્ટો અથવા માથાના દુખાવા વગેરેના કારણે માથા પર રૂમાલ બાંધવામાં કોઈ હરજ નથી. આ

મસઅલામાં માથાથી મુરાદ વાળ ઊગવાની જગ્યાથી છે અને અકરબ એ છે કે બંને કાનોને પણ તેમાં શામિલ કરી લે.

(૨૬૩) શરીરના કોઈપણ ભાગ દાખલા તરીકે હાથો વડે માથું ઢાંકવું જાઈઝ છે. પણ વધારે સારૂં એ છે કે તેનાથી પણ પરહેઝ કરે.

(૨૬૪) મોહરિમના માટે પૂરા માથાને પાણી અથવા એહવત પ્રમાણે કોઈ અન્ય વસ્તુમાં ડુબાડવું જાઈઝ નથી. ઝાહેર એ છે કે આ હુકમમાં પુરૂષ અને સ્ત્રીમાં કોઈ ફરક નથી અને માથાથી મુરાદ ગરદન ઉપરનો પૂરો ભાગ છે.

(૨૬૫) એહવત એ છે કે, જો મોહરિમ માથું છુપાવે તો એક બકરી કફ્ફારો આપે અને જે પ્રસંગોમાં માથું છુપાવવું જાઈઝ છે અથવા મજબૂરીમાંથી માથું છુપાવે તો ઝાહિર એ છે કે, કોઈ કફ્ફારો વાજિબ નથી.

૨૦. સ્ત્રીઓએ મોં છુપાવવું:

(૨૬૬) એહરામની હાલતમાં સ્ત્રીઓ માટે બુરખો, નિકાબ અથવા મોં પર ચોંટવાવાળી ચીઝથી મોં છુપાવવું હરામ છે. એટલે એહવત છે કે પોતાના ચહેરાને અથવા ચહેરાના કંઈક ભાગને કોઈપણ ચીઝથી ન છુપાવે, તો પણ સૂતી વખતે અને નમાઝમાં માથું છુપાવવાનું માથા પર મોજૂદ ચાદર લટકાવવાથી યકીન કરવા માટે મોં નો કંઈક ભાગ ઢાંકવામાં હરજ નથી.

(૨૬૭) એહરામની હાલતમાં સ્ત્રી પોતાની ચાદર ખેંચી નામહેરમથી પરદો કરી શકે છે અર્થાત્ માથા પર ઓઢેલી ચાદર વગેરેને પોતાની નાક બલકે ગળા સુધી તાણી લે અને અઝહર એ છે કે ચાદરના આ ભાગને હાથ વગેરે વડે ચહેરાથી દૂર રાખવી વાજિબ નથી જો કે એહવત છે.

(૨૬૮) એહવતે અવલા એ છે કે મોં ઢાંકવાનો

કફ્ફારો એક બકરી છે.

૨૧. પુરૂષોનું છાંયામાં રહેવું:

(૨૬૯) છાંયામાં હોવું બે રીતે કલ્પી શકાયછે:

૧. ચાલતી વસ્તુ, દાખલા તરીકે છત્રી, મેહમિલની છત, ગાડી અથવા હવાઈ જહાઝની છતો વગેરેના છાંયા નીચે ચાલવું જ્યારે કે છાંયાવાળી ઉપરોક્ત દાખલારૂપ વસ્તુઓ તેના માથા પર હોય તો મોહરિમ પુરૂષ પર હરામ છે, ચાહે તે સવાર હોય કે પગપાળો, તો પણ વાદળની નીચે ઊભું રહેવું જાઈઝ છે. પરંતુ છાંયાવાળી વસ્તુ તેની એકબાજુ દાખલા તરીકે સામે અથવા પાછળ હોય તો ઝાહેર છે કે પગે ચાલતા શખ્સ માટે આવો છાંયો જાઈઝ છે. એટલે મહેમિલ કે ગાડીના છાંયામાં ચાલવું મોહરિમ પુરૂષ માટે જાઈઝ છે અને સવાર શખ્સ માટે એહતેયાત એ છે કે એનાથી પરહેઝ કરે સિવાય એ કે સામાન્ય રીતે સૂરજથી

બચવાનું ન કહેવાય. અર્થાત્ એ વસ્તુ ખુલી ગાડીની દિવારમાં મોહરિમ પુરૂષ કોઈ એક તરફ હોય અને એટલી નાની હોય કે મોહરિમનું માથું અને છાતી તેનાથી ન છુપાતા હોય.

૨. સ્થિર અને ન ચાલતી વસ્તુઓ દાખલા તરીકે દિવારો, વૃક્ષો, પહાડ અથવા એના જેવી કોઈ વસ્તુના છાંયામાં હોવું, મોહરિમ માટે એહવતની રૂએ જાઈઝ છે. ચાહે સવાર હોય કે પગપાળો. એવી રીતે મોહરિમનું પોતાના હાથો વડે સૂર્યના તાપથી બચાવવું જાઈઝ છે જો કે એહવત તેને તજવામાં છે.

(૨૭૦) છાંયામાં હોવાનો મતલબ એ છે કે સૂરજથી પોતાની જાતને બચાવવી અને એહવત એ છે કે, આ હુકમમાં સૂરજની સાથે વરસાદને પણ જોડવામાં આવે. પરંતુ અઝહર એ છે કે, હવા, ઠંડી, ગરમી અથવા એના જેવી બીજી ચીઝોથી પોતાની જાતને બચાવવી જાઈઝ છે. જો કે એહતેયાત એને પણ તજી

દેવામાં છે. એટલે એહવત મુજબ જ્યારે વરસાદ ન પડી રહ્યો હોય તો મોહરિમ માટે છતવાળી ગાડી અથવા કોઈ એવી ચીઝમાં સવાર થવામાં કોઈ હરજ નથી. જો કે, આ સવારી મોહરિમને હવાથી બચાવી રહી છે.

(૨૭૧) છાંયા નીચે ચાલવાની જે મના બતાવવામાં આવી તે મુસાફરીની સ્થિતિ માટે ખાસ છે. એટલે જો મોહરિમ કોઈ સ્થળે પહોંચે અને એ સ્થળને ચાહે રહેવા માટે પસંદ કરે કે ન કરે દાખલા તરીકે મુસાફરી દરમિયાન આરામ કરવા અથવા મિત્રોથી મળવા-હળવા અથવા કોઈ અન્ય કારણસર રોકાય તો તે વખતે છાંયામાં રહેવામાં ઈશ્કાલ નથી. પરંતુ એ સંજોગમાં કે જ્યારે એ કોઈ સ્થળે પહોંચે અને તેને પોતાના માટે રહેવાનું સ્થળ નક્કી કરે પણ ઈચ્છતો હોય કે પોતાના કામકાજ પતાવવા અહીં તહીં જાય દાખલા તરીકે મક્કામાં પહોંચે અને ઈચ્છતો હોય કે તવાફ અને સઈ બજાવવા માટે મસ્જિદુલ હરામમાં જાય અથવા

દાખલા તરીકે મિનામાં પહોંચે અને કુરબાની કે રમી જમરાતના માટે જવા માગતો હોય તો એ સ્થિતિમાં તેના માટે છતવાળી ગાડીમાં સવાર થવું અથવા છત્રીથી માથા પર છાંયો કરવો જાઈઝ છે કે નહિં! તે જાઈઝ હોવાનો હુકમ આપવો ઘણો મુશ્કિલ છે, એટલે એહતેયાત ન છોડવી જોઈએ.

(૨૭૨) સ્ત્રીઓ અને બાળકોના માટે છાંયામાં ચાલવામાં કોઈ હરજ નથી અને મજબૂરીમાં પુરૂષો માટે પણ એ જ હુકમ છે.

(૨૭૩) જો મોહરિમ ખુદ પોતાને સૂરજ અથવા વરસાદથી બચાવે તો તેના પર કફ્ફારો વાજિબ છે અને ઝાહેર એ છે કે કફ્ફારો વાજિબ હોવામાં ઈખત્યારી હાલત અને મજબૂરીની હાલતમાં ફરક નથી. એટલે જો કોઈ વારંવાર છાયામાં ચાલે તો અઝહર એ છે કે દરેક એહરામ માટે એક કફ્ફારો આપે પણ જો કે દરેક દિવસ માટે એક કફ્ફારો અહેતીયાતે મુસ્તહબની રૂએ પૂરતો

છે અને કફ્ફારામાં એક બકરી પૂરતી છે.

૨૨. શરીરમાંથી લોહી કાઢવુંઃ

એહવત એ છે કે મોહરિમના માટે પોતાના શરીરમાંથી લોહી કાઢવું જાઈઝ નથી. સિવાય કોઈ મજબૂરી અથવા જરૂરત પર. જો કે ફસદ ખોલવા, હજામત, દાંત કઢાવવા, જિસ્મ ખંજવાળવા અથવા કોઈ બીજા કારણે હોય. પરંતુ અઝહર એ છે કે મિસ્વાક કરવો જાઈઝ છે, ભલે તેના કારણે લોહી નીકળે. એહવત અવલા એ છે કે, વગર જરૂરત લોહી કાઢવાનો કફ્ફારો એક બકરી છે.

૨૩. નખ કાપવાઃ

મોહરિમના માટે નખ કાપવા જાઈઝ નથી, જો કે અમુક પ્રમાણમાં જ કાપે. સિવાય કોઈ મજબૂરી અને જરૂરત પર. દાખલા તરીકે નખ બાકી રહેવા દેવામાં

પીડા કે દર્દ થતું હોય. એટલે નખનો અમુક ભાગ તૂટી ગયો હોય અને બાકીનો ભાગ દર્દ કરતો હોય તો બાકીનો નખ કાપવો પણ જાઈઝ છે.

(૨૭૪) હાથ અથવા પગનો એક નખ કાપવાનો કફ્ફારો એક મુદ ખોરાક અને એ જ રીતે નવ નખ સુધી (નખ કાપવા મુજબ કફ્ફારો થાશે) પરંતુ જો હાથ અને પગના નખો જુદી જુદી બેઠકોમાં કાપે તો કફ્ફારો બે બકરીઓ (એક હાથ અને બીજા પગના નખો માટે) થાશે અને જો એક જ બેઠકમાં કાપે તો પછી એક બકરી કફ્ફારો વાજિબ થાશે.

(૨૭૫) જો મોહરિમ એવા શખ્સના ફતવા પર અમલ કરીને નખ કાપે, જેણે નખ કાપવા જાઈઝ હોવાનો ફતવો ગલતીથી આપ્યો હોય, અને કાપતા લોહી નીકળી આવે તો એહવત એ છે કે, કફ્ફારો ફતવો આપવાવાળા પર વાજિબ છે.

૨૪. દાંત કઢાવવાઃ

(૨૭૬) અમુક ફકીહોએ મોહરિમ માટે દાંત કઢાવવા હરામ ઠરાવ્યા છે. ભલે ખૂન ન પણ નીકળે અને તેનો કફ્ફારો એક દુમ્બો વાજિબ ઠરાવ્યો છે. પરંતુ આ હુકમની દલીલમાં નિર્બળતા છે, બલકે બઈદ નથી કે આ કામ જાઈઝ હોય. (સિસ્તાની સાહેબના ફતવા મુજબ જો ખૂન ન નીકળે તો દાંત કઢાવવામાં વાંધો નથી.)

૨૫. મોહરિમના માટે શસ્ત્રો સાથે રાખવાઃ

(૨૭૭) મોહરિમના માટે શસ્ત્રો સજવા બલ્કે એહવતની રૂએ એવી રીતે સાથે રાખવા કે શસ્ત્ર સજ્જ ગણાય, જાઈઝ નથી. શસ્ત્રોથી મુરાદ એ ચીઝ છે જે સામાન્યતઃ શસ્ત્રો કહેવાય છે. દાખલા તરીકે બંદૂક, તલવાર, તીર વગેરે, તો પણ બખ્તર અને ઢાલ

રક્ષણના સાધનો છે ન કે શસ્ત્રો.

(૨૭૮) મોહરિમની પાસે હથિયાર હોવામાં (જ્યારે તેણે એહરામ પહેરેલા ન હોય) કોઈ હરજ નથી. એવી રીતે હથિયાર સાથે રાખવા જ્યારે કે સામાન્ય રીતે શસ્ત્ર સજ્જ ન ગણાતો હોય કોઈ હરજ નથી. પરંતુ તો પણ તજી દેવા અહેવત છે.

(૨૭૯) ઈખ્તયારની હાલતમાં શસ્ત્રો સાથે રાખવા હરામ છે. પરંતુ જરૂરતના સમયે દાખલા તરીકે દુશ્મન કે ચોરીનો ડર હોય તો જાઈઝ છે.

(૨૮૦) જરૂરત વગર હથિયાર સાથે રાખવાનો કફ્ફારો એક બકરી છે.

અહીં સુધી મોહરિમ પર હરામ થવાવાળી વસ્તુઓ બયાન થઈ છે. નીચે ''હરમ'' માં હરામ થવાવાળી બાબતો બયાન કરવામાં આવી રહી છે.

હરમમાં હરામ બાબતો

૧. ખુશ્કીના પ્રાણીઓનો શિકાર કરવો જેમ કે

મસઅલા નં.: ૧૯૯ માં બયાન થયું.

૨. હરમમાં ઊગનારી કોઈપણ વસ્તુને ઉખાડવી અથવા કાપવી, ચાહે તે વૃક્ષ હોય અથવા અન્ય કોઈ વસ્તુ. પરંતુ સામાન્ય રીતે ચલાવા દરમિયાન ઉખડવા અથવા ઘાસ ખાવા જાનવરોને હરમમાં છોડવામાં કોઈ હરજ નથી. પરંતુ પ્રાણીઓ માટે સંઘરો કરવા માટે ઘાસ વગેરે તોડી નથી શકાતું.ચાહે એ જાનવર ઊંટ જ કેમ ન હોય. (સૌથી વધારે સાચા કથન પ્રમાણે) ઘાસ વગેરે ઉખાડવા અથવા તોડવાના હુકમથી અમુક ચીઝો બાકાત છે.

(૧) ''અઝખર'' જે મશહૂર ખુશ્બુદાર ઘાસ છે.

(૨) ખજૂર અને બીજા ફળવાળા વૃક્ષો.

(૩) એ વૃક્ષ કે ઘાસ જે પોતે લગાવ્યું હોય ચાહે પોતાની જમીનમાં અથવા કોઈ બીજાની મિલ્કતમાં

(૪) એ વૃક્ષકે ઘાસ જે કોઈના પોતાના ઘરમાં ઊગે, પરંતુ તેની મિલ્કતમાં આવવા પહેલા એ ઘરમાં

મોજૂદ વૃક્ષ અને ઘાસ વગેરેનો હુકમ બાકી બધા વૃક્ષો અને ઘાસ જેવો છે.

(૨૮૧) એ વૃક્ષ જેના મૂળ હરમમાં હોય અને ડાળો હરમની બહાર હોય અથવા તેનાથી ઊલટું ડાળો હરમમાં અને મૂળ હરમની બહાર હોય એવું વૃક્ષ પૂરૂં હરમમાં ગણાશે.

(૨૮૨) વૃક્ષ ઊખેડવાનો કફ્ફારો એ વૃક્ષની કિંમત છે, અને વૃક્ષના અમુક ભાગનો કાપવાનો કફ્ફારો અમુક ભાગની કિંમત છે. ઘાસને કાપવા કે ઊખેડવાનો કોઈ કફ્ફારો નથી.

૩. હરમની બહાર કોઈ પર જુલ્મ કરી હરમમાં આશરો લેવાવાળા શખ્સ પર હદ, કિસાસ અથવા સઝા જારી કરવી જાઈઝ નથી. પરંતુ જાલિમને દાણો પાણી ન આપવામાં આવે. ન તો તેની સાથે વાતચીત કરવામાં આવે. ન તેની સાથે લે-વેચ કરવામાં આવે અને ન તેને કોઈ આશ્રય કે જગ્યા આપવામાં આવે, ત્યાં સુધી કે

હરમથી બહાર નીકળવા પર મજબૂર થઈ જાય અને પછી તેને પકડી તેના જુલ્મ અને ગુનાહની સજા કરવામાં આવે.

૪. એક કથન મુજબ હરમમાં પડેલી વસ્તુ ઉપાડવી હરામ છે. જ્યારે કે અઝહર એ છે કે ઘણી મકરૂહ છે. એટલે જો કોઈ શખ્સ હરમમાં પડેલી વસ્તુ ઉપાડી લે અને તેના પર કોઈ એવી નિશાની ન હોય, જેનાથી તેના માલિક પાસે પહોંચાડી શકાય તો તેને પોતાની પાસે રાખવી જાઈઝ છે, ચાહે તે એક દિરહમ અથવા તેનાથી વધારે કિંમતની કેમ ન હોય. પરંતુ જો તેના પર એવી અલામત હોય જેનાથી માલિક સુધી પહોંચી શકાતું હોય અને તેની કિંમત એક દિરહમથી ઓછી હોય તો એલાન કરાવવું વાજિબ નથી અને એહવત એ છે કે તેના માલિકના તરફથી સદકો આપી દે. પણ જો તેની કિંમત એક દિરહમ અથવા તેનાથી વધારે હોય તો પછી એક વરસ સુધી એલાન કરાવવું વાજિબ છે અને એમ છતાં જો માલિક ન મળે તો

એહવત એ છે કે માલિકના તરફથી સદકો કરી દે.

હરમની સીમાઓ

પુરાતન કાળથી મક્કાના હરમની સીમાઓ નક્કી અને અંકિત છે. જેની નિશાનીઓ ઉત્તરોત્તર આપણાં સુધી પહોંચી છે ઉત્તરની તરફથી તેની સીમા ''તનઈમ'', ઉત્તર પશ્ચિમથી ''હુદેબિયા'' (શમીસી) ઉત્તર પૂર્વેથી ''સનિય્યતો જબલિલ મકતા'' પૂર્વની તરફથી (અરફાત તરફ નમરાની તળેટી) અને દક્ષિણ પૂર્વની તરફથી ''જેઅરાના'' અને દક્ષિણ પશ્ચિમ બાજુથી ''ઈઝાઅતે લબન'' નામની જગ્યા છે.

મદીના મુનવ્વરાની સીમાઓ ''આઈર'' અને ''વઈર'' નામની પહાડીઓ અને ''વાકિમ'' અને ''લયલા'' નામની પથરાળ જમીનોનો સમાવેશ થાય છે. જેના પત્થર કાળા છે જાણે આગમાં બાળવામાં

આવ્યા હોય છે. મદીનાના હરમથી એહરામ બાંધવા વાજિબ નથી અને ન અહીં વૃક્ષો ખાસ કરીને જીવતા વૃક્ષોને કાપવા જાઈઝ છે. સિવાય એ વૃક્ષોના જે મક્કાના હરમમાં બાકાત હતા. એહતેયાતની રૂએ અહીં આ હરમમાં પણ શિકાર કોઈપણ સૂરતમાં જાઈઝ નથી.

કફ્ફારાના જાનવરો ઝબેહ કરવાનું સ્થળ

(૨૮૩) જો મોહરિમ પર ઉમરા મુફરદામાં શિકારના કારણે કફ્ફારો વાજિબ થઈ જાય તો જાનવરને મક્કા મુકર્રમામાં, જો ઉમરા તમત્તોઅ અથવા હજના એહરામમાં શિકાર કરે તો કફ્ફારાના જાનવરને મિનામાં ઝબેહ કરે. જ્યારે શિકાર સિવાય કોઈ અન્ય કારણોસર કફ્ફારો વાજિબ થઈ જાય તો એહતેયાતની રૂએ આ જ હુકમ છે.

(૨૮૪) જો મોહરિમ પર શિકાર અથવા કોઈ

અન્ય કારણસર (જાનવર ઝબેહ કરવાનો) કફ્ફારો વાજિબ થઈ જાય અને તે કોઈ બહાના અથવા વગર બહાને તેને મક્કા અથવા મિનામાં ઝબેહ ન કરે તો અઝહર એ છે કે, કોઈપણ સ્થળે ઝબેહ કરવું જાઈઝ છે.

કફ્ફારાનો ઉપયોગઃ

મોહરિમ પર વાજિબ થવાવાળા કફ્ફારાઓને ગરીબો અને મિસ્કીનોને સદકો કરવો વાજિબ છે અને એહવત એ છે કે, કફ્ફારો આપવાવાળો તેમાંથી પોતે ન ખાય અને જો પોતે ખાઈ લે તો એહતેયાત એ છે કે, જેટલા પ્રમાણમાં ખાધું હોય તેની કિંમત ગરીબોમાં સદકો કરે.

તવાફ

ઉમરા તમત્તોઅમાં બીજું વાજિબ કાર્ય તવાફ છે. તવાફને જાણી જોઈને છોડવાથી હજ બાતિલ થઈ જાય

છે. ચાહે આ હુકમની જાણકારી હોય કે ન હોય અને હુકમ ન જાણનાર પર એહવતની રૂએ એક ઊંટ કફ્ફારો લાગશે.

તવાફ છોડી દેવાનો અર્થ એ છે કે તવાફ બજાવવામાં એટલો વિલંબ કરે કે અરફાતના દિવસે મધ્યાંતર પહેલા ઉમરાના આમાલ અદા ન કરી શકાય. અઝહર એ છે કે, જો ઉમરા બાતિલ થઈ જાય તો એહરામ પણ બાતિલ થઈ જાય છે. એટલે ઉમરા તમત્તોઅથી હજે ઈફરાદ તરફ પલટવું અને રજૂ કરવું કાફી નહિં થાય. જો કે એહવત છે, અર્થાત્ રજાઅની નિય્યતથી હજે ઈરફાદના આમાલ અંજામ આપવામાં આવે. બલ્કે એહવત એ છે કે તવાફ, નમાઝે તવાફ, સઈ, હલક અથવા તકસીરને હજે ઈફરાદ અને ઉમરા તમત્તોઅની સામાન્ય નિય્યતથી અંજામ આપવામાં આવે એટલે આમાલને એ નિય્યતથી અંજામ આપે કે આ બેમાંથી જે વાજિબ છે તે અંજામ આપી રહ્યો છે.

તવાફની શરતોઃ

તવાફમાં અમુક ચીઝો શરત છે.

૧. નિય્યતઃ

તવાફ કુરબતની નિય્યત અને વિનમ્રતા સાથે અલ્લાહનો હુકમ અને બંદગી બજાવી લાવવા અંજામ આપે. તવાફમાં ઈબાદતને નક્કી કરવી પણ જરૂરી છે. જેમ કે, એહરામની નિય્યતના મસઅલામાં બયાન થઈ ચૂક્યું છે.

૨. તહારત-પાક હોવુંઃ

હદસે અકબર અને અસગરથી પાક હોય એટલે જાણી જોઈને અથવા અજાણતા અથવા ભૂલથી હદસ (એટલે તહારત વગરની) હાલતમાં કરેલો તવાફ બાતિલ છે.

(૨૮૫) જો તવાફની વચમાં હદસ થઈ જાય તો તેની અમુક સૂરતો છે.

(૧) ચોથો ચક્કર મુકમ્મલ કરવા પહેલાં હોય તો તવાફ બાતિલ થઈ જશે, એટલે પાક થવા પછી તવાફ ફરી બજાવી લાવવો જરૂરી છે, બલ્કે અઝહર એ છે કે ચોથા ચક્કરના અર્ધા સુધી પહોંચવા પછી પણ હદસ થઈ જાય તો પણ તવાફ બાતિલ છે અને બીજીવાર અંજામ આપવો જરૂરી છે.

(૨) ચોથો ચક્કર મુકમ્મલ થવા પછી ઈખ્ત્યાર ન હોયને હદસ થાય તો પોતાનો તવાફ તોડીને પાક થાય અને પાક થવા પછી તવાફ ત્યાંથી શરૂ કરીને પૂર્ણ કરે જ્યાંથી અધૂરો છોડ્યો હતો.

(૩) ચોથો ચક્કર પૂરો થવા પછી ઈખ્ત્યારી રીતે હદસ થાય તો એહવત એ છે કે, પાક થવા પછી એ તવાફને પૂરો કરે અને તેનું પુનરાવર્તન પણ કરે.

(૨૮૬) જો તવાફ શરૂ કરવા પહેલાં પાક હોવા

વિશે શંકા હોય તો જો જાણતો હોય કે પહેલાં પાક હતો અને પછી હદસના થવા વિશે શંકા થાય તો એ શંકાની પરવા ન કરે નહિંતર તવાફની પહેલાં તહારત કરવી વાજિબ છે.

(૨૮૭) તવાફ કર્યા પછી તહારતમાં શક થાય તો શકની પરવા ન કરે, તો પણ તવાફ ફરી કરવો એહવત અને તવાફની નમાઝ માટે તહારત કરવી વાજિબ છે.

(૨૮૮) જો મોકલ્લફ કોઈ અંતરાયના કારણે વઝૂ ન કરી શકતો હોય અને અંતરાય દૂર થવાની આશા પણ ન હોય તો તયમ્મુમ કરીને તવાફ અંજામ આપે અને જો તયમ્મુમ પણ ન કરી શકતો હોય તો તેના પર એ શખ્સનો હુકમ લાગુ પડશે જે તવાફ કરવા શક્તિમાન ન હોય. જો આશા ન હોય કે તયમ્મુમ કરી શકશે તો તવાફ માટે નાયબ બનાવવો જરૂરી છે અને એહવત એ છે કે, પોતે તહારત વગર તવાફ કરે.

(૨૮૯) હૈઝવાળી અને નિફાસવાળી સ્ત્રીઓ પર

દિવસો પૂરા થવા પછી અને જનાબતવાળા પર તવાફ માટે ગુસલ કરવું વાજિબ છે અને જો ગુસલ ન કરીશકતો હોય અને આશા પણ ન હોય કે ગુસલ કરી શકશે તો પછી તયમ્મુમ કરીને તવાફ અંજામ આપે. વળી એહવતે અવલા એ છે કે કોઈને તવાફ માટે નાયબ પણ બનાવવામાં આવે.જો તયમ્મુમ પણ ન કરી શકતો હોય અને આશા પણ ન હોય કે પાછળથી તયમ્મુમ કરી શકશે તો પછી કોઈને તવાફ માટે નાયબ બનાવવો જ નક્કી છે.

(૨૯૦) જો કોઈ સ્ત્રી એહરામ દરમિયાન અથવા એહરામ પહેલાં અથવા પછી પણ તવાફની પહેલાં હૈઝવાળી થઈ જાય અને એટલો સમય હોય કે હૈઝના દિવસો પૂરા થવા પછી અને હજનો સમય આવવા પહેલાં તે ઉમરાના આમાલ બજાવી લાવી શકશે તો પાક થવા સુધી ધીરજ ધરે અને પાક થવા પછી ગુસલ કરીને ઉમરાના આમાલ બજાવી લાવે અને જો એટલો સમય ન હોય તો તેના બે પ્રકાર છે.

૧. એહરામના પહેલાં અથવા એહરામ બાંધવાના સમયે હૈઝ આવે તો તેની હજ હજ્જે ઈફ્રાદમાં પલટાઈ જશે. એટલે હજ્જે ઈફ્રાદ પૂરી કરવા પછી જો શક્ય હોય તો ઉમરા મુફ્રદા અંજામ આપે.

૨. એહરામના બાદ હૈઝ આવે તો એહવત એ છે કે, પહેલાં પ્રકારની જેમ ઉમરા તમત્તોઅને હજ્જે ઈફ્રાદમાં પલટી નાંખે, જો કે જાહેર એ છે કે ઉમરા તમત્તોઅ પર બાકી રહેવું પણ જાઈઝ છે. અર્થાત્ તવાફ અને તવાફની નમાઝના વગર ઉમરા તમત્તોઅના આમાલ અંજામ આપે અને પછી સઈ તથા તકસીર કરે અને એહરામ બાંધી મિનામાં આમાલ અંજામ આપ્યા પછી મક્કામાં પાછો આવી હજના તવાફની પહેલાં ઉમરાનો તવાફ અને તવાફની નમાઝ કઝા બજાવી લાવે. જો સ્ત્રીને ભરોસો હોય કે તેનો હૈઝ બાકી રહેશે અને તે તવાફ નહિં કરી શકે ત્યાં સુધી કે મિનાથી પાછી ફરે અને તેનું કારણ ચાહે કાફલાવાળાઓની ઉતાવળ જ કેમ ન હોય, એટલે તવાફ અને તવાફની નમાઝ માટે

નાયબ બનાવે અને પછી સઈ પોતે બજાવી લાવે.

(૨૯૧) જો સ્ત્રીને તવાફ કરતાં કરતાં હૈઝ (માસિક) આવી જાય તો જો ચોથો ચક્કર પૂર્ણ કર્યા પહેલાં હૈઝ આવે તો તવાફ બાતિલ થાશે અને તેને માટે એ જ હુકમ છે, જે ગત મસઅલામાં બયાન થયો. જો ચોથો ચક્કર સંપૂર્ણ થવા પછી હૈઝ આવે તો જેટલો તવાફ તેણે કરી લીધો છે સહી રહેશે, અને તેના પર વાજિબ છે કે હૈઝથી પાક થયા પછી ગુસલ કરી લેવા પછી તેને પૂરો કરે. ઉપરાંત એહવતે અવલા એ છે કે, આ તવાફ પૂરો કર્યા પછી તેને ફરી બજાવી લાવે. આ હુકમ સમય વિશાળ હોવાના સંજોગોમાં છે. જો સમય તંગ હોય તો સઈ અને તકસીર કરી હજના માટે એહરામ બાંધે અને બાકીના તવાફની કઝા જેમ પહેલાં કહેવાઈ ચૂકાયું છે. મિનાથી પાછા ફર્યા પછી હજના તવાફની પહેલાં અંજામ આપે.

(૨૯૨) જો સ્ત્રી તવાફ પૂરા કર્યા પછી પણ

તવાફની નમાઝ પહેલાં હૈઝ (માહવારી) આવે તો તેનો તવાફ સહી રહેશે અને એ સ્ત્રી પાક થવા પછી અને ગુસલ કર્યા બાદ તવાફની નમાઝ અદા કરે. જો સમય તંગ હોય તો પછી સઈ અને તકસીર કરીને હજના તવાફ પહેલાં તવાફની નમાઝ કઝા પઢી લે.

(૨૯૩) જો ઔરતને તવાફ અને તવાફની નમાઝ પછી ખબર પડે કે તે માહવારીમાં છે અને એ ન જાણતી હોય કે હૈઝ તવાફની પહેલાં કે તવાફની વચમાં કે તવાફની નમાઝ પહેલાં કે તવાફની નમાઝ દરમિયાન કે તવાફની નમાઝ પછી આવ્યું છે તો તવાફ અને તવાફની નમાઝને સહી સમજે. જો યકીન હોય કે હૈઝ તવાફની નમાઝ પહેલાં કે નમાઝની દરમિયાન આવ્યું છે તો તેનો એ જ હુકમ છે જે ગત મસઅલામાં બયાન થઈ ચૂક્યો.

(૨૯૪) જો ઔરત ઉમરા તમત્તોઅના માટે એહરામ બાંધે અને આમાલ અંજામ આપવા પણ શક્ય હોય અને જાણવા છતાં કે પાછળથી માહવારી આવવા

અને સમય ઓછો હોવાના કારણે આમાલ અંજામ આપી નહિં શકે, આમાલ ન કરે અને માહવારી આવી જાય, ઉપરાંત હજની પહેલાં ઉમરાના આમાલ કરવાનો સમય પણ ન બચે તો ઝાહેર એ છે કે તેનો ઉમરા બાતિલ થઈ જાશે અને તેનો હુકમ એ જ છે જે તવાફના હુકમોની શરૂઆતમાં બયાન થઈ ચૂક્યો છે.

(૨૯૫) મુસ્તહબ તવાફમાં હદસે અસગરથી પાક હોવું જરૂરી નથી એવી જ રીતે મશહૂર કથન મુજબ હદસે અકબરથી પણ પાક હોવું જરૂરી નથી. પરંતુ તવાફની નમાઝ તહારત વગર સહી નથી.

(૨૯૬) એ શખ્સ જે કોઈ અંતરાયના કારણે કોઈ ખાસ રીતે તહારત કરતો હોય તો તે પોતાની એ જ તહારતને પૂરતી સમજે. દાખલા તરીકે જબીરાવાળો શખ્સ અથવા એ શખ્સ જે પોતાનું પેશાબ કે મળ રોકી ન શકતો હોય, જો કે મબ્તૂન (જે મળ ન રોકી શકે) ના માટે એહવત એ છે કે જો શક્ય હોય તો ભેગું કરે અર્થાત્

પોતે પણ ખાસ રીતે તહારત કરી તવાફ અને તવાફની નમાઝ બજાવી લાવે અને કોઈને નાયબ પણ બનાવે.

એ સ્ત્રી જેને ઈસ્તેહાઝા આવે તો જો તેની ઈસ્તેહાઝા કલીલા હોય તો તવાફ અને તવાફની નમાઝ માટે એક એક વઝૂ મુતવસ્સેતા હોય તો બંને માટે એક વઝૂ ઉપરાંત એક ગુસલ અને જો કસીરા હોય તો બંને માટે એક એક ગુસલ કરે અને જો હદસે અસગરથી પાક હોય તો વઝૂની જરૂરત નથી, નહિંતર એહવતે અવલા એ છે કે વઝૂ પણ કરે.

૩. ખબસથી પાક હોવું:

ત્રીજી વસ્તુ જે તવાફમાં જરૂરી છે તે ખબસથી પાક હોવું છે. એટલે નજીસ બદન અથવા લિબાસમાં તવાફ સહી નથી. એહવત એ છે કે એક દિરહમથી ઓછું ખૂન જે નમાઝમાં માફ છે તે તવાફમાં માફ નથી. એવી જ રીતે નાના વસ્ત્રો દાખલા તરીકે મોઝા વગેરેની નજાસત જે નમાઝમાં નુકશાનકારક નથી, પરંતુ

તવાફમાં નુકશાનકારક છે અને એ નજાસત પણ તવાફમાં માટે નુકશાનકારક છે જેની સાથે નમાઝ પૂરી નથી થઈ શકતી. પરંતુ નજીસ ચીઝને તવાફની હાલતમાં ઉપાડવામાં કંઈ હરજ નથી, ચાહે નજાસત ઓછી લાગેલ હોય કે વધારે.

(૨૯૭) જો તવાફની હાલતમાં બદન અથવા લિબાસ પર જખમ અથવા ગુમડાનું લોહી લાગેલું હોય, જ્યારે કે જખમ કે ગુમડું હજી રૂઝાયું ન હોય અને તેને પાક કરવું કે બદલવું વધારે કષ્ટદાયક હોય એવી જ રીતે મજબૂરીની હાલતમાં બદન કે લિબાસ નજીસ હોય તો એમાં કોઈ હરજ નથી અને જો પાક કરવા અથવા બદલવામાં વધારે મહેનત કે કષ્ટ ન હોય તો એહવત એ છે કે નજાસત દૂર કરવી વાજિબ છે.

(૨૯૮) જો કોઈને પોતાના બદન અથવા લિબાસના નજીસ હોવાની ખબર ન હોય અને તવાફ કરી લીધા પછી ખબર પડે તો તેનો તવાફ સહી છે અને

ફરી કરવાની જરૂરત નથી. એવી જ રીતે જ્યારે નજાસતની તવાફની હાલતમાં નમાઝ પઢ્યા પછી ખબર પડે જ્યારે કે નમાઝ પહેલાં આ નજાસત હોવાની શંકા ન હોય અથવા પહેલેથી શંકા હોય પણ તપાસ કરી ચૂક્યો હોય અને નજાસતની ખબર ન પડી હોય તો તવાફની નમાઝ પણ સહી ગણાશે. પરંતુ કોઈને પહેલેથી નજાસતનો શક હોય અને તેણે ચોકસાઈ પણ ન કરી હોય અને પછી નમાઝ બાદ ખબર પડે તો એહતેયાતે વાજિબની રૂએ નમાઝ ફરી પઢે.

(૨૯૯) જો કોઈ શખ્સ ભૂલી જાય કે તેનું બદન કે લિબાસ નજીસ છે અને તેને તવાફ કર્યા પછી યાદ આવે તો અઝહર એ છે કે તેનો તવાફ સહી છે, જો કે ફરી કરવો એહવત છે. તવાફની નમાઝ બાદ યાદ આવે તો જો તેનું ભૂલવું બેદરકારીના કારણે હોય તો એહવત એ છે કે, નમાઝ ફરી પઢે. નહિંતર અઝહર એ છે કે ફરી પઢવી જરૂરી નથી.

(૩૦૦) જો તવાફ દરમિયાન બદન અથવા લિબાસના નજીસ હોવાની ખબર પડે અથવા તવાફ પૂરો કર્યા પહેલાં તેનું બદન કે લિબાસ નજીસ થઈ જાય તો જો મવાલાતે ઉર્ફી (સામાન્ય ક્રમ) તોડ્યા વગર નજાસત દૂર કરવું શક્ય હોય, ચાહે તેના માટે ગુપ્તાંગો છુપાવવા માટે જરૂરી પ્રમાણનું ધ્યાન રાખી નજીસ કપડાં ઉતારવા પડે અથવા પાક કપડાં મળવાની સૂરતમાં નજીસ કપડાં ઉતારી પાક કપડાં પહેરે, બંને સંજોગોમાં નજાસત દૂર કરી તવાફ પૂરો કરે અને તેના પછી કોઈ ઝિમ્મેદારી બાકી નથી રહેતી, નહિંતર એહવત એ છે કે તવાફ પણ પૂરો કરે અને નજાસત દૂર કર્યા પછી તેને ફરી બજાવી લાવે. જો નજાસતની ખબર અથવા નજાસત લાગવુ ચોથો ચક્કર પૂરો થવા પહેલાં હોય તો. જો કે બંને હાલતમાં ફરી તવાફ કરવો તદ્દન વાજિબ નથી.

૪. પુરૂષોનું ખત્ના કરાવેલ હોવું:

તવાફમાં ચોથી શરત પુરૂષોનું ખત્ના કરાવેલ હોવું છે. એહવત બલ્કે અઝહર એ છે કે, સમજદાર બાળકમાં પણ આ શરત જરૂરી છે. પરંતુ અણસમજ બાળકમાં જેને તેનો વલી તવાફ કરાવે આ શરત જરૂરી હોવું જાહેર નથી. જો કે આ સૂરતમાં પણ એહવત એ છે કે, તેને જરૂરી સમજવામાં આવે.

(૩૦૧) મોહરિમ ચાહે બાલિગ હોય કે સમજદાર બાળક, જો વગર ખત્નાએ તવાફ કરે તો તેનો તવાફ પૂરતો નહિં થાય. એટલે જો ખત્ના કરાવ્યા પછી ફરીવાર તવાફ ન કરે તો એહવત એ છે કે તવાફ સદંતર ન કરનારના હુકમમાં આવી જશે અને તવાફ છોડી દેવાવાળા વિશેના હુકમો જે આગળ ઉપર બયાન થવાવાળા છે, તેના પર પણ લાગુ પડશે.

(૩૦૨) એવો શખ્સ જેની ખત્ના ન થઈ હોય અને તે મુસ્તતીઅ થઈ જાય તો અગર એ જ વરસે

ખત્ના કરાવી હજ પર જઈ શકતો હોય તો હજ પર જાય, નહિંતર ખત્ના કરાવવા સુધી હજમાં વિલંબ કરે. જો ખત્ના કરાવવી કોઈ નુકસાન, રૂકાવટ, કષ્ટ અથવા કોઈ અન્ય કારણે શક્ય ન હોય તો હજ સાકિત નહિં થાય. પરંતુ એહવત એ છે કે, હજ અને ઉમરામાં પોતે પણ તવાફ કરે અને કોઈને નાયબ પણ બનાવે અને તવાફની નમાઝ નાયબના તવાફ પછી પઢે.

૫. ગુપ્તાંગો છુપાવવાઃ

એહવત એ છે કે તવાફની હાલતમાં પણ એટલાં જ પ્રમાણમાં ગુપ્તાંગો છુપાવવા વાજિબ છે, જેટલા પ્રમાણમાં નમાઝમાં છે. અવલા બલ્કે એહવત એ છે કે, નમાઝીના વસ્ત્રોમાં જે શરતો જરૂરી છે, સાતિર (એ વસ્તુ જેના વડે ગુપ્તાંગો છુપાવવામાં આવે) માં બલ્કે તવાફ કરવાવાળાના પૂરા લિબાસમાં આ શરતોનું ધ્યાન રાખવામાં આવે.

વાજિબાતે તવાફ

તવાફમાં આઠ ચીઝો જરૂરી છે

૧-૨. દરેક ચક્કરને હજરે અસ્વદથી શરૂ કરી તેના પર ખતમ કરે, ઝાહેર એ છે કે આ શરત ત્યારે પૂરી થશે જ્યારે હજરે અસ્વદના જે ભાગથી ચક્કર શરૂ કરવામાં આવે ત્યાં જ આવી ખતમ કરે. જો કે, એહવત એ છે કે શરૂઆત અને અંતમાં પોતાના પૂરા બદનને પૂરા હજરે અસ્વદથી પસાર કરે. આ એહતેયાત માટે પૂરતું છે કે, હજરે અસ્વદના કંઈક પહેલાં ઊભો રહી જાય અને તવાફની નિય્યત એ સ્થળેથી કરવામાં આવે જ્યાં હજરે અસ્વદથી ખરેખર સામે આવી જાય. પછી ખાનએ કાબાની ફરતાં સાત ચક્કર મારે અને છેલ્લો ચક્કર પૂરો કરવા પર હજરે અસ્વદથી એ નિય્યત કરીને થોડો આગળ વધી જાય કે તવાફ જરૂરી સ્થળ પર પૂરો

થઈ જાય. એવી રીતે યકીન થઈ જાશે કે હકીકતમાં હજરે અસ્વદ જે જગ્યાએથી શરૂ થાય છે અને જે જગ્યાએ ખતમ થાય છે તે આ અમલથી પ્રાપ્ત થઈ ગયું.

૩. તવાફ કરતી વખતે ખાનએ કાબાને પોતાની ડાબી તરફ રાખવો. એટલે તવાફની દરમિયાન કોઈ રૂકનને ચૂમવા અથવા ભીડના કારણે કાબાની તરફથી મોં અથવા પીઠ થઈ જાય અથવા કાબા જમણી તરફ ગણાય તો એટલો ભાગ તવાફમાં નહિં ગણાય. કાબાને ડાબી તરફ રાખવામાં ઝાહિર છે કે જો સામાન્યતઃ એમ કહેવામાં આવે કે કાબા હાજીની ડાબી બાજુ છે તો પૂરતું છે. જેમ કે નબી કરીમ સ.અ.વ. ના સવારી પર તવાફ કરવાથી જાહેર થાય છે. એટલે જ્યારે શરીર કાબાના ચાર રૂકનો અને હજરે ઈસ્માઈલના બંને છેડાથી પસાર થઈ રહ્યું હોય તો શરીરને કાબાની ડાબી તરફ કરવામાં કષ્ટ ઉપાડવાની અથવા શરીર વાળવાની જરૂરત નથી.

૪. હજરે ઈસ્માઈલને પણ તવાફમાં ભેળવવો એટલે હજરે ઈસ્માઈલની બહારથી ચક્કર લગાવવામાં આવે. ન તો તેના ઉપરથી પસાર થાય અને ન અંદરથી.

૫. તવાફ કરવાવાળો કાબાની દિવાર અને તેની આજુબાજુ ચબુતરા (સાઝરદાન) થી હટીને પસાર થાય.

૬. કાબાની ફરતાં સાત ચક્કર લગાવવા, એ સાતથી ઓછા પૂરતા નહિં ગણાય. જો કોઈ જાણી જોઈને સાતથી વધારે ચક્કર લગાવે તો તેનો તવાફ બાતિલ થશે, જેનું વર્ણન આગળ આવશે.

૭. કાબાની ફરતાં સાતે ચક્કર એવી રીતે લગાવવામાં આવે કે સામાન્ય રીતે ક્રમવાર ગણાય એટલે વધારે રોકાયા વગર એક પછી એક બજાવી લાવે. આ હુકમથી અમુક પ્રસંગો અપવાદ છે જેનું વર્ણન આગળ આવશે.

૮. તવાફ કરવાવાળો પોતાના ઈરાદા અને

ઈખ્તિયારથી કાબાના ફરતાં ચક્કર લગાવે. જો ભીડ અથવા કોઈ અન્ય કારણસર કંઈક પ્રમાણ વગર ઈખ્તયારે પસાર કરે તો તે પૂરતું નહિં ગણાય અને તેનો ઈલાજ અને ઉપાય કરવો જરૂરી રહેશે.

(૩૦૩) ફકીહો વચ્ચે મશહૂર છે કે તવાફમાં કાબા અને મકામે ઈબ્રાહીમની વચ્ચે ચક્કર લગાવવામાં આવે. જેનું અંતર સાડા છવ્વીસ હાથ (આશરે ૧૨-૧/૨ મીટર) છે, કેમ કે હજરે ઈસ્માઈલને તવાફની અંદર રાખવાના કારણે હજરે ઈસ્માઈલની તરફથી તવાફની જગ્યા સાડા છ હાથ (આશરે ૩ મીટર) થી વધારે નથી. પરંતુ બઈદ નથી કે તવાફ આથી વધારે ભાગમાં પણ જાઈઝ હોય, પણ અણગમા સાથે. ખાસ કરીને એ શખ્સ માટે જે આ પ્રમાણમાં તવાફ ન કરી શકતો હોય અથવા આ પ્રમાણમાં તવાફ કરવો તેના માટે હરજ અને કષ્ટનું કારણ હોય પરંતુ આ પ્રમાણમાં તવાફ કરવો શક્ય હોય તો એહતેયાત ધ્યાનમાં રાખવી વધારે સારૂં છે.

મતાફમાંથી નીકળી જવું

(એ જગ્યા જ્યાં તવાફ કરવો જોઈએ)

(૩૦૪) જો તવાફ કરનાર મતાફથી નીકળી કાબામાં દાખલ થઈ જાય તો તેનો તવાફ બાતિલ થઈ જશે. જે ફરી કરવો પડશે. જો અડધા તવાફ પછી નીકળી જાય તો વધારે સારૂં એ છે કે પહેલે આ તવાફને પૂરો કરે અને પછી ફરી તવાફ કરે.

(૩૦૫) જો કોઈ મતાફથી નીકળી ચબૂતરા (સાઝરદાન) પર ચાલે તો એટલા પ્રમાણમાં તવાફ બાતિલ થાશે એટલે એટલા પ્રમાણનો ઈલાજ અને ઉપાય જરૂરી છે. એહવતે અવલા એ છે કે એટલા પ્રમાણમાં ઈલાજ અને ઉપાય કર્યા પછી આ તવાફ ફરી પણ કરે. એવી જ રીતે એહવત અને અવલા એ છે કે તવાફ કરવાવાળો તવાફ દરમિયાન પોતાના હાથને કાબાની દિવાર સુધી રૂકનોને સ્પર્શ કરવા ફેલાવે નહિં.

(૩૦૬) જો તવાફ કરવાવાળો હજરે ઈસ્માઈલની

અંદર ચાલ્યો જાય, ચાહે મસઅલો ન જાણવાના કારણે અથવા ભૂલીને તો તેનો આ ચક્કર બાતિલ થઈ જશે અને જરૂરી છે કે તેને ફરી બજાવી લાવે. એહવતે અવલા એ છે કે આ તવાફને પૂરો કરવા પછી ફરીવાર બજાવી લાવે. હજરે ઈસ્માઈલની ઉપર ચાલવા પર એહવતની રૂએ એ જ હુકમ છે જે અંદર જવાનો હુકમ છે. ઉપરાંત એહવતે અવલા એ છે કે તવાફ કરવા સમયે હજરે ઈસ્માઈલની દિવાલ પર હાથ ન રાખે.

તવાફ તોડવો અને તવાફના ચક્કરો ઓછાં કરવાઃ

(૩૦૭) મુસ્તહબ તવાફની જેમ વાજિબ તવાફ પણ કોઈ જરૂરત અને મજબૂરીથી બલ્કે અઝહરની રૂએ વગર જરૂરતે અને મજબૂરીએ પણ તોડવો જાઈઝ છે.

(૩૦૮) જો વાજિબ તવાફ ચોથો ચક્કર પૂરા થવાની પહેલાં કારણ વગર તોડવામાં આવે તો તવાફ

બાતિલ થઈ જશે અને ફરી બજાવી લાવવો જરૂરી છે. પરંતુ અગર ચોથો ચક્કર પૂરો કર્યા પછી તોડવામાં આવે તો એહવત એ છે કે, આ તવાફને પણ પૂરો કરે અને ફરી પણ બજાવી લાવે. તો પણ મુસ્તહબ તવાફમાં જાઈઝ છે કે જ્યાંથી તોડ્યો હોય ત્યાંથી શરૂ કરી પૂરો કરે, ચાહે ચોથો ચક્કરની પહેલાં તોડે કે પછી પાછળથી, જ્યાં સુધી કે સામાન્ય રીતે મવાલાત (ક્રમ) તૂટી ન જાય.

(૩૦૯) જો ઔરતને તવાફ દરમિયાન હૈઝ આવી જાય તો વાજિબ છે કે, તવાફ તોડી તરત જ મસ્જિદુલ હરામથી બહાર નીકળી જાય અને તેના તવાફનો હુકમ મસઅલા નં.: ૨૯૧ માં આવી ચૂક્યો છે. એવી જ રીતે જો તવાફ કરવાવાળાથી તવાફ દરમિયાન હદસ થાય અથવા તવાફ દરમિયાન તેને બદન અથવા લિબાસ નજીસ હોવાની ખબર પડે તો તેનો હુકમ મસઅલા નં.: ૨૮૫ માં અને ૩૦૦ માં બયાન થઈ ચૂક્યો છે.

(૩૧૦) જો બીમારી અથવા પોતાની અથવા

પોતાના કોઈ મોમિન ભાઈની જરૂરત પૂરી કરવા માટે કોઈ પોતાનો વાજિબ તવાફ ચોથા ચક્કર પહેલાં તોડે તો ઝાહેર છે કે એ તવાફ બાતિલ છે અને બીજીવાર બજાવી લાવવો જરૂરી છે. પરંતુ જો ચોથા ચક્કર પછી તોડે તો અઝહર એ છે કે તવાફ સહી રહેશે એટલે પાછો આવી જ્યાંથી તોડ્યો હતો ત્યાંથી શરૂ કરે અને એહવતે અવલા એ છે કે તેને પૂરો કર્યા પછી બીજીવાર પણ બજાવી લાવે. તો પણ મુસ્તહબ તવાફમાં જાઈઝ છે કે, જ્યાંથી છોડ્યો હતો ત્યાંથી શરૂ કરે, ચાહે ચોથા ચક્કર પહેલાં છોડ્યો હોય.

(૩૧૧) તવાફની દરમિયાન આરામ માટે બેસવું કે સૂવું જાઈઝ છે, પરંતુ જરૂરી છે કે, એટલી વાર બેસે કે સૂવે કે લગાતારની અસર ખતમ ન થઈ જાય, એટલે એટલી વાર બેસે કે સૂવે કે સંકલન તૂટી જાય એમ લાગે તો તવાફ બાતિલ થઈ જશે એટલે ફરીથી શરૂ કરવો જરૂરી છે.

(૩૧૨) જો કોઈ વાજિબ નમાઝને ફઝીલતના સમયે પઢવા માટે અથવા નમાઝને જમાત સાથે પઢવા માટે અથવા નાફેલા નમાઝ પઢવા માટે જ્યારે કે તેનો સમય તંગ હોય, તવાફ તોડે તો જ્યાંથી તવાફ છોડ્યો છે, નમાઝ પછી ત્યાંથી શરૂ કરે ચાહે તવાફ વાજિબ હોય કે મુસ્તહબ અને ચાહે ચોથો ચક્કરની પહેલાં છોડ્યો હોય કે પછી જો કે એહવત એ છે કે, જ્યારે તવાફને ચોથો ચક્કરની પહેલાં તોડ્યો હોય તો તવાફ પૂરો કરી બીજીવાર પણ અંજામ આપે.

(૩૧૩) જો તવાફમાં ભૂલથી કમી રહી જાય અને અનુક્રમ પૂરો થવા પહેલાં યાદ આવે તો કમી પૂરી કરે અને તેનો તવાફ સહી થાશે. એવી જ રીતે અનુક્રમ પૂરો થયા પછી યાદ આવે અને એક અથવા બે કે ત્રણ ચક્કર ભૂલ્યો હોય તો તેને બજાવી લાવે અને તેનો તવાફ પણ સહી થઈ જશે. જો પોતે અંજામ દેવા પર શક્તિમાન ન હોય એટલા માટે કે પોતાના શહેર પાછા ફર્યા પછી યાદ આવ્યું હોય તો કોઈને નાયબ બનાવે. પરંતુ ત્રણથી

વધારે ચક્કર ભૂલી ગયો હોય તો પાછો જઈને જેટલા ચક્કર ભૂલી ગયો હોય તેને અંજામ આપે એહવત એ છે કે, તવાફ પૂરો કર્યા પછી ફરીવાર અંજામ આપે.

તવાફમાં વધારો

તવાફમાં વધારાના પાંચ પ્રકારો છેઃ

૧. તવાફ કરવાવાળો વધારાને આ તવાફનો અથવા બીજા તવાફનો ભાગ ન સમજે. એટલે સાત ચક્કર પૂરા કરવા પછી મુસ્તહબની નિય્યતથી એક વધારે ચક્કર અંજામ આપવાથી તવાફ બાતિલ નહિં થાય.

૨. તવાફ શરૂ કરતી વખતે જ એ ઈરાદો હોય કે વધારાના ભાગને આ તવાફના અંગ તરીકેની નિય્યતથી અંજામ આપશે તો એ સૂરતમાં તેનો તવાફ ઈશ્કાલ વગર બાતિલ છે અને જરૂરી છે કે, ફરી અંજામ આપે. એવી જ રીતે જો તવાફની દરમિયાન આવા પ્રકારનો ઈરાદો

કરે અને કંઈક ભાગ વધારે અંજામ આપે તો એ જ હુકમ છે. પરંતુ જો વધારે ભાગ અંજામ ન આપે તો વધારાના ઈરાદાથી નિય્યત કરવાથી પહેલાંવાળા ચક્કર બાતિલ હોવામાં ઈશ્કાલ છે.

૩. વધારાનો ચક્કર એ નિય્યતથી કરે કે જે તવાફ પૂરો કર્યો છે તેનું અંગ છે, જ્યારે સામાન્ય અનુક્રમ પૂરો ન થયો હોય. અર્થાત્ તવાફથી નિવૃત્ત થવા પછી વધારાના ચક્કરને તવાફનું અંગ હોવાનો કસ્દ કરે તો અઝહર એ છે કે તવાફ બાતિલ છે.

૪. વધારાના ચક્કર એ નિય્યતથી કરે કે આ બીજા તવાફનું અંગ છે અને પછી તે બીજો તવાફ પૂરો કરે તો એ સૂરતમાં ખરેખર વધારાનો ચક્કર ન બન્યો એટલે આ વધારાના કારણે તવાફ બાતિલ હોવાનું કોઈ કારણ નથી. તો પણ શક્ય છે કે કિરાન (બે તવાફ ઉપરા ઉપરી નમાઝના અંતર વગર પૂરા કરવા) ના કારણે બાતિલ થઈ જાય. કેમ કે કિરાન બે વાજિબ બલ્કે એક વાજિબ

અને એક મુસ્તહબની વચ્ચે જાઈઝ નથી. જ્યારે કે બે મુસ્તહબ તવાફો વચ્ચે કિરાનમાં જો કે કોઈ હરજ નથી પણ મકરૂહ છે.

૫. તવાફ શરૂ કરવા સમયે જ વધારાના ચક્કરને બીજા તવાફના અંગ તરીકે બજાવી લાવવાનો ઈરાદો હોય અને બીજો તવાફ પૂરો ન કરે અથવા બીજા તવાફનો કોઈપણ ચક્કર બજાવી ન લાવે તો એ સૂરતમાં ન તો વધારો અસ્તિત્વમાં આવશે અને ન તો કિરાન થાશે, પરંતુ અમુક સૂરતોમાં શક્ય છે આ કારણે તવાફ કરવાવાળાને કુરબતની નિય્યત ન હોવાના કારણે તેનો તવાફ બાતિલ પણ થઈ શકે છે. દાખલા તરીકે કોઈ શખ્સ કિરાનની નિય્યત રાખતો હોય જે હરામ છે અને જાણતો પણ હોય કે કિરાનના કારણે તવાફ બાતિલ થઈ જાય છે તો એ સૂરતમાં કુરબતનો ઈરાદો પૂરવાર નથી. જો કે બનવાકાળ અમલી રીતે કિરાન પણ અસ્તિત્વમાં ન આવે.

(૩૧૪) જો ભૂલથી તવાફમાં ચક્કર વધી જાય અને ઈરાકી રૂકન સુધી પહોંચવા પછી યાદ આવે તો વધારાના ચક્કરને બાકી ચક્કરો સાથે મેળવી તવાફ પૂરો કરે. એહવતની રૂએ આ તવાફ વાજિબ કે મુસ્તહબ હોવાનું નક્કી કર્યા વગર અર્થાત્ તદ્દન કુરબતની નિય્યતથી પૂરો કરે અને ત્યારપછી ચાર રકાત નમાઝ પઢે. અફઝલ બલ્કે એહવત એ છે કે બંને નમાઝોને અલગ-અલગ પઢે. અર્થાત્ બે રકાત સઈની પહેલાં વાજિબ તવાફની નિય્યતથી અને બે રકાત નમાઝ સઈની પછી મુસ્તહબ તવાફની નિય્યતથી પઢે. એવી જ રીતે રૂકને ઈરાકીની પહેલાં યાદ આવે તો પણ એહવતની રૂએ એ જ હુકમ છે.

ચક્કરોનો સંખ્યામાં શકઃ

(૩૧૫) ચક્કરોની સંખ્યા અથવા ચક્કરો સહી

હોવા વિશે તવાફ પછી અથવા પ્રસંગ વીતી જવા પછી શક થાય તો એ શકની પરવા ન કરે. એવી જ રીતે અનુક્રમ પૂરો થવા અથવા તવાફની નમાઝ શરૂ કરવા પછી શક હોય તો તેની પણ પરવા ન કરે.

(૩૧૬) જો સાત ચક્કરોનું યકીન હોય અને વધારા વિશે શક થઈ જાય દાખલા તરીકે આખરી ચક્કરમાં શક થાય કે આ આઠમો ચક્કર હતો તો એવા શકની પરવા ન કરવામાં આવે અને આ તવાફ સહી થાશે. પરંતુ જો આ શક આખરી ચક્કર પૂરો થવા પહેલાં થાય તો અઝહર એ છે કે તવાફ બાતિલ છે, એટલે એહવત એ છે કે રજાઅની નિય્યતથી તેને પણ પૂરો કરે અને ફરી પણ અંજામ દે.

(૩૧૭) જો ચક્કરના પૂરા થવા પર અથવા ચક્કરની દરમિયાન શક થાય કે આ ત્રીજો ચક્કર હતો કે ચોથો અથવા પાંચમો ચક્કર હતો કે છઠ્ઠો અથવા સાત ચક્કરોથી ઓછાનો કોઈ અન્ય શક હોય તો તવાફ

બાતિલ થઈ જશે. ત્યાં સુધી કે ચક્કરના અંતમાં છ અને સાતનો શક થઈ જાય તો પણ એહવત એ છે કે તવાફ બાતિલ છે એવી જ રીતે સાતથી ઓછા અથવા વધારેનો શક થઈ જાય, દાખલા તરીકે આખરી ચક્કરનો છઠ્ઠો, સાતમો કે આઠમો હોવાનો શક થાય તો પણ તવાફ બાતિલ છે.

(૩૧૮) જો કોઈને છ અને સાતમાં શક થઈ જાય અને હુકમ ન જાણવાના કારણે તે છઠ્ઠો સમજી પોતાનો તવાફ પૂરો કરે અને તેનું અજ્ઞાન ઈલાજ અને ઉપાય વીતી જવા સુધી બાકી રહે તો બઈદ નથી કે તેનો તવાફ સહી હોય.

(૩૧૯) તવાફ કરવાવાળા માટે જાઈઝ છે કે, જો તેના સાથીને તેના ચક્કરોની સંખ્યા વિશે યકીન હોય તો તે તેની વાત પર ભરોસો કરી શકે છે.

(૩૨૦) જો મુસ્તહબ તવાફમાં ચક્કરોની સંખ્યામાં શક થઈ જાય તો ઓછા પર આધાર રાખે અને

તેનો તવાફ સહી રહેશે.

(૩૨૧) જો કોઈ ઉમરા તમત્તોઅમાં જાણી જોઈને તવાફ છોડી દે તો ચાહે હુકમ અને મસઅલો જાણતો હોય કે ન જાણતો હોય અને તવાફ અને ઉમરાના બાકી આમાલ અરફાતના દિવસે મધ્યાંહન સુધી અંજામ આપવા શક્ય ન હોય તો તેનો ઉમરા બાતિલ થાશે. એટલે એહવત એ છે કે જો મસઅલો ન જાણતો હોય તો એક ઊંટ કફ્ફારો પણ આપે. જેમ કે તેનું વર્ણન તવાફના પ્રકરણમાં પહેલાં પણ થઈ ચૂક્યું છે. જો હજમાં જાણી જોઈને તવાફ છોડી દે તો ચાહે મસઅલો જાણતો હોય કે ન હોય અને તવાફનો ઈલાજ કરવો પણ શક્ય ન હોય, તેની હજ બાતિલ છે અને જો મસઅલો ન જાણવાના કારણે છોડ્યો હોય તો એક ઊંટ કફ્ફારો પણ આપવો જરૂરી છે.

(૩૨૨) જો ભૂલીને તવાફ છોડી દે અને તેનો સમય વીતવા પહેલાં યાદ આવી જાય તો તેનો ઈલાજ

અને ઉપાય કરે અને અઝહર એ છે કે, સઈ પણ તવાફ પછી ફરીવાર અંજામ આપે અને જો સમય વીતવા પછી યાદ આવે, દાખલા તરીકે ઉમરા તમત્તોઅનો તવાફ અરફાતના વુકૂફ સુધી ભૂલાયેલ રહે અથવા હજનો તવાફ ઝીલ હજ પૂરો થવા સુધી યાદ ન આવે તો તવાફની કઝા વાજિબ છે અને એહવત અને અવલા એ છે કે, સઈ પણ તવાફની પછી ફરીવાર અંજામ આપે.

(૩૨૩) જો કોઈ તવાફ ભૂલી જાય, ત્યાં સુધી કે વતન પાછો આવી જાય અને પોતાની સ્ત્રી સાથે સંભોગ કરી લેતો વાજિબ છે કે, જો હજનો તવાફ ભૂલાયો હોય તો એક કુરબાની મિના મોકલે અને જો ઉમરાનો તવાફ ભૂલાયો હોય તો એક કુરબાની મક્કા મોકલે અને દુમ્બાની કુરબાની પૂરતી છે.

(૩૨૪) જો ભૂલાએલ તવાફ એ સમયે યાદ આવે જ્યારે પોતે તવાફ અંજામ આપી શકતો હોય. તો તવાફની કઝા બજાવી લાવે ચાહે એહરામ ઉતારી ચૂક્યો

હોય. તો પણ ફરીવાર એહરામ બાંધવાની જરૂરત નથી. પરંતુ જો મક્કાથી નીકળી જવા પછી યાદ આવે તો મક્કામાં પ્રવેશવા માટે એહરામ બાંધવો જરૂરી છે. સિવાય એ સંજોગો કે જેનું વર્ણન મસઅલા નં.: ૧૪૧ માં થઈ ચૂક્યું છે.

(૩૨૫) એ વસ્તુઓ જે મોહરિમ પર હરામ થતી હોય અને તેનું હલાલ થવું તવાફ પર આધારિત હતું, તે તવાફ ભૂલવાવાળા પર ત્યાં સુધી હલાલ નહિં થાય જ્યાં સુધી તે પોતે અથવા તેનો નાયબ તવાફની કઝા ન કરી લે.

(૩૨૬) જો મુકલ્લફ કોઈ બીમારી, હાડકું ભાંગવા અથવા કોઈ અન્ય કારણસર પોતે તવાફ ન કરી શકતો હોય અને ન તો કોઈની સહાય વડે અંજામ આપી શકતો હોય તો વાજિબ છે કે, તેને તવાફ કરાવવામાં આવે અર્થાત્ કોઈ બીજો શખ્સ તેને પોતાના ખંભા ઉપર ઉપાડી અથવા કોઈ ગાડી વગેરેમાં બેસાડી તવાફ

કરાવે. એહવત અને અવલા એ છે કે, તવાફ કરવા સમયે હાજીના પગો જમીનને અડતા હોય. જો આ રીતે પણ તવાફ શક્ય ન હોય તો વાજિબ છે કે, જો નાયબ બનાવી શકતો હોય તો નાયબ બનાવે, જે તેના તરફથી તવાફ કરે. જો નાયબ ન બનાવી શકતો હોય, દાખલા તરીકે બેહોશ હોય તો તેનો વલી અથવા કોઈ બીજો શખ્સ તેના વતી તવાફ કરે. આ જ હુકમ તવાફની નમાઝનો છે. એટલે મુકલ્લફ શક્તિમાન હોય તો પોતે નમાઝ પઢે અને જો પોતે ન પઢી શકતો હોય તો કોઈને નાયબ બનાવે (હૈઝવાળી અને નિફાસવાળીનો હુકમ તવાફની શરતોમાં બયાન થઈ ચૂક્યો છે.)

તવાફની નમાઝ

ઉમરા તમત્તોઅમાં ત્રીજું વાજિબ તવાફની નમાઝ છે.

આ બે રકાત નમાઝ છે, જે તવાફની પછી પઢવામાં આવે છે. આ નમાઝ ફજરની નમાઝની જેમ છે, પરંતુ તેની કિરઅતમાં ઊંચા અવાજે અથવા ધીમે અવાજે પઢવામાં છૂટ છે. વાજિબ છે કે, આ નમાઝ મકામે ઈબ્રાહીમની પાસે પઢવામાં આવે અને અઝહર એ છે કે, મકામે ઈબ્રાહીમની પછવાડે પઢવી જરૂરી છે. જો મકામે ઈબ્રાહીમની પાસે પાછળની બાજુ પઢવી શક્ય ન હોય તો એહવત છે કે, ભેગું કરે અર્થાત્ મકામે ઈબ્રાહીમની કોઈ એકબાજુ પણ નમાઝ પઢે અને મકામે ઈબ્રાહીમની પછવાડે દૂર ઊભા રહીને પણ નમાઝ પઢે. જો ભેગું કરવું પણ સંભવિત ન હોય તો આ બે જગ્યાઓમાંથી જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં નમાઝ પઢે અને આ બે જગ્યાએ પણ જો શક્ય ન હોય તો એહવત અને અવલા એ છે કે, મકામે ઈબ્રાહીમની સૌથી વધારે નિકટ જગ્યાને ધ્યાનમાં રાખી મસ્જિદમાં કોઈપણ જગ્યાએ નમાઝ પઢે. નમાઝ પઢવા પછી જો સઈનો સમય તંગ થવા પહેલાં મકામે ઈબ્રાહીમની પછવાડે અને નજદીક

નમાઝ પઢવી શક્ય થઈ જાય તો એહવત અને અવલા એ છે કે ફરીવાર નમાઝ પઢે. આ વાજિબ તવાફનો હુકમ છે, જ્યારે કે મુસ્તહબ તવાફમાં મુકલ્લફને અધિકાર છે, બલ્કે ઈખત્યારી હાલતમાં પણ મસ્જિદમાં જ્યાં ઈચ્છે નમાઝ પઢે.

(૩૨૭) જે શખ્સ જાણી જોઈને તવાફની નમાઝ ન પઢે તો એહવત અને અવલા એ છે કે તેની હજ બાતિલ છે.

(૩૨૮) એહવત એ છે કે, તવાફની પછી તરત જ તવાફની નમાઝ પઢવામાં આવે. અર્થાત્ તવાફઅને તવાફની નમાઝ વચ્ચે અંતર છે એમ સામાન્ય રીતે ન કહી શકાય.

(૩૨૯) જો તવાફની નમાઝ ભૂલી જાય અને એ આમાલ જે ક્રમમાં તેની પછી છે જેમકે સઈ પછી તેને યાદ આવે તો નમાઝ તવાફની પઢે અને જે આમાલ બજાવી ચૂક્યો છે તેને ફરી અંજામ આપવા જરૂરી નથી,

જો કે ફરી બજાવવા એહવત છે. પરંતુ જો સઈની દરમિયાન યાદ આવે તો સઈને છોડી મકામે ઈબ્રાહીમની પછવાડે નમાઝ પઢે અને પછી સઈને જ્યાંથી છોડી હતી ત્યાંથી શરૂ કરી પૂરી કરે. જો મક્કાથી નીકળી જવા પછી યાદ આવે તો જો કષ્ટ અને મહેનતનું કારણ ન હોય તો એહવત એ છે કે પાછો ફરી નમાઝને તેની જગ્યાએ પઢે, નહિંતર જ્યાં યાદ આવે ત્યાં પઢી લે. હરમ જઈને પઢવી જરૂરી નથી, ચાહે પાછા ફરવું શક્ય હોય. જે શખ્સ મસઅલો ન જાણવાના કારણે તવાફની નમાઝ ન પઢે તેનો હુકમ એ જ છે, જે નમાઝ ભૂલી જનારનો છે અને જાહેલે કાસિર અને મુકસ્સિરના હુકમમાં કોઈ ફરક નથી.

(૩૩૦) જો કોઈ મરી જાય અને તેના પર તવાફની નમાઝ વાજિબ હોય અને કઝા નમાઝોના પ્રકરણમાં બતાવેલ શરતો મોજૂદ હોય તો તેનો મોટો દીકરો તેની કઝા નમાઝ પઢે.

(૩૩૧) જો નમાઝની કિરઅતમાં ઝેર, ઝબર, પેશની ભૂલો હોય અને તેને ઠીક નથી કરી શકતો તો તે ભૂલ સાથે, સૂરા હમ્દ પઢવો પૂરતો છે, એ શરતે કે વધારે પ્રમાણ સારા ઉચ્ચાર સાથે પઢી શકતો હોય.

પરંતુ જો વધારે માત્રા સહી ઉચ્ચાર સાથે ન પઢી શકતો હોય તો એહતેયાત એ છે કે પોતાની આ કિરઅત સાથે પૂરા કુરઆનમાંથી જે ઠીક પઢી શકતો હોય તેની પણ કિરઅત કરે અને એ પણ શક્ય ન હોય તો તસ્બીહાત પઢે.

જો સમય તંગ હોવાના કારણે પૂરી કિરઅતને ઠીક નથી કરી શકતો, પરંતુ તેની વધારે માત્રા ઠીક કરી શકે છે તો તેને પઢે, જો તેની કંઈક વધુ માત્રા પણ ઠીક ન કરી શકે તો કુરઆનની એ આયતો જે ઠીક પઢી શકતો હોય પઢે પણ એટલું પઢે કે સામાન્ય રીતે તેને કુરઆનની કિરઅત કહી શકાય. જો આ પણ ન કરી શકતો હોય તો તસ્બીહાતનું પઢવું પૂરતું છે. જે કંઈ બયાન થયું તે

હમ્દના સૂરા વિશે છે અને સૂરા હમ્દની પછી વાળી સૂરાના વિશે ઝાહેર છે કે, જેણે યાદ નથી કર્યો અથવા યાદ નથી કરી શકતો તેના પર વાજિબ નથી અને ઉપરોક્ત હુકમ દરેક એ શખ્સ માટે છે જેસહી કિરઅત નથી કરી શકતો. ચાહે ન શીખવામાં મોકસ્સિર કેમ ન હોય. પરંતુ મોકસ્સિર હોવાની સૂરતમાં એહવત અને અવલા એ છે કે, ઉપરોક્ત રીતે નમાઝ પઢે અને જમાતની સાથે પણ પઢે, ઉપરાંત પોતાના તરફથી કોઈને નાયબ બનાવે જે તેના તરફથી નમાઝ અદા કરે.

(૩૩૨) જો કિરાઅતમાં ઝેર જબર સહી અદા ન કરી શકતો હોય અને ન જાણવામાં લાચાર હોય તો તેની નમાઝ સહી થશે અને ફરી પઢવાની પણ જરૂરત નથી, ભલે નમાઝ પછી ભૂલનું ભાન પણ થઈ જાય અને જો ન જાણવામાં લાચાર ન હોય તો તેના પર સહી કિરઅત શીખી ફરી નમાઝ પઢવી જરૂરી છે અને તેના પર ભૂલીને નમાઝ છોડી દેવાવાળાનો હુકમ લાગુ પડશે.

સઈ

ઉમરા તમત્તોઅમાં ચોથું વાજિબ સઈ છેઃ

સઈને કુરબતની નિય્યત અને નિખાલસતાપૂર્વક અદા કરવી જરૂરી છે. ગુપ્તાંગો છુપાવવા અથવા હદસ અને ખબસથી પાક હોવું શરત નથી. તો પણ વધારે સારૂં છે કે પાકીઝગીનો ખ્યાલ રાખવામાં આવે.

(૩૩૩) સઈને તવાફ અને તવાફની નમાઝ પછી અંજામ આપવી જોઈએ; એટલે જો કોઈ તવાફ અથવા તવાફની નમાઝની પહેલાં બજાવી લાવે તો તવાફ અને તેની નમાઝ પછી ફરીવાર અંજામ આપવી વાજિબ છે. એ શખ્સ જે તવાફ ભૂલી જાય અને સઈ પછી તેને યાદ આવે તેનો હુકમ બયાન થઈ ચૂક્યો છે.

(૩૩૪) સઈની નિય્યતમાં એ નક્કી કરવું જરૂરી છે કે આ ઉમરાની સઈ છે કે હજની.

(૩૩૫) સઈમાં સાત ચક્કર છે. પહેલો ચક્કર સફાથી શરૂ થઈ મરવા પર, જ્યારે કે બીજો ચક્કર

મરવાથી શરૂ થઈ સફા પર પૂરો થાય છે. ત્રીજો ચક્કર વળી પહેલાં ચક્કરની જેમ થાશે. એવી જ રીતે ચક્કરોને ગણવામાં આવે, ત્યાં સુધી કે સાતમો ચક્કર મરવા પર પૂરો થાય. દરેક ચક્કરમાં સફા અને મરવાની વચ્ચેનો પૂરો માર્ગ વટાવવો જરૂરી છે, અને એ પહાડીઓ પર ચઢવું વાજિબ નથી. જો કે એહવત અને અવલા છે. એવી જ રીતે એહવત એ છે કે એ વાત ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે કે હકીકતમાં પૂરો માર્ગ ઓળંગાય એટલે પહેલો ચક્કર સફાના તદ્દન આરંભિક ભાગથી શરૂ કરે અને પૂરો માર્ગ વટાવવા મરવાના આરંભિક ભાગ સુધી પહોંચે અને બાકીના ચક્કરો પણ આ રીતે પૂરા કરે.

(૩૩૬) જો કોઈ મરવાથી સઈ શરૂ કરે તો ચાહે ભૂલથી આમ કરે તો પણ જે ચક્કર તેણે લગાવ્યા છે એ બેકાર જાશે અને જરૂરી છે કે સઈને ફરીથી શરૂ કરે.

(૩૩૭) સઈમાં પગપાળા ચાલવું જરૂરી નથી.

બલ્કે હૈવાન અથવા કોઈ અન્ય વસ્તુ પર સવાર થઈને પણ સઈ કરી શકાય છે, પરંતુ ચાલવું શ્રેષ્ઠ છે.

(૩૩૮) સઈમાં સફા અને મરવાની વચ્ચે જાણીતા માર્ગેથી જવું અને આવવું જરૂરી છે. એટલે જો કોઈ અપ્રચલિત માર્ગે જેમ કે મસ્જિદે હરામ અથવા કોઈ અન્ય માર્ગેથી જાય કે આવે તો એ પૂરતું નથી. તો પણ તદ્દન સીધા જાવું અને આવવું જરૂરી નથી.

(૩૩૯) મરવાની તરફ જતાં જતાં મરવા સામે અને મરવાથી સફા તરફ જતાં જતાં સફા સામે મોં હોવું જરૂરી છે. એટલે જો કોઈ મરવાની તરફ જતાં જતાં પીઠ ફેરવી લે અથવા સફા તરફ પાછા વળતાં સફાની તરફ પીઠ કરી લે તો એ પૂરતું નથી. પરંતુ આવતાં અને જતાં વખતે ડાબી જમણી અથવા આગળ-પાછળ જોવામાં કોઈ વાંધો નથી.

(૩૪૦) એહવત એ છે કે, તવાફની જેમ સઈમાં પણ મવાલાતે ઉરફી (નિયત અનુક્રમ) નું ધ્યાન

રાખવામાં આવે. તો પણ સફા મરવા અથવા તેની વચ્ચેના માર્ગમાં પોરો લેવા બેસવામાં કોઈ વાંધો નથી. જો કે એહવત એ છે કે, સફા અને મરવા દરમિયાન થાકવા સિવાય ન બેસવામાં આવે. એવી જ રીતે સઈને રોકી નમાઝને તેના અફઝલ સમયે અદા કરવા અને નમાઝ પછી સઈને ફરી ત્યાંથી જ શરૂ કરવામાં કોઈ હરજ નથી. સઈને કોઈ જરૂરત બલ્કે વગર જરૂરતે પણ તોડવી જાઈઝ છે. પરંતુ જો અનુક્રમ તૂટી જાય તો એહવત એ છે કે, સઈને પણ પૂરી કરે અને ફરીવાર પણ બજાવી લાવે.

સઈના હુકમો (નિયમો):

સઈ હજના અરકાનમાંથી એક રૂકન છે. એટલે જો કોઈ મસઅલો જાણવા છતાં અથવા ન જાણવાથી અથવા ખુદ સઈ વિશે જાણકારી ન હોવાના કારણે જાણી જોઈને સઈને ત્યાં સુધી છોડી દે કે ઉમરાના આમાલ અરફાતના દિવસે મધ્યાંતરથી પહેલાં સુધી

અંજામ આપવી શક્ય ન હોય તો તેની હજ બાતિલ છે. તેનો હુકમ એ જ છે જે આવી રીતે તવાફને છોડી દેનારનો હુકમ છે, જે તવાફના પ્રકરણમાં બયાન થઈ ચૂક્યો છે.

(૩૪૧) જો ભૂલથી સઈ છૂટી જાય તો જ્યારે પણ યાદ આવે ચાહે હજના આમાલ પતાવ્યા પછી યાદ આવે સઈ અદા કરવામાં આવે, જો જાતે અદા કરવી શક્ય ન હોય અથવા વાંધો કે કષ્ટ અને મેહનત પડતી હોય તો કોઈ બીજાને સઈ માટે નાયબ બનાવવામાં આવે અને બંને સૂરતોમાં હજ સહી થાશે.

(૩૪૨) જો કોઈ શખ્સ સઈને તેના નિયત સમયે પોતે જાતે અંજામ આપવા શક્તિમાન ન હોય, ત્યાં સુધી કે કોઈની સહાયથી પણ સઈ ન કરી શકતો હોય તો વાજિબ છે કે કોઈથી મદદ માગે જેથી એ બીજો શખ્સ તેને ખભા પર ઉપાડી અથવા કોઈ ગાડી વગેરેમાં બેસારી સઈ કરાવે. જો આ રીતે પણ સઈ ન કરી શકતો

હોય તો કોઈને સઈ માટે નાયબ બનાવે અને નાયબ બનાવવા પર પણ શક્તિમાન ન હોય, જેમ કે બેહોશ હોય તો તેનો વલી અથવા કોઈ અન્ય શખ્સ તેના તરફથી સઈ અંજામ આપે. આ રીતે તેની હજ સહી રહેશે.

(૩૪૩) તવાફ અને તવાફની નમાઝથી પરવાર્યા પછી એહતેયાતની રૂએ સઈ માટે ઉતાવળ કરવામાં આવે. જો કે ઝાહેર એ છે કે રાત સુધી વિલંબ કરવો જાઈઝ છે. જેથી થાક ઊતરી જાય અથવા ગરમીની ઉગ્રતા ઓછી થઈ જાય. બલ્કે અકવા એ છે કે કોઈ કારણ વગર પણ રાત સુધી વિલંબ કરવો જાઈઝ છે. પરંતુ ઈખ્ત્યારી હાલતમાં બીજા દિવસ સુધી ઢીલ કરવી જાઈઝ નથી.

(૩૪૪) સઈમાં ચક્કરોમાં વધારો હોવાનો હુકમ એ જ છે જે તવાફના ચક્કરોમાં વધારો હોવા માટે છે. એટલે તવાફના પ્રકરણમાં આપેલ બયાન પ્રમાણે

સઈમાં પણ જો જાણી જોઈને વધારો કરવામાં આવે તો સઈ બાતિલ થાશે. પરંતુ જો મસઅલો ન જાણતો હોય તો અઝહર એ છે કે, વધારાના કારણે સઈ બાતિલ નહિં થાય. જો કે એહવત એ છે કે, સઈ ફરી કરવામાં આવે.

(૩૪૫) જો ભૂલથી સઈમાં વધારો થઈ જાય તો સઈ સહી રહેશે અને એક ચક્કર અથવા તેનાથી વધારે વધારો હોય તો મુસ્તહબ એ છે કે આ સઈના પણ સાત ચક્કર પૂરા કરવામાં આવે. જેથી આ પહેલી સઈ ઉપરાંત સંપૂર્ણ સઈ થઈ જાય, એટલે તેની સઈનો અંત સફા પર થાશે.

(૩૪૬) જો કોઈ જાણી જોઈને સઈના ઓછા ચક્કર અંજામ આપે, ચાહે મસઅલો જાણીને કે અજાણપણામાં તો તેનો હુકમ એ શખ્સના હુકમ જેવો છે, જે જાણી જોઈને સઈ છોડી દે. જેનો હુકમ પહેલાં બયાન થઈ ચૂક્યો છે. પરંતુ જો ભૂલથી ઓછા થઈ જાય તો અઝહર એ છે કે, જ્યારે યાદ આવે તેની કમીને પૂરી

કરે ચાહે તે એક ચક્કર હોય કે એકથી વધારે. જો સઈનો સમય વીતી જવા પછી યાદ આવે, જેમ કે ઉમરા તમત્તોઅની સઈમાં કમી અરફાતમાં યાદ આવે અથવા હજની કમી તરફ ઝીલ હજ મહિનો પૂરો થવા પછી ધ્યાન જાય તો એહવત એ છે કે કમીને પૂરી કર્યા પછી સઈ ફરીવાર પણ કરવામાં આવે. જો પોતે અંજામ ન આપી શકતો હોય અથવા જાતે અંજામ આપવા કષ્ટ અને તકલીફ ઉપાડવી પડતી હોય તો કોઈને નાયબ બનાવે અને એહતેયાત એ છે કે નાયબ ભૂલેલા ચક્કરો પણ પૂરા કરે અને સઈ ફરીવાર પણ બજાવી લાવે.

(૩૪૭) જો કોઈને ઉમરા તમત્તોઅની સઈમાં ભૂલથી કમી રહી જાય અને આ શખ્સ એમ સમજીને કે સઈથી નિવૃત્ત થઈ ગયો છે. એહરામ ખોલી નાંખે તો એહવત એ છે કે એક ગાય કફ્ફારો આપે અને બતાવેલ રીત મુજબ સઈ સંપૂર્ણ પણ કરે.

સઈમાં શકઃ

સઈનો સમય વીતવા પછી જો સઈના ચક્કરો સંખ્યા વિશે અથવા તેના સહી હોવા વિશે શક થાય તો તે શકની પરવા ન કરવામાં આવે. જેમ કે, ઉમરા તમત્તોઅમાં તકસીર પછી સઈના ચક્કરોની સંખ્યા અથવા સહી થવા વિશે શક અથવા હજના તવાફુન્નિસા શરૂ થવા બાદ શક થાય તો તે શકની પરવા ન કરવામાં આવે. જો સઈથી ફારિગ થવા પછી ચક્કરોની વધારે હોવા વિશે શક થાય તો સઈને સહી સમજવામાં આવે. જો ચક્કરો ઓછા હોવાનો શક અનુક્રમ પૂરો થવા પહેલાં થાય તો સઈ બાતિલ થાશે બલ્કે એહતેયાતની રૂએ ક્રમ પૂરો થવા પછી શક થાય તો પણ સઈ બાતિલ થાશે.

(૩૪૮) જો ચક્કરોની સમાપ્તિ પર વધારે હોવાનો શક થાય જેમ કે મરવા પહોંચ્યા પછી શક થાય કે આ સાતમો ચક્કર હતો કે નવમો તો એ શકની પરવા ન કરે અને આ સઈ સહી રહેશે. જો ચક્કરના દરમિયાન

શક થાય તો સઈ બાતિલ છે અને વાજિબ છે કે સઈ ફરીથી શરૂ કરવામાં આવે.

(૩૪૯) સઈની દરમિયાન ચક્કરોની સંખ્યા વિશે શકનો હુકમ એ જ છે જે તવાફની વચ્ચે ચક્કરોની સંખ્યા વિશે શકનો હુકમ છે, એટલે સઈની દરમિયાન ચક્કરોની સંખ્યાના શકથી દરેક સૂરતમાં સઈ બાતિલ છે.

તકસીર

ઉમરા તમત્તોઅમાં પાંચમું વાજિબ તકસીર છેઃ

તકસીરમાં કુરબતની નિય્યત અને નિખાલસતા જરૂરી છે.

તકસીરનો અર્થ એ છે કે હાજી પોતાના માથા, દાઢી કે મૂંછના અમુક વાળ કાપે. અઝહર એ છે કે કાપવાના બદલે ઊખેડવા પૂરતા નથી. ફકીહો

દરમિયાન મશહૂર છે કે હાથ અથવા પગના કોઈ નખ કાપવાથી પણ તકસીર વજૂદમાં આવી જશે. પરંતુ એહવત એ છે કે, નખ કાપવા પૂરતા ન સમજવામાં આવે અને વાળ કાપવા સુધી તેને અમલમાં મૂકવામાં વિલંબ કરવામાં આવે.

(૩૫૦) ઉમરા તમત્તોઅના એહરામને માત્ર તકસીર મારફત જ ખોલી શકાય છે. માથું મૂંડાવવું પૂરતું નથી. બલ્કે માથું મૂંડાવવું હરામ છે. એટલે કોઈ જાણી બૂઝીને માથું મૂંડી લે તો જરૂરી છે કે, એક બકરી કફ્ફારો આપે એહવતે અવલા એ છે કે ભલે જાણી જોઈને ન મૂંડે તો પણ કફ્ફારો આપે.

(૩૫૧) જો કોઈ સઈ કર્યા પછી અને તકસીરના પહેલાં પોતાની પત્ની સાથે જાણી જોઈને સમાગમ કરે તો એક ઊંટ કફ્ફારો આપે. જેમ કે એહરામ તજવાની ચર્ચામાં આવી ચૂક્યું. પરંતુ જો શરીઅતના હુકમ ન જાણવા પર આ કાર્ય અંજામ દે તો અઝહર એ છે કે,

તેના પર કફ્ફારો વાજિબ નહિં થાય.

(૩૫૨) તકસીરને સઈની પછી અંજામ આપવામાં આવે એટલે સઈ સંપૂર્ણ થવા પહેલાં તકસીર અંજામ આપવી જાઈઝ નથી.

(૩૫૩) સઈ પછી તકસીર તરત જ અંજામ આપવી વાજિબ નથી અને જાઈઝ છે કે તકસીરને કોઈપણ ઠેકાણે અંજામ આપે. ચાહે સઈના ઠેકાણે અથવા પોતાના ઘરે અથવા કોઈ અન્ય સ્થળે.

(૩૫૪) જો કોઈ જાણી જોઈને તકસીર તજી દે અને પછી હજના માટે એહરામ બાંધી લે તો ઝાહેર છે કે તેનો ઉમરા બાતિલ થઈ જશે અને તેની હજ હજ્જે ઈફરાદમાં પલ્ટાઈ જશે એટલે જો હજના પછી શક્ય હોય તો ઉમરા મુફરદા કરે અને એહવત એ છે કે આવતા વરસે ફરીવાર હજ પઢે.

(૩૫૫) જો કોઈ ભૂલીને તકસીર ન કરે અને હજના માટે એહરામ બાંધી લે તો તેનો ઉમરા પણ સહી

છે અને એહરામ પણ તો પણ એહવત અવલા એ છે કે એક બકરી કફફારો આપે.

(૩૫૬) જ્યારે ઉમરા તમત્તોઅમાં મોહરિમ શખ્સ તકસીર અંજામ આપે તો જે વસ્તુઓ એહરામના કારણે હરામ થઈ હતી તે હલાલ થઈ જશે ત્યાં સુધી કે અઝહર એ છે કે માથુ મૂંડાવવું પણ જાઈઝ થઈ જશે. જો કે એહવત એ છે કે ઈદે ફિતરના ત્રીસ દિવસ વિતવા સુધી માથું મૂંડાવવાથી બચે. જો કોઈ આ જાણવા છતાં જાણી જોઈને માથુ મૂંડે તો એહવતે અવલા એ છે કે, એક કુરબાની કફફારો આપે.

(૩૫૭) ઉમરા તમત્તોઅમાં તવાફુન્નિસા વાજિબ નથી, પરંતુ રજાઅની નિય્યતથી કરી શકાય છે.

હજનો એહરામ

પહેલાં બયાન થઈ ચૂક્યું કે હજમાં તેર બાબતો વાજિબ છે, જેનો ટૂંકમાં ઉલ્લેખ થઈ ગયો અને હવે તેને વિગતવાર બયાન કરવામાં આવે છે.

એહરામઃ

હજનો એહરામ બાંધવાનો શ્રેષ્ઠ સમય તરવિયાનો દિવસ (૮મી ઝિલહજના મધ્યાંન્હનો સમય છે. તો પણ વૃદ્ધો અને બીમાર શખ્સને જો ભીડનો ડર હોય તો તેઓ માટે જાઈઝ છે કે તરવિયાના દિવસ પહેલાં બીજા લોકોના નીકળવા પહેલાં એહરામ બાંધી મક્કાથી નીકળી જાય. એવી જ રીતે એ શખ્સ જેના માટે હજનો તવાફ બે વુકૂફો પહેલાં અંજામ આપવો જાઈઝ છે. જેમ કે ઔરત જેને હૈઝનો ખોફ હોય તો તેના માટે પણ એહરામ પહેલાં બાંધવો જાઈઝ છે. પહેલાં બયાન થઈ ચૂક્યું છે કે ઉમરા તમત્તોઅથી પરવાર્યા પછી ક્યારેય પણ હજના એહરામમાં મક્કાથી કોઈ કામસર બહાર જાવું જાઈઝ છે. ઉપરોક્ત મોકાઓ

સિવાય પણ ત્રણ દિવસ પહેલાં બલ્કે અઝહર એ છે કે ત્રણ દિવસથી વધારે પહેલાં પણ એહરામ બાંધવો જાઈઝ છે.

(૩૫૮) જેવી રીતે ઉમરા તમત્તોઅ કરવાવાળા માટે તકસીરના પહેલાં હજના માટે એહરામ બાંધવો જાઈઝ નથી, એવી જ રીતે હજ કરવાવાળા માટે પણ હજનો એહરામ ઉતાર્યા પહેલાં ઉમરા મુફરદાના માટે એહરામ બાંધવો જાઈઝ નથી. હાજી પર તવાફુન્નિસા સિવાય કંઈ બાકી ન રહ્યું હોય તો પણ એહતેયાત મુજબ તે હજનો એહરામ ઉતારવા પહેલાં ઉમરા મુફરદાનો એહરામ નથી બાંધી શકતો.

(૩૫૯) જે શખ્સ ઈખત્યારી રીતે અરફાતના દિવસના વુકૂફનો પૂરો સમય અરફાતમાં મેળવી શકતો હોય તેના માટે જાઈઝ નથી કે તે એહરામ બાંધવામાં એટલી ઢીલ કરે કે પછી અરફાતના વુકૂફના સમયને પૂરો મેળવી ન શકે.

(૩૬૦) હજ અને ઉમરાના એહરામના વાજિબાત અને મોહરમાત માત્ર નિય્યતનો જ ફરક છે.

(૩૬૧) વાજિબ છે કે, એહરામ મક્કાથી બાંધવામાં આવે જેમ કે મીકાતોની ચર્ચામાં બયાન થયું. એહરામ બાંધવાની સૌથી શ્રેષ્ઠ જગ્યા મસ્જિદુલ હરામ છે અને મુસ્તહબ છે કે મકામે ઈબ્રાહીમ અથવા હજરે ઈસ્માઈલમાં બે રકાત નમાઝ પઢવા પછી એહરામ બાંધવામાં આવે.

(૩૬૨) જે શખ્સ ભૂલથી અથવા શરીઅતનો હુકમ ન જાણવાના કારણે એહરામ છોડી દે ત્યાં સુધી કે મક્કાથી બહાર નીકળી જાય. પછી તેને યાદ આવે અથવા મસઅલાની ખબર પડે તો તેના પર મક્કા પાછું જવું વાજિબ છે, ભલે અરફાતથી પાછા જવું પડે અને પછી મક્કાથી એહરામ બાંધે. જો સમય તંગ હોવાના અથવા કોઈ બીજા કારણે પાછો ન ફરી શકતો હોય તો જ્યાં હોય ત્યાંથી જ એહરામ બાંધી લે. આ જ હુકમ છે

જ્યારે અરફાતના વુકૂફ પછી યાદ આવે અથવા મસઅલાની ખબર પડે ચાહે મક્કા જવું અને ત્યાંથી એહરામ બાંધવો શક્ય હોય જો યાદ જ ન આવે અથવા મસઅલાની ખબર ન પડે ત્યાં સુધી કે હજથી ફારિગ થઈ જાય તો તેનો હજ સહી થાશે.

(૩૬૩) જો કોઈ એહરામને વાજિબ જાણવા છતાં જાણી જોઈને તજી દ્યે ત્યાં સુધી કે અરફાતમાં વુકૂફનો સમય પણ પૂરો થઈ જાય તો તેની હજ બાતિલ થઈ જશે. પરંતુ જો વુકૂફ જે રૂકન છે - ના પૂરા થવા પહેલાં એહરામનો ઉપાય કરી લે તો જો કે ગુનેહગાર થાશે, તો પણ હજ બાતિલ નહિં થાય.

(૩૬૪) એહતેયાત એ છે કે, હજ્જે તમત્તોઅ કરનાર શખ્સ હજનો એહરામ બાંધ્યા પછી અને અરફાતથી નીકળવા પહેલાં મુસ્તહબ તવાફ ન કરે અને જો કોઈ મુસ્તહબ તવાફ કરે તો એહવતે અવલા એ છે કે તવાફ પછી ફરીવાર તલબીયા કહે.

વુકૂફે અરફાત

હજ્જે તમત્તોઅની વાજિબ બાબતોમાં બીજું વાજિબ અરફાતમાં વુકૂફ કરવો છે. જેને કુરબતન એલલ્લાહ અને નિખાલસ દિલથી અંજામ આપવો જોઈએ. અરફાતનો વુકૂફથી મુરાદ એ છે કે હાજી અરફાતમાં મોજૂદ હોય. તેનાથી ફરક નથી પડતો કે સવારીની હાલતમાં હોય કે પગપાળા, ગતિમાં હોય કે શાંત અને સ્થિર.

(૩૬૫) અરફાતના મેદાનની સીમાઓ ઓરના, સવય્યા અને નમરાના મેદાનથી ઝીલ મજાઝ સુધી અને માઝમીનના અંતિમ સ્થળ (વુકૂફ કરવાનું સ્થળ) સુધી છે. અલબત્તા આ પોતે અરફાતની સીમાઓ છે અને વુકૂફની જગ્યાથી બહાર છે.

(૩૬૬) ઝાહેર એ છે કે, 'રહમત' નામી પહાડી

વુકૂફની જગ્યામાં શામિલ છે, પરંતુ પહાડની તળેટીમાં ડાબી બાજુ કયામ કરવો શ્રેષ્ઠ છે.

(૩૬૭) વુકૂફમાં જરૂરી છે કે ત્યાં રહેવાની નિય્યતથી રોકાય એટલે જો હાજી શરૂ સમયમાં ત્યાં રોકાવાની નિય્યત કરે અને પછી જેમ કે અંત સુધી સૂતો રહે અથવા બેહોશ થઈ જાય તો એ પૂરતું છે. પરંતુ નિય્યતના પહેલાં સૂતો રહે અથવા બેભાન થઈ જાય તો વુકૂફ પૂરવાર નહિં થાય. એવી જ રીતે જો વુકૂફની નિય્યત કરી વુકૂફનો પૂરો સમય સૂતો રહે અથવા બેભાન રહે તો તેનો વુકૂફ પૂરતો હોવામાં ઈશ્કાલ છે.

(૩૬૮) વાજિબ છે કે નવમી ઝિલહજના અરફાતમાં હાજર થાય અને એહતેયાતની રૂએ મધ્યાંન્હની શરૂઆતથી સૂર્યાસ્ત સુધી ત્યાં રહે. અઝહર એ છે કે મધ્યાંન્હથી એટલો સમય વિલંબ કરી શકે છે કે ગુસલ કરી ઝોહર અને અસરની નમાઝ એક સાથ પઢી લે. જો કે આ પૂરા સમયમાં ત્યાં રહેવું વાજિબ છે અને

જો કોઈ જાણી જોઈને છોડે તો ગુનેહગાર થાશે પણ એ કે રૂકન નથી અર્થાત્ જો કોઈ વુકૂફના સમયમાંથી અમુક પ્રમાણ છોડી દેતો તેની હજ બાતિલ નહિં થાય તો પણ કોઈ ઈખત્યારમાં હોવા છતાં પૂરો વુકૂફ છોડી દે તો તેની હજ બાતિલ થઈ જશે. એટલે વુકૂફમાંથી જે રૂકન છે તે કંઈક અંશ (અર્થાત્ કંઈક પ્રમાણે રોકાવું) રૂકન છે. (નહિં કે પૂરો સમય.)

(૩૬૯) જો કોઈ શખ્સ ભૂલથી અથવા અજાણતાના કારણે અથવા કોઈ બીજા બહાને અરફાતના ઈખત્યારી કયામ (દિવસના કયામ) ને મેળવી ન શકે તો તેના માટે વુકૂફે ઈઝતેરારી–ઈદની રાતે કંઈક પ્રમાણ અરફાતમાં રોકાવું જરૂરી છે અને તેની હજ સહી રહેશે અને જાણી જોઈને વુકૂફે ઈઝતેરારીને છોડી દે તો હજ બાતિલ થઈ જશે આ હુકમ ત્યારે છે કે જ્યારે તેના માટે વુકૂફે ઈઝતેરારીને આ રીતે મેળવવો શક્ય હોય કે તેના કારણે સૂર્યોદય પહેલાં મશઅરનો વુકૂફ ખતમ ન થઈ જતો હોય. પરંતુ જો અરફાતમાં

ઈઝતેરારી વુકૂફથી નક્કી સમયમાં મશઅરનો વુકૂફ સમાપ્ત થઈ જવાનો ભય હોય તો માત્ર મશઅરના વુકૂફને પૂરતો ગણવો વાજિબ છે અને તેની હજ સહી થાશે.

(૩૭૦) જાણી જોઈને સૂર્યાસ્ત પહેલાં અરફાતથી બહાર જવું હરામ છે. પરંતુ તેના કારણે હજ બાતિલ નથી થતી. એટલે જો કોઈ જઈને પાછો આવી જાય તો તેના પર કફફારો વાજિબ નથી. નહિંતર એક ઊંટ કફફારો વાજિબ થાશે, જેને કુરબાની ઈદના દિવસે નહેર કરે. એહવત એ છે કે, ઊંટને મિનામાં કુરબાન કરે, મક્કામાં નહિં. જો કુરબાની કરવી શક્ય ન હોય તો મક્કામાં અથવા માર્ગમાં અથવા ઘરે આવીને અઢાર રોઝા રાખે. એહવતે અવલા એ છે કે રોઝા ઉપરાઉપરી રાખે. આ જ હુકમ એ શખ્સ માટે પણ છે, જે ભૂલથી અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે અરફાતથી બહાર જાય. એટલે જ્યારે પણ તેને યાદ આવે અથવા મસઅલાની ખબર પડે તેના પર અરફાત પાછા ફરવું

વાજિબ છે અને જો વાપસ ન જાય તો એહવત એ છે કે કફ્ફારો આપે.

(૩૭૧) કેમ કે હજના અમુક આમાલ જેમ કે અરફાત અને મશઅરના વુકૂફો,રમી જમરાત, અને મિનામાં રાત વિતાવવી ના માટે દિવસ અને રાત ખાસ છે, તો મુકલ્લફની જવાબદારી એ છે કે તે એ મહિનાના ચાંદ વિશે ચોક્કસાઈ કરે, જેથી હજના આમાલ તેના ખાસ દિવસોમાં અથવા રાતમાં અદા કરી શકે. જ્યારે એ પવિત્ર સ્થળોના કાઝી પાસે ચાંદ પુરવાર થઈ જાય અને તે એ પ્રમાણે હુકમ આપે, જ્યારે કે ચાંદનું સાબિત થવું શરીઅતના કાનૂનો મુજબ ન હોય તો અમુક ફકીહોએ કહ્યું છે કે કાઝીનો હુકમ એ શખ્સ માટે હુજ્જત અને અમલ કરવા જોગ થાશે, જેને શંકા હોય કે આ હુકમ હકીકત મુજબ છે. એટલે એ મુકલ્લફના માટે જરૂરી છે કે તે આ હુકમ મુજબ અનુસરે અને ચાંદ સાબિત થવાના આસારથી સંકલિત હજના આમાલ જેમ કે અરફાતમાં વુકૂફ અને મશઅરામાં અને મિનામાં

રાત વિતાવવા વગેરેને હુકમ પ્રમાણે અંજામ આપે, એટલે જો તેણે આ હુકમ મુજબ અમલ કર્યો તો તેની હજ સહી થાશે, નહિંતર બાતિલ. અમુક ફકીહોએ ત્યાં સુધી કહ્યું છે કે તકય્યાના કારણેએ સમયે પણ કાઝીના હુકમ પર અમલ કરવો કાફી છે જ્યારે હુકમ હકીકત મુજબ હોવાનો સંદેહ ન હોય. પરંતુ બંને કથનો અત્યંત મુશ્કિલ છે. એટલે અગર મુકલ્લફના માટે આમાલે હજને તેના શરીઅતી રીતે સાબિત થએલા ખાસ સમયમાં અંજામ આપવા શક્ય હોય અને તે અંજામ આપે તો એહવતની રૂએ તેની હજ તદ્દન સહી થાશે.પરંતુ હજના આમાલને કોઈપણ બહાને આ રીતે અંજામ ન આપે અને બંને વુકૂફોમાં કાઝીને પણ ન અનુસરે તો તેની હજ બાતિલ હોવામાં કોઈ શક નથી. જો કાઝીના હુકમની પૈરવી કરે તો તેની હજ સહી હોવામાં ઈશ્કાલ છે.

મુઝદલફા (મશઅર)નો વુકૂફ

હજ્જે તમત્તોઅના વાજિબોમાંથી ત્રીજું વાજિબ મુઝદલફાનો વુકૂફ છે. મુઝદલફા એ સ્થળનું નામ છે જેને મશઅરૂલ હરામ કહેવામાં આવે છે. આ મોકફની સીમાઓ મઆઝમયનથી હયાઝ અને મોહસ્સરની વાદી સુધી છે. આ મોકફના સ્થળોની સીમા છે, પોતે વુકૂફની જગ્યામાં શામેલ નથી. સિવાય એ સમયે કે જ્યારે ભીડ વધારે હોય અને વુકૂફની જગ્યા તંગ પડતી હોય. તો એ સમયે જાઈઝ છે કે, મઆઝમયનની તરફથી ઉપર જાય (મઆઝમયન અરફાત અને મશઅરૂલ હરામની વચ્ચે એક ઘાટનું નામ છે.)

(૩૭૨) હજ કરવાવાળા પર અરફાતથી નીકળીને વાજિબ છે કે, ઈદની રાતથી સવાર સુધી કંઈક સમય મુઝદલફામાં રોકાય. એહવત એ છે કે, મુઝદલફામાં સૂર્યોદય સુધી રહે. જો કે અઝહર એ છે કે,

મુઝદલફાથી મોહસ્સરની વાદી જવા માટે ઉદયથી કંઈક પહેલાં નીકળવું જાઈઝ છે. તો પણ મોહસ્સરની વાદીથી મિનાથી તરફ સૂર્યોદય પહેલાં જાવું જાઈઝ નથી.

(૩૭૩) ઉપરોક્ત પૂરો સમય ઈખત્યારી રીતે મુઝદલફામાં રહેવું વાજિબ છે. પણ એ કે વુકૂફમાંથી જે રૂકન છે તે કંઈક પ્રમાણમાં રોકાવું છે. એટલે જો કોઈ ઈદની રાતનો કંઈક ભાગ મુઝદલફામાં રહે પછી ત્યાંથી સૂર્યોદય પહેલાં નીકળી જાય તો અઝહર એ છેકે, તેની હજ સહી હશે. પરંતુ જો મસઅલો જાણવા છતાં નીકળે તો તેના પર એક બકરી કફ્ફારો લાગશે અને મસઅલો ન જાણવા પર નીકળે તો તેના પર કફ્ફારો વાજિબ નથી. એવી જ રીતે જો ફજર થવા અને સૂર્યોદયની દરમિયાન કંઈક પ્રમાણમાં મુઝદલફામાં રહે અને કંઈક પ્રમાણ ન રહે, ચાહે જાણી જોઈને ન રહ્યો હોય, તેની હજ સહી રહેશે અને કફ્ફારો પણ વાજિબ નથી, જો કે ગુનેહગાર થાશે.

(૩૭૪) મુઝદલફામાં નક્કી સમયમાં વુકૂફ (રોકાવું) વાજિબ છે. આ હુકમથી અમુક લોકો જેમ કે ડરેલાં, સ્ત્રીઓ, બાળકો, વૃદ્ધો અને બીમાર જેવા કમજોર લોકો અને એ લોકો જે આ લોકોની સંભાળ રાખતાં હોય, બાકાત છે. એટલે એ લોકો માટે ઈદની રાત મુઝદલફામાં રહેવા પછી ફજર થવા પહેલા મિના માટે નીકળવું જાઈઝ છે.

(૩૭૫) મુઝદલફાના વુકૂફ માટે કુરબતની નિય્યત અને નિખાલસતાની ભાવના જરૂરી છે. એવી જ રીતે એ પણ જરૂરી છે કે ઈરાદા અને ઈખત્યારથી ત્યાં રહે, જેમ કે અરફાતના વુકૂફમાં બયાન થઈ ચૂક્યું છે.

(૩૭૬) જો કોઈ શખ્સ મુઝદલફામાં ઇખત્યારી વુકૂફ (ઈદની રાતથી સૂર્યોદય સુધી રહેવું) ભૂલથી અથવા કોઈ અન્ય કારણે ન મેળવી શકે તો વુકૂફે ઈઝતેરારી (વિવશ) ઈદના દિવસે સૂર્યોદયથી

મધ્યાહનની દરમિયાન કંઈક સમય ત્યાં રહેવું પૂરતું ગણાશે. જો કોઈ ઈઝતેરારી વુકૂફને પણ જાણી જોઈને છોડી દે તો તેની હજ બાતિલ થઈ જશે.

બંને અથવા કોઈ એક વુકૂફને મેળવવોઃ

પહેલાં બયાન થઈ ચૂક્યું છે કે અરફાતના વુકૂફ અને મુઝદલફાના વુકૂફમાંથી દરેકના બે પ્રકાર છે. ઈખત્યારી વુકૂફ અને ઈઝતેરારી (વિવશ) વુકૂફ. જો મુકલ્લફ બંને ઈખત્યારી વુકૂફ મેળવી લે તો તો કોઈ ઈશ્કાલ નથી અને જો ઈખત્યારી વુકૂફ કોઈ બહાના હેઠળ મેળવી ન શકે તો તેની કેટલીક સૂરતો છે:

૧. બંને વુકૂફોના ઈખત્યારી અને ઈઝતેરારીમાંથી કોઈ પણને મેળવી ન શકે તો હજ બાતિલ થાશે અને વાજિબ છે કે આ હજના એહરામથી ઉમરા મુફરદા અંજામ આપવામાં આવે. જો આ હજ ઈસ્લામી હજ હતી તો વાજિબ છે કે, જો ઈસ્તેતાઅત બાકી હોય

અથવા હજ તેના પર સાબિત અને વાજિબ થઈ ચૂક્યો હોય તો આવતા વરસે ફરી હજ કરે.

૨. અરફાતની ઈખ્ત્યારી વુકૂફઅને મુઝદલફાનો ઈઝતેરારી વુકૂફ મળે.

૩. અરફાતનો ઈઝતેરારી વુકૂફ અને મુઝદલફાનો ઈખ્ત્યારી વુકૂફ મળે.

ઉપરોક્ત બંને સૂરતોમાં ઈશ્કાલ વગર હજ સહી છે.

૪. અરફાત અને મુઝદલફા બંનેના ઈઝતેરારી વુકૂફ મળે તો અઝહર એ છે કે હજ સહી છે. જો કે એહવત એ છે કે, આવતા વરસે ફરી હજ કરવામાં આવે, જેમ કે પહેલી સૂરતમાં બયાન થઈ ચૂક્યું.

૫. માત્ર મુઝદલફાનો ઈખ્ત્યારી વુકૂફ મળે તો હજ સહી છે.

૬. માત્ર મુઝદલફાનો ઈઝતેરારી વુકૂફ મળે તો અઝહર એ છે કે, હજ બાતિલ થઈ જશે અને ઉમરા

મુફરદામાં પલટાઈ જશે.

૭. માત્ર અરફાતનો ઈખ્તયારી વુકૂફ મળે તો અઝહર એ છે કે, હજ બાતિલ છે અને ઉમરા મુફરદામાં પલટાઈ જશે, આ હુકમથી એ પ્રસંગ બાકાત છે કે જ્યારે હાજી મુઝદલફામાં ઈખ્તયારી સમયમાં મિના જતાં જતાં મુઝદલફાથી પસાર થાય પરંતુ મસઅલો ન જાણવાના કારણે ત્યાં રોકાવાની નિય્યત ન કરે, તો જો ત્યાંથી પસાર થતાં સમયે ખુદાનો ઝિક્ર કર્યો હોય તો બઈદ નથી કે તેની હજ સહી હોય.

૮. માત્ર અરફાતનો ઈઝતેરારી વુકૂફ મળે તો તેની હજ બાતિલ થાશે અને ઉમરા મુફરદામાં પલટાઈ જશે.

મિના અને તેના વાજિબાતોઃ

હાજી પર વાજિબ છે કે મુઝદલફામાં વુકૂફ કર્યા પછી મિના જવા માટે નીકળે, જેથી એ આમાલ જે મિનામાં વાજિબ છે, તેને અંજામ આપી શકે અને આ

ત્રણ આમાલ છે જેની વિગત નીચે મુજબ છે:

૧. રમી જમરએ અકબા (મોટા શૈતાનને પત્થર મારવા)

હજની વાજિબોમાં ચોથું વાજિબ ઈદે કુરબાનના દિવસે મોટા શૈતાનને પત્થર મારવાનું છે. તેમાં અમુક ચીઝો જરૂરી છે.

૧. કુરબતનો ઈરાદો અને નિખાલસ નિય્યત.

૨. રમી સાત કાંકરાથી કરવામાં આવે, એનાથી ઓછા પૂરતા નથી. એવી જ રીતે કાંકરા સિવાય કોઈ બીજી ચીઝથી રમી કરવી પૂરતી નથી.

૩. એક એક કરીને સાત પત્થરો મારવામાં આવે, એટલે એકસાથે બે અથવા વધારે કાંકરા મારવા પૂરતા નથી.

૪. જે પત્થર જમરા સુધી પહોંચે એ જ ગણત્રીમાં આવશે. એટલે જે પત્થર જમરા સુધી ન પહોંચે તેને ગણવામાં નહિં આવે.

૫. પત્થર ફેંકવાના કારણે જમરા સુધી પહોંચે. એટલે જમરા પર મૂકી દેવા પૂરતા નથી.

૬. પત્થર ફેંકવા અને જમરા સુધી પહોંચવા હાજીના ફેંકવાના કારણે હોય, એટલે જો પત્થર હાજીના હાથમાં હોય અને જાનવર અથવા કોઈ ઈન્સાનના અથડાવાથી પત્થર જમરાને લાગી જાય તો એ પૂરતું નથી. એવી જ રીતે જો હાજી પત્થર ફેંકે અને તે કોઈ પ્રાણી કે ઈન્સાન પર પડે અને તેના હલવાથી જમરાને લાગી જાય તો પૂરતું નથી. પરંતુ જો પત્થર તેના માર્ગમાં કોઈ વસ્તુથી અથડાયા પછી જમરાને લાગે જેમકે પત્થર સખ્ત જમીનને લાગી પછી જમરાને લાગે તો ઝાહેર છે કે આ કાફી છે.

૭. રમી હાથેથી કરે. એટલે જો મોં અથવા પગથી કરે તો પૂરતું નથી. એવી જ રીતે એહવત એ છે કે કોઈ હથિયાર જેમ કે ગોફણ વગેરેથી રમી કરવી પૂરતી નથી.

૮. રમી સૂર્યોદયથી લઈને સૂર્યાસ્ત વચ્ચે થાય તો

પણ સ્ત્રીઓ અને એ બધા જેને માટે મશઅરથી રાતના નીકળવું જાઈઝ છે, ઈદની રાતના રમી કરી શકે છે.

(૩૭૭) જો કોઈને પત્થર લાગવા વિશે શંકા ઉદભવે તો એ સમજે કે નથી લાગ્યો. સિવાય એ કે તેની શંકા સમય વીતવા પછી હોય, જેમ કે કુરબાની કરવા પછી અથવા માથું મૂંડાવવા પછી અથવા રાત શરૂ થવા પછી શક ઉદભવે.

(૩૭૮) પત્થરોમાં બે ચીઝો જરૂરી છે:

૧. પત્થરોને હરમની સીમામાંથી મસ્જિદુલ હરામ અને મસ્જિદે ખીફના સિવાય, ઉપાડવામાં આવે અને શ્રેષ્ઠ એ છે કે મશઅરથી ઉપાડવામાં આવે.

૨. એહતેયાત પ્રમાણે પત્થરો પહેલા વાપરેલા ન હોય, અર્થાત્ પત્થરોને પહેલાં રમી માટે વાપરવામાં આવ્યા ન હોય. મુસ્તહબ છે કે પત્થર રંગીન અને નરમ હોય, વળી પરીઘના હિસાબે આંગળીના વેઢા બરાબર હોય, અને મુસ્તહબ છે કે રમી કરવાવાળો ઊભો રહી

અને બાતહારત રમી કરે.

(૩૭૯) જો જમરાની લંબાઈને વધારવામાં આવે તો તે વધારાના ભાગ પર રમી પૂરતી હોવામાં ઈશ્કાલ છે. એહવત એ છે કે, જમરાનો જે પહેલો ભાગ હતો તેના પર રમી કરવામાં આવે. જો જૂના ભાગ પર રમી શક્ય ન હોય તો પોતે વધારાના ભાગ પર રમી કરે અને જૂના ભાગ પર રમી કરવા માટે કોઈને નાયબ બનાવવામાં આવે. આ મસઅલામાં મસઅલો જાણનાર અને ન જાણનાર અને ભૂલી જનારમાં કોઈ ફરક નથી.

(૩૮૦) જો કોઈ ભૂલથી અથવા મસઅલો ન જાણવા અથવા કોઈ અન્ય કારણે ઈદના દિવસે રમી ન કરે તો જ્યારે યાદ આવે યા અંતરાય દૂર થઈ જાય તો રમી અંજામ આપે. જો અંતરાય રાતના દૂર થાય અને તે એ લોકોમાં ન હોય જેના માટે રાતના રમી કરવી જાઈઝ છે તો જરૂરી છે કે દિવસ સુધી ઢીલ કરે. જેનું વર્ણન

જમરાની રમીની ચર્ચામાં આવશે. ઝાહિર એ છે કે અંતરાય દૂર થવા પછી તેનો ઈલાજ કરવો એ સમયે વાજિબ છે જ્યારે હાજી મિનામાં બલ્કે મક્કામાં હોય, ત્યાં સુધી કે બહાનું અને કારણ તેરમી ઝિલહજના દૂર થાય. જો કે એહવત એ છે કે આ સંજોગોમાં રમીના આવતા વરસે પોતે અથવા નાયબ મારફતે ફરીવાર અંજામ આપે. જો મક્કામાંથી નીકળવા પછી બહાનું ટળે તો મક્કા પાછું ફરવું વાજિબ નથી. બલ્કે એહવત અને અવલા એ છે કે, આવતાં વરસે પોતે અથવા નાયબ મારફત રમી અંજામ આપે.

(૩૮૧) જો કોઈ ભૂલી જવાથી અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે ઈદના દિવસે રમી ન કરે પછી તેને તવાફના પછી યાદ આવે અથવા મસઅલાની જાણ થાય અને તે રમી અંજામ આપે તો ફરી તવાફ કરવો વાજિબ નથી. તો પણ એહતેયાત એ છે કે, તેને ફરી અંજામ આપે અને જો રમીને ભૂલવા અથવા મસઅલો ન જાણવા સિવાય કોઈ અન્ય કારણસર છોડી હોય તો

ઝાહિર એ છે કે, તેનો તવાફ બાતિલ થાશે એટલે રમી કરવા પછી તવાફ ફરી અંજામ આપવો વાજિબ છે.

૨. મિનામાં કુરબાની

કુરબાની કરવી હજે તમત્તોઅની વાજિબોમાંથી પાંચમું વાજિબ છે. તેમાં કુરબતનો ઈરાદો અને નિખાલસતા જરૂરી છે. કુરબાની ઈદના દિવસ પહેલાં ન કરે, સિવાય એ શખ્સના કે જેને ડર હોય. એટલે ડરનાર શખ્સના માટે ઈદની રાતે કુરબાની કરવી જાઈઝ છે. એહતેયાતની રૂએ કુરબાની રમી પછી કરવી વાજિબ

છે. પરંતુ જો કોઈ ભૂલીને અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે કુરબાની રમી પહેલાં કરે તો તેની કુરબાની સહી રહેશે અને ફરી કરવી જરૂરી નથી. વાજિબ છે કે, કુરબાની મિનામાં આપે. તો પણ જો હાજીઓ વધારે હોવાના અને જગ્યા ઓછી હોવાના કારણે મિનામાં કુરબાની કરવી શક્ય ન હોય તો બઈદ નથી કે મોહસ્સરની વાદીમાં કુરબાની કરવી જાઈઝ હોય. જો કે એહવત એ છે કે, તશરીકના દિવસો (૧૧-૧૨-૧૩) ઝિલહજના અંત સુધી મિનામાં કુરબાની ન કરી શકવાનું જ્યાં સુધી યકીન ન હોય ત્યાં સુધી મોહસ્સરની વાદીમાં કુરબાની ન કરવામાં આવે.

(૩૮૨) એહતેયાત એ છે કે કુરબાની કરવામાં ઈદે કુરબાનના દિવસે કરવામાં આવે. જો કે અકવા એ છે કે, કુરબાની તશરીક દિવસોના અંત સુધીમાં કરવી જાઈઝ છે. એહતેયાત એ છે કે રાતે પણ કુરબાની ન કરવામાં આવે. ભલે પછી તશરીકના દિવસોની વચ્ચેની રાતો પણ હોય. સિવાય એ શખ્સની કે જેને ડર હોય તે

રાતે કુરબાની કરી શકે છે.

(૩૮૩) જો સ્વતંત્ર રીતે કુરબાની કરવા શક્તિમાન હોય તો એક કુરબાની એક શખ્સ માટે પૂરતી રહેશે અને જો એકલો શખ્સ કુરબાની કરવા શક્તિમાન ન હોય તો તેનો હુકમ મસઅલા નં.:૩૯૬ માં આવશે.

(૩૮૪) વાજિબ છે કે, કુરબાનીનું જાનવર ઊંટ, ગાય અથવા બકરી વગેરે હોય. ઊંટ એ સમયે પૂરતો ગણાશે જ્યારે તે પાંચ વર્ષ પૂરા કરી છઠ્ઠા વર્ષમાં પ્રવેશી ચૂક્યો હોય. ગાય અને બકરી એહવતની રૂએ ત્યારે કાફી ગણાશે જ્યારે બે વર્ષ પૂરા કરી ત્રીજા વર્ષમાં પ્રવેશી ચૂક્યા હોય અને દુમ્બો ત્યારે પૂરતો થશે જ્યારે સાત મહિના પૂરા કરી આઠમામાં દાખલ થઈ જાય. એહતેયાત એ છે કે, દુમ્બો એક વર્ષ પૂરો કરી બીજામાં દાખલ થઈ જાય. જો કુરબાની કરવા પછી ખબર પડે કે જાનવર નક્કી વયથી નાનું હતું તો પૂરતું નહિં ગણાય

અને કુરબાની ફરી કરવી પડશે. કુરબાનીના જાનવરોના અંગો સાલિમ હોવા જરૂરી છે, એટલે કાણો, લંગડો, કાનકટો અથવા અંદર સીંગ ટૂટેલ હોય તો પૂરતો નહિં ગણાય. અઝહર એ છે કે, ખસ્સી જાનવર પણ પૂરતું નથી. સિવાય એના કે, ખસ્સી વગરનું જાનવર ન મળતું હોય. જરૂરી છે કે, જાનવર સાધારણ કમજોર ન હોય અને એહવત અને અવલા એ છે કે, બીમાર અથવા એવું જાનવર જેના અંડવાની નસો અથવા અંડવા પોતે દબાવેલો ન હોય. એટલું બુઢું ન હોય કે તેનો ભેજો જ ન હોય. પરંતુ જો તેના કાન ચીરેલા અથવા વીંધેલા હોય તો કોઈ હરજ નથી. જો કે એહવત એ છે કે, એ પણ સાલિમ હોય. એહવતે અવલા એ છે કે, કુરબાનીનું જાનવર જન્મથી જ સીંગ કે પૂંછ વગરનું ન હોય.

(૩૮૫) જો કોઈ કુરબાનીનું જાનવર સહી સાલિમ સમજીને ખરીદે અને કિંમત આપ્યા પછી ખામીવાળું સાબિત થાય તો ઝાહેર છે કે, એ જાનવરને પૂરતું ગણવું જાઈઝ છે.

(૩૮૬) જો કુરબાનીના દિવસો (ઈદ અને તશરીકના દિવસો)માં શરતોવાળું કોઈ જાનવર (જેમ કે, ઊંટ, ગાય કે બકરી વગેરે) ન મળે તો એહવત એ છે કે ભેગું કરે. અર્થાત્ જે જાનવર મળી રહ્યું હોય તેને ઝબ્હ કરે અને કુરબાનીના બદલે રોઝા પણ રાખે. આ હુકમ એ સમયે પણ છે જ્યારે તેની પાસે તુટક શરતોવાળું જાનવર (જેમાં પૂરી શરતો ન હોય) ના પૈસા હોય. જો ઝિલહજ મહિના બાકી દિવસોમાં શરતોવાળું જાનવર મળવાની સંભાવના હોય તો એહવત એ છે કે બે ચીઝો (તૂટક શરતોવાળું જાનવરની કુરબાની અને કુરબાનીના બદલે રોઝા) ની સાથે તેને પણ ભેળવે.

(૩૮૭) જો જાનવરને રૂષ્ટપુષ્ટ સમજીને ખરીદવામાં આવે અને પાછળથી એ કમજોર નીકળે, તો એ જ જાનવર પૂરતું છે. ચાહે કુરબાની કરવા પહેલાં ખબર પડે અથવા પાછળથી. પરંતુ જો ખુદ તેની પાસે જેમ કે દુમ્બો હોય અને એમ ધારીને કે એ ભરાવદાર છે ઝબ્હ કરે પણ પાછળથી ખબર પડે કે તે કમજોર હતું,

તો એહવત એ છે કે, આ કુરબાની પૂરતી નહિં થાય.

(૩૮૮) જો જાનવર ઝબ્હ કરવા પછી શક થાય કે જાનવર શરતોવાળું હતું કે નહિં? તો એ શકને ન ગણકારે. જો ઝબ્હ કર્યા પછી શક થાય કે કુરબાની મિનામાં કરી હતી અથવા કોઈ અન્ય જગ્યાએ તો તેનો પણ આ જ હુકમ છે. પરંતુ જો ખુદ ઝબ્હ કરવા વિશે જ શક હોય કે ઝબ્હ કર્યું હતું કે નહિં, તો જો સમય વીતવા પછી, માથું મૂંડાવવા યા તકસીર કરવા પછી શક થાય તો એ શકને ગણકારવામાં ન આવે. જો સમય પહેલાં શક થાય તો કુરબાની કરવી પડશે. જો જાનવરના દુબળા હોવા વિશે શક હોય અને કુરબતની નિય્યત સાથે એ આશા પર જાનવર ઝબ્હ કરવામાં આવે કે દુબળું નથી અને ઝબ્હ કરવા પછી ખબર પડે કે ખરેખર દુબળું નહોતું તો એ કુરબાની પૂરતી થાશે.

(૩૮૯) જો કોઈ હજે તમત્તોઅની કુરબાની માટે સહી જાનવર ખરીદે અને ખરીદવા પછી રોગી અથવા

ખામીવાળુ થઈ જાય અથવા કોઈ અંગ તૂટી જાય તો તે જાનવર પૂરતું હોવું મુશ્કિલ છે. બલ્કે તેના પર આધાર રાખવો સહી નથી. એહવત એ છે કે, આ જાનવરને પણ ઝબ્હ કરે અને જો તેને વેચી દે તો તેની કિંમત સદકો કરી નાંખે.

(૩૯૦) જો કુરબાની માટે ખરીદેલું જાનવર ગુમ થઈ જાય અને ન મળે. વળી એ ખબર પણ ન પડેકે કોણે તેના વતી કુરબાની કરી છે તો વાજિબ છે કે બીજું જાનવર ખરીદે. જો બીજું જાનવર ઝબ્હ કરવા પહેલાં પહેલું જાનવર મળી આવે તો પહેલાં ખરીદેલા જાનવરને ઝબ્હ કરવામાં આવે અને બીજામાં ઈખત્યાર છે ચાહે ઝબ્હ કરે કે ન કરે અને તે તેના બીજા માલની જેમ છે. તો પણ એહતેયાતે અવલા એ છે કે, તેને પણ ઝબ્હ કરે. જો પહેલું જાનવર બીજાને ઝબ્હ કરવા પછી મળે તો એહવત એ છે કે, પહેલાંવાળા જાનવરને પણ ઝબ્હ કરે.

(૩૯૧) જો કોઈને જેમ કે દુમ્બો મળે અને જાણતો હોય કે આ કુરબાની માટે છે અને તેના માલિકથી ખોવાઈ ગયો છે, તો તેના માટે જાઈઝ છે કે, તેના માલિક તરફથી તેને ઝબ્હ કરી દે. જો એ જાનવરના માલિકને એ કુરબાનીની જાણ થઈ જાય તો તે તેને પૂરતી ગણી શકે છે. જેને જાનવર મળ્યું હોય તેના માટે એહવત એ છે કે, તે તેને ઝબ્હ કરવા પહેલાં બારમી ઝિલહજની અસર સુધી એલાન કરે.

(૩૯૨) એ શખ્સ જેને કુરબાનીના દિવસો દરમિયાન જાનવર ન મળે, જ્યારે કે તેની કિંમત મોજૂદ હોય તો એહવત એ છે કે, કુરબાનીના બદલે રોઝા પણ રાખે અને શક્ય હોય તો ઝિલહજના બાકી મહિનામાં કુરબાની પણ કરે. ચાહે તેને માટે કોઈ ભરોસાપાત્ર શખ્સને પૈસા દેવા પડે કે તે ઝિલહજની આખર સુધીમાં જાનવર ખરીદીને તેના તરફથી કુરબાની કરી દે અને જો ઝિલહજ પૂરો થઈ જાય અને જાનવર ન મળે તો આવતા વરસે તેના તરફથી કુરબાની કરે. તો પણ બઈદ નથી કે

માત્ર રોઝા પર આધાર રાખવો જાઈઝ હોય અને તશરીકના દિવસો વીતવા પછી કુરબાની સાકિત થઈ જાય.

(૩૯૩) જો કોઈ શખ્સ કુરબાનીનું જાનવર ન મેળવી શકતો હોય અને ન તેની કિંમત ધરાવતો હોય તો કુરબાનીના બદલે દસ રોઝા રાખે તેમાંથી ત્રણ ઝિલહજમાં અહવત મુજબ ૭-૮-૯ ના રાખે અને તેના પહેલા ન રાખે અને બાકીના સાત રોઝા પોતાના ઘરે વતનમાં પાછા આવવા પછી રાખે. મક્કામાં અથવા રસ્તામાં રાખવા પૂરતા નથી. જો પોતાના વતન પાછો ન જાય અને મક્કામાં જ વસવાટ કરે તો તેને જોઈએ કે એટલી ધીરજ ધરે કે તેના સાથીઓ પોતાના શહેર પહોંચી જાય અથવા ઝિલહજ મહિનો પૂરો થઈ જાય, પછી આ રોઝા રાખે. પહેલાં ત્રણ રોઝા ઉપરા ઉપરી રાખવા જરૂરી છે. જ્યારે બાકીના સાતમાં જરૂરી નથી. જો કે એહવત છે એવી જ રીતે પહેલાં ત્રણ રોઝાઓમાં એ પણ જરૂરી છે કે ઉમરા તમત્તોઅનો એહરામ બાંધ્યા

પછી રાખે એટલે જો એહરામની પહેલાં રોઝા રાખશે તો પૂરતા નહિં ગણાય.

(૩૯૪) એ મુકલ્લફ જેના પર હજ દરમિયાન ત્રણ રોઝા રાખવા વાજિબ હોય, જો ત્રણે રોઝા ઈદની પહેલાં ન રાખી શકે તો એહતેયાતની રૂએ ૮ અને ૯ અને એક દિવસ મિનાથી પાછા આવીને રોઝો રાખવો પૂરતો નહિં થાય. શ્રેષ્ઠ એ છે કે, તે આ રોઝાઓ તશરીકના દિવસો પૂરા થયા પછી શરૂ કરે, જો કે તેના માટે જાઈઝ છે કે, જો તેરમી ઝિલહજના પહેલાં મિનાથી પાછો આવી જાય તો તેરમી ઝિલહજથી શરૂ કરે. બલ્કે અઝહર એ છે કે, જો મિનાથી તેરમી ઝિલહજના પણ આવે તો પણ શરૂ કરી શકે છે. એહવતે અવલા એ છે કે, તશરીકના દિવસો પછી તરત જ રોઝા રાખે અને કારણ વગર ઢીલ ન કરે. જો મિનાથી પાછા આવવા પછી રોઝા ન રાખી શકતો હોય તો માર્ગમાં અથવા પોતાના વતન પહોંચીને રોઝા રાખે. પરંતુ એહવતે અવલા એ છે કે, આ ત્રણ રોઝા અને સાત રોઝા (જે

તેણે વતન પાછા ફરીને રાખવાના છે) ને ભેગા ન કરે. જો મોહર્રમનો ચાંદ દેખાવા સુધી આ ત્રણ રોઝા ન રાખી શકે તો પછી રોઝા સાકિત થઈ જશે અને આવતા વરસે કુરબાની આપવી નક્કી થઈ જશે.

(૩૯૫) જેના માટે કુરબાની શક્ય ન હોય અને ન તો તેના પાસે કુરબાની માટે પૈસા હોય અને હજમાં ત્રણ રોઝા રાખે અને કુરબાનીના દિવસો વીતવા પહેલાં કુરબાની કરવા સમર્થ થઈ જાય તો એહતેયાતે વાજિબ છે કે કુરબાની કરે.

(૩૯૬) જો એકલો કુરબાની કરવા શક્તિમાન ન હોય, પરંતુ કોઈની સાથે મળીને કુરબાની કરી શકતો હોય તો એહવત એ છે કે, કોઈની સાથે મળી કુરબાની પણ કરે અને ઉપરોક્ત ક્રમ મુજબ રોઝા પણ રાખે.

(૩૯૭) જો જાનવર ઝબ્હ કરવા માટે કોઈને નાયબ બનાવવામાં આવે અને શક થાય કે નાયબે તેના તરફથી કુરબાની કરી છે કે નહિં તો એમ જ સમજવામાં

આવશે કે કુરબાની નથી કરી, અને જો નાયબ ખબર આપે કે કુરબાની કરી દીધી છે, પણ વિશ્વાસ ન આવે તો આધાર રાખવો મુશ્કિલ છે.

(૩૯૮) જે શરતો કુરબાનીના જાનવર માટે જરૂરી છે તે કફ્ફારાના જાનવર માટે જરૂરી નથી. જો કે એહવત એ છે કે, આ શરતો કફ્ફારામાં પણ જરૂરી ગણવામાં આવે.

(૩૯૯) ઝબ્હ અથવા નહેર જે વાજિબ છે, ચાહે હજની કુરબાની હોય અથવા કફ્ફારો; તેમાં જાતે ઝબ્હ કે નહેર કરવું જરૂરી નથી. બલ્કે ઈખત્યારી હાલતમાં પણ કોઈ બીજાને નાયબ બનાવવો જાઈઝ છે. તો પણ જરૂરી છે કે, ઝબ્હની નિય્યત નાયબ કરે અને કુરબાની કરવાવાળા પર નિય્યત કરવી શરત નથી. જો કે એહવત છે (કે તે પણ નિય્યત કરે) નાયબના માટે મુસલમાન હોવું જરૂરી છે.

હજે તમત્તોઅની કુરબાનીનો ઉપયોગઃ

એહવતે અવલા એ છે કે, નુકસાનકારક ન હોય એ સંજોગમાં હજે તમત્તોઅ કરવાવાળો પોતાની કુરબાનીનું કંઈક ગોશ્ત ખાય. ભલે થોડા પ્રમાણમાં જ હોય. કુરબાનીનો એક તૃતીયાંશ ભાગ પોતાના અથવા પોતાના ઘરવાળાઓ માટે ખાસ રાખવો જાઈઝ છે. એવી જ રીતે જાઈઝ છે કે તેનો બીજો એક તૃતીયાંશ ભાગ જે પણ મુસલમાનને ચાહે હદિયો કરે. ત્રીજો એક તૃતીયાંશ ભાગ એહતેયાતે વાજિબની રૂએ મુસલમાન ફકીરોને સદકો કરે. જો સદકો દેવો શક્ય ન હોય તો અથવા વધારે કષ્ટ અને શ્રમદાયક હોય તો સદકો દેવો સાકિત થઈ જશે. એ વાજિબ નથી કે કુરબાનીનું ગોશ્ત ખુદ ફકીરને દેવામાં આવે બલ્કે તેના વકીલને પણ આપી શકાય છે, ચાહે કુરબાની કરવાવાળો ફકીરનો વકીલ જ કેમ ન હોય. વકીલ પોતાના મોવક્કિલની ઈજાઝતથી આ ગોશ્તને ઉપયોગમાં જેમ કે ભેટ, વેચવું

અથવા પાછું આપવું કરી શકે છે. જો મિનામાં મોજૂદ લોકોમાંથી કોઈને ગોશતની જરૂરત ન હોય તો ગોશતને મિનાની બહાર લઈ જવું જાઈઝ છે.

(૪૦૦) એ ત્રીજો ભાગ જે સદકો આપી રહ્યો હોય અને એ ત્રીજો ભાગ જે હદિયો આપી રહ્યો હોય, તેને અલગ કરવું શરત નથી, બલ્કે માત્ર મળવું શરત છે. એટલે જો ત્રીજા ભાગ મુશાઅને સદકો કરે અને ફકીર વસૂલ કરી લે ચાહે પુરૂ જાનવર કબ્જામાં લેવાના કારણે તો એ પૂરતું છે અને ત્રીજા ભાગ હદિયામાં પણ આ જ સૂરત છે.

(૪૦૧) સદકો અને હદિયો કબ્જામાં લેવાવાળા માટે જાઈઝ છે કે, તે આ ભાગની મરજી મુજબ ઉપયોગ કરે, એટલે તે તેને કોઈ ગેર મુસ્લિમને પણ આપી શકે છે.

(૪૦૨) જો કોઈ જાનવરની કુરબાની કરે અને પાછળથી ચોરી થઈ જાય અથવા જબરદસ્તી તેની

પાસેથી આંચકી લે તો કુરબાની કરવાવાળો જામીન નથી. પરંતુ જો માલિક પોતે તેને વેડફી નાંખે, ચાહે ગેર મુસ્તહકને દેવાના કારણે તો એહવત એ છે કે, ફકીરોના ભાગનો જામીન રહેશે.

૩. હલ્ક અથવા તકસીર

હજના વાજિબોમાંથી છઠ્ઠું વાજિબ હલ્ક (એટલે માથું મૂંડાવવું) અથવા તકસીર (એટલે થોડાં વાળ કાતરવા) છે તેમાં કુરબતની નિય્યત અને નિખાલસતા જરૂરી છે. આ અમલને ઈદના દિવસની પહેલાં ત્યાં સુધી કે ઈદની રાતના પણ અંજામ આપવો જાઈઝ નથી. સિવાય એ શખ્સની કે જેને ડર હોય, એટલે તેના માટે એહવત એ છે કે, જમરા અકબાની રમી અને કુરબાનીના જાનવરને મેળવ્યા પછી અંજામ આપે. એહવતે અવલા એ છે કે નહેર કે ઝબ્હ કર્યા પછી અંજામ આપે. અલબત્તા ઈદે કુરબાનના દિવસથી

વધારે સમય ઢીલ કરવામાં ન આવે. જો રમીના અથવા કુરબાનીનું જાનવર મેળવ્યા પહેલાં ભૂલથી અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે હલ્ક અથવા તકસીર અંજામ આપે તો પૂરતું ગણાશે અને ફરીવાર અંજામ આપવું જરૂરી નથી.

(૪૦૩) સ્ત્રીઓ માટે માથું મૂંડાવવું જાઈઝ નથી અને જરૂરી છે કે તકસીર (થોડાં વાળ કાપવા) કરે.

(૪૦૪) પુરૂષને હલ્ક અને તકસીરમાં ઈખ્ત્યાર છે અલબત્તા હલ્ક શ્રેષ્ઠ છે. સિવાય એ શખ્સના કે જેણે ટોલાથી બચવા માટે મધ અથવા ગુંદરથી માથાના વાળ ચોંટાડી દીધા હોય અથવા તેણે માથાના વાળોને ભેગાં કરી બાંધીને લપેટ્યા હોય અથવા સરૂરા (પ્રથમવાર હજ પર જનાર હોય) તો તેના માટે એહતેયાતે વાજિબ એ છે કે તે હલ્ક કરાવે.

(૪૦૫) જે શખ્સ હલ્ક કરવા માગતો હોય અને જાણતો હોય કે હજામ તેનું માથું અસ્તરાથી જખ્મી કરી

દેશે તો તેના માટે જાઈઝ નથી કે તે અસ્તરાથી માથું મૂંડાવે બલ્કે ઘણું બારીક મશીનથી માથું મુંડાવે અથવા તેને હલ્ક અથવા તકસીરમાં ઈખ્ત્યાર હોય તો પહેલાં તકસીર કરાવે અને પછી ચાહે તો ઉસ્તરાથી માથું મૂંડાવે. જો આ બયાન થએલા હુકમની વિરૂદ્ધતા કરે તો પણ પૂરતું રહેશે, જો કે તે ગુનેહગાર થાશે.

(૪૦૬) ‘‘ખન્સાએ મુશ્કેલા’’ (નપુંસક) એ જો પોતાના ન તો વાળો ચીપકાવ્યા હોય, ન વીંટીને બાંધ્યા હોય અથવા તેનું પહેલું વરસ ન હોય તો તેના પર તકસીર વાજિબ છે, નહિંતર પહેલાં તકસીર કરે અને એહવત એ છે કે, ત્યારપછી માથું પણ મૂંડાવે.

(૪૦૭) જ્યારે મોહરિમ હલ્ક અથવા તકસીર અંજામ આપે, તો એ બાબતો જે એહરામના કારણે હરામ હતી, હલાલ થઈ જશે; સિવાય પત્ની, ખુશ્બૂ અને એહવતની રૂએ શિકારનો પણ આ જ હુકમ છે. ઝાહિર એ છે કે, હલ્ક અને તકસીર પછી પત્ની જે

હરામ છે તો માત્ર સંભોગ હરામ નથી બલ્કે બધાં પ્રકારની મજાઓ પણ હરામ છે, જે એહરામના કારણે હરામ થઈ હતી. અલબત્તા અકવા એ છે કે, હલ્ક યા તકસીર પછી કોઈ સ્ત્રી સાથે નિકાહ પઢવા અથવા નિકાહના ગવાહ બનવું જાઈઝ છે.

(૪૦૮) વાજિબ છે કે, હલ્ક અને તકસીર મિનામાં કરે અને જો હાજી જાણી જોઈને અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે મિનામાં ન અંજામ આપે અને બહાર ચાલ્યો જાય તો તેના પર વાજિબ છે કે મિના પાછો ફરે અને ત્યાં હલ્ક યા તકસીર અંજામ આપે. એહવતની રૂએ ભૂલવાવાળાનો પણ આ જ હુકમ છે. જો પાછા ફરવું શક્ય ન હોય અથવા ઘણું મુશ્કિલ હોય તો જ્યાં ઉપસ્થિત હોય ત્યાં જ હલ્ક અથવા તકસીર અંજામ આપે અને પોતાના વાળ શક્ય હોય તો મિના મોકલે. જે શખ્સ જાણી જોઈને મિના સિવાય કોઈ અન્ય જગ્યાએ હલ્ક અથવા તકસીર અંજામ આપે તો તે પૂરતું રહેશે, પરંતુ જો શક્ય હોય તો

વાજિબ છે કે પોતાના વાળો મિના મોકલે.

(૪૦૯) જો કોઈ ભૂલથી અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે હલ્ક યા તકસીર અંજામ ન આપે અને હજના આમાલ પતાવ્યા પછી યાદ આવે અથવા મસઅલાની જાણ થાય તો હલ્ક યા તકસીર અંજામ આપે. અઝહર એ છે કે, તવાફ઼ અને સઈને ફ઼રીવાર કરવા જરૂરી નથી, જો કે એહવત છે.

હજનો તવાફ઼, તવાફ઼ની નમાઝ અને સઈ

હજના વાજિબોમાં સાતમું, આઠમું અને નવમું વાજિબ તવાફ તવાફની નમાઝ અને સઈ છે.

(૪૧૦) હજનો તવાફ, તવાફની નમાઝ અને સઈ માટે એ જ રીત અને શરતો છે જે ઉમરાના તવાફ, તવાફની નમાઝ અને સઈમાં બયાન કરવામાં આવી છે.

(૪૧૧) મુસ્તહબ છે કે, હજનો તવાફ કુરબાનીની ઈદના દિવસે કરવામાં આવે અને એહતેયાતની રૂએ ૧૧ અગિયારમી ઝિલહજથી વધારે ઢીલ ન કરે; જો કે ઝાહેર એ છે કે, ઢીલ કરવી જાઈઝ છે, બલ્કે તશરીકના દિવસોથી થોડુંક મોડું કરવું બલ્કે ઝિલહજના અંત સુધી વિલંબ કરવો જાઈઝ હોવું કુવ્વતથી ખાલી નથી.

(૪૧૨) એહવત એ છે કે, હજના બે વુકૂફો ''અરફાત અને મુઝદલફા'' ની પહેલાં હજનો તવાફ, તવાફની નમાઝ અને સઈને ન કરવામાં આવે. જો કોઈ મસઅલો ન જાણવાના કારણે પહેલાં અંજામ આપે તો

પૂરતો હોવામાં ઈશ્કાલ છે. જો કે ''વજહ'' થી ખાલી નથી.

ઉપરોક્ત હુકમથી અમુક પ્રસંગો અપવાદ છે.

૧. એ સ્ત્રીઓ જેને હૈઝ અથવા નિફાસ આવવાનો ભય હોય.

૨. વૃદ્ધ શખ્સ, બીમાર, જખ્મી અને એ લોકો જેના માટે મક્કા પાછા ફરવું મુશ્કિલ હોય અથવા એ લોકો જેમના માટે ભીડ વગેરેના કારણે પાછા ફરી તવાફ કરવો મુશ્કિલ હોય.

૩. એ શખ્સ જે કોઈ એવી ચીઝથી ડરતો હોય જેના કારણે મક્કા પાછો નહિં આવી શકે.

એટલે ઉપરોક્ત લોકો માટે તવાફ, તવાફની નમાઝ અને સઈને હજના એહરામ પછી બંને વુકૂફોની પહેલાં અંજામ આપવો જાઈઝ છે. એહવતે અવલા એ છે કે, જો પાછળથી ઝિલહજના અંત સુધી શક્ય હોય તો ફરીવાર પણ અંજામ આપે.

(૪૧૩) હજના તવાફને બંને વુકૂફો પછી અંજામ આપવાવાળા માટે જરૂરી છે કે, તે તવાફને હલ્ક અને તકસીર પછી અંજામ આપે. એટલે જો મસઅલો જાણવા છતાં તવાફને હલ્ક અને તકસીરની પહેલાં અંજામ આપે તો તવાફ ફરી બજાવી લાવવો વાજિબ છે અને જરૂરી છે કે એક બકરી કફ્ફારો આપે.

(૪૧૪) જે શખ્સ હજમાં તવાફ, તવાફની નમાઝ અને સઈ જાતે કરવાથી લાચાર હોય તો તેનો એ જ હુકમ છે જે ઉમરામાં આ આમાલ ન બજાવી શકનાર માટે છે. જે મસઅલા નં.: ૩૨૬ અને ૩૪૨ માં બયાન થયો. એ સ્ત્રી જેને હૈઝ અથવા નિફાસ આવી જાય અને એટલું રોકાવું કે પાક થઈને તવાફ બજાવી લાવે શક્ય ન હોય તો તેના માટે જરૂરી છે કે, તવાફ અને તવાફની નમાઝ માટે કોઈને નાયબ બનાવે. પછી નાયબના તવાફ પછી સઈ પોતે અંજામ આપે.

(૪૧૫) હજ્જે તમત્તોઅ કરવાવાળા પર તવાફ

અને તવાફની નમાઝ અને સઈ પતાવ્યા પછી ખુશ્બૂ પણ હલાલ થઈ જશે જ્યારે પત્ની મસઅલા નં.: ૪૦૭ માં આપેલ વિગત પ્રમાણે અને એહવતની રૂએ શિકાર હરામ રહેશે.

(૪૧૬) જે શખ્સના માટે તવાફ અને સઈની બજાવણી બંને વુકૂફોની પહેલાં જાઈઝ હોય અને તે તવાફ અને સઈ બંનેને બંને વુકૂફો પહેલાં અંજામ આપે તો એવા શખ્સ માટે ખુશ્બૂ ત્યાં સુધી હલાલ નહિં થાય જ્યાં સુધી તે મિનાના આમાલ જેમ કે રમી, અને ઝબ્હ અને હલ્ક અથવા તકસીર અંજામ ન આપી દે.

તવાફુન્નિસા

હજના વાજિબોમાં દસમું અને અગિયારમું વાજિબ તવાફુન્નિસા અને તેની નમાઝ છે. આ બંને જો કે વાજિબ છે, પણ રૂકન નથી એટલે તેને જાણી જોઈને છોડી દેવામાં આવે તો પણ હજ બાતિલ નથી થતી.

(૪૧૭) તવાફુન્નિસા પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ બધાય પર વાજિબ છે, એટલે જો કોઈ પુરૂષ તેને છોડી દે તો તેની સ્ત્રી તેના પર હરામ થઈ જશે અને જો સ્ત્રી તેને છોડી દેતો તેનો પતિ તેના પર હરામ થઈ જશે. નયાબતી હજમાં નાઈબ તવાફુન્નિસાને મનૂબ અન્હો (જેના વતી હજ કરી રહ્યો છે) ના તરફથી અંજામ આપે, પોતાના તરફથી નહિં.

(૪૧૮) તવાફુન્નિસા અને તેની નમાઝની શરતો અને રીત એ જ છે, જે હજના તવાફ અને તેની નમાઝની છે. માત્ર નિય્યતનો ફરક છે.

(૪૧૯) એ શખ્સ જે તવાફુન્નિસા અને તેની નમાઝ પોતે ન અંજામ આપી શકતો હોય, તેનો હુકમ એ જ છે જે ઉમરાના તવાફ અને તેની નમાઝ જાતે અંજામ ન આપી શકનાર માટે છે, જે મસઅલા નં.: ૩૨૬ માં બયાન થઈ ચૂક્યો છે.

(૪૨૦) જો કોઈ શખ્સ જાણી જોઈને અથવા

ભૂલથી તવાફુન્નિસા અંજામ ન આપે તો તેનો ઈલાજ અને ઉપાય કરવો વાજિબ છે અને ઉપાય કરવા પહેલાં તેની પત્ની તેના પર હલાલ નહિં થાય. એટલે જો પોતે અંજામ આપવું શક્ય ન હોય અથવા ઘણું મુશ્કિલ હોય તો જાઈઝ છે કે કોઈને નાયબ બનાવે. નાયબનું તેના વતી તવાફ અંજામ આપવાથી તેની પત્ની તેના પર હલાલ થઈ જશે. જો આ શખ્સ તવાફુન્નિસાના ઈલાજ પહેલાં મરી જાય અને તેનો વલી અથવા કોઈ અન્ય તેના તરફથી તવાફની કઝા કરે તો કોઈ ઈશ્કાલ નથી, નહિંતર એહવત એ છે કે તેના બાલિગ વારસોની ઈજાજતથી તેના માલમાંથી કઝા કરાવવામાં આવે.

(૪૨૧) તવાફુન્નિસાને સઈની પહેલાં અંજામ આપવો જાઈઝ નથી, એટલે જો કોઈ શખ્સ તવાફુન્નિસાને જાણી જોઈને સઈની પહેલાં અંજામ આપે તો જરૂરી છે કે, સઈ કર્યા પછી ફરી અંજામ આપે. પરંતુ જો શરઅના હુકમને ન જાણવા અથવા ભૂલના કારણે આમ કર્યું હોય તો અઝહર એ છે કે, આ પૂરતો થશે, જો

કે ફરીવાર અદા કરવું એહવત છે.

(૪૨૨) મસઅલા નં.: ૪૧૨ માં વર્ણવેલ લોકો માટે તવાફુન્નિસા બંને વુકૂફો પહેલાં અંજામ આપવો જાઈઝ છે, પરંતુ મિનાના આમાલ જેમ કે રમી, ઝબ્હ અને હલ્ક યા તકસીરના પહેલે પત્ની તેના પર હલાલ નહિં થાય.

(૪૨૩) જો સ્ત્રીને હૈઝ (માહવારી) આવી જાય અને કાફલો તેના પાક થવા સુધી વાટ ન જોવે, ઉપરાંત કાફલાથી અલગ થવું પણ શક્ય ન હોય તો તેના માટે જાઈઝ છે કે, તવાફુન્નિસાને છોડી કાફલા સાથે વતન પાછી આવી જાય. તો પણ એહવત એ છે કે, કોઈને તવાફુન્નિસા અને તેની નમાઝ માટે નાયબ બનાવે. જો તવાફુન્નિસાનો ચોથો ચક્કર પૂરો થવા પછી માહવારી આવે તો તેના માટે જાઈઝ છે કે, બાકીને છોડી કાફલા સાથે પાછી ફરે અને એહવત એ છે કે, બાકીના તવાફ અને તેની નમાઝ માટે કોઈને નાયબ બનાવે.

(૪૨૪) તવાફુન્નિસાની નમાઝ ભૂલી જવા માટે એ જ હુકમ છે, જે ઉમરાના તવાફની નમાઝ ભૂલવાનો છે જે મસઅલા નં.: ૩૨૯ માં બયાન થઈ ચૂક્યું છે.

(૪૨૫) પુરૂષના તવાફુન્નિસા અને તેની નમાઝ અદા કરવા પર તેની પત્ની અને એવી જ રીતે સ્ત્રીના તવાફુન્નિસા અને તેની નમાઝ અદા કરવા પર તેનો પતિ હલાલ થઈ જાશે. એહવત એ છે કે શિકાર તેરમી ઝિલહજ મધ્યાંતર સુધી હરામ રહેશે અને ત્યાર પછી એહરામના કારણે હરામ થવાવાળી બધી ચીઝો હલાલ થઈ જશે.

મિનામાં રાત રોકાવું

હજના વાજિબોમાં બારમું વાજિબ, મિનામાં અગિયારમી અને બારમી રાત વિતાવવી છે. તેમાં કુરબતની નિય્યત અને નિખાલસતા જરૂરી છે. જો

હાજી ઈદના દિવસે તવાફ અને સઈ કરવા માટે મક્કા જાય તો મિનામાં રાત ગાળવા પાછું ફરવું વાજિબ છે. એહરામની હાલતમાં શિકારથી પરહેઝ ન કરનાર પર તેરમી ઝિલહજની રાત પણ મિનામાં વિતાવવી વાજિબ છે, એવી જ રીતે એ શખ્સ પણ જેણે પોતાની પત્નીથી સમાગમ કર્યો હોય એહવતની રૂએ તેરમી ઝિલહજની રાત મિનામાં વિતાવે. ઉપરોક્ત શખ્સો સિવાય બાકી હાજીઓ માટે જાઈઝ છે કે બારમી તારીખના ઝોહર પછી મિનાથી બહાર ચાલ્યા જાય. પરંતુ જો ત્યાં રોકાય ત્યાં સુધી કે તેરમીની રાત આવી જાય તો જરૂરી છે કે તેરમીની રાત પણ ફજર સુધી ત્યાં વિતાવે.

(૪૨૬) જો મિનામાં નીકળવા માટે પોતાની મુસાફરીની શરૂઆત કરવામાં આવે પરંતુ ભીડ વગેરેના કારણે સૂર્યાસ્ત પહેલાં મિનાની સીમાઓથી બહાર ન જઈ શકાય તો જો રાત મિનામાં વિતાવવી શક્ય હોય તો મિનામાં રોકાય, પરંતુ જો શક્ય ન હોય અથવા હરજ કે

સખ્ત તકલીફનું કારણ હોય તો મિનાથી નીકળવું જાઈઝ છે, તો પણ એહતેયાતની રૂએ એક દુમ્બો કફ્ફારો આપે.

(૪૨૭) આ પહેલાં બતાવેલ કારણો સિવાય એ જરૂરી નથી કે પૂરી રાત મિનામાં ગાળવામાં આવે.એટલે રાતના આરંભથી મધરાત સુધી રોકાવા પછી મિનાથી નીકળી શકાય છે. પરંતુ જો રાતની શરૂઆત અથવા તેની પહેલાં કોઈ નીકળે તો જરૂરી છે કે ફજર થવા પહેલાં, બલ્કે એહતેયાતની રૂએ મધરાત પહેલાં મિના પાછો આવી જાય, જે શખ્સ રાતના આરંભથી મધરાત સુધી મિનામાં રોકાયા પછી નીકળે તેના માટે એહવતે અવલા એ છે કે ફજર થવા પહેલાં મક્કામાં દાખલ ન થાય.

(૪૨૮) મિનામાં રાત ગાળવી જે લોકો પર વાજિબ છે, તેઓમાંથી નીચેના અમુક લોકો અપવાદ છે.

૧. એ શખ્સ જેના માટે મિનામાં રાત ગાળવી કષ્ટ અને તકલીફનું કારણ હોય અથવા તેને પોતાની જાન, માલ અને ઈજ્જતનો ખતરો હોય.

૨. એ શખ્સ જે મિનાથી રાતના પહેલાં ભાગમાં અથવા તેના પહેલાં નીકળી જાય અને મક્કામાં મધરાતની પહેલાં ઈબાદતમાં પ્રવૃત્ત થઈ ફજર થવા સુધી બધો સમય – જરૂરી હાજતો જેમ કે ખાવું પીવુંના સિવાય – ઈબાદતમાં વિતાવવાના કારણે પાછો ન આવી શકતો હોય.

૩. એ જે મક્કાથી મિના જવા માટે નીકળે અને અકબા મદયનયનથી પસાર થઈ જાય તો તેના માટે જાઈઝ છે કે માર્ગમાં મિના પહોંચવા પહેલાં સૂઈ જાય.

૪. એ લોકો જેઓ મક્કામાં હાજીઓને પાણી પહોંચાડે છે.

(૪૨૯) જે મિનામાં રાત ન ગાળે તેના પર દરેક રાતના બદલે એક દુમ્બો કફ્ફારો વાજિબ છે. ઉપરોક્ત

ચાર વર્ગોમાંથી બીજા, ત્રીજા અને ચોથા પર કફ્ફારો વાજિબ નથી, પરંતુ પ્રથમ વર્ગ એહવતની રૂએ કફ્ફારો આપે. એવી જ રીતે એ શખ્સ પણ કફ્ફારો આપે જે ભૂલના અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે રાત મિનામાં ન ગાળે.

(૪૩૦) જે શખ્સ મિનાથી જઈ ચૂક્યો હોય અને પછી તેરમી રાતે કોઈ કામસર મિના પાછો પહોંચી જાય તો તેના પર આ રાત મિનામાં વિતાવવી વાજિબ નથી.

રમી જમરાત

હજના વાજિબોમાંથી તેરમું વાજિબ ત્રણ જમરાત ઊલા, વુસ્તા અને જમરએ અકબાને રમી કરવી (પત્થર મારવા). વાજિબ છે કે, રમી અગિયારમી અને બારમી ઝિલહજના કરવામાં આવે અને તેરમી રાતે મિનામાં વિતાવવાળાઓ પર એહવતને રૂએ તેરમી ઝિલહજના દિવસે પણ રમી

કરવી વાજિબ છે. ઈખ્ત્યારી હાલતમાં પોતે રમી કરવી વાજિબ છે અને નયાબત પૂરતી નહિં થાય.

(૪૩૧) વાજિબ છે કે રમી જમરએ ઊલાથી શરૂ કરે, પછી જમરએ વુસ્તાને અને પછી જમરએ અકબાને રમી કરે, જો ભૂલથી અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે, તેનાથી જુદો અમલ કરે તો વાજિબ છે કે ફરી ત્યાંથી અમલ શરૂ કરે જ્યાંથી ક્રમ સંધાઈ જાય. પરંતુ પહેલાં જમરાને ચાર પત્થર મારવા પછી ભૂલથી અથવા અજાણતાં બીજા જમરાને પત્થર મારવા શરૂ કરી દે તો પ્રથમવાળાને બાકી ત્રણ પથ્થર મારવા પૂરતા છે અને બીજા જમરાને ફરી પથ્થર મારવા જરૂરી નથી.

(૪૩૨) એ વાજિબ ચીઝો, જે હજના વાજિબોમાં ચોથા વાજિબ, જમરએ અકબાને રમી કરવાના બયાન હેઠળ આવી, ત્રણે જમરાતની રમીમાં પણ વાજિબ છે.

(૪૩૩) વાજિબ છે કે, જમરાત દિવસના સમયે

કરવામાં આવે. આ હુકમથી ઢોર ચરાવનારા અને દરેક એ શખ્સ જે ડર, બીમારી કે કોઈ અન્ય કારણે દિવસના સમયે મિનામાં ન રહી શકતો હોય, બાકાત છે. એટલે આ લોકો માટે દરેક દિવસની રમી એ દિવસની રાતના કરવી જાઈઝ છે, પરંતુ જો દરેક રાતના પણ શક્ય ન હોય તો બધી રાતોની રમી એક જ રાતના કરવી જાઈઝ છે.

(૪૩૪) જો કોઈ શખ્સ અગિયારમી તારીખે દિવસના સમયે ભૂલથી અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે રમી ન કરે તો વાજિબ છે કે, બારમી તારીખે તેની કઝા કરે અને જે બારમી તારીખે ભૂલથી અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે ન કરી શકે તો તે તેરમી તારીખે તેની કઝા કરે. એહવત એ છે કે, જાણી જોઈને ન કરવાવાળા માટે પણ આ જ હુકમ છે. એહતેયાતની રૂએ અદા અને કઝામાં ફરક રાખે અને કઝાને અદાની પહેલાં બજાવી લાવે. એહવતે અવલા એ છે કે, કઝાને દિવસના આરંભમાં અને અદાને મધ્યાંહન સમયે

અંજામ આપે.

(૪૩૫) જો કોઈ શખ્સ ભૂલીને અથવા મસઅલો ન જાણવાના કારણે રમી જમરાત ન બજાવી લાવે અને પછી મક્કામાં તેને યાદ આવે અથવા મસઅલાની જાણ થાય તો વાજિબ છે કે મિના પાછો જાય અને ત્યાં રમી કરે. જો બે અથવા ત્રણ દિવસની રમી છોડી દીધી હોય તો એહવત એ છે કે, જે દિવસની રમી પહેલાં છુટી હોય તેની કઝાને પહેલાં અંજામ આપે અને બંનેની કઝા રમી વચ્ચે અંતર રાખે. જો મક્કાથી નીકળવા પછી યાદ આવે અથવા મસઅલાની ખબર પડે તો રમી કરવા પાછા જવું લાઝીમ નથી તો પણ એહવતે અવલા એ છે કે, જો આવતાં વરસે પોતે હજ પર જાય તો પોતે કઝા કરે અને જો પોતે ન જાય તો કોઈને કઝા માટે નાયબ બનાવે.

(૪૩૬) એ શખ્સ જે રમી ન કરી શકે જેમ કે મરીઝ હોય તો તે કોઈને નાયબ બનાવે અને બેહતર એ છે કે જો શક્ય હોય તો રમીના સમયે ત્યાં મોજૂદ હોય

અને નાયબ તેની સામે રમી અંજામ આપે. જો નાયબ તેના વતી રમી અંજામ આપે અને તે પોતે રમીનો સમય પૂરો થવા પહેલાં ઊઝર ટળી જવાથી નિરાશ ન હોય અને સંજોગવશાત્ ઊઝર ટળી જાય તો એહવત એ છે કે, પોતે પણ રમી કરે. પરંતુ જે શખ્સ નાયબ ન બનાવી શકતો હોય જેમ કે બેભાન હોય તો તેનો વલી અથવા તેના વતી કોઈ બીજો શખ્સ રમી કરે.

(૪૩૭) જો કોઈ શખ્સ તશરીકના દિવસો (અગિયાર, બાર અને તેર ઝિલહજ) માં જાણી જોઈને રમી છોડી દે તો તેની હજ બાતિલ નહિં થાય. એહવતે એ છે કે આવતા વરસે પોતે હજ કરે તો પોતે નહિંતર, નાયબ મારતફ તેની કઝા કરાવે.

મસદૂદ (અટકાએલા) ના હુકમો

(૪૩૮) મસદૂદ એ શખ્સ છે જેને દુશ્મન અથવા કોઈ અન્ય એહરામ બાંધ્યા પછી હજ બજાવી લાવવા માટે પવિત્ર સ્થળોએ જવાથી રોકે.

(૪૩૯) જે શખ્સને ઉમરા મુફરદાથી રોકવામાં આવે, જો તે કુરબાની સાથે લાવ્યો હોય તો તેના માટે કુરબાનીની નહર અથવા ઝબ્હ કરવાથી એહરામને એ જ સ્થળે ઉતારી દેવો જાઈઝ છે જ્યાં તેને રોકવામાં આવેલ છે. જો કુરબાની સાથે ન લાવ્યો હોય અને એહરામ ખોલવા માંગતો હોય તો જરૂરી છે કે કુરબાનીનું જાનવર મેળવે અને તેને ઝબ્હ અથવા નહર કરી એહરામ ખોલે. એહતેયાતની રૂએ કુરબાની કર્યા વગર એહરામ ન ખોલે. એહતેયાતે વાજિબ એ છે કે બંને સંજોગોમાં ઝબ્હ અથવા નહરની સાથે હલ્ક અથવા તકસીર પણ અંજામ આપે. એ શખ્સ જેને

ઉમરા તમત્તોઅના સાથે હજથી પણ રોકવામાં આવે તો તેનો પણ એ જ હુકમ છે જે ઉપર બયાન થયો. પરંતુ જો તેને બંને વુકૂફો પછી માત્ર કાબા જવાથી રોકવામાં આવે, તો બઈદ નથી કે તેની હજની ફરજ હજે ઈફરાદમાં પલટાઈ જાય.

(૪૪૦) એ શખ્સ જેને હજે તમત્તોઅથી રોકવામાં આવે તો જો બંને વુકૂફો અથવા માત્ર મશઅરના વુકૂફથી રોકવામાં આવે તો એહતેયાત એ છે કે, તવાફ કરે, સઈ, હલ્ક અને ઝબ્હ કરીને એહરામ ખોલી નાખે. જો માત્ર તવાફ અને સઈ માટે જવાથી રોકવામાં આવે અને નાયબ બનાવવો શક્ય ન હોય, એટલે જો એહરામ ખોલવા માંગતો હોય તો એહવત એ છે કે કુરબાની કરે અને હલ્ક અથવા તકસીર અંજામ આપે. પરંતુ જો નાયબ બનાવવો શક્ય હોય તો બઈદ નથી કે નાયબ બનાવવો પૂરતો હોય. એટલે પોતાના તવાફ અને સઈનો નાયબ બનાવે અને નાયબના તવાફ કરવા પછી તવાફની નમાઝ પોતે પઢે. જો આમાલ

બજાવવા મિના જવાથી રોકવામાં આવે તો જો નાયબ બનાવવો શક્ય હોય તો રમી અને કુરબાની માટે નાયબ બનાવે અને પછી હલ્ક અથવા તકસીર બજાવી લાવે. જો શક્ય હોય તો પોતાના વાળ મિનામાં મોકલી આપે, પછી બાકીના આમાલ બજાવી લાવે. પરંતુ જો નાયબ બનાવવો શક્ય ન હોય તો કુરબાની કરવી વાજિબ નહિં થાય. એટલે કુરબાનીના બદલે રોઝા રાખે. એવી જ રીતે રમી વાજિબ નહિં રહે, તો પણ એહતેયાત એ છે કે, રમી આવતા વરસે પોતે અથવા નાયબ દ્વારા અંજામ આપે અને આ આમાલ બજાવી લાવ્યા પછી બધી હરામ ચીઝો તેના પર હલાલ થઈ જશે. ત્યાં સુધી કે પત્ની પણ હલાલ થઈ જશે અને કોઈ ચીઝની જરૂરત નહિં રહે.

(૪૪૧) જેને હજ અથવા ઉમરાથી રોકવામાં આવે અને કુરબાની કરવાના કારણે તે એહરામ ખોલી નાંખે તો આ હજ અને ઉમરા પૂરતા નથી. બલ્કે જો તે ઈસ્લામી હજ હોય અને તેને રોકવામાં આવે અને તે

કુરબાનીના કારણે એહરામ ખોલી નાંખે તો તેના પર વાજિબ છે કે જો ઈસ્તેતાઅત બાકી હોય અથવા હજ તેના સાબિત (ચઢેલી) હોય તો આવતા વરસે હજ પર જાય.

(૪૪૨) જો મિનામાં રાત વિતાવવા અને રમી જમરાત અદા કરવા મિનામાં આવવાથી રોકવામાં આવે તો એનાથી હજ પર અસર નહિં થાય અને તેના પર મસદૂદનો હુકમ લાગુ નહિં પડે. પરંતુ એ જ વર્ષે રમી માટે નાયબ બનાવવો શક્ય હોય તો કોઈને નાયબ બનાવે, નહિંતર એહવતે અવલા એ છે કે, આવતા વરસે પોતે અથવા નાયબ દ્વારા તેની કઝા કરે.

(૪૪૩) મસદૂદ શખ્સ જે કુરબાની કરે તેમાં ફરક નથી પડતો કે કુરબાનીનું જાનવર ઊંટ, ગાય કે બકરી હોય. જો કુરબાની કરવી શક્ય ન હોય તો એહવત એ છે કે તેના બદલે દસ દિવસ રોઝા રાખે.

(૪૪૪) જો હજના માટે એહરામ પહેરવાવાળો

મશઅરના વુકૂફની પહેલાં પોતાની સ્ત્રીથી સમાગમ કરે તો વાજિબ છે કે, પોતાની હજ પૂરી કરે અને બીજીવાર પણ બજાવી લાવે. જેમ કે એહરામની હરામ બાબતોમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું. પછી જો તેને હજ પૂરી કરવાથી રોકવામાં આવે તો તેના પર મસદૂદના હુકમો જારી થાશે. પરંતુ એહરામ ખોલવા માટે તેણે કુરબાની આપવા ઉપરાંત સંભોગનો કફ્ફારો પણ વાજિબ થાશે.

મેહસૂર (ઘેરાએલા) ના હુકમો

(૪૪૫) મહેસૂર એ શખ્સ છે જે એહરામ બાંધવા પછી હજ અથવા ઉમરાના આમાલ અદા કરવામાં બીમારી અથવા કોઈ અન્ય કારણે પવિત્ર સ્થળોએ પહોંચી ન શકે.

(૪૪૬) જો કોઈ શખ્સ ઉમરા મુફરદા અથવા ઉમરા તમત્તોઅમાં મેહસૂર થઈ જાય અને એહરામ ખોલવા માંગે તો તેની ફરજ એ છે કે, કુરબાની અથવા તેની કિંમત પોતાના સાથીઓ સાથે મોકલે અને તેઓથી

વચન લે કે કુરબાનીને નક્કી કરેલ સમયે મક્કામાં અંજામ આપશે અને પછી જ્યારે નક્કી કરેલ સમય આવી જાય તો આ શખ્સ જ્યાં હોય ત્યાં જ હલ્ક અથવા તકસીર કરે અને એહરામ ખોલી નાંખે. પરંતુ જો સાથી ન હોવાના કારણે કુરબાની અથવા તેની કિંમત મોકલવી શક્ય ન હોય તો તેના માટે જાઈઝ છે કે, જ્યાં હોય ત્યાં જ કુરબાની કરે અને એહરામ ખોલી નાંખે. જો હજમાં મહેસૂર થઈ જાય તો તેનો હુકમ એ જ છે જે ઉપર બયાન થયો, પણ કુરબાનીને મિનામાં ઈદના દિવસે કરવાનું કહે.

ઉપરોક્ત સંજોગમાં મહેસૂર પર પત્ની સિવાય બાકી બધી ચીઝો હલાલ થઈ જશે અને પત્ની ત્યાં સુધી હલાલ નહિં થાય જ્યાં સુધી હજ અથવા ઉમરામાં તવાફ અને સફા મરવા વચ્ચે સઈ ન બજાવી લાવે.

(૪૪૭) જો કોઈ ઉમરાના એહરામ પછી બીમાર થઈ જાય અને કુરબાનીને મક્કા મોકલી દે અને પછી એટલો તંદુરસ્ત થઈ જાય કે જાતે સફર કરવી અને

કુરબાનીના પહેલાં મક્કા પહોંચવું શક્ય હોય તો તેને જોઈએ કે પોતે મક્કા પહોંચે અને જો તેનો ફરીજો ઉમરા મુફરદા હોય તો તેને તમામ કરે. એટલે હવે તે ફરજ મુક્ત છે. જો તેનો ઉમરા ઉમરા-એ-તમત્તોઅ હોય તો અરફાતના દિવસે મધ્યાંતર પહેલાં આમાલ પૂરા કરી શકતો હોય તો કોઈ ઈશ્કાલ નથી. નહિંતર ઝાહેર છે કે, તેની હજ હજે ઈરફાદમાં પલટાઈ જશે. બંને સૂરતોમાં જો કુરબાની ન મોકલે અને ધીરજ કરે ત્યાં સુધી કે તેની બીમારી ઓછી થઈ જાય અને તે પોતે મુસાફરી કરવાને શક્તિમાન થઈ જાય તો પણ આ જ હુકમ છે.

(૪૪૮) જો હજના એહરામ પછી હાજી બીમાર પડી જાય અને કુરબાની મોકલવા પછી બીમારી ઓછી થઈ જાય અને ખ્યાલ હોય કે હજ થઈ જશે તો હજના આમાલમાં શામિલ થવું વાજિબ છે. એટલે જો બંને વુકૂફો અથવા માત્ર વુકૂફે મશઅર મળી જાય તો જેમ બયાન થયું, તેની હજ થઈ ગઈ. એટલે હજના આમાલ અને કુરબાની અંજામ આપે. પરંતુ જો કોઈપણ વુકૂફ ન

મળી શકે તો પણ તેના પહોંચવા પહેલાં તેની કુરબાની અદા ન કરવામાં આવી હોય તો તેની હજ ઉમરા મુફરદામાં પલટાઈ જશે અને જો તેના વતી કુરબાની અપાઈ ચૂકાઈ હોય તો આ હલ્ક અથવા તકસીર કરાવે અને પત્ની સિવાય બધી ચીઝો તેના પર હલાલ થઈ જશે. પત્ની ત્યાં સુધી હલાલ નહિં થાય જ્યાં સુધી હજ અથવા ઉમરામાં તવાફ અને સઈ ન બજાવી લાવે. એટલે જો તેને અંજામ આપશે તો ઔરત પણ હલાલ થઈ જશે.

(૪૪૯) જો હાજી બીમારી અથવા કોઈ અન્ય કારણે તવાફ અને સઈ માટે નથી પહોંચી શકતો તો તેના માટે નાયબ બનાવવો જાઈઝ છે અને નાયબના તવાફ પછી તવાફની નમાઝ પોતે અદા કરે. જો મિનામાં જઈને ત્યાંના આમાલ અંજામ આપવામાં મહેસૂર હોય તો રમી અને ઝબ્હ માટે નાયબ બનાવે અને હલ્ક કે તકસીર અંજામ આપે, શક્ય હોય તો પોતાના વાળ મિના મોકલે, ત્યારપછી બાકીના બધા આમાલ અંજામ આપે અને તેની હજ પૂરી થઈ જશે.

(૪૫૦) જો કોઈ મહેસૂર થઈ જાય અને પોતાની કુરબાની મોકલી આપે અને એ પહેલાં કે કુરબાની તેની જગ્યા સુધી પહોંચે તેના માથામાં તકલીફ હોય તો તેના માટે માથું મૂંડાવવું જાઈઝ છે. એટલે જો માથું મૂંડાવે તો વાજિબ છે કે જે જગ્યાએ હોય ત્યાં જ એક બકરી ઝબ્હ કરે અથવા ત્રણ દિવસ રોઝા રાખે અથવા છ ગરીબોને ખાવું ખવરાવે. દરેક ગરીબને એક મુદ (એક મુદ આશરે ૭૫૦ ગ્રામ) ખાવું આપે.

(૪૫૧) હજ અથવા ઉમરામાં મહેસૂર થવાવાળો જો કુરબાની મોકલી આપી એહરામ ખોલી નાંખે તો તેના પર હજ કે ઉમરા સાકિત નહિં થાય. એટલે ઈસ્લામી હજ અંજામ આપવાવાળો જો મહેસૂર થઈ જાય અને કુરબાની મોકલી એહરામ ઉતારી નાંખે તો તેના પર વાજિબ છે કે જો ઈસ્તેતાઅત બાકી હોય અથવા હજ તેના પર ચઢી (સાબિત થઈ) ચૂકી હોય તો આવતા વરસે હજ કરે.

(૪૫૨) જો મહેસૂરના પાસે કુરબાની અથવા તેના

પૈસા ન હોય તો તે તેના બદલે દસ રોઝા રાખે.

(૪૫૩) જો મોહરિમના માટે હજ અથવા ઉમરાના આમાલ અદા કરવા પવિત્ર સ્થળો સુધી જાતે જવું, મહેસૂર કે મસદૂદ હોવા સિવાય કોઈ અન્ય કારણસર શક્ય ન હોય તો જો ઉમરા મુફરદાના માટે એહરામ બાંધ્યો હોય તો તેના માટે જાઈઝ છે કે તે જે સ્થળે હોય ત્યાં જ કુરબાની કરે અને એહતેયાતની રૂએ તેની સાથે હલ્ક યા તકસીર અંજામ આપી એહરામ ઉતારી નાંખે. એવી જ રીતે જ્યારે ઉમરા તમત્તોઅનો એહરામ હોય અને હજ બજાવી લાવી પણ શક્ય ન હોય તો આ જ હુકમ છે. નહિંતર (જો હજ બજાવી લાવી શક્ય હોય તો) ઝાહેર એ છે કે, તેની ફરજ હજે ઈફરાદમાં પલટાઈ જશે. જો હજનો એહરામ બાંધ્યો હોય અને બંને વુકૂફ અથવા માત્ર મશઅરનો વુકૂફ પ્રાપ્ત કરવો શક્ય ન હોય તો ઉમરા મુફરદા દ્વારા એહરામ ખોલી શકે છે. જો તવાફ અને સઈના સ્થળ સુધી પહોંચવું અથવા મિનાના આમાલ બજાવવા માટે મિના જવું શક્ય ન હોય

તો તેના માટે એ જ હુકમ છે જે મસઅલા નં.: ૪૪૯ માં બયાન થયો.

(૪૫૪) ફકીહોના એક વર્ગનું કહેવું છે કે હજ અથવા ઉમરા કરવાવાળો જ્યારે કુરબાની સાથે ન લાવે અને તેણે ખુદાથી શરત કરી હોય કે જો હજના આમાલ પૂરા કરવાથી વિવશ થઈ ગયો તો એહરામ ખોલી નાંખીશ અને પછી કોઈ અડચણ ઊભી થાય જેમ કે બીમારી દુશ્મન અથવા કોઈ બીજા કારણથી કાબા અથવા વુકૂફના ઠેકાણે ન પહોંચી શકે તો આ શરતના પરિણામે અંતરાય ઊભા થવા પર એહરામ ખોલી શકે છે અને બધી ચીઝો તેના પર હલાલ થઈ જશે અને એહરામ ખોલવા માટે કુરબાની આપવી કે હલ્ક અથવા તકસીર કરાવવી જરૂરી નહિં રહે. એવી જ રીતે કોઈ મહેસૂર થઈ જાય તો પત્ની હલાલ થવા માટે તવાફ અને સઈ વાજિબ નથી. આ કથન જો કે કારણ વગર નથી પણ એહતેયાતે વાજિબ છે કે, જ્યારે મહેસૂર અથવા મસદૂદ થઈ જાય તો જે એહકામ એહરામ ખોલવા માટે

બતાવવામાં આવ્યા છે તેને ધ્યાનમાં રાખે અને શરતના પરિણામે મોહિલ થવા પર ઉપરોક્ત કથન પર અમલ ન કરે.